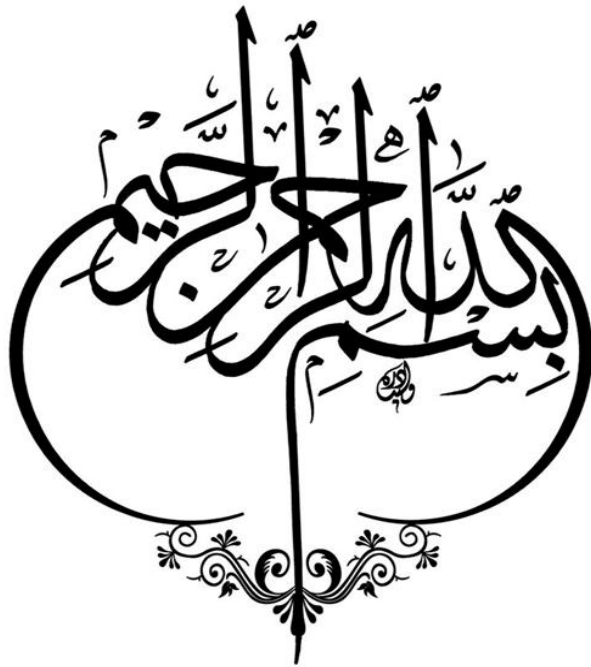

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

برنامه دولت اقدام و تحول

استان فارس

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

استان فارس

سند راهبردی انقلاب اقتصادی زیر نظر دکتر
علی رضایی میرقائد تهیه و تدوین شده است.

ویراستار فنی: دکتر سید اسعد حسینی
همکاران پژوهشی: ناصر مولایی، اسماعیل لجمیری، حسن محمدیان مصمم،
عباس علی پور، مصطفی رشیدی، بهزاد همتی، سعید ضرغامی، میثم داوری، نواب
میرزایی، ایمان ارفعی مقدم، پرستو میمنی، سعید یوسفی، رزینا لطفی جبلی،
سعیده جلالی، مصیب قره بیگی، سمیه ملکی پور، حمید نصیر، سید رمضان
عقیلی، بهاره ایمانی، جمیله اسمعیلی، پویان کیانی و فاطمه شیخ زاده
طراح جلد و صفحه آرایی: محمود خستو، مهدی نجفی

بهار ۱۴۰۰

بهره برداری از مطالب پژوهش سند راهبردی انقلاب اقتصادی با ذکر منبع و نام پژوهشگران بلا مانع است.
حق چاپ محفوظ است.

بسمه تعالی

با توجه به برگزاری سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری، کاندیداها رویکردها و برنامه های مختلف خود را برای دولت آینده مطرح می کنند. یکی از طرح های اینجانب که از سالها قبل مدنظر قرار گرفته، ایجاد ایالت های اقتصادی است که حاصل آن تمرکززدایی از مرکز و توجه به مناطق و استان ها می باشد.

یکی از اقسام عدالت، عدالت سرزمینی است که در قالب طرح های آمایش سرزمین تجلی می یابد. آمایش سرزمین مدیریت خردمندانه و عالمانه فضا و نگرشی جامع به برنامه ریزی و مدیریت بهینه بهره برداری پایدار از سرزمین است. کاربرد آمایش سرزمین برای شناخت و رعایت قابلیت و استعداد زمین و منابع موجود در آن برای کشورهایی که در صدد حرکت در مسیر توسعه پایدار هستند، اجتناب ناپذیر است.

کشور ایران دارای قابلیت ها و ظرفیت های فراوانی برای پیشرفت است. با اجرایی کردن طرح های آمایش سرزمین و فعال نمودن مزیت ها و استعدادهای هر استان، دستیابی به ایران بزرگ اقتصادی و تعامل سازنده با دنیا به ویژه کشورهای آسیای جنوب غربی و در راس آنها، پانزده کشور همسایه ایران، می تواند ما را به یکی از بازیگران اصلی در عرصه اقتصادی و سیاسی جهان تبدیل نموده و استان ها و مناطق کشور را نیز به بالاترین حد پیشرفت برساند. در این راستا، چنانچه دولت اقدام و تحول موفق به کسب اعتماد مردم شود، در ابتدای فعالیت خود، سند اقدام و تحول را بر مبنای این کتاب، با استان ها امضا خواهد نمود تا تکلیف برنامه ریزی استانی و منطقه ای برای چهار سال آینده شفاف و قابل پیش بینی باشد.

در این مجموعه؛ اطلس استعدادهای، ظرفیت ها، تنگناها و آسیب ها شناسایی و ترسیم شده و درکی واقع بینانه از مناطق و استانهای کشور ارائه گردیده است. همچنین، راهبردها و سیاست های توسعه اقتصادی استان به تفکیک بخش های مختلف در دو فصل مجزا ارائه شده است. دولت اقدام و تحول، آماده پذیرش پیشنهادات برای افزایش کیفیت و کارایی این سند می باشد. امیداست؛ گردآوری این مجموعه که حاصل تلاش کارشناسان، صاحب نظران و مراکز و نهادهای متعدد کشور بوده، گامی بزرگ برای تحقق آرمان پیشرفت در کشور عزیزمان باشد.

محسن رضایی

کاندیدای سیزدهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری

بهار ۱۴۰۰

فهرست مطالب

شماره و عنوان	صفحه
فصل اول: کلیات	۰
۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- بیان مسئله	۱
۳-۱- اهداف بنیادین سند	۳
۴-۱- مواد و روش‌ها	۴
۱-۴-۱- روش تحقیق	۴
۲-۴-۱- استراتژی مطالعه موردی	۵
۳-۴-۱- جمع‌آوری داده‌ها و منبع آن‌ها	۵
۴-۴-۱- روش‌های تحلیل داده‌ها	۶
الف) کیفی	۶
ب) کمی	۷
فصل دوم: تحلیل محیط بیرونی	۸
۱-۱- احصاء و تحلیل سیاست‌های کلان ملی در ابعاد مختلف	۹
۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و ارتباطی	۴۱
۱-۲-۲- بررسی وضعیت	۴۱
۲-۲-۲- توان اکولوژیک	۴۲
۳-۲-۲- چالش‌های هیدروپلیتیک استان فارس	۴۳
فصل سوم: تحلیل محیط درونی	۴۵
۱-۳- تقسیمات کشوری و هم‌جواری‌ها	۴۶
۲-۳- بررسی نظام طبیعی و محیط‌زیستی	۵۰
۱-۲-۳- ویژگی‌های توپوگرافی (ناهمواری‌ها)	۵۰
۲-۲-۳- آب‌وهوا	۵۳
۱-۲-۳- بارش	۵۵
۲-۲-۳- دما	۵۶

۵۸ ۳-۲-۳ منابع آب
۶۲ ۳-۲-۳-۱ بررسی پایداری منابع آب
۶۳ ۳-۲-۳-۱-۱ شاخص فالکن مارک
۶۳ ۳-۲-۳-۲-۱ شاخص سازمان ملل
۶۴ ۳-۲-۳-۳-۱ شاخص نسبت بحرانی
۶۵ ۳-۲-۳-۴ پوشش گیاهی و جانوری
۶۷ ۳-۲-۳-۵ وضعیت کانسارهای معدنی
۶۹ ۳-۲-۳-۶ مخاطرات محیطی
۶۹ ۳-۲-۳-۶-۱ زلزله
۷۲ ۳-۲-۳-۶-۲ سیل
۷۴ ۳-۲-۳-۳-۳ آلاینده‌ها
۷۴ ۳-۲-۳-۶-۱-۳ آلودگی هوا و ریزگردها
۷۵ ۳-۲-۳-۶-۲ آلودگی آب
۷۶ ۳-۲-۳-۷ کاربری اراضی
۷۷ ۳-۲-۳-۸ مناطق حفاظت شده
۸۰ ۳-۲-۳-۱-۸ وضعیت تالاب و دریاچه
۸۴ ۳-۲-۳-۹ کشاورزی استان
۸۶ ۳-۲-۳-۱-۹ باغبانی
۸۷ ۳-۲-۳-۹-۲ زراعت
۸۸ ۳-۲-۳-۹-۳ تولید و پرورش آبزیان
۸۸ ۳-۳-۳ بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی
۸۸ ۳-۳-۱-۱ تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان فارس
۸۸ ۳-۳-۱-۱-۱ تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان فارس
۸۹ ۳-۳-۲-۱ عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه
۹۰ ۳-۳-۳-۱ عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه
۹۱ ۳-۳-۴-۱ وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان فارس
۱۰۶ ۳-۳-۵-۱ سنجش سرمایه اجتماعی استان

- ۱۰۷..... ۱-۳-۳-۱-۵-۱-۳-۳ سرمایه اجتماعی سطح کلان
- ۱۰۸..... ۲-۳-۳-۱-۳-۳ سرمایه اجتماعی سطح میانی
- ۱۱۰..... ۳-۳-۳-۱-۳-۳ سرمایه اجتماعی سطح خرد
- ۱۱۵..... ۴-۳-۳-۱-۳-۳ سرمایه اجتماعی کل
- ۱۱۶..... ۲-۳-۳-۲-۳-۳ فقر و محرومیت
- ۱۱۶..... ۱-۲-۳-۳-۱-۲-۳-۳ طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم
- ۱۳۴..... ۲-۲-۳-۳-۲-۲-۳-۳ شاخص‌های جمعیتی دهستان‌های محروم استان فارس
- ۱۴۰..... ۳-۲-۳-۳-۳-۲-۳-۳ جمع‌بندی
- ۱۴۱..... ۳-۳-۳-۳-۳-۳-۳ حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری
- ۱۴۲..... ۱-۳-۳-۳-۱-۳-۳-۳ نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی
- ۱۴۳..... ۲-۳-۳-۳-۲-۳-۳-۳ سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان فارس
- ۱۴۸..... ۳-۳-۳-۳-۳-۳-۳ جمع‌بندی
- ۱۴۹..... ۴-۳-۳-۴-۳-۳-۳ بررسی ویژگی‌های جمعیتی
- ۱۴۹..... ۱-۴-۳-۳-۱-۴-۳-۳ تغییرات جمعیت
- ۱۵۱..... ۲-۴-۳-۳-۲-۴-۳-۳ تراکم جمعیت
- ۱۵۴..... ۳-۴-۳-۳-۳-۴-۳-۳ سهم جمعیت استان از کشور
- ۱۵۵..... ۴-۴-۳-۳-۴-۴-۳-۳ میزان شهرنشینی و روستائینشی
- ۱۵۷..... ۵-۴-۳-۳-۵-۴-۳-۳ متوسط رشد سالانه جمعیت
- ۱۵۹..... ۶-۴-۳-۳-۶-۴-۳-۳ هرم سنی جنسی جمعیت
- ۱۶۲..... ۷-۴-۳-۳-۷-۴-۳-۳ گروه عمده سنی جمعیت
- ۱۶۵..... ۸-۴-۳-۳-۸-۴-۳-۳ نسبت جنسی جمعیت
- ۱۶۷..... ۹-۴-۳-۳-۹-۴-۳-۳ متوسط بعد خانوار
- ۱۶۸..... ۱۰-۴-۳-۳-۱۰-۴-۳-۳ موازنه مهاجرتی
- ۱۷۱..... ۱۱-۴-۳-۳-۱۱-۴-۳-۳ مبدأ اقامت قبلی مهاجران
- ۱۷۳..... ۱۲-۴-۳-۳-۱۲-۴-۳-۳ الگوی مهاجرت
- ۱۷۴..... ۱۳-۴-۳-۳-۱۳-۴-۳-۳ ولادت‌های ثبت شده
- ۱۷۵..... ۱۴-۴-۳-۳-۱۴-۴-۳-۳ میزان باروری کل

- ۱۷۵..... ۱۵-۴-۳-۳ مرگ و میرهای ثبت شده
- ۱۷۶..... ۱۶-۴-۳-۳ امید به زندگی
- ۱۷۷..... ۱۷-۴-۳-۳ پیش‌بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵
- ۱۷۸..... ۱۸-۴-۳-۳ جمع‌بندی
- ۱۷۹..... ۵-۳-۳-۵ وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی-عمومی
- ۱۷۹..... ۱-۵-۳-۳ تعلیم و تربیت رسمی-عمومی
- ۱۸۲..... ۲-۵-۳-۳ وضعیت سواد در استان فارس
- ۱۸۳..... ۳-۵-۳-۳ وضعیت آموزش عالی در استان فارس
- ۱۸۶..... ۴-۳-۳-۴ بررسی نظام اقتصادی و تولید
- ۲۰۷..... ۵-۳-۳-۵ بررسی نظام سکونتگاهی
- ۲۰۷..... ۱-۵-۳-۵ نظام شهرنشینی
- ۲۰۹..... ۱-۱-۵-۳ بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان فارس
- ۲۱۴..... ۲-۱-۵-۳ وضعیت نخست شهری در استان فارس
- ۲۱۵..... ۳-۱-۵-۳ بررسی وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی کانون‌های شهری استان
- ۲۱۸..... ۴-۱-۵-۳ الگوی استقرار سکونتگاه‌های شهری استان
- ۲۲۱..... ۲-۵-۳-۲ نظام روستانشینی
- ۲۲۳..... ۶-۳-۳-۶ بررسی نظام زیربنایی
- ۲۲۳..... ۱-۶-۳-۱ نظام حمل و نقل و ارتباطات
- ۲۲۳..... ۱-۱-۶-۳ حمل و نقل جاده‌ای استان فارس
- ۲۲۵..... ۲-۱-۶-۳ پهنه‌بندی دسترسی‌پذیری
- ۲۲۶..... ۳-۱-۶-۳ حمل و نقل هوایی و فرودگاه‌ها
- ۲۲۷..... ۴-۱-۶-۳ حمل و نقل ریلی
- ۲۲۸..... ۵-۱-۶-۳ فناوری اطلاعات و ارتباطات
- ۲۲۹..... ۲-۶-۳-۲ نظام انرژی و تأمین آب
- ۲۲۹..... ۱-۲-۶-۳ زیرساخت‌های مرتبط با برق
- ۲۳۱..... ۲-۲-۶-۳ زیرساخت‌ها، تأسیسات و میادین نفت و گاز
- ۲۳۲..... ۳-۲-۶-۳ استحصال و تأمین آب

۲۳۴	۷-۳- بررسی نظام مدیریتی
۲۳۴	۳-۷-۱- وضع موجود و مدل مفهومی
۲۳۷	۳-۷-۲- تحلیل وضع موجود
۲۴۳	۳-۸-۱- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها
۲۴۳	۳-۸-۱-۱- قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی
۲۴۵	۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی
۲۴۵	۳-۸-۲-۱- موقعیت استان فارس در ارتباطات با کریدورهای بین‌المللی
۲۴۷	۳-۸-۲-۲- هم‌جواری با استان بوشهر و منطقه ویژه انرژی پارس (عسلویه)
۲۴۷	۳-۸-۳- دسترسی به میادین نفت و گاز
۲۴۸	۳-۸-۴- پالایشگاه‌های نفت و گاز
۲۴۹	۳-۸-۵- مزیت استان در صنایع الکترونیک و الکترواپتیک
۲۴۹	۳-۸-۳- مزیت‌های رقابتی و نسبی
۲۵۱	۳-۸-۴- قابلیت‌های گردشگری
۲۵۲	فصل چهارم: رویکرد راهبردی
۲۵۳	۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی
۲۷۰	۴-۲- تدوین اهداف بنیادین
۲۷۲	۴-۳- تدوین چشم‌انداز
۲۷۲	۴-۴- مأموریت‌های اصلی
۲۷۳	۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید
۲۸۱	فصل پنجم: تدوین راهبردها و سیاست‌ها
۲۸۲	۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها
۲۸۹	منابع و مأخذ

فهرست جداول

شماره و عنوان	صفحه
جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرداست در محور جمعیت و مهاجرت	۱۰
جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد	۱۳
جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور زیربنایی	۲۵
جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی	۲۸
جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی	۳۲
جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست	۳۶
جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان فارس در سال ۱۳۹۷	۴۸
جدول ۸- توزیع طبقات ارتفاعی خرد استان فارس	۵۱
جدول ۹- وضعیت شاخصه‌های دمای هوا در استان فارس	۵۶
جدول ۱۰- نام و مساحت حوضه‌های آبریز درجه دو در استان فارس	۶۰
جدول ۱۱- احجام تأمین آب سدهای در دست بهره‌برداری در سال ۱۳۹۸ (میلیون مترمکعب)	۶۱
جدول ۱۲- آمار برداشت از رودخانه به تفکیک نوع برداشت در سال ۹۸	۶۱
جدول ۱۳- منابع و مصارف آب سطحی و زیرزمینی استان فارس	۶۲
جدول ۱۴- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان فارس و ایران	۶۳
جدول ۱۵- شاخص سازمان ملل برای بحران آب	۶۴
جدول ۱۶- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن	۶۵
جدول ۱۷- مشخصات اصلی گسل‌های استان فارس	۶۹
جدول ۱۸- مناطق تحت حفاظت محیط‌زیست استان	۷۸
جدول ۱۹- موقعیت و وضعیت تالاب‌های استان فارس	۸۱
جدول ۲۰- موقعیت و وضعیت دریاچه‌های استان فارس	۸۳
جدول ۲۱- مقایسه میزان تولیدات کشاورزی فارس با کشور (هزار تن)	۸۶
جدول ۲۲- تولید آبزیان استان فارس	۸۸
جدول ۲۳- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر	۹۲

- جدول ۲۴- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی..... ۹۳
- جدول ۲۵- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت..... ۹۴
- جدول ۲۶- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان فارس..... ۹۴
- جدول ۲۷- نسبت طلاق به ازدواج در استان فارس..... ۹۵
- جدول ۲۸- تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی و افراد خدمت گیرنده..... ۹۵
- جدول ۲۹- میزان شاخص های مرتبط با سازمان بهزیستی..... ۹۶
- جدول ۳۰- میزان شاخص های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی..... ۹۶
- جدول ۳۱- درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی..... ۹۷
- جدول ۳۲- درصد بیمه شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران..... ۹۷
- جدول ۳۳- انواع مواد مخدر و روان گردان های کشف شده..... ۹۸
- جدول ۳۴- دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم..... ۹۹
- جدول ۳۵- نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر)..... ۹۹
- جدول ۳۶- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت (در هر ده هزار نفر)..... ۱۰۰
- جدول ۳۷- سرقت های عادی بر حسب نوع (مورد)..... ۱۰۰
- جدول ۳۸- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت های عادی به کل جمعیت (در ده هزار نفر)..... ۱۰۱
- جدول ۳۹- جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع..... ۱۰۱
- جدول ۴۰- نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحضایی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران..... ۱۰۲
- جدول ۴۱- پزشکان شاغل در دانشگاه های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص..... ۱۰۳
- جدول ۴۲- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و..... ۱۰۴
- جدول ۴۳- تعداد بیمارستان های فعال کشور و تخت های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی..... ۱۰۵
- جدول ۴۴- سرانه بیمارستان های فعال و تخت های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی..... ۱۰۵
- جدول ۴۵- تعداد تخت های فعال بخش های بیمارستانی..... ۱۰۶
- جدول ۴۶- سرانه تخت های فعال بخش های بیمارستانی (صد هزار نفر)..... ۱۰۶
- جدول ۴۷- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان فارس و کل کشور..... ۱۰۷
- جدول ۴۸- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان فارس و کل کشور..... ۱۰۸
- جدول ۴۹- میانگین مؤلفه های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان فارس و کل کشور..... ۱۰۹
- جدول ۵۰- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان فارس و کل کشور..... ۱۱۰

- جدول ۵۱- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان فارس و کل کشور ۱۱۱
- جدول ۵۲- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان فارس و کل کشور ۱۱۱
- جدول ۵۳- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت) در استان فارس و کل کشور... ۱۱۲
- جدول ۵۴- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان فارس و کل کشور ۱۱۳
- جدول ۵۵- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان فارس و کل کشور ۱۱۳
- جدول ۵۶- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان فارس و کل کشور ۱۱۳
- جدول ۵۷- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان فارس و کل کشور ۱۱۴
- جدول ۵۸- توزیع درصدی احساس امنیت در استان فارس و کل کشور ۱۱۴
- جدول ۵۹- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان فارس و کل کشور ۱۱۵
- جدول ۶۰- میانگین سرمایه اجتماعی در استان فارس و کل کشور ۱۱۵
- جدول ۶۱- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی ۱۱۷
- جدول ۶۲- مناطق کمتر توسعه یافته استان فارس ۱۱۹
- جدول ۶۳- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) ۱۲۵
- جدول ۶۴- مناطق کم تر توسعه یافته استان فارس ۱۲۸
- جدول ۶۵- شاخص‌های جمعیتی مناطق محروم استان فارس ۱۳۴
- جدول ۶۶- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی ۱۴۳
- جدول ۶۷- محلات فرودست شهر شیراز ۱۴۵
- جدول ۶۸- مسائل کلیدی مرتبط با سکونتگاه‌های غیررسمی استان فارس ۱۴۸
- جدول ۶۹- تغییرات جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۵۰
- جدول ۷۰- تغییرات جمعیت استان فارس به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۵۰
- جدول ۷۱- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان فارس، در سال ۱۳۹۵ ۱۵۳
- جدول ۷۲- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان فارس از جمعیت شهری و روستایی کشور ۱۵۴
- جدول ۷۳- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستائین استان فارس با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵ ۱۵۶
- جدول ۷۴- درصد رشد سالانه جمعیت استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵ ۱۵۷
- جدول ۷۵- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان فارس و کشور برحسب گروه‌های عمده سنی، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵ ۱۶۳
- جدول ۷۶- نسبت جنسی جمعیت استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۶۶
- جدول ۷۷- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵ ۱۶۸

- جدول ۷۸- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان فارس، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۶۹
- جدول ۷۹- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۷۱
- جدول ۸۰- تعداد و توزیع درصد مهاجران واردشده به استان فارس برحسب الگوی مهاجرت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰.. ۱۷۳
- جدول ۸۱- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵..... ۱۷۴
- جدول ۸۲- میزان باروری کل استان فارس و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶..... ۱۷۵
- جدول ۸۳- تعداد و میزان مرگ‌ومیر ثبت شده استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵..... ۱۷۶
- جدول ۸۴- مقایسه امید به زندگی کل کشور و استان فارس به تفکیک جنس، در سال‌های ۹۵-۱۳۸۵..... ۱۷۷
- جدول ۸۵- پیش‌بینی تعداد جمعیت کشور و استان فارس، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵..... ۱۷۸
- جدول ۸۶- آمار تعداد دانش‌آموزان، معلمان و فضای آموزشی در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ بر اساس سالنامه آماری استان..... ۱۸۰
- جدول ۸۷- وضعیت نرخ باسوادی در استان فارس..... ۱۸۳
- جدول ۸۸- نمای کلی وضعیت استان فارس در مقایسه با کشور در سال ۹۸..... ۱۸۷
- جدول ۸۹- سهم استان فارس از تولید ناخالص داخلی بدون نفت و با نفت..... ۱۸۹
- جدول ۹۰- سهم ارزش‌افزوده بخش کشاورزی و معدن استان فارس از کشور..... ۱۹۰
- جدول ۹۱- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی و معدن در مقایسه با کشور..... ۱۹۱
- جدول ۹۲- سهم ارزش‌افزوده بخش صنعت استان فارس از کشور..... ۱۹۳
- جدول ۹۳- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت استان فارس در مقایسه با کشور..... ۱۹۴
- جدول ۹۴- سهم استان فارس از ارزش‌افزوده بخش خدمات کشور..... ۱۹۵
- جدول ۹۵- ادامه سهم استان فارس از ارزش‌افزوده بخش خدمات کشور..... ۱۹۶
- جدول ۹۶- ارزش‌افزوده بخش کشاورزی و معدن نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی استان فارس..... ۱۹۷
- جدول ۹۷- ارزش‌افزوده بخش صنعت و ساختمان در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی در استان فارس..... ۱۹۸
- جدول ۹۸- ارزش‌افزوده بخش خدمات نسبت به سایر بخش‌های استان فارس..... ۱۹۹
- جدول ۹۹- ادامه ارزش‌افزوده بخش خدمات نسبت به سایر بخش‌های استان فارس..... ۲۰۰
- جدول ۱۰۰- شهرستان‌های استان به تفکیک گروه عمده فعالیت اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰..... ۲۰۱
- جدول ۱۰۱- ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در استان فارس به تفکیک کد ایسیک و شهرستان..... ۲۰۳
- جدول ۱۰۲- ضریب تمرکز بنگاه‌های اقتصادی به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۹۸..... ۲۰۴
- جدول ۱۰۳- میزان مکمل‌گری میان شهرستان‌های استان فارس..... ۲۰۵
- جدول ۱۰۴- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۲۰۷

- جدول ۱۰۵- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۲۰۸.
- جدول ۱۰۶- جمعیت نقاط شهری استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵..... ۲۰۹.
- جدول ۱۰۷- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان فارس..... ۲۱۵.
- جدول ۱۰۸- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵..... ۲۱۵.
- جدول ۱۰۹- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵..... ۲۲۲.
- جدول ۱۱۰- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور..... ۲۲۴.
- جدول ۱۱۱- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲..... ۲۳۲.
- جدول ۱۱۲- تعیین مسائل راهبردی حوزه جمعیتی-اجتماعی و آموزش..... ۲۵۵.
- جدول ۱۱۳- شرح مسائل راهبردی در حوزه نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزش..... ۲۵۶.
- جدول ۱۱۴- تعیین مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی..... ۲۵۷.
- جدول ۱۱۵- مسائل راهبردی نظام مدیریت استان فارس..... ۲۶۰.
- جدول ۱۱۶- رتبه‌بندی ابعاد و نظام‌های مدیریتی ذیل مدیریت آمایش استان..... ۲۶۱.
- جدول ۱۱۷- تعیین مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی..... ۲۶۲.
- جدول ۱۱۸- شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی..... ۲۶۳.
- جدول ۱۱۹- تعیین مسائل راهبردی در حوزه نظام سکونتگاهی..... ۲۶۴.
- جدول ۱۲۰- شرح مسائل راهبردی نظام سکونتگاهی استان فارس..... ۲۶۵.
- جدول ۱۲۱- تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست..... ۲۶۶.
- جدول ۱۲۲- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط‌زیست..... ۲۶۷.
- جدول ۱۲۳- تعیین مسائل راهبردی در حوزه اقتصادی..... ۲۶۸.
- جدول ۱۲۴- شرح مسائل راهبردی استان فارس..... ۲۶۹.
- جدول ۱۲۵- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه فارس..... ۲۷۰.
- جدول ۱۲۶- عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان..... ۲۷۴.
- جدول ۱۲۷- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط‌زیستی توسعه فضایی استان..... ۲۷۵.
- جدول ۱۲۸- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان..... ۲۷۶.
- جدول ۱۲۹- عوامل درونی و بیرونی در نظام اقتصادی توسعه فضایی استان..... ۲۷۷.
- جدول ۱۳۰- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان..... ۲۷۸.
- جدول ۱۳۱- راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان فارس در محورهای مختلف..... ۲۸۴.

فهرست شکل‌ها

صفحه

شماره و عنوان

- شکل ۱- گلباد سالانه ایستگاه سینوپتیک شیراز ۵۸
- شکل ۲- ادامه حوضه سیلاب تا خشک‌رود در امتداد خیابان حافظ ۷۳
- شکل ۳- نمایی از وضعیت مکمل‌گری فعالیت‌های اقتصادی در استان ۲۰۶

فهرست نمودارها

شماره و عنوان	صفحه
نمودار ۱- میانگین دمای سی ساله مراکز استان‌ها.....	۵۶
نمودار ۲- درصد میزان تبدیل نزولات جوی	۵۹
نمودار ۳- سهم استفاده منابع آب استان فارس در بخشهای مختلف	۶۰
نمودار ۴- سهم اراضی استان فارس	۷۶
نمودار ۵- توزیع سطح برداشت محصولات زراعی استانهای کشور در سال زراعی ۹۸-۹۷	۸۴
نمودار ۶- توزیع میزان تولید محصولات زراعی استانهای کشور در سال زراعی ۹۸-۱۳۹۷	۸۴
نمودار ۷- توزیع نسبی میزان تولید عسل کشور به تفکیک پنج استان برتر در سال ۱۳۹۸	۸۵
نمودار ۸- جایگاه استان فارس در میزان تولیدات محصولات باغی کشور در سال ۱۳۹۸	۸۵
نمودار ۹- میزان تولید محصولات باغی استان فارس	۸۷
نمودار ۱۰- میزان تولید محصولات زراعی استان فارس	۸۷
نمودار ۱۱- پراکنش استقرارگاه‌های عشایری در محدوده شهرستان‌های استان فارس	۱۴۱
نمودار ۱۲- تغییرات جمعیت استان فارس، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵	۱۵۱
نمودار ۱۳- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان فارس، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵	۱۵۲
نمودار ۱۴- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان فارس از جمعیت شهری و روستایی کشور	۱۵۵
نمودار ۱۵- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستائین استان فارس، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵	۱۵۶
نمودار ۱۶- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان فارس و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵	۱۵۸
نمودار ۱۷- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان فارس و کشور، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵	۱۵۸
نمودار ۱۸- هرم سنی جنسی جمعیت استان فارس، در سال ۱۳۶۵	۱۵۹
نمودار ۱۹- هرم سنی جنسی جمعیت استان فارس، در سال ۱۳۸۵	۱۶۰
نمودار ۲۰- هرم سنی جنسی جمعیت استان فارس، در سال ۱۳۹۵	۱۶۱
نمودار ۲۱- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان فارس و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵	۱۶۴
نمودار ۲۲- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان فارس و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵	۱۶۴
نمودار ۲۳- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان فارس و کشور، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵	۱۶۵

- نمودار ۲۴- مقایسه نسبت جنسی جمعیت استان فارس به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۶۷
- نمودار ۲۵- خالص مهاجرت استان فارس، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵..... ۱۷۰
- نمودار ۲۶- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان فارس، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۷۲
- نمودار ۲۷- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان فارس، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۷۲
- نمودار ۲۸- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان فارس، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰..... ۱۷۳
- نمودار ۲۹- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان..... ۲۰۸
- نمودار ۳۰- تغییرات رتبه جمعیتی ۵۰ شهر اول استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵..... ۲۱۳
- نمودار ۳۱- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور..... ۲۲۳
- نمودار ۳۲- چارچوب مفهومی نظام مدیریت آمایش و توسعه فضایی استان..... ۲۳۷

فهرست نقشه‌ها

شماره و عنوان	صفحه
نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان فارس نسبت به استان‌های هم‌جوار	۴۷
نقشه ۲- تقسیمات سیاسی استان فارس	۵۰
نقشه ۳- طبقات ارتفاعی استان فارس	۵۳
نقشه ۴- اقلیم استان فارس	۵۴
نقشه ۵- خطوط هم بارش استان فارس	۵۵
نقشه ۶- خطوط هم‌دما استان فارس	۵۷
نقشه ۷- پراکندگی مواد معدنی استان فارس	۶۸
نقشه ۸- موقعیت گسل‌های اصلی استان فارس	۷۰
نقشه ۹- زمین‌لرزه‌های ایران و استان فارس	۷۱
نقشه ۱۰- پهنه‌بندی خطر نسبی زمین‌لرزه کشور استاندارد ۲۸۰۰	۷۲
نقشه ۱۱- نقشه اطلس سیل ایران و استان فارس	۷۳
نقشه ۱۲- کاربری اراضی استان فارس	۷۷
نقشه ۱۳- موقعیت مناطق تحت حفاظت استان فارس	۸۰
نقشه ۱۴- مناطق شهر شیراز به تفکیک بافت تاریخی، اسکان غیررسمی و بافت ناکارآمد میانی	۱۴۶
نقشه ۱۵- مناطق شهر مرودشت به تفکیک بافت تاریخی، اسکان غیررسمی و بافت ناکارآمد میانی	۱۴۷
نقشه ۱۶- مناطق شهر کازرون به تفکیک بافت تاریخی، اسکان غیررسمی و بافت ناکارآمد میانی	۱۴۷
نقشه ۱۷- سطح‌بندی جمعیت سکونتگاه‌های شهری استان فارس در سال ۱۳۹۵	۲۱۸
نقشه ۱۸- پهنه‌بندی دسترسی‌پذیری در استان فارس	۲۲۵
نقشه ۱۹- شبکه حمل و نقل استان فارس	۲۲۸
نقشه ۲۰- نقشه پتانسیل انرژی خورشیدی در کشور	۲۴۳
نقشه ۲۱- نقشه پتانسیل انرژی بادی کشور	۲۴۴

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

در سراسر تاریخ، نیل به کشوری آباد و پیشرفته که در آن اجتماعی کامل و سعادتمند، فرصت‌های عادلانه، شکوفایی استعدادها و تأمین نیازهای مادی و معنوی را میسر می‌سازد اصلی‌ترین دغدغه و نیرومندترین انگیزه تکاپوی اغلب ایرانیان بوده است. قریب به هفتاد سال است که این اندیشه، چهره تقریباً نظام‌مند به خود گرفته و در پرتو رهیافت‌های نوین مدیریت و برنامه‌ریزی، در قالب برنامه‌ها و طرح‌های مختلف دنبال می‌گردد. با این حال، هنوز کشوری که آرزومند آن هستیم شکل نگرفته و بسیاری از مسائل و مشکلات به قوت خود باقی است. مسائل اجتماعی-جمعیتی، مسائل فرهنگی، تمرکزگرایی، کم توجهی به اقتصاد فضا و نظام اقتصادی ضعیف، نابودی کارکردهای سامانه‌های طبیعی پشتیبان حیات، نظام سکونتگاهی نامتوازن و فقر و محرومیت و حاشیه‌نشینی تنها برخی از این مسائل و مشکلات است. شکی نیست که گذار از این وضعیت مستلزم انداختن طرحی نو تمرکز بر آبادانی و توسعه از نوعی دیگر است. آبادانی و پیشرفت در جهان به شدت پیچیده، رقابتی و فشرده، مستلزم، نگرش سیستمی و دگرساز، هماهنگی اثرات فضایی سیاست‌های بخشی، فرایندهای باز ساخت فضایی-اقتصادی، ظرفیت‌سازی نهادی در میان ذینفعان، تدوین چشم‌اندازی جسورانه، مقیاس بندی مجدد و تمرکززدایی (که نیازمند فرم‌های نوین حکمروایی چند سطحی و شیوه‌های جدید یکپارچگی سیاست قلمروی است) است که از طریق تمرکز بر تنوع ویژگی‌های خاص مکان‌ها و روابط اجتماعی ویژه فضا، اهداف یکپارچگی و انسجام، مشارکت، کارآفرینی، نوآوری، رقابت‌پذیری، خلاقیت، حکمروایی شایسته و پایداری را برآورده سازد. در این راستا، این گزارش بر آن است که با بهره‌گیری از رویکردی راهبردی-فضایی سپارده و شناخت پتانسیل‌های اقتصادی و اجتماعی استان‌های کشور و برنامه‌ریزی بر مبنای آن بتواند گامی مهم در گذار از چالش‌ها و مسائل بردارد. این گزارش مشتمل بر پنج فصل است. بدین ترتیب که در فصل نخست به کلیات پرداخته شده و در فصل دوم و سوم محیط درونی و بیرونی استان بررسی و تحلیل می‌گردد. در فصل چهارم به برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری پرداخته شده و در نهایت در فصل پنجم راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌ها تدوین و اولویت‌بندی می‌گردند.

۱-۲- بیان مسئله

استان فارس به عنوان مهد فرهنگ، شعر و تاریخ ایران زمین و چهارمین استان پهناور کشور (۷/۵ درصد از مساحت کشور)، از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های بی‌ظنیری برای توسعه و پیشرفت برخوردار است. نزدیکی به نوار ساحلی جنوب و میادین محدود نفت و گاز (میادین سروستان، سعادت‌آباد و خشت) و زیرساخت‌های پالایش

نفت و گاز فرصت بی‌نظیری را برای توسعه صنعت نفت و گاز فراهم ساخته است. قرارگیری در مسیر کریدورهای عبوری بین‌المللی و منطقه‌ای، صنایع الکترونیک و بخش بهداشت و درمان رقابتی، برخورداری از ۳۰ درصد آثار تاریخی کشور و ۴۰۰ جاذبه طبیعی خاص، ذخایر غنی معدنی (۲/۹ میلیارد تن و سهم ۶/۸ درصدی از کل ذخایر کشور) تنوع گیاهی و جانوری منحصر به فرد (۲۴۰۰ گونه گیاهی، ۲۵۰ گونه پرنده و ۵۰ گونه پستاندار)، تنوع اقلیمی و وجود میکرو اقلیم‌های خاص، وجود تالاب‌های مهم ملی و بین‌المللی، برخورداری از بیشترین ظرفیت جذب تابش انرژی خورشیدی، مساحت عظیم زمین‌های حاصلخیز کشاورزی (رتبه نخست کشوری در تولید محصولات باغی و رتبه دوم تولید محصولات زراعی) و شرایط مناسب برای دام‌پروری و شیلات از دیگر قابلیت‌های استان است. با وجود این قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان از لحاظ توسعه یافتگی و پیشرفت در سطح مطلوبی قرار ندارد.

نظام مدیریتی متفرق و چند پارچه، تفرق کارکردی، هماهنگی محدود بین بخشی، محدودیت‌های مربوط به ظرفیت‌های نهادی و ضعف جامعه مدنی و بخش خصوصی، مدیریت توسعه در استان را با مشکلات زیادی مواجه کرده است. کم‌توجهی به ملاحظات محیط زیستی در طرح‌های توسعه همچون پالایشگاه‌ها، آسیب‌های جبران‌ناپذیری به محیط زیست وارد کرده است. این استان از نظر مخاطرات طبیعی به‌ویژه سیل و زلزله جزو نقاط بسیار آسیب‌پذیر کشور است و کم‌توجهی به رهیافت تاب‌آوری و مدیریت پایدار بحران موجب شده که بسیاری از مناطق آن با خطر آسیب‌پذیری بالا مواجه باشد. وقوع پدیده بیابان‌زایی و گردوغبار در بسیاری از مناطق استان مشاهده می‌گردد. افزایش وقوع این پدیده در سال‌های اخیر به علت از بین رفتن پوشش‌های گیاهی موجود، بروز فرسایش خاک و همچنین خشک شدن تالاب‌های پریشان و بختگان و دریاچه مهارلو، سبب گردیده که خسارات ناشی از حجم گردوغبار در سطح استان افزایش یابد. ۳۶ شهرستان و ۱۶ بخش استان (۹،۶۴ میلیون نفر) محروم هستند و سکونت‌گاه‌های غیررسمی به‌ویژه در اطراف شیراز (بیش از یک هزار و ۴۰۰ هکتار در اطراف شیراز) گسترش یافته‌اند. نظام سکونتگاهی و به‌ویژه نظام شهری استان نامتعادل است و شهر شیراز به تنهایی ۴۶ درصد جمعیت استان را به خود اختصاص داده است.

سهم استان از اقتصاد کشور با توجه به جمعیت، پایین است و بخش صنعت رمق زیادی ندارد و کارکرد استان بیشتر خدماتی-کشاورزی است. با وجود موقعیت ویژه نسبت به گذرگاه‌های ترانزیتی، زیرساخت‌های مربوطه به‌طور مطلوب گسترش پیدا نکرده است و بخش گردشگری استان متناسب با قابلیت‌ها، ارزش افزوده و درآمد خلق نمی‌کند. در این استان ارزش‌های فرهنگی همچون تلاش و جدیت رو به زوال است و آسیب‌ها و مسائل

اجتماعی همچون طلاق، مصرف و قاچاق مواد مخدر صنعتی و سرقت رو به افزایش است. موازنه مهاجرتی استان منفی است و نرخ باروری پایین بوده و نقاط روستایی جمعیت خود را از دست داده‌اند.

برداشت بی‌رویه از این منابع در حال حاضر باعث شده است که اکثر دشت‌های استان با بیلان منفی و افت شدید سطح ایستایی مواجه باشند و از نظر کیفی نیز در بعضی از دشت‌ها به دلیل هجوم آب‌شور، فعالیت‌های صنعتی و تخلیه فاضلاب و کشاورزی کیفیت منابع آب کاهش یافته است. علاوه بر این استان در وضعیت بحران شدید کم‌آبی قرار دارند.

واضح است که گذار از این چالش‌ها و مشکلات مستلزم شناخت موشکافانه‌تر مسائل، تعیین قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها و در نهایت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نظام‌مند و ژرف‌اندیشانه است. بر این اساس گزارش حاضر بر آن است که با مطالعه و شناخت استان فارس در ابعاد مختلف، مسائل راهبردی را شناسایی کرده و در نهایت راهبردها و سیاست‌هایی را در جهت توسعه و آبادانی ارائه دهد.

۱-۳- اهداف بنیادین سند

اهداف بنیادین یا به بیانی علمی‌تر، اهداف راهبردی به دنبال نیل به اهداف طرح راهبردی در مدت زمانی معین هستند و به عنوان پلی یا پله‌هایی برای تحقق چشم‌انداز و مأموریت‌های یک سازمان یا منطقه عمل می‌کنند. این سند می‌تواند افق زمانی ۲۰ ساله داشته باشد و هدف بنیادین آن پیشرفت و آبادانی جاوید و در برگیرنده استان‌های کشور است. در چارچوب این هدف اصلی، اهداف بنیادین زیر را نیز دنبال می‌کند:

- ایجاد چارچوب کلی عمل برای اقدام در جهت پیشرفت و آبادانی؛
- رونق و شکوفایی اقتصادی و ارتقای رقابت‌پذیری و کیفیت تولیدات داخلی؛
- ریشه‌کنی فقر و محرومیت و تأمین معیشت پایدار برای تمامی مردم؛
- شناخت قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها استان‌های کشور و ایجاد توازن و سازگاری بین قابلیت‌ها و عملکردها؛
- جلوگیری از هدر رفت منابع و ایجاد توازن و کارآمدی در تخصیص منابع؛
- شناسایی مسائل راهبردی استان‌ها در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، اکولوژیکی، کالبدی و مدیریتی؛
- مشخص ساختن کارآمدترین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های پیشرو محرک؛
- اولویت‌بندی برنامه‌های پیشرو محرک استان‌های کشور

۱-۴- مواد و روش‌ها

۱-۴-۱- روش تحقیق

پژوهش علمی، تحلیلی نظام‌مند، کنترل‌شده، تجربی و یا واکاوی انتقادی مفروضات، فرضیه‌ها و تکاپوی برای پاسخ‌دهی به سؤالاتی است که با بهره‌گیری از روش علمی منجر به توسعه تعمیم‌ها، اصول و نظریه‌ها می‌گردد.

با توجه به ماهیت و چارچوب میان رشته‌ای سند حاضر، به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و همچنین نیل به اهداف، روش تحقیق کمی و کیفی برگزیده شده است که در ادبیات جهانی به روش ترکیبی یا آمیخته مشهور است. اگرچه تعریف جامعی از این روش وجود ندارد؛ ولیکن می‌توان گفت که روش تحقیق ترکیبی، روشی است که در آن محقق عناصر رویکردهای تحقیق کمی و کیفی (برای نمونه استفاده از دیدگاه‌های کمی و کیفی، جمع‌آوری داده، تحلیل) را برای درک ژرف‌تر و گسترده پدیده مورد نظر خود، ترکیب می‌کند (Johnson et al, 2007; Teddlie & Tashakkori, 2010). ترکیب روش‌ها شامل، جمع‌آوری، تحلیل، و یکپارچگی داده‌های کمی و کیفی در مطالعه‌ای تک یا چندمرحله‌ای است (Hanson et al, 2005).

جانسون و آنوکبوزی (۲۰۰۴) و برایمن (۲۰۰۷) بعدها، اصل یکپارچگی روش تحقیق ترکیبی مطرح ساختند که به موجب آن بایستی برآیندهای تحقیق بایستی در نقطه‌ای یکپارچه گردند و فراتر از مجموع نتایج بخش‌های کمی و کیفی باشد (Bryman, 2007; Johnson & Onwuegbuzie, 2004). در این سند در بند رویکرد راهبردی این عمل انجام می‌پذیرد.

دلیل استفاده از این نوع تحقیق، ویژگی کلیدی آن یعنی روش‌شناسی کثرت‌گرا و التقاط‌گرایی^۱ آن است که اغلب نتایج آن را برتر از رویکردهای تک‌روشی^۲ می‌سازد (Johnson & Onwuegbuzie, 2004).

روش ترکیبی نقشی برجسته در رسیدگی به مسائل پیچیده‌ای ایفا می‌کند که ماهیت و راه حل قطعی نداشته و تبیین سیاست مستلزم شناخت و آگاهی سیستم‌های چندگانه در کنش متقابل باهم است. این روش با رفع کاستی‌های رویکرد تک-روشی و با تکمیل دو روش کمی و کیفی، امکان پاسخگویی نیرومندتر سؤالات سند را فراهم می‌کند.

1- Methodological pluralism or eclecticism

2- Mono-method approach

۱-۴-۲- استراتژی مطالعه موردی

یکی از روش‌های مورد استفاده در این سند، مطالعه موردی است.

روش مطالعه موردی نظامی کران‌دار یا موردی را طی زمان و با جزئیات مورد بررسی قرار داده و از منابع داده‌ای مختلفی که در خصوص بستر وجود دارد استفاده می‌کند. این رویکرد از طریق به هم ربط دادن حقایق مختلف به یک مورد واحد، ویژگی یگانه‌ای به داده‌های مورد مطالعه می‌بخشد (Reinharz, 1992).

علاوه بر این، فرصت تحلیل فشرده بسیاری از جزئیات ویژه‌ای که ممکن است با دیگر روش‌ها مورد غفلت واقع شود را فراهم می‌کند. از جمله اهداف اصلی رویکردهای مطالعه موردی به مشکلات می‌تواند تولید و آزمون یک فرضیه یا نظریه، تحلیل تغییرات در یک پدیده در طی زمان، یا برای تحلیل روابط بین بخش‌های یک پدیده باشد (Reinharz, 1992). مطالعه موردی این سند را استان‌های کشور تشکیل می‌دهند.

۱-۴-۳- جمع‌آوری داده‌ها و منبع آن‌ها

در هر پژوهشی به منظور پاسخ‌دهی به سؤالات و آزمون فرضیات، جمع‌آوری داده صورت می‌گیرد. در روش تحقیق ترکیبی محققان به منظور پاسخ به سؤالات و آزمون فرضیه‌ها داده جمع‌آوری می‌کنند.

رویه جمع‌آوری داده بایستی با نوع طرح تحقیق ترکیبی تطابق داشته باشد. توجه به اینکه در روش تحقیق ترکیبی هر دو داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری و تحلیل می‌گردند.

در این سند، جمع‌آوری داده به شکل ترتیبی^۳ بوده و در آن نوعی از داده‌ها پیش از داده‌های دیگر جمع‌آوری و تحلیل شده و سپس به عنوان ورودی مرحله بعد مورد استفاده قرار گرفته است.

به بیانی، با داده‌های کمی و کیفی جمع‌آوری شده مستقل نبوده و با یکدیگر در ارتباط هستند.

با توجه به ماهیت عنوان سند و همچنین روش تحقیق آن، بنابراین منبع داده‌ها چندگانه بوده و شامل اسنادی همچون طرح‌ها و برنامه‌های فرادست و موازی، مقالات، کتاب‌ها، گزارش‌های علمی، قوانین و مقررات است.

³- Sequential

۱-۴-۴- روش‌های تحلیل داده‌ها

الف) کیفی

پژوهش کیفی شامل بهره‌گیری از داده‌های کیفی از قبیل مصاحبه، اسناد و مشاهده به منظور درک و شرح پدیده‌های اجتماعی- فضایی است. دغدغه اصلی محققین در انتخاب روش کیفی بهره‌گیری از اندیشه‌های پژوهشگران از مکاتب مختلف، توصیف فریه، پذیرش رهیافت انعطاف‌پذیر و التقاطی و پروراندن مفاهیم و نظریه‌ها بوده است. در این راستا، از روش‌های کیفی تحلیل محتوا و توصیفی استفاده شده است که در زیر به شرح آن‌ها پرداخته شده است.

تحلیل محتوای کیفی

تحلیل محتوای کیفی یکی از روش‌های تحقیق است که به منظور تحلیل داده‌های متنی بکار گرفته می‌شود. تحلیل محتوای کیفی از شمارش لغات فراتر رفته و با آزمون ژرف زبان به دنبال تولید دانش و درک پدیده مورد مطالعه (Weber, 1990) است. در این سند، از روش تحلیل محتوا کیفی به منظور تعیین وجود واژگان یا مفاهیم خاص در ادبیات جهانی و بنیان‌های فلسفی و نظری در ارتباط با سند استفاده شده است. منظور از متن یا متون، فصول کتاب‌ها، مقالات، گزارش‌ها و طرح‌ها است. به منظور انجام تحلیل محتوا، متون کد بندی شده، خردتر شده و دسته‌های قابل مدیریت در سطوح مختلف واژه، کلمه، جمله و موضوع تبدیل شده و با بهره‌گیری از تحلیل مفهومی^۴ تحلیل محتوا انجام شده است. تحلیل مفهومی بدین معناست که داده‌ها با بهره‌گیری از سیستم کدبندی کاهش یافته و بدین‌سان مشخص‌سازی واژگان یا الگوهایی که با سؤال تحقیق در ارتباط بوده‌اند، تسهیل گشته است.

تحلیل اسناد^۵

تحلیل اسناد فرآیند نظام‌مند بررسی و ارزیابی اسناد (هم پرنیت شده و هم الکترونیکی) است. همانند دیگر روش‌های تحلیل در پژوهش کیفی، تحلیل اسناد مستلزم نیازمند این است که داده‌های به منظور آشکار ساختن معانی، درک و توسعه دانش تجربی آزمون شده و تفسیر شوند (Corbin & Strauss, 2008). در این سند، سطح توصیفی شامل توصیفات داده‌های کیفی و کمی بود. در خصوص داده‌های کیفی، توصیفات برگرفته از

4_ Conceptual analysis

5_ Document analysis

بازگویی و نقل قول متون و نوشته‌های نهایی بود. علاوه بر این، سطح توصیفی تحلیل همچنین شامل شرح ویژگی‌های اصلی داده‌ها، خلاصه‌سازی روش‌شناسی، منطق‌های تحلیل و نتایج مقالات، کتاب‌ها، طرح‌ها و غیره بود. به طور کلی تحلیل توصیفی موارد زیر را فراهم آورد:

- برآوردهای اولیه و خلاصه‌سازی، آرایش جداول و اشکال به منظور برآورد اهداف؛
- اطلاعاتی در خصوص پویایی‌ها و تغییرپذیری داده‌ها؛
- نشانه‌ها و الگوهای غیرمنتظره که بایستی در تحلیل‌های اصلی مورد استفاده قرار می‌گرفت.

ب) کمی

تحقیق کمی، پژوهشی است که به تفسیر پدیده از طریق جمع‌آوری داده‌های عددی می‌پردازد؛ داده‌هایی که با استفاده از روش‌های ریاضی تحلیل می‌گردند (Creswell, 1994). روش‌های کمی مورد استفاده در این سند، آمارهای توصیفی و استنباطی، روش‌های کمی تحلیل جمعیتی و اقتصادی، روش‌های کمی تحلیل نظام سکونتگاهی و تحلیل‌های فضایی با بهره‌گیری از بسته نرم‌افزاری GIS بوده است. علاوه بر این از تحلیل SWOT، نیز استفاده شده است.

فصل دوم

تحليل محیط بیرونی

۱-۲- احصاء و تحلیل سیاست‌های کلان ملی در ابعاد مختلف

شکی نیست که یکی از مهم‌ترین پیش شرط‌های موفقیت و تحقق‌پذیری یک سند، طرح یا برنامه، همسویی سیاست‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌های احتمالی آن با اسناد و طرح‌های فرادست می‌باشد.

علاوه بر این، به هنگام تدوین طرح یا برنامه، آگاهی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران از اثرات فضایی طرح‌ها و برنامه‌های فرادست بسیار حائز اهمیت است؛ زیرا که می‌تواند عدم قطعیت‌های برنامه‌ریزی را کاهش داده و توان برنامه‌ریزی یا سیاست‌گذار را بر کنترل بر نظام فضایی و به تبع آن نیل به نظم در سیستم فضایی را افزایش دهد. سند توسعه اقتصادی نیز از این قاعده مستثنا نبوده و بر همین اساس در این پژوهش به مطالعه اسناد فرادست و سیاست‌های اصلی آن پرداخته شده است.

در سطح ملی مهم‌ترین اسناد توسعه‌ای که جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های کلان ملی را مشخص می‌سازد شامل سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری ۱۳۹۰، سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴، طرح کالبدی ملی ۱۳۷۰، قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، طرح پایه آمایش سرزمین ۱۳۷۷، ضوابط ملی آمایش سرزمین - مصوب هیئت‌وزیران ۱۳۸۳ و ضوابط ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۴، سند ملی آمایش سرزمین ۱۳۹۹، سند توسعه ملی استان فارس، سند آمایش استان فارس ۱۳۹۹ و طرح آمایش ملی (غیر مصوب) است.

جدول ۱- راهبردها و سیاست‌های طرح‌های فرادست در محور جمعیت و مهاجرت

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	مقدمه‌ها
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	ایجاد توازن در استقرار جمعیت - ارتقا و بهبود شاخص توسعه انسانی - جلوگیری از مهاجرت بی رویه به شهرهای بزرگ	حلولگیری از افزایش عدم تعادل در نظام سکونت (به‌ویژه نخست شهری) با توجه به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های مناطق - ارتقای نقش اقتصادی-اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش نظام سکونتگاهی - جلوگیری از افزایش بی سواندی و سطح مرگ‌ومیر با سازوکارها و برنامه‌های مختلف - جلوگیری از افزایش بی عدالتی و نابرابری در شرایط زیست و فعالیت در پهنه سرزمینی در چارچوب محدودیت‌های اکولوژیکی - تسهیل مهاجرت‌های اجباری و تدوین برنامه‌ها و سازوکارهایی در خصوص ارتقای مهارت‌های آن‌ها و تأمین نیاز مسکن
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	توزیع متوازن جمعیت و فعالیت‌ها در پهنه سرزمین - جستجوی منابعی جانساز و کاهش اتکا به منابع نفتی - حمایت و تشویق توسعه در مناطق دورافتاده و محروم - انجام اقدامات اساسی برای تجهیز و سرمایه‌گذاری در مناطق روستایی - جلوگیری از موج مهاجرت‌های جوانان روستایی به مناطق شهری و به تبع آن بروز مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی در شهرهای بزرگ	- ترغیب توسعه مناطق روستایی و کمتر توسعه یافته و جلوگیری از افزایش نابرابری‌ها - متنوع‌سازی اقتصاد روستایی و حمایت کارآفرینی‌ها در شهرهای کوچک و نقاط روستایی - ایجاد توازن در پراکنش فضایی جمعیت در استان با توجه به ظرفیت‌های زیستی - حمایت از شهرهای کوچک و میانی به منظور جذب مهاجرت‌های اجباری و جلوگیری از مهاجرت‌های مستقیم از روستاها به شهرهای بزرگ - حمایت و توسعه بخش خصوصی با سازوکارهای مختلف - حمایت و تشویق اقتصاد دانش‌بنیان و تولیدات صنعتی
ضوابط ملی آمایش سرزمین - مصوب هیات وزیران - مورکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پراکنده - ایجاد تعادل در افزایش جمعیت و پراکنش آن در پهنه سرزمین - حمایت از اقتصاد مناطق مهاجر فرست - ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان	حلولگیری از افزایش میانگین سن از دلواچ با برنامه‌های مختلف - ایجاد تعادل در نظام فضایی سکونت با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها - جلوگیری از افزایش میانگین سن از دلواچ با برنامه‌های مختلف
مطالعات آمایش سرزمین - مقدمه‌ها - دفتر آمایش و سرزمین	۱۳۸۳	تعادل بخشی به توزیع جمعیت متناسب با توزیع منابع و فعالیت	ایجاد تعادل در نظام فضایی سکونت با توجه به ظرفیت‌ها و قابلیت‌ها - جلوگیری از افزایش میانگین سن از دلواچ با برنامه‌های مختلف

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور جمعیت و مهاجرت
توسعه پایدار		<ul style="list-style-type: none"> هدایت هدفمند مهاجرت در تناسب با برنامه‌های توسعه پایدار تنبه و بازدارندگی به منظور کنترل و هدایت نرخ رشد جمعیت تمرکززدایی از نقاط دارای تمرکز بیشتر جمعیت به ویژه کلان شهرها 	<ul style="list-style-type: none"> مدیریت نرخ باروری و افزایش ولادت برای تیل به نسبت جانمایی و سلاط کاهش نرخ مرگ‌ومیر و طلاق در استان ایجاد تعادل در نسبت جنسی استان جلوگیری از افزایش بیشتر نرخ سالمندی حمایت و تشویق کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در شهرهای کوچک و مناطق روستایی کاهش نرخ بیکاری و حمایت از اشتغال جوانان توسعه گزینه‌های مسکن جوانان به ویژه در شهرهای کوچک و میانی
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب هیات وزیران - موثر ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۴	<ul style="list-style-type: none"> توزیع مناسب جمعیت و فعالیت‌های اقتصادی ایجاد زمینه‌های لازم برای استقرار جمعیت در نواحی مستعد بهار و کنترل رشد جمعیت در مناطق کلان‌شهری ساماندهی و هدایت هدفمند جریان‌های مهاجرت 	<ul style="list-style-type: none"> برقراری توازن در توزیع جمعیت با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی و توان مناطق حمایت و افزایش سرمایه‌گذاری در صنعت و خدمات عمومی در نواحی کمتر توسعه یافته جلوگیری یا کاهش شتاب تمرکز جمعیت در شهر شیراز با سازوکارهای مختلف بانگرمی منطقه‌ای و سیستمی حمایت از شهرهای کوچک و میانی استان به ویژه در عرصه‌های اقتصادی حمایت، تشویق و رونق بخشی به اقتصاد مناطق روستایی
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سرزمین - مهندسان مشاور و ستوران	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> تسهیل مهاجرت از طریق کاهش فواصل مهاجرت و جذب مهاجران روستایی در مناطق جذب نزدیک کاهش رشد متمرکز بزرگ‌ترین شهرها و هدایت بخشی از جمعیت آن‌ها به سمت شهرهای ماهواره‌ای تقویت شهرهای کوچک و میانی به عنوان قطب خدمات رسان به نواحی روستایی تثبیت جمعیت و کاهش مهاجرت از مناطق روستایی 	<ul style="list-style-type: none"> رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازاریابی و غیره) ترغیب خودانگیزی اقتصادی-اجتماعی شهرهای اقماری حمایت از طرح‌های اجتماعی در شهرهای کوچک و میانی به ویژه برای نسل‌های جوان ایجاد مراکز تسهیل گر جذب مهاجران در شهرهای میانی و کوچک
طرح کالبد ملی - وزارت مسکن و شهرسازی	۱۳۷۵	<ul style="list-style-type: none"> عدم احداث شهرهای جدید جلوگیری از تمرکز جمعیت و فعالیت در چند شهر بزرگ گسترش شهرها در زمین‌های با قابلیت سکونت جلوگیری از تحریر زمین از طریق طرح‌ریزی بکاربره و با دقت گسترش شهری و صنعتی تنبه طرح‌های تفصیلی منطقه‌ای و محلی برای منطقه ساحلی 	<ul style="list-style-type: none"> جلوگیری از پراکنده رویی شهرها و مناطق روستایی و توسعه درون افزا و فشرده این مناطق تقویت شهرهای میانی و کوچک به عنوان تعدیل بخش‌های نظام سکونتگاهی و به منظور جذب مازاد جمعیت در مناطق روستایی توسعه فشرده و درون افزا در مناطق صنعتی موجود و اجتناب از ایجاد مناطق جدید در نواحی حاصلخیز اجتناب از ایجاد و ساخت شهرهای جدید؛ افزایش تراکم شهری (بیش از ۱۰۰ نفر در هکتار)

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	سند ملی توسعه فرابخشی؛ سامانه‌های سواحل کشور- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی
	۱۳۸۵	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد تعامل در توزیع جمعیت و فعالیت، متناسب با منابع توان محیطی - قانونمند کردن شیوه بهره‌برداری، استقرار فعالیت و جمعیت در مناطق ساحلی - جلوگیری از گسترش بی‌رویه شهرها نواحی ساحلی 	
	۱۳۹۵	<ul style="list-style-type: none"> - بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و توزیع مهاجرت منکوس - توزیع مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی - برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع متناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور - زمینه‌سازی مناسب جهت کنترل و کاهش میانگین سن ازدواج - زمینه‌سازی جهت افزایش نرخ باادوری (TFR) به حداقل ۲/۵ - فرزند به ازای هر زن - پشتیبانی و حمایت از توزیع ازدواج موفق، پایدار و آسان - ارائه تسهیلات جهت افزایش سلامت ازدواج و درمان نابادوری 	<p>برنامه ششم توسعه- مجلس شورای اسلامی</p>
		<p>حکم الزامات در محور جمعیت و مهاجرت</p> <ul style="list-style-type: none"> - حمایت و رونق بخشی به شهرهای کوچک و میانی به‌ویژه در عرصه خدمات عمومی و اقتصادی (صنایع تبدیلی، بازاریابی و غیره)، با توجه به محدودیت‌های اکولوژیکی - توسعه سکونت و فعالیت قانونمند و با ضابطه در نواحی ساحلی - جلوگیری از تخریب سواحل ارزشمند، به‌واسطه ساخت‌وسازها - ایجاد محدودیت‌های محیط‌زیستی به منظور حفظ منابع حساس اکولوژیکی در سواحل - استفاده از ظرفیت‌های ساحلی - ارتقای نقش اقتصادی-اجتماعی و حمایت از شهرهای میانی و کوچک به عنوان مراکز تعدیل بخش نظام سکونتگاهی - سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال مولد به‌ویژه در نواحی روستایی و شهرهای کوچک و کمتر توسعه یافته - حمایت از طرح‌های کارآفرین در مناطق روستایی - ارائه مشوق‌ها (معافیت‌های مالیاتی، زمین ارزان قیمت، اعتبارات کم بهره و ...) به جوانان تحصیل کرده به منظور کارآفرینی در مناطق روستایی و شهرهای کوچک - توسعه خدمات عمومی در مناطق کمتر توسعه یافته با توجه به سلسله مراتب عملکردی - کاهش جایبیت مهاجرت به شهرهای بزرگ از طریق ایجاد شرایط زیست و فعالیت عادلانه - سرمایه‌گذاری و ایجاد فرصت‌های شغلی مولد برای نسل جوان به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته و شهرهای کوچک و میانی - توسعه و تجهیز مراکز درمانی و ایجاد کلینیک‌های سلامت به‌ویژه در مناطق کمتر توسعه یافته - جلوگیری از سوداگری و بورس بازی زمین و هدایت سرمایه‌ها به بخش مولد 	

جدول ۲- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اقتصاد

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم‌الزامات در محور اقتصاد
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - ارتقاء بهره‌وری نیروی کار - ارتقای کارآیی و بازدهی اقتصادی - تسهیل روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور - حفظ اسیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها و منابع طبیعی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از تورم نیروی انسانی در بخش‌ها - تقسیم کار منطقی در استان با توجه به مزیت‌های نسبی و رقابتی و توان اکولوژیک - اصلاح و تکمیل زنجیره‌های تولید صنعتی - ایجاد کار کردها و جریان‌های تکمیل‌گر در استان به‌ویژه در شهرها و شهرک‌های صنعتی - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد تمهید کاری - ایجاد هماهنگی بین استعدادهای-تخصصیات فردی و شفلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی - تنظیم سیاست‌های پولی، مالی و ارزی - ارتقاء ظرفیت و توانمندی‌های بخش تعاونی - توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی - ارتقاء بازار سرمایه ایران و اصلاح ساختار بانکی و بیمه‌های کشور - هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی دارای مزیت نسبی - ایجاد اشتغال مولد و کاهش نرخ بیکاری - افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی - ایجاد رقابت‌پذیری در کالاها و خدمات کشور - متنوع سازی اقتصاد - رشد بهره‌وری عوامل تولید - پشتیبانی از کارآفرینی، نوآوری و استعدادهای فنی و پژوهشی - تأمین امنیت غذایی کشور با تکیه بر تولید از منابع داخلی - مهار تورم و افزایش قدرت خرید گروه‌های کم درآمد و محروم 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از افزایش وابستگی به درآمدهای نفتی و تأمین آن از محل درآمدهای مالیاتی - تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی - جلوگیری از افزایش فاصله بین دهک‌های بالا و پایین درآمدی - تنوع بخشی به اقتصاد استان - حمایت از کارآفرینی و سرمایه‌گذاری در بخش صنایع کاربری به‌ویژه در شهرهای کوچک و مناطق روستایی - جلوگیری یا کاهش خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری در استان - جلوگیری از افزایش اندازه بخش اجرایی و حذف دستگاه‌های موازی به منظور کاهش هزینه‌های عمومی استان - بهره‌گیری از فناوری‌های نوین به منظور ارتقای بازار سرمایه استان - حمایت و توانمندسازی بخش‌های تعاونی در استان - حمایت و ترغیب سرمایه‌گذاری در بخش‌های دارای مزیت رقابتی استان - کاهش هزینه‌های غیر ضروری سازمان‌های اجرایی - جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و حمایت از نظام غذایی پایدار - هدایت سرمایه‌ها و اعتبارات به سوی بخش‌های دارای مزیت نسبی و رقابتی - ترغیب و حمایت از صادرات محصولات استان

سند طرح	سال	راهبرداستراتژی	حکم الزامات در محور اقتصاد
سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی - حضرت آیت‌الله خامنه‌ای	۱۳۹۲	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی - پیشسازی اقتصاد دانش‌بنیان و افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان - ارتقای بهره‌وری در اقتصاد - سهم‌بری عادلانه عوامل در زنجیره تولید نامصرف - افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاها و اساسی - تأمین امنیت غذا و درمان و ایجاد ذخایر راهبردی - اصلاح و تقویت همه‌چاپ‌بندی نظام مالی کشور - حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها - افزایش قدرت مقاومت و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد - توسعه حوزه عمل مناطق آزاد و ویژه اقتصادی کشور - افزایش ارزش افزوده از طریق تکمیل زنجیره ارزش صنعت نفت و گاز - افزایش سهم درآمدهای مالیاتی - تقویت فرهنگ جهادی در ایجاد ارزش افزوده، تولید ثروت، بهره‌وری، 	<ul style="list-style-type: none"> - واگذاری تأمین زیرساخت‌های اقتصادی به بخش خصوصی همگرا، هم‌اثر، مسئول، متعهد و آینده‌نگر - کاهش وابستگی به بودجه‌های عمومی و افزایش نقش بخش خصوصی - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد اقتصاد استان - پرهیز از واردات کالاهای غیر ضروری به استان - تغییر فرآیندهای تولید سنتی به تولید مدرن و دانش‌بنیان - سرمایه‌گذاری در ماشین‌آلات مدرن‌تر و کارآمدتر و منابع انسانی - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - خصوصی‌سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد - توسعه فعالیت گردشگری در استان - استفاده درست از نیروی انسانی
		<ul style="list-style-type: none"> - ترغیب سرمایه‌گذاری و تخصیص بیشتر اعتبارات به بخش‌های داری مرتب نسبی و رقابتی در استان - جلوگیری از ورود سرمایه‌ها به بخش غیر مولد در استان - هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع دانش‌بنیان همچون صنعت فناوری اطلاعات، بیمه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان، هوانوا - ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش‌بنیان - ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان - ارتقای معیار دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی - افزایش سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه - ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد - تنوع بخشی به اقتصاد استان از جمله توسعه گردشگری - افزایش سهم همکاری در تحقیقات کاربردی بین صنعت و دانشگاه - تجاری‌سازی و بازاریابی دانش در استان - جلوگیری از بی‌علاقگی در محیط کاری و ایجاد تمهید کاری - جلوگیری از ناهماهنگی بین استنادها و تحصیلات فردی و شغلی - رفع هرگونه تبعیض بین کارکنان و اجرای برنامه‌های آموزش ضمن خدمت 	

سند/شرح	سال	راهبرداستراتژی	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		<ul style="list-style-type: none"> کارآفرینی افزایش پوشش استاندارد برای کلیه محصولات داخلی و ترویج آن شفاف و روان سازی نظام توزیع و قیمت گذاری صرفه جویی در هزینه های عمومی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> افزایش بهره‌وری در عوامل تولید آب، زمین، نیروی کار و غیره تکمیل زنجیره ارزش صنعت و کشاورزی و بخش معدنی حمایت از نظام غذایی استان و جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی حمایت از نقش آفرینی بخش خصوصی و نهادهای مردمی در عرصه اقتصادی خصوصی سازی عادلانه و شفاف و تلاش برای ایجاد نظام مالیاتی کارآمد برهنگز از واردات کالاها و غیر ضروری به استان و حمایت از صادرات حمایت و ترغیب کارآفرینی به‌ویژه در شهرهای کوچک و متوسط و مناطق روستایی
<ul style="list-style-type: none"> ضوابط ملی آمایش سوزمین- مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین 	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> تأکید بر توسعه صنایع شیمیایی و پزشکی، صنایع و معدنی با توجه به مزیت‌های نسبی کشور توسعه صنایع تولید کالاها و مواد نیاز کشورهای منطقه تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین و دانش پایه ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی باز تعریف نقش وظایف مناطق آزاد تجاری - صنعتی و ویژه اقتصادی، با توجه به ویژگی‌های مناطق کشور گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای تحول ساختار بخش کشاورزی در راستای دستیابی به کشاورزی پایدار، مدرن و رقابتی استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب و خاک توسعه بهره‌وری از قابلیت‌های معدنی کشور افزایش ظرفیت‌های اکتشاف و بهره‌برداری از ذخایر عظیم نفت و گاز توسعه صنایع پشتیبان حمل و نقل، شامل صنایع خودروسازی، واگن سازی، تجهیزات راه آهن و صنایع حمل و نقل هوایی در مراکز و نواحی مستعد تأکید بر توسعه فعالیت‌های صنعتی مبتنی بر نفت و گاز در مناطق موانع 	<ul style="list-style-type: none"> توسعه گردشگری پایدار و اجتماع محور نیازسنجی کالاها و خدمات مورد نیاز محلی و منطقه‌ای به‌ویژه در عرصه دریایی هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع و خدمات دانش بنیان همچون فناوری اطلاعات، بیمه، بیوتکنولوژی، بهداشت و درمان و هوافضا ارتقای فرهنگ تولید خدمات و محصولات دانش بنیان ایجاد معاونت دانش در سازمان برنامه و بودجه استان ارتقای مهارت دانش کار (Knowledge Worker) در سازمان‌های عمومی و خصوصی افزایش سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه ارتقای بهره‌وری در بخش‌های مولد افزایش بهره‌وری در عوامل تولید در بخش‌های مختلف اقتصادی مطالعه و امکان‌سنجی در خصوص بهره‌برداری از منابع نفت و گاز منطقه اصلاح نظام‌های بهره‌برداری با توسعه تعاونی‌های تولیدی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		با محدودیت‌هایی برای توسعه سایر فعالیت‌های اقتصادی و برخوردار از اهمیت استراتژیک، از جمله مناطق کمتر توسعه یافته جنوب شرقی کشور، سواحل خلیج فارس و دریای عمان و مناطق کمتر توسعه یافته غرب کشور	- امکان‌سنجی در خصوص توسعه فراوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط‌زیستی و با توجه مرزیت‌های رقابتی و نسبی
		<ul style="list-style-type: none"> - گسترش فناوری‌های پیشرفته در تولید محصولات صنعتی - ارتقاء مهارت و تخصص نیروی شاغل در بخش صنعت و معدن - توسعه بخش صنعت - اولویت استقرار صنایع صادراتی در نزدیکی کریدورها و مبادی ورودی و خروجی اصلی کشور - رعایت ملاحظات محیط‌زیستی در استقرار صنایع - ارتقاء عملکرد، اصلاح شبکه‌ها و تجهیزات مورد نیاز در مراکز تخلیه، نگهداری و توزیع کالا - ایجاد زمینه‌های لازم جهت ارتقاء سهم و نقش ترانزیتی کشور - حفظ محیط‌زیست در راستای توسعه اکوتوریسم - جلب سرمایه‌های خارجی و داخلی برای ایجاد تسهیلات و تجهیزات گردشگری - تشویق و حمایت از ایجاد تأسیسات اقامتی و تفریحگاهی - تحول ساختار بخش کشاورزی در جهت دستیابی به کشاورزی مدرن و رقابتی - افزایش کیفیت محصولات کشاورزی و توجه به صنایع تبدیلی و بسته‌بندی - طراحی و استقرار نظام سلسله مراتبی خدمات پشتیبان تولید - ایجاد مجتمع‌های دام‌پروری صنعتی و نیمه صنعتی - بالا بردن سهم صادرات محصولات صنعتی از کل صادرات کشور - ایجاد زمینه‌های مناسب جهت جذب سرمایه‌های خارجی - محدود نمودن صادرات مواد خام و اولیه و توسعه محصولات فراوری 	<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از استقرار صنایع صادراتی در مناطق دور از کریدورهای اصلی - اولویت دهی به توسعه راه‌های متصل شونده به کریدورهای اصلی - توسعه صنایع صادراتی در مناطق آزاد تجاری-صنعتی-آستارا و بندر انزلی - اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان - ایجاد سازمان‌ها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات - توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی - تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته - ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنعتی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی - تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال فناوری در زمینه‌های فناوری برتر در استان - اجتناب از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به‌ویژه در بخش معدن و کشاورزی - جلوگیری از گسترش ساخت‌وسازهای خصوصی در مناطق و محورهاهای گردشگری و حفظ جاذبه‌ها - ترغیب و توسعه شیوه‌های نوین بازاریابی به منظور جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی - ایجاد امکانات و خدمات منفرک گردشگری در نواحی حساس اکولوژیکی - افزایش ظرفیت‌های ناو در استان - اجتناب از استخدام نیروی کار غیرمختص در بخش صنعت و معدن - اجتناب از توسعه صنایع در زمین‌های حاصلخیز و مناطق حساس اکولوژیکی - مدرنیزاسیون و بهره‌گیری از شیوه‌های نوین در بخش کشاورزی - اصلاح نظام‌های بهره‌برداري با توسعه تعاونی‌های تولیدی - ایجاد و توسعه خدمات پشتیبان تولید در مجاورت شهرک‌ها و نواحی صنعتی استان یا در شهرهای نزدیک به آن‌ها - جلوگیری از حرکت سرمایه‌ها به سوی اقتصاد غیر مولد با ساز و کارهای مختلف - تقویت پیوندهای بین بخشی در صنایع استان و افزایش مکمل‌گری و سبزیزی
مطالعات آمایش سوزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳		

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور اقتصاد
<p>شده و صنعتی - توسعه و ایجاد صنایع معدنی در جهت تکمیل زنجیره های تولید</p>		<p>رعایت تناسب بین نیازهای استقرار فعالیت در یک قلمرو با امکانات و قابلیت های آن - تخصصی کردن عملکرد اقتصادی بر اساس قابلیت ها و مزیت های نسبی - به منظور تقویت ایستگی های متقابل منطقه ای و یکپارچگی ملی - توزیع مناسب جمعیت و فعالیت های اقتصادی - اولویت برداشت از میادین مشترک نفت و گاز با مرزهای شمالی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی - سازماندهی بخش کشاورزی در پهنه سرزمین - تدوین الگوی کشت بهینه در دشت ها - محدودیت کشت محصولات با نیاز آبی بالا - ایجاد و توسعه مجتمع های کشت و صنعت متناسب با قابلیت ها - ساماندهی روابط بین بخش کشاورزی و صنعت - توسعه پرورش و صید آبزیان در آب های دور و سرزمینی - شناسایی و ایجاد خوشه های صنعتی با توجه به مزیت های نسبی و رقابتی و تکمیل زنجیره ارزش - توسعه صنایع دریایی و تعمیر و خدمات وسایط حمل و نقل دریایی در جوار بندر اصلی - ساماندهی مجتمع های صنعتی اعم از شهرک ها و نواحی صنعتی - توسعه و ساماندهی مجدد فعالیت های صنعتی پایه و آب بر - توسعه صنایع تولید کننده کالاهای مورد نیاز کشورهای منطقه - استقرار صنایع فرآوری اولیه منابع معدنی در جوار ذخایر معدنی - توسعه صنایع مبتنی بر فناوری های نوین و برتر - ایجاد مناطق آزاد و ویژه اقتصادی جدید در پهنه سرزمین</p>	<p>- جلوگیری از افزایش جمعیت و فعالیت ها در مکان های فاقد توان اکولوژیک - جلوگیری از استفاده ناکارآمد از منابع اقتصادی - جلوگیری از نابودی منابع طبیعی و انسانی گردشگری - جلوگیری و کاهش فعالیت های اقتصادی فاقد مزیت نسبی و رقابتی - امکان سنجی در خصوص بهره برداری از صنایع نفت و گاز و توسعه صنایع فرآوری نفت و گاز با ملاحظات شدید محیط زیستی و با توجه به مزیت های رقابتی و نسبی - رفع کامل خام فروشی محصولات استان و ایجاد زنجیره ارزش افزوده محصولات - انعقاد قراردادهای و تفاهات های همکاری با سایر مناطق و نهادهای دولتی و مردم نهاد داخلی و خارجی در مناطق ویژه و آزاد - بازاریابی و تبلیغات گسترده به منظور جذب سرمایه گذاران در مناطق آزاد و ویژه استان - جلوگیری از کشت و پرورش محصولات فاقد مزیت در استان - توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی - ارائه مشوق ها و حمایت از ساخت، تولید، تعمیر و نگهداری انواع مختلف تجهیزات - شناسایی ظرفیت های، اثر سطحی و صنایع فراساحلی به ویژه در نزدیکی بنادر و مناطق آزاد - حمایت از کارگاه ها و تولید کنندگان مرتبط با صنایع دریایی کشور - حمایت از مشاغل ایجاد شده حاصل از طرح های فن آوری و دانش بنیان در صنعت دریایی - هدایت اعتبارات به سوی طرح های کارآفرینی و خود اشتغالی دریایی - افزایش تسهیلات سرمایه در گردش تولید کنندگان، سازندگان و شرکت های خدماتی فعال در صنایع دریایی - جلوگیری از توسعه صنایع در مراکز حساس و رعایت حریم های ایمنی - شناسایی تقاضای کالاهای و محصولات در منطقه و تلاش برای برآورد آنها بر اساس مزایای نسبی و رقابتی - تکمیل زنجیره تولید و حلقه های ارزش افزوده بخش معدن استان - هدایت سرمایه ها و اعتبارات به سوی صنایع با فناوری برتر</p>
<p>ضوابط ملی آمایش سرزمین- مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین</p>	<p>۱۳۹۴</p>		

سند طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
مطالعه استراتژی درازدتد طرح آمایش سوزمین- مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> توسعه تعاون در روستاها از طریق تعاون‌های خدماتی و اتحادیه‌های تولیدی تنوع بخشیدن به فعالیت‌های اقتصادی حمایت از بهره‌برداران‌های کوچک خانوادگی و بالا بردن کارایی آن‌ها استقرار واحدهای تولیدی کوچک در محیط‌های روستایی تسهیل توسعه فعالیت‌ها و مشاغل مستقل از بخش اول در محیط روستایی و شهرهای کوچک ایجاد مؤسسات اعتباری در محیط روستایی و رساندن محصولات به بازار آرایش گسترده‌تر صنایع نوین توسعه فعالیت‌های نوین در شهرها متوسط استفاده از توان گردشگری شهرهای کوچک و توسعه صنایع کوچک کنترل دقیق برون ریخته‌های صنعتی و شهری در تمامی کرانه‌های دریای خزر 	<ul style="list-style-type: none"> جلوگیری از توسعه صنایع به صورت پراکنده اصلاح نظام مالکیت اراضی و حمایت و توسعه تعاونی‌های کشاورزی استفاده کارآمدتر از منابع آب و خاک تغییر اقتصاد تک محصولی شهرهای کوچک و روستاها به اقتصادی متنوع و پویا جلوگیری از خام فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی حمایت از صنایع دارای مزیت رقابتی و نسبی استان حمایت از توسعه صنایع کوچک و کارآفرین در نواحی روستایی توسعه بخش گردشگری در روستاها و شهرهای کوچک تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی جلوگیری از تمرکز خدمات در یک یا چند شهر اصلی و ضرورت ساماندهی توزیع و استقرار آن
طرح کالبد ملی- وزارت مسکن و شهرسازی	۱۳۷۵	<ul style="list-style-type: none"> به حداقل رساندن هزینه‌های توسعه شهری از طریق سازگاری با اقلیم، توسعه درون افزا، مکان‌یابی مناسب خلق سلسله مراتب مناسب به منظور جلوگیری از تمرکز فعالیت و جمعیت در چند نقطه توان کم و نسبتاً کم توسعه صنعتی در نوار ساحلی خزر 	<ul style="list-style-type: none"> عدم ایجاد شهرهای جدید و توسعه فشرده و درون افزای نقاط سکونتگاهی موجود تجهیز و خدمات‌رسانی و نقش دهی مکمل به نقاط شهری کوچک و متوسط به عنوان مراکز رشد تعادل بخش کنترل و محدودسازی تمرکز جمعیت در شهر شیراز ایجاد مناطق شهری (Urban region) مکمل گر و منسجم در سطح استان جلوگیری از توسعه بی برنامه فعالیت و سکونت در نوار ساحلی استان
سند ملی توسعه فراابنشی:	۱۳۸۵	<ul style="list-style-type: none"> قانونمند کردن شیوه بهره‌برداری، استقرار فعالیت و ساخت وسازها در مناطق ساحلی 	<ul style="list-style-type: none"> جلوگیری از توسعه فعالیت‌های نامازگار با محیط زیست در مناطق ساحلی ترغیب و افزایش سرمایه گذاری بخش خصوصی در بخش گردشگری

سند طرح	سال	زاهور داسیاسیت	حکم / الزامات در محور اقتصاد
سازمان اسناد و کتابخانه ملی مدیریت و برنامه ریزی کشور	۱۳۹۵	<p>توسعه فعالیت‌های اقتصادی سازگار با ظرفیت‌های محیط‌زیستی مناطق ساحلی</p> <p>تجهیز و تقویت مناطق مستعد و عرصه‌های مختلف گردشگری</p> <p>توسعه آبریز پروری، افزایش صنایع شیلات</p> <p>تقویت و توسعه صنایع وابسته به کشاورزی و صنایع الکترونیک با تأکید بر استقرار صنایع پاک</p> <p>جذب شرکت‌های معتبر جهانی و منطقه‌ای در زمینه تولید داخلی</p> <p>حمایت حقوقی، مالی و نهادی لازم برای توسعه دانش و پیشرفت فناوریانه و نوآورانه</p> <p>تجهیز منابع مالی مورد نیاز سرمایه‌گذاری</p> <p>همچنین قطع وابستگی بودجه به نفت تا پایان اجرای قانون برنامه ششم</p> <p>افزایش و یا دریافت عوارض آلاینده‌گی و عوارض ارزش افزوده گاز طبیعی و عوارض شماره‌گذاری خودروها</p> <p>عملیاتی کردن رویکرد تمرکززدایی و اثربخشی مدیریت اجرائی در مراکز استان‌ها جهت زمینه‌سازی، تعادل‌بخشی، توازن و آمایش سرزمین</p> <p>گسترش و تعمیق نظام جامع تأمین مالی و ابزارهای آن (بازار پول، بازار سرمایه و بیمه‌ها)</p> <p>افزایش سهم تعاون در اقتصاد به نسبت و پنج درصد</p> <p>تأمین امنیت غذایی و نل به خودکفایی در محصولات اساسی</p> <p>توسعه کشاورزی حفاظتی، توسعه کشت نشانی، به‌زادگی و به‌زادگی</p> <p>مصرف بهینه سموم، دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی و استفاده بیشتر از کود آلی (کمپوست)</p> <p>توسعه کشت محصولات سالم و محصولات زیستی (ارگانیک)</p> <p>مدیریت هرگونه رهاسازی، تولید، واردات و مصرف محصولات نزاربیخته</p>	<p>حمایت و هدایت سرمایه‌ها به سوی صنایع شیلات</p> <p>توسعه و گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی</p> <p>جلوگیری از کنترل صنایع آلاینده استان</p> <p>جلوگیری از ساخت‌وسازهای بی ضابطه در سواحل</p> <p>بازارهای گسترده به منظور جذب سرمایه‌گذاران و شرکت‌های معتبر جهانی در مناطق آزاد و ویژه استان</p> <p>اجتناب از بهره‌گیری از فناوری‌ها و ابزارهای قدیمی و استفاده از فناوری‌های سبز پیشرو در استان</p> <p>ایجاد سازمان‌ها و مؤسسات ارائه دهنده خدمات توانمندسازی کسب و کار مبتنی بر فناوری اطلاعات</p> <p>توسعه صنعت فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) از طریق سرمایه‌گذاری مشترک با بخش خصوصی</p> <p>تأمین و مدیریت منابع سرمایه‌ای در صنایع پیشرفته</p> <p>ایجاد دگرسانی در شیوه‌های سنتی تولید صنعتی استان و ارتقای سرمایه‌گذاری برای ایجاد صنایع مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی</p> <p>تجاری‌سازی دستاوردهای پژوهشی و انتقال فناوری در زمینه‌های فناوری برتر در استان</p> <p>اجتناب از خام‌فروشی و توسعه صنایع تبدیلی و فناوری به‌ویژه در بخش معدن و کشاورزی</p> <p>جلوگیری از گسترش ساخت‌وسازهای خصوصی در مناطق و محوره‌های گردشگری و حفظ جاذبه‌ها</p> <p>جلوگیری از یا کنترل و محدودسازی فعالیت صنایع آلاینده و اخذ غرامت و مالیات</p> <p>جلوگیری از تمرکزگرایی مدیریتی در استان و تمرکززدایی تدریجی در کنار ایجاد ظرفیت‌های نهادی</p> <p>حمایت و ترغیب تعاونی‌های تولیدی</p> <p>جلوگیری از نابودی حاکمیت غذایی و توسعه کشاورزی با رعایت ملاحظات محیط‌زیستی و مزیت‌های رقابتی</p> <p>جلوگیری از تولید کودهای ارگانیک</p> <p>ترغیب و حمایت از تولید کودهای ارگانیک</p> <p>حمایت و ارائه مشوق و اعتبارات به تولیدکنندگان محصولات ارگانیک</p> <p>توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی به‌ویژه در شهرهای کوچک و متوسط</p> <p>جلوگیری یا کنترل فعالیت‌های معدنی آلاینده</p>

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
		<ul style="list-style-type: none"> - حمایت از توسعه ظرفیت صادراتی صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی - ایجاد ردیف مستقل پرداخت خسارت به بیمه گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی - ایجاد زمینه گسترش و تکمیل زنجیره‌های ارزش، صنایع تبدیلی، تکمیلی و نگهداری محصولات اساسی کشاورزی - ایجاد خوشه‌های صادراتی، نشان‌های تجاری و اختصاص شیوه‌های صادراتی به صادرات محصولات کشاورزی - افزایش سهم سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در کل سرمایه‌گذاری‌ها - ایجاد شورای معادن در هر استان - منع هرگونه فروش و واگذاری پروانه قبل از بهره‌برداری با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی - تکمیل زیربناها و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از خام فروشی مواد معدنی و تامین خدمات و زیرساخت‌های مورد نیاز معادن و تکمیل زنجیره‌های ارزش - افزایش آگاهی‌های محیط‌زیستی و شغلی کشاورزان استان - ترویج و گسترش بیمه محصولات کشاورزی - افزایش توانمندی، رقابت‌پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی
طرح جامع گردشگری ملی - سازمان ایران گردی و جهانگردی	۱۳۸۰	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه منابع گردشگری در روستاهای سنتی - توسعه بازار گذران تعطیلات در کنار دریاچه‌ها و نقاط کوهستانی - توسعه محصولات گردشگری - توسعه نواحی گردشگری دارای اولویت 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه بازارهای مرزی به منظور جذب گردشگر - جلوگیری از سفرهای کوتاه مدت با افزایش بازار گذران تعطیلات در کنار دریا و نقاط کوهستانی - حمایت از طرح‌های ترکیب کننده گردشگری و تجارت - توسعه بازارهای علاقه‌مند به سفرهای دریایی - افزایش تسهیلات و خدمات گردشگری - جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی - ایجاد اقامتگاه‌های ارزان قیمت متمرکز و پراکنده توسط افراد بومی
مسئله شناسی راهبردی توسعه در استان فارس	۱۳۹۶	<ul style="list-style-type: none"> - تدوین سند آمایش صنعتی استان - تشویق واحدهای صنعتی به تولید محصولات دانش‌بنیان و استفاده از تسهیلات صندوق نوآوری و شکوفایی - ایجاد صندوق حمایت از سرمایه‌گذاری صنایع کوچک جهت کاهش مشکلات واحدهای کوچک 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش علم توازن در برآکنش و ارتباطات قضایی صنایع استان - ارتقای محرک‌ها و مشوق‌های اقتصاد دانش‌بنیان - بازبینی قوانین و مقررات و ارتقای قانون-محوری - ایجاد سرمایه انسانی بسیار با مهارت و انعطاف‌پذیر - مانع زدایی از توسعه و گسترش صنایع کوچک

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
<p>سند آمایش استان - ۱۳۹۹</p>		<ul style="list-style-type: none"> - اولویت دادن به پرداخت تسهیلات به واحدهای که در حال حاضر فعال هستند با حفظ صنایع موجود و پرداخت تسهیلات به واحدهای جدید با فناوری بالا - احداث کلیتیک صنعت در شهرک‌های صنعتی استان - عدم توسعه صنایع آب‌بر - الزام واحدهای صنعتی به بازچرخانی آب و جلوگیری از پرت آب - برخورد با صنایع جدیدالاحداثی که اقدام به خنثر چاه به منظور تأمین آب مورد نیاز خود نموده‌اند - تشویق بخش خصوصی به احداث صنایع پاک - گسترش هتل‌ها و اقامتگاه‌ها - تدوین استانداردهای خاص در مجوزهای بوم‌گردی و کنترل سطح کیفی اقامتگاه‌های فعلی - تأسیس مؤسسات و مراکز آموزش تخصصی گردشگری - تدوین طرح جامع حرم بصری در هنگام توسعه زیرساخت‌های گردشگری - مناسب‌سازی معابر و راه‌های دسترسی به اماکن تاریخی و گردشگری شیراز - تشکیل کمیته‌ای دائمی در استانداری با هدف ساماندهی عرصه گردشگری استان - ایجاد بانک جامع اطلاعات گردشگری و تدوین نظام گردشگری برای همگرایی انواع گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه صنایع مرتبط با فعالیت‌های نفت و گاز منطقه جنوب - حذف موانع و مشکلات توسعه بخش خصوصی - جلوگیری از خام‌فروشی - تکمیل زنجیره تولید و ارزش در بخش صنعت و معدن و کشاورزی
		<p>راهبردها/سیاست</p>	

سند/ طرح	سال	راهبردها/ سیاست	حکم/ الزامات در محور اقتصاد
<p>سند ملی توسعه استان فارس ۱۳۸۴</p>	<p>سال</p>	<p>زاینه سرما به گذاری - تکمیل زنجیره‌های ارزش فعالیت‌های تولیدی توسعه صنایع تبدیلی و فرآوری محصولات به منظور جلوگیری از خام فروشی محصولات تولیدی - بهبود نظام نوآوری منطقه‌ای مبتنی بر اقتصاد دانش بنیان - افزایش بهره‌وری تولیدات صنعتی، معدنی و کشاورزی - ساماندهی تجارت کالا و توسعه بسترهای صادراتی استان - تخصص‌گرایی ناحیه‌ای در زمینه خدمات لجستیک حمل و نقل و ترانزیت کالا - جایگزینی کارکردهای کشاورزی و صنایع سنگین با فناوری بالا و خدمات برتر - تقویت کریدور شمالی-جنوبی و شرقی-غربی استان</p>	<p>- جلوگیری از هدر رفت منابع انسانی، سرمایه و نهاده در بخش‌های مختلف - توسعه خدمات و زیرساخت‌های ترانزیتی و لجستیکی - سبزسازی و دانش محور نمودن اقتصاد</p>
<p>گسترش صنایع برق، الکترونیک، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و بستر سازی ایجاد صنایع نوین (نانو تکنولوژی، بیو تکنولوژی) - بستر سازی ایجاد صنایع گاز، پتروشیمی و شیمیایی و معدنی و صنایع وابسته و پایین دست آن‌ها - تقویت و گسترش واحدهای صنایع غذایی، آتشپدنی، دارویی و صنایع تبدیلی کشاورزی و دامی - بستر سازی برای ایجاد صنایع انرژی بر در استان با توجه به ذخایر عظیم گاز در جنوب فارس و منطقه پارس جنوبی و تولید هرچه بیشتر برق در استان با توجه به نزدیک بودن منابع گاز - تکمیل زنجیره‌های تولید صنعتی، متناسب با قابلیت صنعتی استان و پیوند بنگاه‌های کوچک به واحدهای بزرگ صنعتی - کمک به ایجاد راه اندازی بازارهای منطقه‌ای، ساماندهی تجارت کالا و توسعه صادرات استان - بستر سازی برای ایجاد و توسعه پارک‌ها و شهرک‌های علمی، صنعتی و</p>	<p>توسعه فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات - تکمیل زنجیره‌های تولید و ارزش - توسعه صنایع انرژی بر با توجه به فرصت‌ها - توسعه تجارت و بازرگانی و بازارها - توسعه مراکز علمی و فناوری - ارتقای سطح تکنولوژیکی و نفی بخش کشاورزی - توسعه گردشگری سلامت و ارتقای رقابت پذیری آن - توسعه و حمایت از صنایع دستی و افزایش صادرات آن - حمایت، پشتیبانی و توسعه زیرساخت‌ها و خدمات بخش گردشگری - ایجاد عدالت جنسیتی در فرصت‌های اقتصادی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت‌های گروه‌های آسیب‌پذیر جامعه</p>		

سند/نوع طرح	سال	راهبردی/سیاست	حکم/الزامات در محور اقتصاد
	<p>فناوری و تقویت رابطه مراکز تولیدی با مراکز علمی و تحقیقاتی و برای کربدور علمی و فن آوری و بازار دانایی - استفاده از شیوه‌های نوین بهره‌داری کشاورزی و توسعه مهارت‌های حرفه‌ای بهره‌برداران و تولیدکنندگان با افعال روش‌های نوین مدیریت مزرعه و واحدهای صنعتی دامداری مبتنی بر افزایش بهره‌وری عوامل و نهاده‌های تولید - ایجاد بسترهای لازم برای صدور خدمات برتر پزشکی، فنی و مهندسی، فرهنگی و علمی به‌ویژه به کشورهای حوزه خلیج فارس - جلب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و گسترش تعامل فعال با بازارهای جهانی - ساماندهی صنایع دستی به منظور ارتقاء کیفیت این صنایع با تأکید بر جنبه‌های صادراتی - ساماندهی کوچک و اسکان عشایر - زمینه‌سازی و ایجاد تسهیلات برای توسعه و تقویت فعالیت‌های صنعت گردشگری - تقویت زمینه‌های مناسب فرهنگی در راستای جذب و پذیرش جهانگردان - ایجاد سازوکارهای لازم و حمایت از افزایش بهره‌وری در بخش‌های اقتصادی و عوامل تولید - ریشه‌کنی فقر شدید و گرسنگی و بهره‌مندی همگانی از مواهب توسعه اقتصادی و اجتماعی - حمایت مؤثر از تشکیل و توسعه تعاونی‌ها و ایجاد و گسترش شهرک‌ها و مجتمع‌های تعاونی - بستر سازی برای افزایش مشارکت اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی زنان در روند توسعه استان</p>	<p>راهبردی/سیاست</p>	<p>حکم/الزامات در محور اقتصاد</p>

سند مطرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/اوامات در محور اقتصاد
سند ملی آمایش سرزمین	۱۳۹۹	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد و ارتقای پیوندها و مناسبات سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با کشورهای منطقه و جهان - تقویت نقش مفصلی کشور در شبکه گذر رهنمای ترانزیتی منطقه‌ای و بین‌المللی - شبکه‌سازی و ایجاد زنجیره‌های جدید تولید بین‌المللی و ارتقای جایگاه بین‌المللی کشور در بازارهای جهانی به‌ویژه در زمینه انرژی - تنوع بخشی به اقتصاد متناسب با مزیت‌ها، قابلیت‌ها و تخصص‌های سرزمین - تحول کشاورزی، اصلاح ساختار و نظام بهره‌برداری و استقرار کشاورزی هوشمند و پایدار با حصول اطمینان از امنیت غذایی، آب و محیط‌زیست - ارتقای بهره‌وری و کاهش انرژی بری و تنوع بخشی به منابع تولید انرژی - سازگاری توسعه با محیط‌زیست و منابع طبیعی - ساماندهی استقرار صنایع کشور و شکل‌دهی به زنجیره فعالیت‌های صنعتی - بازاریابی فضایی قلمروهای تولید محصولات کشاورزی - ارتقای گردشگری و آوازه میراث فرهنگی، تاریخی و طبیعی ایران 	<ul style="list-style-type: none"> - اجتناب از تمرکزگرایی در تعیین تعاملات اقتصادی فرامرزی - ایجاد شبکه نیرومند بازاریابی - جلوگیری از فعالیت‌های آسیب‌زا در مناطق آزاد و تجاری و بازاریابی کارکرد اصلی آن‌ها - توسعه و ارتقای تجارت هوشمند - استفاده کارآمد از قابلیت‌های ترانزیتی - کارآمدسازی و ارتقای رقابت‌پذیری بنادر - اجتناب از تصویب قوانین و مقررات بازدارنده تولید و تجارت - ارتقای هوشمندی زنجیره‌های تأمین - رفع موانع جذب سرمایه‌گذاری - جلوگیری از توسعه فعالیت‌های ناسازگار یا قابلیت‌ها - ارتقای تنوع فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای قابلیت‌ها - اجتناب از رویه‌های ناپایدار کشاورزی - اجتناب از نابودی محیط‌زیست و پایدارسازی فعالیت‌های اقتصادی - ارتقای سبتریزی و مکمل‌گرایی صنایع - استفاده بهینه، کارآمد و رقابتی از منابع معدنی و گاز - توسعه صنایع و محصولات کشاورزی بر اساس قابلیت‌ها - تکمیل زنجیره ارزش و تولید طیور

جدول ۳- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/اوامات در محور زیربنایی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/اوامات در محور زیربنایی
سیاست‌های کلی آمایش سوزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - تعمیم و گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی - تقویت شبکه ریلی و راه‌های ارتباطی اصلی و شریانی سوزمین و تبدیل کشور به مرکز عبور و مرور هوایی منطقه برای ترانزیت کالا و مسافر - انتخاب تعدادی از بنادر مستعد کشور و تجهیز آن‌ها به خدمات پیشرفته ارتباطی و اطلاعاتی برای پذیرش نقش فراملی - استفاده بهینه از منابع طبیعی و حفظ محیط‌زیست 	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش سهم انرژی‌های نو در بخش زیربنایی - جلوگیری از نابودی محیط‌زیست به هنگام توسعه زیرساخت‌ها - توسعه زیرساخت‌های سازگار با محیط‌زیست و سبز - استفاده بهینه از موقعیت استراتژیک استان در خصوص ترانزیت کالا و مسافر - ارتقای نقش خدماتی بنادر استان
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران آفق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - تسهیل بهره‌گیری مؤثرتر و جایگزینی سوخت‌های سنتی - حفاظت از سلامت شهروندان در مقابل آلودگی هوای ناشی از احتراق سوخت‌ها - کاهش اثرات منفی ناشی از مصرف انرژی در گرمایش جهانی 	<ul style="list-style-type: none"> - به حداقل رساندن آلودگی‌های ناشی از مصرف سوخت‌های فسیلی - در پیش گرفتن سیاست‌های تقلیل و سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - افزایش سهم انرژی‌های نو - در پیش گرفتن سیاست‌های افزایش آگاهی‌های پایداری
ضوابط ملی آمایش سوزمین-مصوب هیات وزیران - موکرملی آمایش سوزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و تجهیز گزیده‌های از محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدورهای حمل و نقل بین‌المللی - تأمین منابع آب و خدمات اجتماعی متناسب با سهم فعالیت و جمعیت پیش‌بینی شده - رفع تنگناهای شبکه‌های زیربنایی مناطق مستعد - توجه ویژه به صنایع انرژی بر در تلفیق مزیت نسبی برخوردار از ذخایر معدنی و مزیت نسبی برخوردار از منابع انرژی، به خصوص گاز و استقرار آن‌ها در نقاط واقع بر کریدورها و محورهای حمل و نقل بین‌المللی 	<ul style="list-style-type: none"> - بهره‌گیری از موقعیت ترانزیتی استان با توسعه و تقویت زیربنای ارتباطی - تکمیل شبکه ریلی استان - کاهش سفرهای غیر اضطراری از طریق فناوری‌های نو - توسعه دور کاری و خدمات از راه دور - توسعه شبکه بزرگراهی در مناطق اولویت‌دار - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به زیرساخت‌ها و تسهیلات اطلاعات و
مطالعات آمایش سوزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه و تجهیز محورهای اصلی ارتباطی کشور در کریدور شمال-جنوب و شرقی - غربی - افزایش سهم بزرگراهی در شبکه جاده‌ای - توسعه هماهنگ شبکه ریلی همگام با افزایش ناوگان با اولویت شبکه راه آهن برقی - توسعه ارتباطات فیبر نوری با پهنای باند مناسب بین شهری و درون شهری - استفاده از فناوری‌های نوین و ترانزیتی و گسترش شبکه‌های مخابراتی در کشور - به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزاری برای تمرکز زدایی از شهرهای بزرگ 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه زیرساخت‌های ارتباطی در سازمان فضایی استان - استفاده بهینه و اقتصادی از موقعیت ترانزیتی استان - خلق دسترسی دربرگیرنده به زیرساخت‌ها به ویژه آب و خدمات اجتماعی در سطح استان - توسعه شبکه‌های زیربنایی مناطق با پتانسیل توسعه - توسعه صنایع انرژی بر در نزدیکی محورها و کریدورهای بین‌المللی - جلوگیری از نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم الزامات در محور زیربنایی
مطالعه استراتژی درازمدت طرح آمایش سوز زمین - مهندسان مشاور ستیران	۱۳۵۵	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه کاربری های فناوری اطلاعات و ارتباطات شامل: دولت الکترونیک، اقتصاد الکترونیک، بهداشت و درمان الکترونیک، آموزش الکترونیک، تجارت الکترونیک - فراهم سازی زمینه ها، امکانات و زیرساخت های مورد نیاز به منظور ایفای نقش مؤثر ترانزیتی کشور در منطقه - توسعه، تجهیز، ارتقا و اصلاح ساختار فضایی شبکه ریلی کشور - توسعه، تجهیز، تقویت و سطح بندی بنادر کشور در سواحل دریای خزر - تقویت و ساماندهی بنادر و اسکله های صیادی در سواحل شمال کشور - توسعه، تجهیز و تقویت شبکه حمل و نقل هوایی کشور - فراهم سازی بسترهای مورد نیاز برای توسعه شبکه ارتباطات و انتقال داده - تنوع بخشی در منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی های تجدید پذیر در تولید و تأمین بهینه انرژی - ایجاد و توسعه مناطق ویژه اقتصادی و تخصصی انرژی در مناطق دارای قابلیت - بازنگری و تجدید نظر در تخصیص آب از سد به نفع تقویت مخازن دریاچه ها و تالاب ها - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح های سد، آبخیزداری، آبخیزداری و شبکه آبیاری و زهکشی پایین دست 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد پیوندهای نیرومند منطقه ای - کاهش تنگناهای دسترسی راحت مناطق روستایی - توسعه حمل و نقل زمینی به ویژه در مناطق اولرت دار
سند ملی توسعه فرابخشی: ساماندهی سواحل کشور - سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور	۱۳۸۵	<ul style="list-style-type: none"> - ممنوع کردن استفاده های اختصاصی از حریم سواحل و تأمین دسترسی همگانی به آن - تجهیز اسکله ها و بنادر صیادی، ساماندهی و ارتقای کیفی ناوگان صیادی - توسعه و تجهیز مادی ورود و خروج دریایی و افزایش ضریب بهره برداری از بنادر 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از ساخت سازهای بی رویه و تملک اراضی ساحلی - توسعه ظرفیت و زیرساخت های بندری استان - افزایش ظرفیت صیادی استان با سازو کارهای مختلف - جلوگیری از نابودی و کاهش ظرفیت ذخیره گاه های محصولات دریایی همچون ماهی و ... - تجهیز و توسعه زیرساخت های حمل و نقل به منظور بهره گیری از پتانسیل های ترانزیتی

سند/ طرح	سال	پروانه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی
<p>حکم/ الزامات در محور زیربنایی</p> <ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از مصرف بی‌رویه منابع آب و اصلاح الگوی مصرف - جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی‌های اجتماعی - کاهش سطوح آلاینده‌ها و آلودگی‌های انسانی - جلوگیری از خام‌فروشی و تکمیل زنجیره ارزش بخش صنعت استان - افزایش نقش بخش خصوصی در تأمین و عرضه انرژی - افزایش ضریب بهره‌وری نیروگاه‌های استان با اتصال شبکه به کشورهای منطقه - کاهش سهم سوخت‌های فسیلی و افزایش سهم انرژی‌های سبز و نو - ارتقای نقش فراملی بنادر استان و جذب سرمایه‌گذاری‌ها - توسعه حمل و نقل ریلی استان با مشارکت بخش خصوصی - توسعه سیستم حمل و نقل ریلی برقی در استان - ارتقای استانداردهای مصرف انرژی در بخش مسکن 	<p>راهبر/ سیاست</p> <ul style="list-style-type: none"> - ارتقای عدالت اجتماعی، افزایش بهره‌وری در مصرف آب و انرژی - استفاده از منابع حاصل از اجرای هدفمندی یارانه‌ها برای افزایش تولید، اشتغال، حمایت از صادرات غیر نفتی، بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، کاهش آلودگی هوا و ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی - تکمیل زیربنای و زیرساخت‌های مورد نیاز برای معادن و زیرساخت‌های عمومی صنایع معدنی - کاهش تلفات انرژی و جلب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی - افزایش بازدهی و ضریب بهره‌وری نیروگاه‌ها - تشکیل بازار منطقه‌ای و ایجاد قطب (هاب) منطقه‌ای برق و اتصال شبکه برق کشور از شمال، جنوب، شرق و غرب به کشورهای همسایه - افزایش سهم نیروگاه‌های تجدیدپذیر و پاک - جذب سرمایه‌گذاران (داخلی و خارجی) و بهره‌برداری از بنادر اصلی با کارکرد بین‌المللی - واگذاری حق بهره‌برداری و مدیریت بنادر کوچک و محلی به اشخاص حقوقی حرفه‌ای و معتبر غیر دولتی - جذب سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی در احداث و بهره‌برداری از حمل و نقل ریلی - حمایت از اقتصاد دانش‌بنیان و تقویت و توسعه صنعت هوایی - تکمیل و اجرای طرح‌های پروژه‌های حمل و نقل ریلی، دوخطه کردن مسیرها و احداث خطوط برقی و سریع‌السیر - اصلاح الگوی مصرف به‌ویژه مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن 	

جدول ۴- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور نظام سکونتگاهی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معلم رهبری	۱۳۹۰	<p>اطلاعاتی؛</p> <p>- ساماندهی سطوح خدمات و استقرار جمعیت در کشور با توجه به مدیریت سوانح طبیعی، حوادث و منابع آب و رعایت شرایط زمین شناسی</p> <p>- دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه</p>	<p>- کاهش پیوندها و مناسبات نابرابر و تک‌سویه</p> <p>- توسعه خدمات اطلاعاتی و ارتباطی -</p>
ضوابط ملی آمایش سرزمین - مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<p>- کاهش تمرکز و تراکم جمعیت و فعالیت در مناطق پر تراکم کشور</p> <p>- ایجاد شبکه‌های سازمان‌یافته از شهرهای بزرگ و متوسط کشور و تجهیز آن‌ها</p> <p>- زمین‌سازی لازم برای استفاده حداکثر از ظرفیت‌ها و توان‌های مراکز جمعیتی کوچک و پراکنده (روستاها، روستا-شهرها، شهرهای کوچک) در حفظ و نگهداشت جمعیت و برقراری تعادل در الگوی استقرار جمعیت</p> <p>- تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها</p> <p>- بهره‌برداری از شبکه نسبتاً توسعه یافته مراکز زیست و فعالیت در این مناطق با اعمال تقسیم کار تخصصی بین آن‌ها،</p> <p>- تأکید بر توسعه فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی، گردشگری و بازرگانی</p> <p>- ساماندهی مراکز جدید اشتغال و اسکان مهاجرین در مناطق دارای توان پذیرش جمعیت متناسب با سرمایه‌گذاری‌های جدید تولیدی و خدماتی</p> <p>- تحول بنیادی در ساختار بخش خدمات و افزایش سهم خدمات نوین، دانش‌یاب، با تأکید بر توسعه خدمات پشتیبان تولید، خدمات گردشگری، خدمات بازرگانی، بانکی و بیمه‌ای، حمل و نقل و ترانزیت و استفاده از فن‌آوری‌های نوین در این بخش، متناسب با نقش و جایگاه بین‌المللی کشور</p>	<p>- جلوگیری از تراکم بیش از حد جمعیت در نقاط محدود</p> <p>- حمایت از شهرهای کوچک و میانی و تنوع بخشی به اقتصاد آن‌ها</p> <p>- جلوگیری از تمرکز جمعیت فراتر از ظرفیت زیستی</p> <p>- توسعه خدمات نوین و برتر در مراکز سکونتگاهی</p>
مطالعات آمایش	۱۳۸۳		- جلوگیری از افزایش پدیده نخست شهری

حکم الزامات	راهبر داسیاست	سند/طرح
<ul style="list-style-type: none"> - ارتقای نقش شهرهای میانی و کوچک - کاهش بی عدالتی ها در دسترسی به خدمات و زیرساخت ها - جلوگیری از نابودی روستاها و تقویت بنیه اقتصادی آنها - ارتقای مهارت های شغلی به ویژه در مناطق محروم و روستایی - جلوگیری از دلالتی و واسطه گری محصولات روستایی و توسعه بازاریابی مستقیم 	<p>راهبر داسیاست</p> <p>تحت نفوذ در راستای عدم تمرکز در تقسیم کار ملی و منطقه ای</p> <ul style="list-style-type: none"> - تبدیل روستاهای مستعد و دارای توان های رشد و استقرار فعالیت، به روستا شهر و ایجاد و تقویت زیرساخت های شهر در آنها - ایجاد نقاط شهری جدید در مناطق مستعد گسترش فعالیت و فاقد ظرفیت کافی اسکان جمعیت جدید در مراکز شهری موجود - تقویت شهرهای کوچک و متوسط کوچک با قابلیت توسعه دارای مسافت مناسب از یکدیگر به عنوان منطقه های شهری در جهت هماهنگی بیشتر در ارائه عملکردهای مشخص در پهنه سرزمین - استقرار شبکه های سازمان یافته از شهرهای موجود و نقاط شهری جدید در کشور - بازنگری و تغییر استخوان بندی الگوی نظام شهری با اولویت توسعه، تقویت و تجهیز شهرهای متوسط - توسعه پایدار و موزون روستایی و هماهنگ با توسعه کشور با تنوع بخشی به فعالیت های اقتصادی سازگار با محیط روستایی، توسعه منابع انسانی و تجهیز فضاهای روستایی - توسعه منابع انسانی محلی با استفاده از دانش و فناوری نوین، افزایش سطح مهارت های فنی و حرفه ای، توسعه بخش اطلاع رسانی برای تحریک اقتصادی بیشتر جوامع روستایی - بهره گیری از قابلیت های محیطی مناطق روستایی به منظور سازمان دهی نظام خدمات رسانی چندسطحی و اصلاح نظام برنامه ریزی توسعه روستایی - استفاده حداکثر از ظرفیت محیط های روستایی برای حفظ و نگهداشت جمعیت متناسب با اقتصاد منطقه ای، توان های اکولوژیک و بهره گیری مؤثر و متوازن از منابع از منابع پایه پراکنده کشور در فضاهای روستایی - توانمندسازی و ارتقای ظرفیت های اجتماعی با تأکید بر توسعه فرصت های برابر از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا - توجه به شبکه های بازار و بازاریابی محلی روستایی و تکمیل پیوند آنها با شبکه های بازارهای ملی و جهانی 	<p>سند/طرح</p> <p>سرزمین - مقدمائی - دافتی آمایش و توسعه پایدار</p>
	<p>۱۳۹۴</p>	<p>ضوابط ملی آمایش سرزمین - مصوب هیات</p>

حکم الزامات	راهبرد/سیاست	سال	سند/طرح
<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از پراکندگی و توسعه درون افزا - جلوگیری از مهاجرت‌های روستا-شهری با سازوکارهای منطقی و منصفانه - کاهش آسیب‌های اجتماعی - ارتقای ظرفیت‌های شغلی و مهارتی - حمایت از مسکن اجتماعی و توسعه آن - کاهش اتکا به خودروهای شخصی 	<p>راهبرد/سیاست</p> <p>فضایی مطلوب توسعه کشور، مؤلفه‌های نوین برنامه‌ریزی و تجارب جدید جهانی و تمرکززدایی از طریق انتخاب مراکز متعدد با اختیارات لازم، شبکه سکونتگاه شهری کشور در سه لایه طبقه‌بندی می‌شود:</p> <p>۱- لایه پیرامونی، شامل استان‌های مرکزی کشور به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی تعاملات اقتصادی و اجتماعی با کشورهای واقع در عمق راهبردی اقتصادی و سیاسی آن‌ها در خارج از مرزهای کشور؛</p> <p>۲- لایه مرکزی، شامل مراکز منتخب مناطق ۹ گانه به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی کشور با جامعه بین‌المللی در حوزه‌های علم و فناوری، آموزش، تحقیق و توسعه، تبادلات کالا، خدمات و اطلاعات و گسترش کسب و کار با بازارهای جهانی؛</p> <p>۳- لایه میانی، شامل مراکز استان‌ها و شهرهای برخوردار از توانمندی و با استقرار در موقعیت‌های مناسب نسبت به ابر مناطق شهری و روستایی به عنوان مراکز راهبردی، تسهیل و پشتیبانی از تعاملات اقتصادی و اجتماعی بین این مراکز با حوزه نفوذ خود، با سایر مراکز منتخب لایه میانی و نیز با لایه مرکزی فعالیت می‌نماید.</p> <p>- تقویت و ساماندهی سکونتگاه‌ها و عرصه‌های روستایی با هدف حفظ ارتباط پویا و سازنده بین نواحی شهری و روستایی و تقویت زنجیره‌های ارزش با تأکید بر استقرار صنایع کوچک و اشتغال‌زا؛</p> <p>- انضمام بخشی به فرایندها و رویه‌های تبدیل و الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر با هدف ماندگاری جمعیت در روستاها و حفظ و بهره‌بری از اراضی قابل کشت؛</p> <p>- ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی پیرامون شهرها به‌ویژه کلان‌شهرها</p>	<p>۱۳۹۵</p>	<p>وزیران - مرکز ملی آمایش سوزمین</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت معکوس از طریق آمایش سرزمین، توزیع مناسب جمعیت و منابع و جلوگیری از بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی در این مناطق با ایجاد شغل و سکونتگاهی مناسب در روستاها - سامان‌بخشی مناطق حاشیه‌نشین تعیین شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران از طریق تدوین و اجرای سازوکارهای حقوقی، مالی و فرهنگی و توانمندسازی ساکنان بافت‌های واقع در داخل محدوده‌های شهری با مشارکت آن‌ها - تأمین منابع مالی و تسهیلات ارزیان‌قیمت و زمین مورد نیاز برای روستائیان - توسعه حمل و نقل عمومی و مدیریت مصرف سوخت و تأمین ناوگان و تجهیزات قطار شهری شهرها و حومه آن‌ها 	<p>ششم مجلس شورای اسلامی</p>	<p>پروانه توسعه - مجلس شورای اسلامی</p>

حکم/ الزامات	راهبرد/ سیاست	سال	سند/ طرح
<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از بی عدالتی فضایی در دسترسی به خدمات - توسعه اقتصادهای محلی - ایجاد ساختار شبکه‌ای نظام شهری - توسعه زیربنای اصلی بر اساس سلسله مراتب جمعیتی - توسعه خدمات پشتیبان تولید در شهرهای کوچک و میانی - میل سازی شهرهای حومه‌ای به شهرهای اقماری خوداتکا - ایجاد چارچوب نهادی منطقه‌ای در کلان‌شهرها - جلوگیری از نابودی زمین‌های کشاورزی پیرامون شهرها 	<p>بهبودی و نوسازی در بافت‌های فرسوده و ساماندهی و احیاء شهرهای آسیب‌دیده از جنگ تحمیلی و استفاده از اراضی رهاشده و ساختمان‌های مخروبه</p> <ul style="list-style-type: none"> - ایجاد پوشش خدماتی مناسب برای روستاها به منظور دسترسی آن‌ها به نیازهای روزانه، فرهنگی و غیره .. - تنوع بخشیدن به فعالیت‌ها و ایجاد اشتغال در شهرهای کوچک - کاهش تمرکز در شهرهای بزرگ به نفع شهرهای ماهواره‌ای - حمایت از توسعه شهرهای متوسط در نواحی حاشیای و دور افتاده - توسعه شبکه‌ای از شهرهای کوچک برای تأمین پوشش خدماتی روستاها - تحکیم و بنا کردن شبکه شهری درجه بندی شده‌ای که بتواند میان مراکز تقویتی و محیط روستایی رابطه برقرار کند - پیوستن شهرهای متوسط به شبکه‌های بزرگ زیربنایی (شبکه بزرگراه، شبکه راه آهن، شبکه انتقال گاز و نفت و برق) - ایجاد تجهیزات خدمات تولیدی در شهرهای متوسط؛ - تسهیل جذب مهاجران روستایی و شهرهای کوچک به شهرهای متوسط از طریق آموزش مهارت به آن‌ها و اجرای سیاست‌های مسکن اجتماعی - تادین طرح‌های جامع برای تمامی شهرهای متوسط - تقویت تجهیزات خدماتی در شهرهای حومه‌ای - توسعه تأسیسات زیربنایی و تجهیزات و خدمات عمومی و دستگاه‌های اداری در شهرهای متوسط دور از مراکز اصلی - توسعه صنایع کوچک و پیشه‌های تولیدی و همچنین کارکرد گردشگری در شهرهای متوسط دور افتاده - عرضه کشاورزی پیرامون شهرها حفظ شود - برنامه‌ریزی و هماهنگی کردن توسعه مناطق شهری - خلق چارچوب نهادی برای مناطق شهری یا شهر منطقه‌ها (زیر نظر مستقیم استاندار) به منظور رسیدگی به مسائل برنامه‌ریزی و هماهنگی توسعه فضایی 	<p>۱۳۵۵</p>	<p>مطالعه استراتژی درازدت طرح آمایش سوزمین - مهندسان مشاور ستیران</p>

جدول ۵- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور اجتماعی و فرهنگی

سند/طرح	سال	راهبردها/سیاست	حکم/الزامات
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ایلامی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - تربیت انسان‌های سالم، با انگیزه شاداب، متدین، وطن‌دوست، جمع‌گرا، نظم‌پذیر و قانون‌گرا - ارتقاء سطح آموزش، پژوهش و بهره‌وری نیروی کار - تقویت همگرایی، یکپارچگی ملی، وحدت و پیوندهای اجتماعی - ایجاد و تقویت نهادهای تشکلی و منطقه‌ای - بهبود شاخص‌های توسعه انسانی با تأکید بر تدبیر، شکرگفایی، استعدادهای و خلاقیت‌ها، گسترش سلامت و ارتقای سطح دانش عموم - تعامل سازنده میان ارزش‌ها و مزیت‌های مناطق گوناگون کشور با استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی، آموزشی، اقتصادی و انگیزه‌های ملی و اقدام در جهت تقویت اجزای مناسب قانونی به سطح منطقه‌ای و محلی - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از فقر و محرومیت اجتماعی - جلوگیری از نابودی انسجام ملی - ارتقای همکاری‌های منطقه‌ای - توسعه منابع و سرمایه‌های انسانی
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - تمرکز دادن فعالیت‌های مربوط به رشد و توسعه اقتصادی به سمت و سوی عدالت اجتماعی و کاهش فاصله میان درآمدهای طبقات و رفع محرومیت از قشرهای کم‌درآمد - حفظ وحدت، امنیت و یکپارچگی سرزمین - رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور - ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از فقر و محرومیت - جلوگیری از کاهش وحدت ملی - ریشه‌کنی فقر در نواحی روستایی - توسعه نظام تأمین اجتماعی
ضوابط ملی آمایش سرزمین محسوب هیات وزیران - مركز ملی آمایش سرزمین	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - گسترش تعامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی درون و بین منطقه‌ای در راستای تقویت همبستگی ملی - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در مناطق مختلف کشور و برقراری تعادل در شاخص‌های اصلی آن - توسعه علوم، آموزش، پژوهش و فن‌آوری و گسترش تجهیزات مراکز آموزشی، پژوهشی، شهرک‌ها و پارک‌های علمی - فن‌آوری کشور - تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور، به‌ویژه شهرهای تهران، شیراز، اصفهان، مشهد، تبریز، اهواز و یزد - تأکید بر حفظ و پویایی هویت ایرانی - اسلامی در تعامل با برون‌نگری و انکاب بر این هویت برای تحکیم و انسجام وحدت ملی در ایجاد درونی - گسترش آموزش و بهداشت، به‌ویژه برای زنان و جوانان در مناطق کمتر توسعه یافته و گروه‌های اجتماعی در معرض خطر - ارتقای جایگاه صنعت گردشگری در اقتصاد ملی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از کاهش همبستگی ملی - ارتقای رفاه اجتماعی و جلوگیری از افزایش عدم تعادل‌ها - جلوگیری از نابودی هویت ایرانی-اسلامی - استفاده بهینه از منابع فرهنگی - جلوگیری از طردشدگی گروه‌های محروم و آسیب‌پذیر

سند/ طرح	سال	زاهد / سیاست	حکم الزامات
<p>مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار</p>	<p>۱۳۸۳</p>	<p>تأمین، حفظ و ارتقای سلامت افراد و جامعه؛ ترویج الگوهای رفتاری سالم و افزایش آگاهی‌های بهداشتی مردم و کاهش رفتارهای پرخطر؛ تقویت پیشگیری بر درمان، به منظور کنترل و ریشه‌کنی بیماری‌های واگیردار؛ ایجاد و توسعه یسدهای سلامت‌نگر و تأکید بر روش‌های پرداخت سرانه و نظارت بر عملکرد نظام بیمه درمان کشور؛ تقویت هماهنگی بین بخشی به‌خصوص برای گسترش کمی و کیفی نظارت بر بهداشت و امنیت مواد غذایی، دارویی، بهداشتی و آرایشی و ارتقای شاخص‌ها و عوامل مؤثر در بهداشت و ایمنی محیط‌های خصوصی و عمومی با تأکید بر دسترسی آب آشامیدنی سالم و کنترل آلودگی‌های صوتی، شیمیایی، و نظیر این‌ها؛ ایجاد و توسعه محیط‌های حمایتی سلامت جسمی، روانی و اجتماعی با تأکید بر حفظ کرامت انسانی و حقوق مدنی بیماران و مشارکت با سایر بخش‌ها برای تأمین نیازهای اساسی آنان؛ اصلاح ساختار نظام سلامتی جامعه در راستای ایجاد یک نظام پاسخگویی برای ارائه خدمات سلامتی به آحاد مردم؛ وضع قوانین برای حمایت از انتشار آسیب‌پذیر از قبیل زنان، افراد کم‌درآمد، معززان و کودکان و نوجوانان؛ تغییر الگوها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری در زمینه منابع فیزیکی، نیروی انسانی و فناوری؛ طراحی و عملیاتی کردن نظام جامع اطلاعات در بخش سلامت؛ تأکید بر واگذاری ارائه خدمات سلامت به بخش غیردولتی با بهره‌گیری از نظام مناسب خرید خدمت، به منظور افزایش کارآیی و بهبود مستمر کیفیت خدمات؛ عادلانه ساختن دریافت خدمات سلامت برای آحاد جامعه و تأمین منابع مالی مورد نیاز برای مراکزهای اولیه بهداشتی؛ طراحی و استقرار نظام جامع مدیریت خدمات درمانی کشور با تأکید بر تخصیص بهینه منابع و در نظر گرفتن سطح‌بندی، نظام ارجاع و...؛ توجه سرمایه‌گذاری بیشتر در دو بخش آموزش و پرورش و ارتقای پژوهش‌های علمی، کاربردی</p>	<p>- جلوگیری از نابودی هویت ملی و ارتقای همگرایی - ارتقای همبستگی و انسجام ملی بر مبنای روبرودهای مشارکتی - توانمندسازی و مقتدرسازی مردم - تمرکز بر مهارت به جای مدارک - ایجاد هماهنگی بین قابلیت‌های منطقه‌ای و آموزش</p>
<p>ضوابط ملی آمایش سرزمین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>افزایش همگرایی و تقویت هویت ملی در طراحی و اجرای طرح‌های ملی - تقویت انسجام ملی و ارتقای هویت اسلامی - ایرانی اقوام مختلف و مشارکت آنان در اداره اموره توسعه و امنیت مناطق مختلف کشور؛ - تقویت پیوندهای مناطق مرزی با داخل کشور با رویکرد وحدت و یکپارچگی اجتماعی و ارتقای سرمایه‌های اجتماعی ملی در پهنه سرزمین - توسعه رفاه و تأمین اجتماعی در نواحی مختلف کشور و زمینه‌سازی تحقق عدالت فراگیر در پهنه سرزمین، کاهش فقر، نابرابری و</p>	

سند، طرح	سال	راهبردا سیاست	حکم الزامات
		<p>آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر توانمندسازی و حداکثر استفاده از مشارکت مردم</p> <p>توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و مهارت‌آموزی متناسب با عملکرد تخصصی هر قلمر و به ویژه نواحی مرزی و حاشیه شهرها؛</p> <p>توزیع جغرافیایی و ساماندهی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و پژوهشی در سطح کشور و جذب دانشجویی آن‌ها بر اساس مقتضیات و اولویت‌های توسعه ملی، منطقه‌ای و استانی و کار و پژوهش‌های هر منطقه</p> <p>تأکید بر استفاده از ظرفیت‌های اجتماعی، فرهنگی و علمی استان‌ها و مناطق کشور به‌ویژه کلان‌شهرها با محدود نمودن توسعه کمی سطوح پایین آموزش عالی به نفع سطوح بالاتر</p> <p>طراحی و ساخت فضاهای تربیتی متناسب با اقتضات برنامه درسی، استانداردهای تربیتی، تحولات جمعیتی</p> <p>الزام به پیوستن نیازمندی‌های نیروی انسانی برای طرح‌های توسعه‌ای، خدماتی و تولیدی عمده برای تعیین نیازهای آموزشی آن در منطقه</p> <p>توسعه و تقویت قطب‌های علمی - دانشگاهی در شهرهای منتخب</p>	<p>تخصصی</p> <p>توسعه ارتباط دانشگاه با صنعت</p> <p>آمایش فضایی فضاهای آموزشی</p> <p>جلوگیری از بی‌عدالتی فضایی در حوزه‌های رفاهی و تأمین اجتماعی</p>
<p>نقشه مهندسی فرهنگی کشور - دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی</p>	۱۳۹۲	<p>نهادینه‌سازی فرهنگ تمسک به قرآن و عزت (امام عصر (عج)) و تبیین، ترویج، تقویت و ساماندهی شعائر الهی، نمادها و آیین‌های اسلامی - ایرانی</p> <p>بازآفرینی نظام فکری، ساختارهای رسمی و غیررسمی و میراث تمدنی جامعه مبتنی بر جهان‌بینی و تعالیم اسلام ناب محمدی (ص)</p> <p>تبیین، تشکیل، تحکیم، تعالی و ایمن‌سازی خانواده</p> <p>جلوگیری از کاهش نرخ باروری کل و ارتقای آن</p> <p>مطالعات جمعیت‌شناختی و آمایش و پایش مستمر جمعیتی</p> <p>طراحی و نهادینه‌سازی آداب و سبک زندگی اسلامی - ایرانی</p> <p>انسجام‌بخشی و تقویت مشارکت فراگیر و نظام‌مند نهاد خانواده، نظام تعلیم و تربیت، سازمان‌های اجتماعی و اداری و سایر نهادها در ارتباط در گسترش نظم و انضباط، قانون‌گرایی و احساس امنیت عمومی و ظرفیت‌سازی و فرهنگ‌سازی برای رفع موانع فرهنگی، ساختاری و رفتاری</p> <p>تبیین، نهادینه‌سازی و ارتقای اخلاق و رفتار و نظام حقوقی اسلام در حوزه‌های اجتماعی و سیاسی</p> <p>طراحی و استقرار الگوی اسلامی اخلاق و فرهنگ کار و رفتار اقتصادی دولت و مردم در عرصه تولید، توزیع و مصرف</p> <p>تبیین، ترویج و نهادینه‌سازی هنر معهود، تعالی‌بخش، شوق‌آفرین و استکبارستیز و تعمیق درک زیباشناختی عمومی و بهره‌گیری از ظرفیت هنر در تحکیم فرهنگ اسلامی - ایرانی و گفتمان انقلاب اسلامی مبتنی بر بیانات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)</p>	<p>توسعه فرهنگ قرآنی و سیره امامان و پیامبران</p> <p>جلوگیری از فریادها و نابودی نقش‌های خانواده</p> <p>افزایش نرخ باروری</p> <p>جلوگیری از نابودی سبک زندگی ایرانی - اسلامی</p> <p>توسعه مشارکت‌های مدنی</p> <p>جلوگیری از غرب‌زدگی و توسعه فرهنگ ایثار و شهادت</p> <p>گسترش نقش فناوری‌های نو در توسعه فرهنگی</p> <p>صدر و توسعه فرهنگ ایرانی - اسلامی و ارزش‌های آن در سطح بین‌المللی</p>

سند/ طرح	سال	راهبردها/ سیاست	حکم/ الزامات
		<p>طراحی و استقرار نظام جامع و کارآمد اطلاعات، ارتباطات و رسانه‌های مبتنی بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ارزش‌های اخلاقی، مقتضیات راهبردی کشور و سیاست‌های کلی نظام</p> <p>گسترش تأثیرگذاری و ارزش آفرینی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران</p> <p>بازنگری و اصلاح اهداف و کارکردهای فرهنگی نظام‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی</p> <p>ساماندهی چهره فرهنگی انقلاب اسلامی، راهبری فعال چنگ نرم و ارتقای مؤلفه‌های قدرت نرم نظام اسلامی</p>	<p>جلوگیری از آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات</p> <p>افزایش سرمایه اجتماعی</p> <p>جلوگیری از افزایش بی‌عدالتی اجتماعی</p> <p>توسعه نقش جنبش‌ها و نهادهای مردمی</p> <p>جلوگیری از افزایش سکونتگاه‌های غیررسمی</p> <p>توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر</p> <p>توسعه مساکن اجتماعی</p> <p>توسعه مراکز فرهنگی و فرهنگ توسعه و کتاب‌خوانی</p> <p>توسعه تولیدات فرهنگی</p> <p>جلوگیری از فروپاشی نهاد خانواده</p>
<p>پروانه ششم توسعه - مجلس شورای اسلامی</p>	۱۳۹۵	<p>افزایش ضریب ایمنی و تاب‌آوری جامعه، پیشگیری و کاهش خطرات ناشی از حوادث و سوانح</p> <p>کمک به حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی با استفاده از توان و ظرفیت‌های مردمی و افزایش مشارکت‌های اجتماعی مردم</p> <p>تحقق عدالت اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و بسط پوشش‌های امدادی، حمایتی و بیمه‌ای و پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی</p> <p>خدمات‌رسانی به‌موقع به افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی</p> <p>بسط و توسعه نقش مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های مشارکت‌های گروهی و تأمین مالی</p> <p>بهبود کیفیت زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و ترویج مهاجرت</p> <p>برنامه‌ریزی برای مدیریت و توزیع متناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور</p> <p>حمایت و توانمندسازی زنان سرپرست خانوار</p> <p>مقابله با اعتیاد، ساماندهی کودکان کار و حمایت از بیماران روانی مزمن و سالمندان</p> <p>تأمین نیاز اقشار آسیب‌پذیر و گروه‌های هدف سازمان‌های حمایتی به مسکن</p> <p>توسعه فرهنگ کتاب‌خوانی با اولویت کتابخانه‌های روستایی در مناطق کمتر توسعه‌یافته</p> <p>حمایت از کتاب‌فروشان، ناشران و مطبوعات و توسعه فضاهای مذهبی فرهنگی و بهره‌گیری بهینه از اماکن مذهبی</p> <p>صیانت از میراث فرهنگی و حمایت از صنایع دستی و تشویق و توسعه گردشگری</p> <p>تقویت و تکمیل جامعه‌های خانواده محور و تقویت و تکمیل و تقالی خانواده و کارکردهای اصلی آن</p>	

جدول ۶- راهبردها/سیاست‌ها و حکم‌ها/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست

سند/طرح	سال	راهبرد/سیاست	حکم/الزامات در محور منابع طبیعی و محیط‌زیست
سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی مقام معظم رهبری	۱۳۹۰	<ul style="list-style-type: none"> - حفظ، احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها، منابع طبیعی تجدیدشونده و حفظ محیط‌زیست در طرح‌های توسعه - تقویت هدفمند عوامل پیشرفت و آبادانی در مناطق حساس و ویژه با توجه به ملاحظات دفاعی، امنیتی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی و افزایش نقش و فعالیت مردم در فرآیند توسعه - دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه - استفاده مؤثر از موقعیت، میراث تاریخی و جاذبه‌های فرهنگی و طبیعی کشور در مسیر اهداف توسعه، تقویت گردشگری و حفاظت از سوانح تاریخی 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط‌زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط‌زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چند پارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - ایجاد نظام آمایش و دیده‌بانی کارآمد
سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران افق ۱۴۰۴	۱۳۸۲	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد و توسعه نظام ارزیابی، پایش و ارائه گزارش در زمینه تنوع - تدوین و اجرای راهبردهای بخشی توسعه پایدار مبتنی بر حفاظت از تنوع زیستی - تقویت و تعمیق ملاحظات تنوع زیستی در سطح زیست‌بوم‌ها و زیستگاه‌ها - تدوین اصول، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های اعمال ضوابط تنوع زیستی در فعالیت‌ها - تدوین و تکمیل شاخص‌های پایداری و اعمال آن‌ها در فعالیت‌های مرتبط با تنوع زیستی - تدوین و اجرای برنامه جامع توسعه طبیعت‌گردی - اصلاح و تقویت مدیریت شبکه مناطق حفاظت شده - تدوین اصول، سیاست‌ها و ضوابط توسعه فناوری زیستی و به‌کارگیری آن در زمینه‌های مرتبط با تنوع زیستی - پیشگیری و مبارزه با تخریب سرزمین با تأکید بر استفاده از دانش بومی جوامع محلی - اصلاح نظام بهره‌برداری از منابع طبیعی (منابع پایه تولید) و مهار عوامل ناپایداری منابع - هماهنگی بین مجموعه دستگاه‌های اجرایی اثرگذار بر عرصه‌های منابع طبیعی با اعمال مدیریت یکپارچه و نظام‌مند بر منابع طبیعی کشور 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط‌زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط‌زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چند پارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - ایجاد نظام آمایش و دیده‌بانی کارآمد
ضوابط ملی آمایش سرزمین-مصوب	۱۳۸۳	<ul style="list-style-type: none"> - اعمال دیدگاه‌های آمایشی برای تعیین کاربری اصولی عرصه‌های جنگلی و مرتعی در فرایند توسعه کشور - ایجاد و تقویت سیستم‌های پایش و ارزیابی تغییرات ایجادشده در جنگل‌ها و مراتع 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط‌زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط‌زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چند پارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - ایجاد نظام آمایش و دیده‌بانی کارآمد
		<ul style="list-style-type: none"> - تعادل بخشی به توزیع جمعیت و فعالیت متناسب با منابع، توان محیطی و ظرفیت تحمل زیست‌بوم‌ها - رعایت ملاحظات امنیتی و دفاعی، "حفاظت از محیط‌زیست" و "حراست از میراث فرهنگی" در استقرار جمعیت و فعالیت 	<ul style="list-style-type: none"> - جلوگیری از نابودی تنوع زیستی - کاهش فرآیندهای مخرب اکولوژیکی - ارتقای مدیریت محیط‌زیستی - ارتقای جایگاه دانش محلی در حفظ محیط‌زیست - استفاده بهینه و پایدار از منابع طبیعی - اجتناب از مدیریت چند پارچه و متفرق - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - ایجاد نظام آمایش و دیده‌بانی کارآمد

هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سرزمین		استفاده پایدار از قابلیت‌های طبیعی و امکانات آب و خاک برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و صنایع وابسته و تبدیلی مرتبط با آن - توجه به محدودیت‌های آب برای مصارف کشاورزی	جلوگیری از نابودی میراث فرهنگی و طبیعی - اجتناب از روزه‌های ناپایدار در بخش کشاورزی
<p>مطالعات آمایش سرزمین - مقدماتی - دفتر آمایش و توسعه پایدار</p>	۱۳۸۳	<p>انجام برنامه‌های محیط‌زیستی با توجه به اصل توسعه پایدار برای جلوگیری از بروز صدمات محیط‌زیستی</p> <p>- ارتقاء فن آوری‌های لازم جهت کاهش آلودگی‌های آب، خاک، هوا، سروصدا در مناطق شهری، صنعتی و مناطق کشاورزی</p> <p>- اجرای طرح‌های مدیریت پسماند و گسترش روش‌های بازیافت در شهرها و مناطق صنعتی</p> <p>- ارتقاء آگاهی‌های عمومی و جلب مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط‌زیست</p> <p>- ارزیابی طرح‌ها و پروژه‌های ملی با معیارهای زیست‌محیطی قبل از تصویب</p> <p>- ارتقاء کمی و کیفی دانش و مهارت‌های فنی نیروهای متخصص در مسائل زیست‌محیطی با توجه به شرایط محیطی کشور</p> <p>- الزام صنایعی که باعث آلودگی آب می‌شوند به تجهیز به سیستم تصفیه فاضلاب</p> <p>- بهره‌برداری از منابع طبیعی متناسب با ظرفیت و تحمل محیط و تجدید پذیری منابع طبیعی</p> <p>- رعایت معیارهای زیست‌محیطی در توسعه یا ایجاد شهرها و شهرک‌های با عملکرد صنعتی</p> <p>- رعایت معیارهای زیست‌محیطی در احداث راه‌های جاده‌ای و ریلی</p> <p>- ایجاد و توسعه مناطق ویژه زیستی به عنوان مناطق چندمنظوره برای حفاظت از گونه‌ها و مجموعه‌های طبیعی در مناطق حساس</p> <p>- استفاده از انرژی‌های پاک و جانشین در شهرهای بزرگ و کاهش آلودگی هوا در این شهرها</p> <p>- تقویت مدیریت ملی آب کشور بر اساس مدیریت جامع و توأمان عرضه و تقاضا در کل چرخه آب با توجه به اصول آمایش سرزمین و توسعه پایدار</p> <p>- هماهنگ‌سازی طرح‌های آمایش سرزمین، توسعه کالبدی و برنامه‌های توسعه بخش آب با توجه به ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز و امکانات توسعه منابع آب در مناطق مختلف کشور</p> <p>- اصلاح و بهبود ساختار نظام مصرف آب و مدیریت؛</p> <p>- اولویت‌بندی در سرمایه‌گذاری‌ها و طرح‌های در دست مطالعه انتقال بین حوضه‌ای و ایجاد سدهای مخزنی بر اساس استراتژی‌های توزیع جمعیت و فعالیت و الزامات آمایش سرزمین</p> <p>- تمرکززدایی از ساختار مدیریت منابع آبی کشور و مشارکت گروه‌های ذی‌نفع در انطباق با برنامه‌های مدیریت پیشگیری</p> <p>- اولویت ایجاد شبکه‌های آبیاری و زهکشی در پایین دست سدها و مسیرهای انتقال</p> <p>- مهاره کنترل و بهره‌برداری روان آب‌های سطحی از طریق اجرای سدهای مخزنی، تأسیسات کوچک آبی و طرح‌های آبخیزداری</p> <p>- ممنوعیت تغییر کاربری زمین خارج از برنامه‌ها و طرح‌های مصوب و معابر با علاظ‌حفاظت محیط‌زیستی</p>	<p>جلوگیری از تخریب محیط‌زیست</p> <p>- هوشمندسازی حفاظت از محیط‌زیست</p> <p>- ایجاد چرخه بسته در مدیریت پسماند</p> <p>- تمرکززدایی و افزایش مشارکت‌های مردمی در حفظ محیط‌زیست</p> <p>- ارتقای مهارت و دانش مسئولان و کارکنان بخش محیط‌زیست</p> <p>- جلوگیری از توسعه‌های فاقد ارزیابی‌های محیط‌زیستی</p> <p>- کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی</p> <p>- مدیریت یکپارچه و پایدار منابع آب</p> <p>- جلوگیری از هدر رفت منابع طبیعی</p> <p>- رعایت خداب‌های محیط‌زیستی</p> <p>- جلوگیری از بی‌عدالتی‌ها در تخصیص و توزیع منابع آب</p>
ضوابط ملی آمایش	۱۳۸۴		جلوگیری از تخریب زمین

سوزشین مصوب هیات وزیران - مرکز ملی آمایش سوزشین		
<ul style="list-style-type: none"> - توزیع بخشی به منابع تولید انرژی و افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر (به‌ویژه بادی و خورشیدی) در تولید و تامین انرژی بهینه - اعمال مدیریت یکپارچه بر منابع آب - ممنوعیت برداشت بی‌رویه و ناپایدار از منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی کشور - مهار آب‌های مریزی و مدیریت کارآمد و بهینه آب‌های ورودی و خروجی کشور - رعایت نیازهای پایه محیط‌زیستی رودخانه‌ها، تالاب‌ها، دریاچه‌ها بر اساس میزان تجدید شونده‌گی آب و ظرفیت قابل تحمل حوضه‌های آبریز در مهار و کنترل آب‌های سطحی کشور - توجه به محدودیت آب در جانمایی و استقرار فعالیت‌های اقتصادی آب بر در قلمروهای مختلف کشور - رعایت ملاحظات ژئوپلیتیکی و اکولوژیکی در طرح‌های استحصال، توزیع و انتقال، تامین، مصرف آب در سطح فراملی، ملی، منطقه‌ای و محلی - افزایش تراز مثبت آب مجازی در تجارت کالا - بازنگری و تجدیدنظر در تخصیص آب از سدها به نفع تقویت مخازن دریاچه‌ها و تالاب‌ها در پایین دست و حفظ حقایق‌های محیط‌زیستی رودخانه‌ها و تالاب‌ها - کاهش نسبت حجم آب مصرفی کل کشور به حجم آبی منابع آبی تجدید شونده متناسب با ظرفیت هر منطقه - ایجاد تناسب و هماهنگی در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخیزداری؛ و شبکه‌های آبیاری و زمکنی پایین دست - تدوین الگوی بهینه کشت در دشت‌ها (واحدهای اکولوژیکی) با تأکید بر ارزش اقتصادی آب - ارتقای بهره‌وری آب و به‌کارگیری روش‌های مناسب آبیاری با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای در راستای صرفه‌جویی و استفاده بهینه از منابع آب با توجه به محدودیت‌های ناشی از تغییرات آب‌وهوایی - حفاظت، پیشگیری و کاهش فرسایش خاک و تغذیه آبخیزان‌ها با اجرای عملیات آبخیزداری و آبخیزداری در حوضه‌های آبخیز کشور - محدودیت کشت محصولات آبی با نیاز آبی بالا در فضای باز و جایگزینی در موارد ممکن از طریق کشت گلخانه‌ای، - مدیریت جامع و یکپارچه حوضه‌های آبخیز برای بهره‌برداری از منابع آب پایه (آب، خاک و پوشش گیاهی) - توسعه، حفاظت و احیای جنگل‌ها و مراتع کشور - ارتقاء سطح تعاملات و همکاری‌های دو یا چندجانبه با کشورهای منطقه به منظور حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی - رعایت ملاحظات محیط‌زیستی (توان اکولوژیک و ظرفیت تحمل زیستی) در استقرار فعالیت‌های توسعه‌ای در پهنه سرزمین - بیابان‌زایی و جلوگیری از بیابان‌زایی و تثبیت شن‌های روان و مهار کانون‌های شکل دهنده ریزگردها - صیانت و استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های طبیعی 	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش وابستگی به سوخت‌های فسیلی - جلوگیری از برداشت ناپایدار منابع آب‌های زیرزمینی و سطحی - توسعه دیپلماسی آب - جلوگیری از عدم رعایت حقایق‌های محیط‌زیستی - توسعه صنایع و فعالیت‌ها بر اساس منابع آب و ظرفیت تحمل - جلوگیری از تخصیص و استفاده ناعادلانه و ناپایدار منابع آب - صرفه‌جویی در مصرف آب و ارتقای بهره‌وری آن - اصلاح الگوی کشت - سازگاری در برابر تغییرات اقلیمی - جلوگیری از فرسایش و تخریب خاک - جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع - جلوگیری از بیابان‌زایی و ریزگردها - جلوگیری از نابودی جاذبه‌های طبیعی 	

<p>مدیریت یکپارچه مناطق ساحلی کشور: طرح کاربری مطلوب اراضی مناطق ساحلی کشور- وزارت راه و ترابری ۱۳۸۸</p>	<p>۱۳۵۵</p>	<p>- نوین‌سازی واحدهای بهره‌برداري و بزرگ مقیاس نمودن اراضی کشاورزی، افزایش کارایی واحدهای موجود، محدود نمودن کاربرد سموم دفع آفات، محدود نمودن تغییر کاربری زمین‌های کشاورزی و افزایش بازدهی سیستم‌های آبیاری - احیا و ضابطه‌مند نمودن بهره‌برداري از منابع طبیعی با تأکید بر صیانت اکوسیستم‌های ملی و ویژه استان - ضابطه‌مند نمودن ساخت‌وساز در اراضی ساحلی، جنگلی و حاشیه‌محورهای گردشگری - اختصاص اراضی ساحلی و جنگلی با کاربری عمومی با تأکید بر احیاء حفظ جنگل‌ها، حریم دریا و رودخانه - توسعه عمودی شهرها و بهره‌گیری از اراضی موات و بایر داخل شهرها</p>	<p>- اجتناب از بهره‌داری‌های ناپایدار در بخش کشاورزی - اجتناب از نابودی اکوسیستم‌ها طبیعی - جلوگیری از ساخت‌وسازهای بی‌رویه در مناطق حساس اکولوژیکی - اجتناب از توسعه در حریم جلوه‌گری از پراکنده‌رویی شهرها - اجتناب از بخشی‌نگری و مدیریت متفرق در عرصه منابع طبیعی - افزایش مشارکت‌های مردمی - اجتناب از افزایش آلاینده‌های محیط‌زیستی - ایجاد نظام پایش کارآمد محیط‌زیستی - بازبینی قوانین محیط‌زیستی - کاهش آسیب‌پذیری و سازگاری با تغییرات اقلیمی - ارتقای مدیریت منابع آب کشور - توسعه فناوری‌های سبز - ارتقای آگاهی‌های محیط‌زیستی - ارتقا و کارآمدسازی دیپلماسی محیط‌زیستی</p>
<p>سیاست‌های محیط‌زیست - حضرت آیت‌الله خامنه‌ای</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی (از قتل‌حوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی - ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط‌زیست - اصلاح شرایط زیستی به منظور برخوردار ساختن جامعه از محیط‌زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین‌نسلی - پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط‌زیست و الزام آنان به جبران خسارت - پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشعه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم - تهیه اطلس زیست‌بوم کشور و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدیدپذیر (مانند دریا، رودخانه، مخرن‌سدها، تالاب، آبخوان زیرزمینی، جنگل، خاک، مرغ و تنوع زیستی به‌ویژه حیات‌وحش) و اعمال محدودیت قانونمند در بهره‌برداري از این منابع - مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی نظیر بیابان‌زایی، گردوغبار به‌ویژه ریزگردها، خشکسالی و عوامل سرایت‌دهنده میکروبی و رادیواکتیو - گذریش اقتصاد سبز - تعادل بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخوان‌داری، مدیریت عوامل کاهش بهره‌برداري از آب‌های زیرزمینی و تبخیر و کنترل ورود آلاینده‌ها - استقرار نظام حسابرسی زیست‌محیطی در کشور با لحاظ ارزش‌ها و هزینه‌های زیست‌محیطی (تخریب، آلودگی و احیاء) در حساب‌های ملی - حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز - تدوین منشور اخلاق محیط‌زیست و ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ و اخلاق زیست‌محیطی مبتنی بر ارزش‌ها و الگوهای سازنده ایرانی</p>	<p>- اجتناب از بخشی‌نگری و مدیریت متفرق در عرصه منابع طبیعی - افزایش مشارکت‌های مردمی - اجتناب از افزایش آلاینده‌های محیط‌زیستی - ایجاد نظام پایش کارآمد محیط‌زیستی - بازبینی قوانین محیط‌زیستی - کاهش آسیب‌پذیری و سازگاری با تغییرات اقلیمی - ارتقای مدیریت منابع آب کشور - توسعه فناوری‌های سبز - ارتقای آگاهی‌های محیط‌زیستی - ارتقا و کارآمدسازی دیپلماسی محیط‌زیستی</p>

	<p>- اسلامی</p> <p>- ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و بهره‌مندی از فناوری‌های نوآورانه زیست‌محیطی و تجارب سازنده بومی در زمینه حفظ تعادل زیست‌بوم‌ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط‌زیست</p> <p>- گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش زیست‌محیطی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینی مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی</p> <p>- تقویت دیپلماسی محیط‌زیست</p>	
<p>برنامه ششم توسعه - شورای اسلامی</p>	<p>- ارزیابی راهبردی محیط‌زیست (SEA) در سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی (EIA) طرح‌های بزرگ کلیه دستگاه‌های اجرایی و بخش‌های خصوصی و تعاونی، نهادهای عمومی غیردولتی در پهنه سوزمنی</p> <p>- اجرای برنامه عمل حفاظت، احیا، و بهره‌برداری مناسب از تالاب‌های کشور</p> <p>- اجرای طرح‌های جامع مدیریت پسماند به‌ویژه در سواحل دریاها، رودخانه‌ها، جنگل‌ها و دشت‌های حاشیه تالاب‌ها</p> <p>- تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطفای حریق در عرصه تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط‌زیست</p> <p>- تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی</p> <p>- احیاء، توسعه و غنی‌سازی جنگل‌ها</p> <p>- اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت از خاک و آبخوان</p> <p>- پایان‌زادگی و کنترل کانون‌های بحرانی آن</p> <p>- تهیه نقشه‌های حمل‌ونقل (کاداستر) منابع طبیعی</p> <p>- اجرای برنامه مدیریت سبز شامل مدیریت مصرف انرژی، آب، مواد اولیه، تجهیزات و کافت، کاهش مواد جامد زائد و بازیافت آن‌ها در ساختمان‌ها و وسایل نقلیه</p> <p>- احیاء روش‌گاه‌های مرتعی و توسعه و فراآوری گیاهان دارویی</p> <p>- تبدیل پسماند به کود یا انرژی برای شهرهای مختلف</p> <p>- اقدامات سیاسی، اقتصادی و عمرانی لازم برای تثبیت، استمرار و افزایش حلقه به رودخانه‌های مشترک و مرزی</p> <p>- تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط‌زیست و گزینه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات‌وحش کشور</p> <p>- جلوگیری از تغییر کاربری، تجاوز و تصرف، مبارزه با قاچاق چوب، استقرار مدیریت پایدار جنگل</p>	<p>- اجتناب از توسعه بدون ارزیابی محیط‌زیستی</p> <p>- جلوگیری از نابودی تالاب‌ها</p> <p>- جلوگیری از هدر رفت پسماندها و مدیریت پایدار پسماند</p> <p>- ایجاد چرخه‌های بسته آب</p> <p>- جلوگیری از نابودی جنگل‌ها و مراتع</p> <p>- جلوگیری از پایان‌زادگی</p> <p>- جلوگیری از نابودی خاک و آبخوان‌ها</p> <p>- مدیریت سبز منابع طبیعی و سوخت‌ها</p> <p>- توسعه جنگل‌ها و مراتع</p> <p>- رعایت حلقه‌های محیط‌زیستی</p> <p>- جلوگیری از نابودی تنوع زیستی</p>

۲-۲- بررسی وضعیت، فشارها و روندها در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، محیط‌زیستی و ارتباطی

۲-۲-۱- بررسی وضعیت

از منظر جغرافیایی، استان فارس از شمال با استان اصفهان، از شمال غرب و غرب با استان‌های کهگیلویه و بویراحمد و بوشهر، از جنوب و جنوب شرق با استان هرمزگان، از شرق با استان کرمان و از شمال شرق با استان یزد همسایه است. استان فارس با وسعت ۱۲۱۸۲۵ کیلومتر مربع، ۷/۵ درصد از مساحت کشور ایران را در بر گرفته است.

این استان بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، دارای ۲۴ شهرستان، ۷۳ بخش، ۱۹۵ دهستان و ۷۳ شهر است. ناهمواری‌های استان فارس دنباله رشته کوه‌های زاگرس است که همچون دیواره‌ای عظیم غرب کشور را فرا گرفته و امتداد آن تا جنوب کشیده شده است. ناهمواری‌های استان فارس را می‌توان به دو قسمت کوه و دشت تقسیم کرد. کوه‌های استان فارس خود به سه قسمت قابل تقسیم است.

کوه‌های شمالی که مرتفع‌ترین نقاط استان و منشأ بیشتر رودهای استان هستند، کوه‌های مرکزی که به واسطه وجود دشت‌های وسیع، مهم‌ترین مناطق روستایی و شهری را در خود جای داده است و بالاخره کوه‌های جنوبی که جهت آن‌ها غربی - شرقی و کم ارتفاع‌تر از بقیه کوه‌های فارس هستند.

کوه سفید به ارتفاع ۳۹۴۳ متر در شمال استان در شهرستان اقلید، خرمن کوه به ارتفاع ۳۱۸۵ متر و دلو به ارتفاع ۳۰۹۷ متر در مرکز و کوه‌های مروارید به بلندی ۳۰۲۵ متر در شهرستان‌های داراب و کوه فراشبند به بلندی ۲۷۸۰ متر در جنوب و در شهرستان فیروزآباد از مهم‌ترین ارتفاعات استان هستند (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۷: ۲۴).

استان فارس تماماً بر روی مناطق زلزله‌خیز با درجه‌بندی خطر متوسط، خطر بالا و خیلی بالا واقع شده است. تنها در یک قرن اخیر بیش از یک هزار زمین‌لرزه بزرگ‌تر از ۳/۵ ریشتر در این استان رخ داده است. زلزله‌های ۱۲۲۹ ق و ۱۲۶۹ ق، شهر شیراز را در سال‌های آغازین قرن ۱۹ میلادی به کلی ویران ساخت. زلزله‌های لار، قیر و کارزین نیز از جمله زلزله‌های ویرانگر پنجاه سال اخیر بوده است که همراه با زلزله‌های دیگر استان تلفات جانی و مالی بسیاری را برجای گذاشته است (سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۳۹۴: ۱۹).

در گذشته‌های دور ایالت فارس موطن پادشاهان هخامنشی و مرکز دولتی بوده است که به تدریج فرمانروایی خود را بر سرتاسر ایران گسترش داد و با اقتدار، مظهر شکوه و عظمت تمدن و فرهنگ ایران شد. یونانیان

نیز نام پرسپس یعنی پارس را به تمام ایران اطلاق می‌کردند و واژه‌های پرشیا، پرس، پرزیین و دیگر نام‌های شبیه آن در زبان‌های مختلف اروپایی، برگرفته از همان نام پارس است که امروز نیز کم و بیش رواج دارد.

در دوره قاجار، استان فارس با عنوان «حکمرانی فارس» (شامل فارس و بنادر و جزایر، کهگیلویه و بویراحمد، چهارمحال و بختیاری و خوزستان)، یا با عنوان «ایالت فارس و لارستان» و یا با نام «فارس و بنادر» خوانده می‌شد. تا این که در ۱۳۱۶ش نواحی یزد، فارس، کرمان و هرمزگان، در تقسیمات کشوری، «استان جنوب» نام گرفتند و اندکی بعد در تقسیماتی دیگر، استان فارس همراه با بوشهر و قسمتی از خوزستان، «استان هفتم» نامیده شد. اما مجدداً در ۱۳۳۹ش، نام استان‌های شماره‌گذاری شده از جمله استان هفتم، نام‌های تاریخی خود را باز یافتند. با انتزاع قسمت‌هایی از استان فارس و تأسیس استان‌های جدید بوشهر، هرمزگان، کهگیلویه و بویراحمد و یزد، در نهایت استان فارس در محدوده کوچک شده کنونی آن، باقی ماند (دفتر تقسیمات کشور، ۱۳۹۴: ۱۳).

۲-۲-۲- توان اکولوژیک

استان فارس با بیش از ۲۸۸ چشم‌انداز و اثر تاریخی یکی از توانمندترین استان‌های ایران است. این سرزمین مهد تمدن و فرهنگ ایران چه پیش از و چه پس از اسلام بوده است. تخت جمشید، پاسارگاد، نقش رستم، شهر استخر، تخت ابونصر، بیشاپور، غارشاپور، کاخ و آتشکده اردشیر، قلعه ضحاک، مجموعه زندیه و اماکن متبرکه از جمله مرقد حضرت احمد بن موسی (ع)، معروف به شاه‌چراغ و جاذبه‌های طبیعی دیگر، استان فارس را به یکی از مراکز سیاحتی و زیارتی گردشگران داخلی و خارجی تبدیل کرده است. همچنین استان فارس به سبب تنوع آب‌وهوا و دیگر موقعیت‌های مناسب جغرافیایی، یکی از مناطق مهم عشایرنشین کشور است.

ایل قشقایی با ۶۰ درصد، ایل خمسه با ۲۲ درصد و ایل ممسنی با ۸ درصد و طوایف مستقل با ۱۰ درصد جمعیت عشایری استان، از ایلات و طوایف مهم استان فارس به شمار می‌آیند که در مناطق مختلف غالباً با اقتصاد دامداری زندگی می‌گذرانند (جغرافیای استان فارس، ۱۳۹۹: ۵۰). این مجموعه اجتماعی و فرهنگی استان فارس، از دیرباز برای فعالیت‌های توریستی، مردم‌شناختی و جامعه‌شناختی پژوهشگران و گردشگران داخلی و خارجی دارای جاذبه بوده است.

۲-۳- چالش‌های هیدروپلیتیک استان فارس

دشت‌های استان فارس، حوضه‌های رسوبی هستند که در فاصله بین کوه‌های استان واقع شده‌اند. دشت‌های مناطق مرکزی استان دارای وسعت زیاد و محل کشت انواع محصولات کشاورزی است. ارتفاعات برف‌گیر استان، منشأ و سرچشمه بسیاری از رودها و چشمه‌های استان است که در آبیاری مزارع و تأمین آب و مناطق شهری دارای اهمیت بسیار هستند.

استان فارس در دو حوضه آبریز ایران مرکزی و حوضه آبریز خلیج فارس و دریای عمان واقع شده است. زیرحوضه مهارلوبختگان (در حوضه ایران مرکزی) و زیرحوضه مُند (در حوضه خلیج فارس و دریای عمان)، بیشتر مساحت استان را در بر گرفته‌اند. در زیر حوضه مهارلو - بختگان، رودهای شادکام، سیوند، کُر، دزکُرد و چند جریان آبی دیگر به دریاچه‌های داخلی استان منتهی می‌گردند. شاپور، دالکی، رودمند، قره‌آغاچ و خشک‌رود از جریان‌های آبی مهم در زیرحوضه مُند هستند که به خلیج فارس سرازیر می‌شوند. یکی از پدیده‌های مهم در گستره جغرافیایی استان فارس، وجود دریاچه‌های متعدد داخلی است که در سطح کشور بی‌نظیرند. رودهای متعدد، زمین‌های پست در فواصل کوه‌ها و ارتفاعات و نیز وجود گسل، شیب طبقاتی زمین و تبخیر کم از جمله شرایط لازم برای تشکیل این دریاچه‌ها بوده‌اند. دریاچه‌های فصلی بختگان با ۶۰۰ کیلومترمربع و طُشک با ۳۵۰ کیلومترمربع، دریاچه‌های دائمی مهارلو با ۱۲۵ کیلومترمربع و پریشان (فامور) با ۱۱ کیلومترمربع وسعت، دریاچه‌های کوچک و فصلی کافتَر و هَرْم و تالاب ارژن نیز از جمله مناطق انباشت آب در فصول پر آب این استان هستند (سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۹۷: ۲۲).

با این حال، استان فارس از جمله مناطقی است که در چند سال اخیر تحت پدیده خشکسالی قرار گرفته است. عواملی نظیر وابسته بودن کشاورزی به منابع آب زیر زمینی محدود بودن نزولات جوی و پراکنش نامناسب آن و بهره‌برداری غیر اصولی از منابع آب باعث به وجود آمدن این پدیده شده است. افزایش سطح زیر کشت، نقصان منابع آب زیر زمینی، عدم گسترش و سرمایه‌گذاری مناسب در اجرای طرح‌های آبیاری نوین و پایین بودن راندمان آبیاری باعث تشدید این پدیده در استان شده است. بسیاری از آبخوان‌ها و دشت‌های شرق و جنوب شرق فارس و بخش‌هایی از مرکز استان فارس اکنون به سمت مرگ آبخوان‌ها پیش می‌روند، گسترش پدیده فرونشست زمین در مناطقی از فسا، داراب، مرودشت و برخی از شهرستان‌های مرکزی و شرقی استان فارس بیانگر در پیش بودن مرگ آبخوان‌ها در این مناطق است. در بین عوامل مؤثر در ایجاد فرونشست، به نظر می‌رسد که برداشت بیش از حد مجاز از منابع آب زیرزمینی، ضخامت لایه رسوبی و ویژگی‌های مهندسی رسوبات، عوامل اصلی ایجاد فرونشست در بیشتر دشت‌های

استان فارس است. از جمله مناطقی که هم اکنون در شرایط بحرانی ایجاد فرو چاله‌ها و فرونشست‌ها قرار دارند روستای کوه سفید داراب است.

فرونشست مناطق روستایی از پدیده‌هایی است که بر اثر تداوم خشکسالی و کم بارشی در فارس چشمگیر است، ۳۰۰ روستای این استان اکنون در معرض فرونشست قرار دارد. این روستاها در ۲۰ بخش و در مناطق مختلف استان فارس قرار دارند، بررسی اثرات فرونشست و تأثیر بر اقتصاد روستاها در این مناطق نیاز به مطالعات گسترده اجتماعی و اقتصادی دارد. در حالی که متوسط مصرف آب زیرزمینی در کشور حدود ۵۵ درصد است، در استان فارس، ۷۹ درصد از این میزان از منابع زیرزمینی و ۲۱ درصد از منابع سطحی تأمین می‌گردد؛ ۹۲ درصد از آب مصرف استان فارس در بخش کشاورزی، ۶ درصد برای شرب و ۲ درصد در حوزه صنعت به مصرف می‌رسد (بوستانی، ۱۳۹۶: ۳۳).

فصل سوم

تحلیل محیط درونی

۳-۱- تقسیمات کشوری و هم‌جواری‌ها

استان فارس دارای مساحتی برابر با ۱۲۲۶۰۸ کیلومتر مربع است.

این استان سهمی معادل ۷/۵ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده است و از نظر مساحت رتبه چهارم را در بین استان‌های کشور دارد. بر اساس آخرین نقشه تقسیمات کشوری استان فارس از شمال به استان اصفهان، از جنوب به استان‌های هرمزگان و بوشهر، از شرق به استان‌های یزد، کرمان و قسمتی از استان هرمزگان و از غرب به استان بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد هم‌مرز است.

استان فارس از جمله استان‌هایی است که در دهه‌های گذشته شاهد تغییرات زیادی در تقسیمات داخلی بوده است به نحوی که شهرستان‌های استان از ۲۱ شهرستان در سال ۱۳۸۰ به ۲۹ شهرستان در سال ۱۳۹۷ و تعداد بخش‌ها طی همین بازه از ۶۷ بخش به ۸۴ بخش رسیده است.

پیشینه استان فارس نشان دهنده پیوند قوی این استان با بوشهر، غرب هرمزگان و کهگیلویه و بویراحمد است به نحوی که این استان به همراه بوشهر، غرب هرمزگان و کهگیلویه و بویراحمد تشکیل دهنده استان هفتم کشور بوده‌اند. تا سال ۱۳۳۷ که فرمانداری کل بنادر و جزایر خلیج فارس از استان هفتم جدا نشده بود این استان جز استان‌هایی به شمار می‌رفت که به خلیج فارس دسترسی داشته است.

در حال حاضر بیشترین مرز مشترک فارس با استان هرمزگان به طول ۴۵۳ کیلومتر است و پس از آن استان بوشهر با ۴۳۲ کیلومتر طولانی‌ترین مرز مشترک را با استان فارس دارد، استان‌های یزد، کهگیلویه و بویراحمد، اصفهان و کرمان به ترتیب با ۳۳۹، ۲۷۴، ۱۸۸ و ۱۳۶ کیلومتر در رده‌های بعدی قرار دارند.

نقشه ۱- موقعیت سیاسی استان فارس نسبت به استان های هم جوار

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۷

بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، استان فارس دارای ۲۹ شهرستان، ۸۴ بخش و ۱۰۲ شهر بوده است؛ که تا پایان سال ۱۳۹۷، ۵ شهر نیز به مجموع شهرهای استان اضافه شده است و تعداد شهرهای استان به ۱۰۷ شهر افزایش یافته است. شهرستان شیراز با مرکزیت شهر شیراز (به عنوان مرکز استان) و پرجمعیت ترین شهر استان مهم ترین جایگاه را در بین شهرستان های استان دارد. شهرستان های، لارستان، نیریز و اقلید به ترتیب بزرگ ترین شهرستان های استان هستند که این سه شهرستان از نظر مساحتی سهمی بیش از ۲۵ درصد مساحت

استان را به خود اختصاص داده‌اند. کمترین مساحت در بین شهرستان‌های استان مربوط به شهرستان‌های رستم، کوار و ارسنجان است. از نظر جمعیت پس از شهرستان شیراز، شهرستان‌های مرودشت، کازرون و جهرم به ترتیب بیشترین جمعیت استان را در خود جای داده‌اند و کمترین میزان جمعیت نیز مربوط به شهرستان‌های پاسارگاد و خنج است.

جدول ۷- تقسیمات سیاسی استان فارس در سال ۱۳۹۷

نام شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)	تعداد بخش	تعداد دهستان	تعداد شهر	تعداد آبادی	تعداد آبادی دارای سکته	تعداد آبادی خالی از سکته
آباده	۵۶۴۶	۱	۵	۵	۲۷۲	۳۷	۲۳۵
ارسنجان	۱۴۳۹	۱	۳	۱	۱۴۸	۷۸	۷۰
استهبان	۱۹۹۴	۲	۳	۳	۱۶۲	۴۱	۱۲۱
اقلید	۷۱۴۶	۳	۸	۴	۴۰۰	۱۴۰	۲۶۰
بوانات	۴۶۹۷	۳	۷	۴	۳۲۸	۱۰۹	۲۱۹
پاسارگاد	۱۶۷۳	۲	۴	۲	۱۰۰	۴۴	۵۶
جهرم	۵۷۳۷	۴	۱۲	۵	۴۲۱	۲۷۴	۱۴۷
خرامه	۱۵۹۳	۲	۵	۲	۸۵	۵۶	۲۹
خرم بید	۲۷۰۲	۲	۳	۲	۲۸۴	۴۰	۲۴۴
خنج	۴۴۱۵	۲	۴	۲	۱۵۵	۶۹	۸۶
دراب	۶۵۶۰	۴	۱۲	۵	۶۳۴	۲۶۰	۳۷۴
رستم	۱۰۳۰	۲	۴	۲	۲۲۷	۱۶۷	۶۰
زرین دشت	۴۵۸۱	۲	۵	۳	۱۴۴	۳۹	۱۰۵
سپیدان	۲۸۳۹	۳	۸	۳	۳۳۰	۲۳۰	۱۰۰
سروستان	۱۷۰۸	۲	۴	۲	۱۰۶	۴۹	۵۷
شیراز	۶۰۴۹	۳	۱۲	۶	۴۸۹	۲۶۱	۲۲۸

نام شهرستان	مساحت (کیلومتر مربع)	تعداد بخش	تعداد دهستان	تعداد شهر	تعداد آبادی	تعداد آبادی دارای سکنه	تعداد آبادی خالی از سکنه
فراشید	۴۸۵۶	۲	۴	۳	۱۴۱	۷۳	۶۸
فسا	۴۱۹۷	۴	۸	۶	۳۷۳	۱۵۵	۲۱۸
فیروزآباد	۳۵۵۹	۲	۵	۲	۳۷۳	۱۷۲	۲۰۱
قیر و کارزین	۳۳۹۵	۲	۵	۵	۳۳۱	۲۴۹	۸۲
کازرون	۴۰۶۴	۶	۱۴	۶	۵۰۹	۲۸۹	۲۲۰
کوار	۱۰۸۳	۲	۴	۲	۱۰۰	۴۶	۵۴
گراش	۱۸۱۵	۲	۴	۲	۴۸	۴۸	۰
لارستان	۱۴۱۴۲	۶	۱۳	۸	۳۹۹	۱۶۲	۲۳۷
لامرد	۳۹۱۵	۴	۸	۵	۱۸۱	۱۳۴	۴۷
مرودشت	۳۶۵۶	۵	۱۵	۵	۵۷۱	۳۰۰	۲۷۱
ممسنی	۵۶۰۱	۳	۹	۳	۵۲۶	۲۹۸	۲۲۸
مهر	۱۷۲۹	۴	۸	۵	۱۰۹	۶۳	۴۶
نی ریز	۱۰۷۸۷	۴	۹	۴	۴۲۵	۲۶۴	۱۶۱
کل استان	۱۲۲۶۰۸	۸۴	۲۰۵	۱۰۷	۸۳۷۱	۴۱۴۷	۴۲۲۴

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۷

دشت‌ها را نیز هدایت می‌کنند. از این رو پستی و بلندی، عامل اصلی در توزیع سکونتگاه‌ها، پراکنش زیرساخت-ها و به طور کلی استان فارس از لحاظ ناهمواری‌ها دنباله رشته کوه‌های زاگرس است که با سیمایی کوهستانی مشخص می‌شود. جهت این ارتفاعات به تبعیت از رشته کوه‌های زاگرس، شمال غربی- جنوب شرقی است. در مناطق شمالی استان، وجود عواملی نظیر ارتفاعات بلند، جهت و امتداد کوه‌ها، بارش کافی و آب‌وهوای مناسب‌تر نسبت به مناطق جنوبی، باعث شده‌اند که سرزمین‌های هموار، دشت‌های حاصلخیز و دره‌های وسیع، نقش مهمی در اقتصاد کشاورزی منطقه داشته باشند.

جدول ۸- توزیع طبقات ارتفاعی خرد استان فارس

سهم	مساحت (کیلومتر مربع)	طبقات ارتفاعی
۴/۶۵	۵۷۰۷/۱۸	کمتر از ۵۰۰
۱/۵۲	۱۲۹۱۷/۹۹	۵۰۰-۷۵۰
۱۲/۳۴	۱۵۱۴۷/۰۵	۷۵۰-۱۰۰۰
۱۱/۴۱	۱۴۰۰۶/۲۲	۱۰۰۰-۱۲۵۰
۷/۹۰	۹۶۹۹/۹۵	۱۲۵۰-۱۵۰۰
۱۵/۴۶	۱۸۹۸۶/۱۲	۱۵۰۰-۱۷۵۰
۱۰/۵۰	۱۲۸۹۰/۹۸	۱۷۵۰-۲۰۰۰
۱۱/۹۷	۱۴۶۹۷/۴۱	۲۰۰۰-۲۲۵۰
۹/۴۲	۱۱۵۶۲/۸۶	۲۲۵۰-۲۵۰۰
۴/۲۲	۵۱۸۰/۲۷	۲۵۰۰-۲۷۵۰
۱/۲۷	۱۵۵۷/۲۵	۲۷۵۰-۳۰۰۰
۰/۲۴	۴۲۲/۶۱	بیش از ۳۰۰۰
۱۰۰	۱۲۲۷۷۵۸۹	مجموع

بررسی طبقه‌بندی ارتفاعی در قلمرو استان نشان می‌دهد که نزدیک به ۶ هزار کیلومتر مربع که برابر با ۴/۶۶ درصد از وسعت استان است، دارای ارتفاعی کمتر از ۵۰۰ متر می‌باشد. همچنین حدود ۲۹ هزار

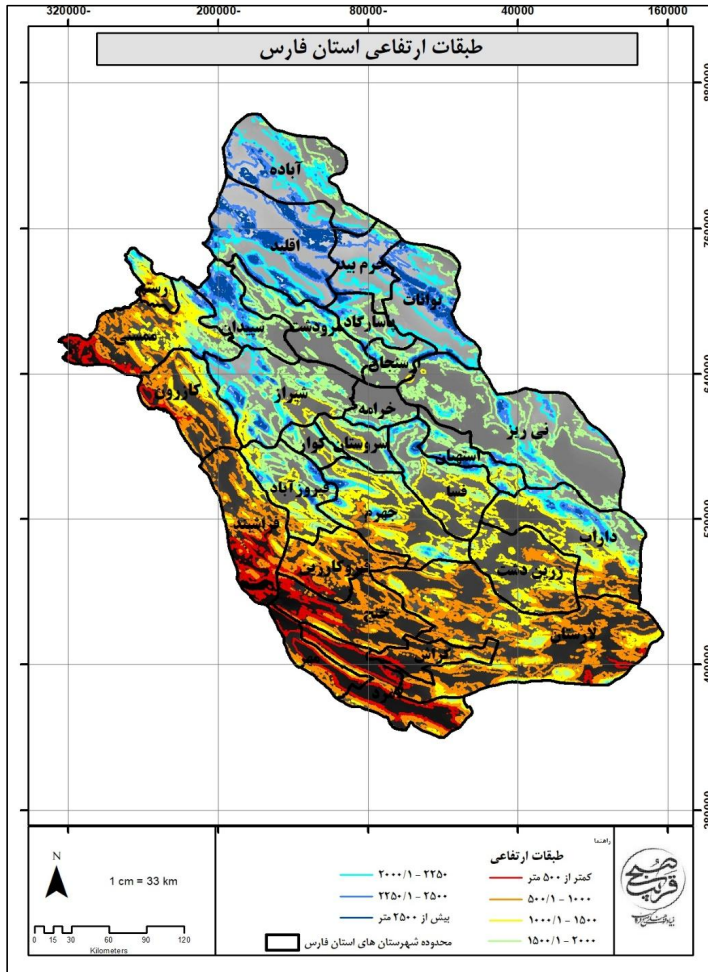
کیلومترمربع که برابر با ۲۲/۹۰ درصد از وسعت استان است عرصه‌هایی با ارتفاع بین ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ متر را تشکیل می‌دهند. این اراضی بیشتر در جنوب و غرب استان متمرکز شده‌اند.

شهرستان‌های لامرد، فراشبند و مهر دارای بیشترین مساحت از طبقه ارتفاعی کمتر از ۵۰۰ متر هستند و شهرستان‌های لارستان، خنج و فراشبند به ترتیب دارای بیشترین مساحت از طبقه ارتفاعی ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ متر می‌باشند. بیشتر تمرکز جمعیتی استان نیز واقع در این محدوده ارتفاعی است.

مهم‌ترین شهرهای استان و بسیاری از نقاط روستایی که در چنین ارتفاعاتی مستقر شده‌اند، شامل شهرستان‌های زرین دشت، جهرم و لارستان هستند.

وسعت محدوده‌هایی با ارتفاع ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ متر در استان، حدود ۵۵ هزار کیلومترمربع است که معادل با ۴۵/۲۴ درصد می‌باشد. این پهنه‌ها بیشترین وسعت را در استان دارند و شهرستان‌های نی‌ریز، جهرم، لارستان دارای بیشترین مساحت در این طبقه ارتفاعی هستند. حدود ۳۳ هزار کیلومترمربع از گستره استان نیز که معادل ۲۶ درصد است دارای ارتفاعی بین ۲۰۰۰ تا ۳۰۰۰ متر می‌باشد.

مهم‌ترین کانون‌های جمعیتی در این ارتفاعات را می‌توان در شهرستان‌های اقلید، آباده، بوانات جستجو نمود. وضعیت محدوده‌های با ارتفاع بیش از ۳۰۰۰ متر، حدود ۴۲۰ کیلومترمربع است که معادل ۰/۳۴ درصد کل قلمرو استان می‌باشد. این طبقه ارتفاعی کمترین درصد را نسبت به کل طبقات به خود اختصاص داده است.

نقشه ۳- طبقات ارتفاعی استان فارس

۲-۲-۳- آب و هوا

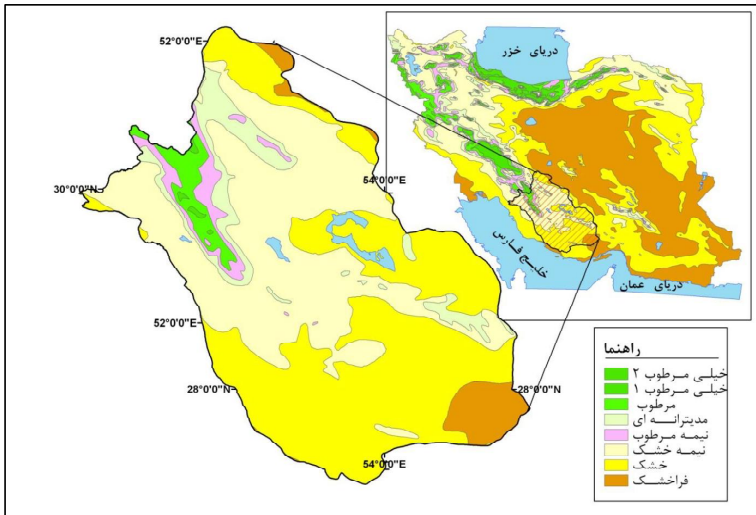
در استان فارس عرض جغرافیایی و ارتفاع مهم‌ترین فاکتورهای سازنده اقلیم محسوب می‌شوند. همچنین چگونگی استقرار ارتفاعات نسبت به جریان‌های باران‌زای مؤثر بر منطقه نیز عامل بسیار تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری سیمای اقلیمی منطقه می‌باشد. استان فارس، تحت تأثیر ویژگی‌های توپوگرافی دارای سه ناحیه آب‌وهوایی مشخص است:

ناحیه کوهستانی شمال، شمال غرب و غرب: دارای زمستان‌های سرد معتدل و پوشش گیاهی قابل توجه می‌باشد. میزان بارندگی این ناحیه در حدود ۴۰۰ تا ۶۰۰ میلی‌متر در سال گزارش شده است.

ناحیه مرکزی: این ناحیه در زمستان‌ها آب‌وهوای نسبتاً معتدل توأم با بارندگی و در تابستان‌ها، هوایی گرم و خشک دارد. آب‌وهوای این ناحیه به علت بارندگی نسبی ارتفاعات، نسبت به شمال و شمال غربی وضعیتی کاملاً متفاوتی دارد، میزان بارندگی این ناحیه بین ۲۰۰ تا ۴۰۰ میلی‌متر در سال است. شهرهای شیراز، کازرون، فسا و فیروزآباد در این ناحیه قرار گرفته‌اند.

ناحیه جنوب و جنوب شرقی: به علت کاهش ارتفاع و عرض جغرافیایی و نحوه استقرار کوه‌ها، میزان بارندگی این ناحیه در فصل زمستان نسبت به دو فصل بهار و پاییز کم‌تر است. هوای این ناحیه در زمستان‌ها معتدل و در تابستان‌ها بسیار گرم و میزان بارندگی سالانه آن بین ۱۰۰ تا ۲۰۰ میلی‌متر است. شهرهای لار، اوز و خنج جزو این ناحیه خشک به شمار می‌روند.

در مجموع استان فارس بر اساس تیپ اقلیمی در اقلیم گرم و خشک جای دارد و در این اقلیم به دلیل دما و تبخیر زیاد و بارندگی کم، میزان رطوبت نسبی نیز پایین است.

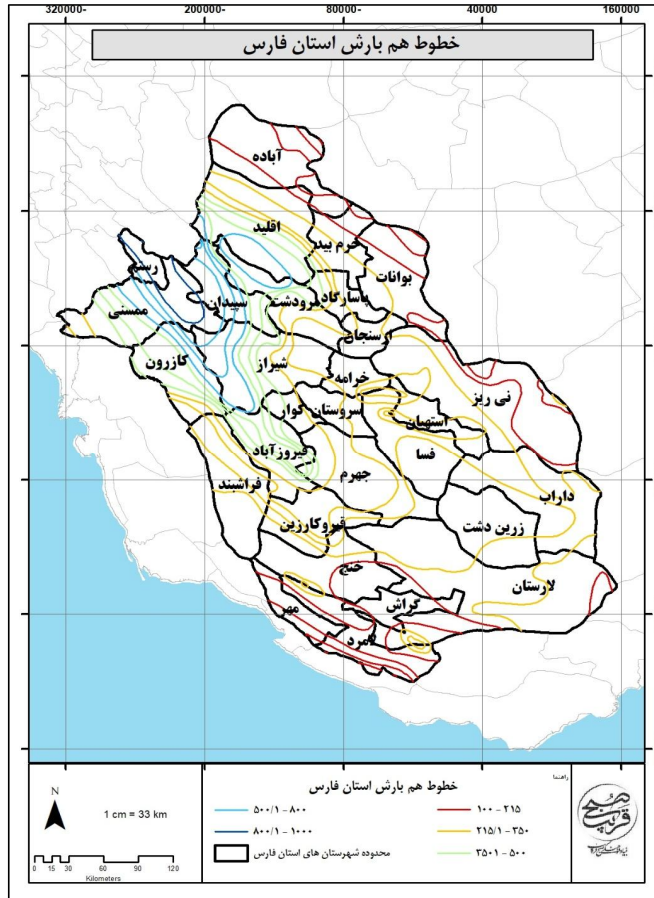

نقشه ۴- اقلیم استان فارس

(منبع: سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری)

۳-۲-۱- بارش

میانگین بارندگی استان فارس حدود ۳۰۰ میلی‌متر در سال است (این عدد در سال ۹۹-۹۸ به ۴۳۲ میلی‌متر در سال رسیده است). منشأ اصلی بارندگی‌های استان نیز سیستم‌های باران‌زایی هستند که به تناوب از اوایل پاییز تا اواسط بهار منطقه را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند و موجب ریزش‌های جوی می‌گردند.

نقشه ۵- خطوط هم بارش استان فارس

تعداد روزهای بارانی استان در سال آبی مذکور نیز برابر با ۳۷ روز بوده است. در قسمت مرکزی استان، در ناحیه زاگرس جنوبی که شدت چین‌خوردگی به حداکثر خود رسیده است در محلی به نام روستای ریچی بارندگی بیش از ۱۰۰۰ میلی‌متر در طی سال به ثبت رسیده است. متقابلاً در شمال استان یعنی در حوزه شهرستان

آباده که تحت تأثیر بیابان‌های ایران مرکزی قرار دارد از بارندگی کم بهره است و حتی در بعضی از سال‌ها میزان بارندگی آن کمتر از صد میلی‌متر است. برخوردار بودن از یک چنین ساختاری به دنبال خود تنوع اقلیمی و میکرو اقلیم‌های خاصی را در این استان ایجاد نموده است.

۳-۲-۲-۲-۵۵

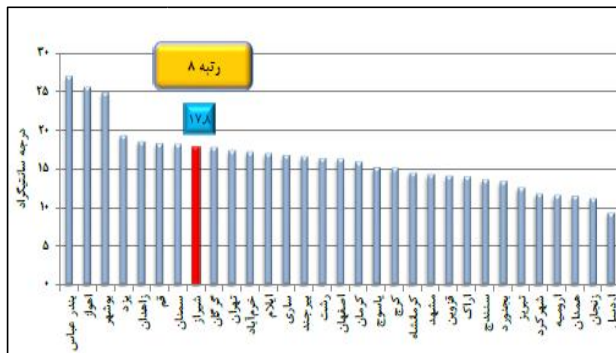
میانگین دمای سالانه استان فارس ۲۰ درجه سانتی‌گراد ثبت شده است. در اقلیم‌شناسی عمومی دمای هوا در ابتدا با پنج شاخص اصلی (حداکثر مطلق، میانگین حداکثر روزانه، میانگین حداقل روزانه و حداقل مطلق) در مقیاس ماهانه و سالانه مورد تحلیل قرار می‌گیرند.

جدول ۹- وضعیت شاخص‌های دمای هوا در استان فارس

میانگین حداقل روزانه	میانگین حداکثر روزانه	متوسط	حداقل مطلق	حداکثر مطلق
۱۱/۶	۲۶/۷	۲۰	-۲۱/۶	۴۹/۸

مأخذ: اداره کل هواشناسی استان فارس

به‌طور کلی وجود خلیج فارس و دریای عمان در جنوب و ناهمگونی از نظر ارتفاع، همچنین وجود بخش اعظم چین‌خوردگی زاگرس جنوبی در این استان تفاوت‌های فاحش اقلیمی را ایجاد نموده است؛ به‌طوری‌که در فصل تابستان در مناطق جنوبی مانند لار و لامرد، دمای هوایی که ثبت شده به ۴۹ درجه سانتی‌گراد رسیده است و در فصل زمستان در شهرستان آباده که در قسمت شمال استان فارس قرار دارد دمای هوای ثبت شده تا ۲۱- درجه سانتی‌گراد پایین آمده است.

نمودار ۱- میانگین دمای سی‌ساله مراکز استان‌ها

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸

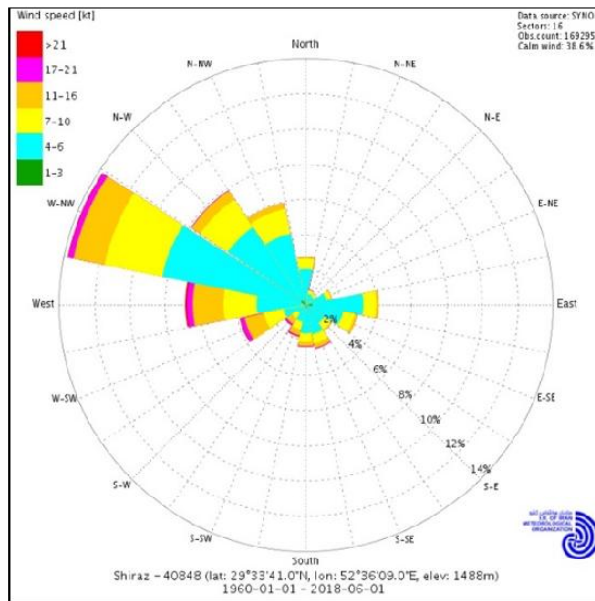

نقشه ۶- خطوط هم دما استان فارس

۳-۲-۲-۳- جریان وزش بادها

استان فارس تحت تأثیر بادهای شمالی، غربی، جنوبی و محلی نیز قرار دارد ولی به طور کلی جریان توده‌های هوایی آن به چهار گروه تقسیم می‌شود: بادهای شمالی که از سیبری به ایران می‌وزد و بسیار سرد و خشک هستند و باعث برودت هوا در زمستان، به‌ویژه در مناطق کوهستانی می‌شود. بادهای غربی که از اقیانوس اطلس و دریای مدیترانه به سوی ارتفاعات و از اواسط پاییز ادامه پیدا می‌کند، سبب ریزش برف و باران می‌شوند.

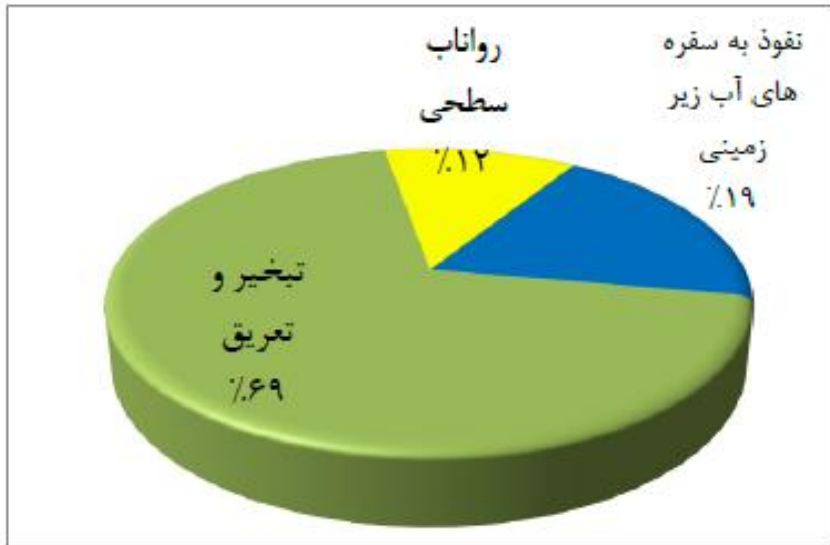
توده‌های هوایی که از عربستان به سمت استان فارس می‌وزند گرم و خشک هستند و سبب افزایش دما در تابستان می‌شوند. بادهای محلی که از سمت کوهستان به دشت می‌وزند و عکس این مسیر را می‌پیمایند و نام یکی از آن‌ها باد قهره است که در ممسنی در امتداد رودخانه قلیان می‌وزد. متوسط سرعت آن در منطقه فارس به حدود ۱۱ متر بر ثانیه می‌رسد. این سرعت در نواحی جنوبی به کمترین میزان و در نواحی شمالی‌تر به بیشترین میزان می‌رسد. در توزیع ماهانه نیز بادهای با سرعت بالاتر در ماه‌های مارس (دهه آخر اسفند ماه) تا جولای (تیرماه) از فراوانی بیشتری برخوردارند. جهت باد در استان فارس به جز ایستگاه داراب که باد غالب آن جنوب شرقی است، جهت باد غالب، غرب و شمال غربی است.

شکل ۱- گلباد سالانه ایستگاه سینوپتیک شیراز

۳-۲-۳- منابع آب

متوسط بارندگی بلندمدت استان فارس در حدود ۳۰۰ میلی‌متر برابر با ۳۹ میلیارد مترمکعب آب است که از این میزان، ۲۷ میلیارد مترمکعب آن تبخیر و تعریق می‌شود و تنها ۷ میلیارد مترمکعب آن به سفره‌های آب زیرزمینی نفوذ می‌کند و ۵ میلیارد مترمکعب نیز به صورت روان آب جاری می‌شود.

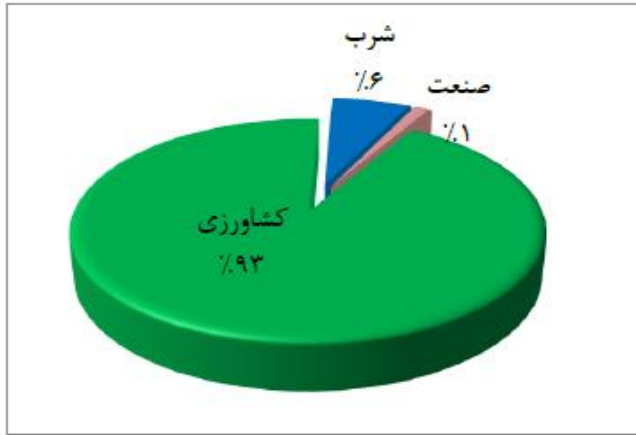

نمودار ۲- درصد میزان تبدیل نزولات جوی

منبع: شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان فارس

سالانه حدود ۹ میلیارد مترمکعب آب در استان فارس مصرف می‌شود که از این میزان، ۷ میلیارد مترمکعب آن از منابع زیرزمینی و ۲ میلیارد مترمکعب آن از آب‌های سطحی تأمین می‌شود. بیش از ۷/۵ میلیارد مترمکعب از ذخایر آب استان صرف کشاورزی می‌شود و از این میزان، ۸۳ درصد از منابع زیرزمینی و ۱۷ درصد از منابع سطحی تأمین می‌شود.

این آمار بیانگر این واقعیت است که کشاورزی استان به‌طور عمده به منابع آب زیرزمینی متکی است. برای توسعه سطح زیر کشت و افزایش عملکرد در واحد سطح، حداکثر بهره‌برداری از منابع آب زیرزمینی استان صورت گرفته است و برداشت بی‌رویه از این منابع در حال حاضر باعث شده است که اکثر دشت‌های استان با بیلان منفی و افت شدید سطح ایستائی مواجه گردند. از نظر کیفی نیز در بعضی از دشت‌ها به دلیل هجوم آب‌شور، کیفیت منابع آب تغییر یافته و در مواردی میزان هدایت الکتریکی آب آبیاری تا ۲۱ هزار میکروموس بر سانتی‌متر (دشت نیریز) افزایش یافته است که عملاً استفاده از این آب جهت کشت محصولات کشاورزی را غیرممکن می‌سازد.

نمودار ۳- سهم استفاده منابع آب استان فارس در بخش‌های مختلف

(شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان فارس)

استان فارس بخش‌هایی از حوضه‌های آبریز اصلی (درجه ۱) فلات مرکزی و خلیج فارس و دریای عمان را در بر می‌گیرد. این استان هم‌چنین بخشی از ۸ حوضه آبریز فرعی یعنی مند، طشک- بختگان و مهارلو، ابرقو- سیرجان، هندیجان و جراحی، حله، کل و مهران، گاوخونی و کارون بزرگ است. به جز حوضه آبریز طشک- بختگان و مهارلو که بخش ناچیزی از آن (دشت کاکان) در استان کهگیلویه و بویر احمد قرار دارد و بقیه آن در استان فارس واقع است، بخش زیادی از دیگر حوضه‌ها در استان‌های هم‌جوار قرار دارند.

جدول ۱۰- نام و مساحت حوضه‌های آبریز درجه دو در استان فارس

حوضه آبریز اصلی درجه دو	مساحت استان در حوزه درجه دو (کیلومترمربع)	درصد مساحت
ابرقو-سیرجان	۱۴۱۱۰/۲۰	۳۶/۷۷
جراحی- زهره	۵۴۲۸/۷۲	۶۲/۲۲
حله	۹۲۸۵/۲۹	۵۲/۸۸
طشک- بختگان-مهارلو	۳۱۰۳۶/۷۶	۹۹/۲۹
کارون بزرگ	۳۲۶/۷۸	۶/۰۲
کل- مهران	۲۱۰۰۵/۱۶	۵۴/۶۲
گاوخونی	۱۹۲۲/۵۰	۲۲/۹۹
مند	۳۹۶۶۰/۴۳	۹۰/۴۹

گزارش عملکرد شرکت سهامی آب منطقه‌ای فارس

حجم آب قابل تأمین از مجموع ۹ سد در سطح استان نیز برابر با ۱۱۸۹ (میلیون مترمکعب) است. حجم قابل تأمین در هر یک از سدهای مذکور در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۱۱- احجام تأمین آب سدهای در دست بهره‌برداری در سال ۱۳۹۸ (میلیون مترمکعب)

ردیف	عنوان	شرب	کشاورزی	صنعت	سایر	جمع
۱	درودزن	۵۵/۵	۲۵۸/۱	۱۴/۲	۴۵/۷	۳۷۳/۶
۲	ملاصدرا	۰	۳۶/۸	۰	۶/۸	۴۳/۷
۳	ایزدخواست	۰	۰/۵	۰	۰	۰/۵
۴	سلمان فارسی	۲۳/۸	۹۴/۵	۰	۳۷/۸	۱۵۵/۷
۵	سیوند	۰	۱/۲	۰	۹/۹	۱۱/۲
۶	تنگاب	۰	۰	۰	۷/۵	۷/۵
۷	رودبال	۰/۷	۰	۰	۴۴/۵	۴۵/۳
۸	چشمه عاشق	۰	۰	۰	۰	۰
۹	خسویه	۰	۰	۰	۸/۶	۸/۶
جمع کل		۸۰	۳۹۰/۸	۱۴/۲	۱۶۰/۸	۶۴۵/۹

گزارش عملکرد شرکت سهامی آب منطقه‌ای فارس

جدول ۱۲- آمار برداشت از رودخانه به تفکیک نوع برداشت در سال ۹۸

ردیف	نام رودخانه	نقاط برداشت از رودخانه بر اساس نوع برداشت					حجم آب برداشتی براساس مجوزهای صادره (میلیون مترمکعب)
		چاه حریمی	موتور پمپ	سردهانه سنتی	آب‌بندان	بند انحرافی	
۱	تنگ تیزاب (آبشار)	۰	۷	۰	۰	۰	۲/۱
۲	فهلان	۲۵	۸۵	۱۹	۰	۲	۳۲
۳	شاپور	۱۵	۲۳	۲	۰	۱	۳۲
۴	قره‌آغاج	۵۲	۱۹۰	۲۲	۰	۴	۴۲
۵	رودبال	۰	۵	۰	۰	۱	۱۰/۱
۶	رحیمی	۲۲	۰	۰	۰	۷	۵/۳
۷	کر	۲۲	۲۲۲	۹	۰	۹	۲۰۴
۸	اعظم بوانات	۲۰	۵۲	۱	۰	۰	۱۴
جمع		۱۵۶	۵۸۴	۵۳	۰	۲۴	۳۴۱/۵

۳-۲-۱- بررسی پایداری منابع آب

استان فارس در دو حوزه آبریز اصلی خلیج فارس و دریای عمان و فلات مرکزی قرار دارد. همان‌طور که گفته شد، میانگین سالانه بارش استان ۳۰۰ میلی‌متر است و حجم متوسط سالانه نزولات جوی در این استان برابر با ۳۹۴۷۳ میلیون مترمکعب است. حجم کل منابع آب تجدیدشونده برابر با ۱۲۱۴۲ میلیون مترمکعب در سال است که از این مقدار ۷۴۲۶/۴ میلیون مترمکعب مربوط به آب‌های زیرزمینی و ۴۷۷۷ میلیون مترمکعب برای آب‌های سطحی است.

جدول ۱۳- منابع و مصارف آب سطحی و زیرزمینی استان فارس

مقدار	واحد	عنوان
		تعداد و نام حوضه‌های آبریز اصلی
	حوضه	خلیج فارس و دریای عمان- فلات مرکزی
۳۰۰	میلی‌متر	میانگین سالانه نزولات جوی
۳۹۴۷۳	میلیون مترمکعب	متوسط سالانه حجم نزولات جوی
۱۲۱۴۲	میلیون مترمکعب	حجم کل منابع آب تجدیدشونده
منابع آب سطحی		
		عنوان
مقدار	واحد	حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده
۴۷۷۷	میلیون مترمکعب	
۲۸	رودخانه	تعداد رودخانه‌های مهم
-	رودخانه	تعداد رودخانه‌های مرزی
۵۵۶۲	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب رودخانه‌های مرزی
۳۵۴۳	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب در چرخه (خروجی از استان، با ورودی به دریاچه‌ها، کفه‌ها و کویرها)
۱۵۰	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان
منابع آب زیرزمینی		
		عنوان
مقدار	واحد	حجم منابع آب زیرزمینی از منابع تجدیدشونده
۷۳۶۴	میلیون مترمکعب	
۸۴۷۲۳	حلقه	تعداد چاه‌ها
۶۵۸۸	میلیون مترمکعب	حجم برداشت سالانه آب از چاه‌ها
۲۳۳۳	دهنه	تعداد چشمه‌ها
۱۰۲۹	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از چشمه‌ها
۱۷۹۲	رشته	تعداد قنوات
۴۱۱	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از قنوات
میزان کل برداشت و مصارف		
		عنوان
مقدار	واحد	میزان مصرف سالانه از منابع آب زیرزمینی
۲۶۷۴/۴	میلیون مترمکعب	
۴۱۰	میلیون مترمکعب	اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیرزمینی
۱/۱۰۶۸	میلیون مترمکعب	میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان
۴/۸۴۹۴	میلیون مترمکعب	حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)

۳-۲-۱-۳-۱- شاخص فالکن مارک

فالکن مارک دانشمند سوئدی در مطالعات خود بحران آب را بر اساس مقدار سرانه منابع آب تجدیدپذیر سالانه هر کشور تعریف کرده است. فالکن مارک میزان سرانه آب، ۱۷۰۰ مترمکعب در سال را به عنوان شاخص کمبود معرفی کرده است. بر این اساس کشورهایی که دارای سرانه منابع آب سالانه تجدیدپذیر بیش از ۱۷۰۰ مترمکعب هستند، مشکل بحران آب ندارند و کشورهایی که دارای سرانه منابع آب تجدیدپذیر بین ۱۰۰۰ تا ۱۷۰۰ مترمکعب هستند جزو کشورهای با تنش آبی محسوب می‌شوند و کشورهایی که دارای سرانه آب تجدیدپذیر کمتر از ۱۰۰۰ مترمکعب در سال هستند جزو کشورهای با کمبود آب هستند و سرانه آب کمتر از ۵۰۰ مترمکعب در سال، فشار بسیار شدیدی به آن کشور تحمیل می‌کند. با توجه به جمعیت کشور، در حال حاضر سرانه آب تجدیدپذیر ایران از مرز ۱۷۰۰ مترمکعب عبور کرده و کشور ما وارد دوره تنش آبی شده است. با توجه به تقسیم حجم آب تجدید شونده استان فارس بر جمعیت در سال ۱۳۹۸ عدد ۲۵۰۲ به دست آمد. از این رو استان فارس در محدوده بدون تنش آبی قرار دارد.

جدول ۱۴- شاخص فالکن مارک و وضعیت منابع آبی استان فارس و ایران

تعیین وضعیت/دسته‌بندی	شاخص (سرانه/مترمکعب)	عدد شاخص برای ایران و استان فارس
بدون تنش	بالاتر از ۱۷۰۰	فارس
تنش آبی	۱۷۰۰-۱۰۰۰	ایران
کم آبی	۱۰۰۰-۵۰۰	-
کم آبی مطلق	کمتر از ۵۰۰	-

۳-۲-۱-۳-۲- شاخص سازمان ملل

بنیاد کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل میزان درصد برداشت از منابع آب تجدیدپذیر در هر کشور را به عنوان شاخص اندازه‌گیری بحران آب معرفی کرده است. بر اساس شاخص مذکور هر گاه میزان برداشت آب یک کشور بیشتر از ۴۰ درصد کل منابع آب تجدیدپذیر آن باشد این کشور با بحران شدید آب مواجه است و اگر این مقدار در حدفاصل ۲۰ تا ۴۰ درصد باشد بحران در وضعیت متوسط و چنانچه این شاخص بین ۱۰ تا ۲۰ درصد باشد بحران در حد متعادل و کمتر از ۱۰ درصد بدون بحران تلقی می‌شود. با توجه به اینکه در ایران

هم‌اکنون ۷۰ درصد کل آب تجدیدپذیر کشور مورداستفاده قرار می‌گیرد، ایران در وضعیت بحران شدید آبی قرار دارد.

جدول ۱۵- شاخص سازمان ملل برای بحران آب

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
کمتر از ۱۰ درصد	بدون بحران
بین ۱ تا ۲۰ درصد	بحران در حد متعادل
بین ۲۰ تا ۴۰ درصد	بحران در وضعیت متوسط
بیشتر از ۴۰ درصد	بحران شدید آب

حجم آب تجدیدشونده استان فارس برابر با ۱۲۱۴۲ میلیون مترمکعب است و حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی) نیز برابر با ۸۴۹۴ میلیون مترمکعب است. از این رو برداشت از منابع تجدید پذیر استان فارس برابر با ۷۰ درصد است که طبق این شاخص استان در وضعیت بحران شدید آب قرار می‌گیرد.

۳-۲-۳-۱- شاخص نسبت بحرانی

به منظور مقایسه سطح کم آبی در حوضه‌های آبریز متفاوت می‌توان از شاخص نسبت بحرانی استفاده کرد. آلکامو همکاران (۲۰۰۰) این شاخص را نسبت میزان آب برداشت شده برای استفاده‌های انسانی به کل منابع آب تجدیدپذیر تعریف نموده‌اند. هرچه نسبت بحرانی عدد بزرگ‌تری باشد. فشار بیشتری بر منابع آب وارد می‌شود و به همان میزان هم کیفیت آب مصرف کننده‌گان پایین دست کاهش می‌یابد. این شاخص بر اساس رابطه و جدول زیر محاسبه و طبقه‌بندی می‌شود

$$W = \text{آب برداشت شده}$$

$$WA = \text{منابع آب در دسترس (منابع آبی تجدیدپذیر)}$$

جدول ۱۶- شاخص نسبت بحرانی و محدوده‌های آن

شاخص‌ها	محدوده بحرانی
بدون تنش	۰/۱-۰
تنش آبی کم	۰/۲-۰/۱
تنش آبی متوسط	۰/۴-۰/۲
تنش آبی زیاد	۰/۸-۰/۴

محاسبه شاخص نسبت بحرانی برای منابع آب استان فارس در سال ۱۳۹۸

کل منابع آبی استان (سطحی زیرزمینی): $CR=8494/12142=0/70$ تنش آبی زیاد

منابع آب سطحی استان: $CR=1068/12142=0/08$ بدون تنش آبی

منابع آب زیرزمینی استان: $CR=7426/12142=0/61$ تنش آبی زیاد

با توجه به نتایج به دست آمده از شاخص‌های ارائه شده در این قسمت مشخص شد که استان فارس در مرحله بحران شدید آب قرار ندارد. لازم به ذکر است که این استان در شروع مرحله بحران آب قرار دارد چراکه با توجه به دو شاخص سازمان ملل و همچنین شاخص نسبت بحرانی این استان در محدوده بحرانی قرار دارد. هر چند که این استان به لحاظ شاخص فالکن در سطحی بالاتر از کشور قرار دارد اما در مرز تنش آبی قرار دارد.

۳-۲-۴- پوشش گیاهی و جانوری

استان فارس در محدوده‌ای واقع شده است که قسمت عمده آن را بلندی‌های زاگرس و رویشگاه‌های جنگلی خاص این اقلیم پوشانده است. این استان در قسمت‌های جنوبی خود تا حدودی تحت تأثیر اقلیم نیمه گرمسیری خلیج فارس و دریای عمان قرار می‌گیرد و بعضاً پوشش‌های درختی و درختچه‌های خاص این رویشگاه را نشان می‌دهد. به هر شکل محدوده وسیعی از این استان دارای تنوع بسیاری از طیف‌های رویشی از جنگل‌های کوهسری دارس تا جنگل‌های نیمه گرمسیری اور ملک و کنار و مناطق خشک و گرم (پوشیده از باغ زار) می‌باشد. تنوع گیاهی در سطح استان فارس بسیار مشهود بوده و دلیل آن نیز وجود بیش از ۲۴۰۰ گونه گیاهی در

سطح استان فارس می‌باشد. بیشترین تنوع گونه‌های گیاهی در استان به خانواده‌هایی مانند Asteraceae و Brassicaceae و Papilicaceae Liechtti تعلق دارد.

تعداد ۱۶۳ گونه مهم و با ارزش در سطح استان فارس شناسایی گردیده که دارای ارزش و قابلیت زیست‌محیطی بیشتری نسبت به سایر گونه‌های استان می‌باشند. در این بین بیش از ۱۲۶ گونه گیاهی، انحصاری ایران راندمیک هستند که ۱۶ گونه به خاطر قرابت با گونه‌های زراعی واجد ارزش ژنتیکی و ۴ گونه نیز از نظر حفاظتی ارزشمند هستند.

بخشی دیگر از پوشش گیاهی استان فارس را درختان جنگلی و گیاهان دارویی و صنعتی تشکیل می‌دهد، مهم‌ترین گونه‌های درختی این استان عبارت‌اند از: بادام کوهی، بنه و بلوط و برخی از گیاهان دارویی و صنعتی که شیرین‌بیان، گل‌گاوزبان، کنیرا، آنگوزه و گون برخی از این گونه‌ها هستند. مناطق حفاظت شده استان فارس رویشگاه بسیاری از گونه‌های گیاهی منطقه می‌باشند. پارک ملی بمو واقع در شمال شهر شیراز از نظر پوشش گیاهی بسیار غنی و قابل اهمیت است و تا کنون بالغ بر ۲۸۰ گونه گیاهی در آن شناسایی و نمونه‌برداری شده است.

از مساحت حدود ۶/۷ میلیون هکتار مراتع استان فارس، ۵۱۴۴۵۲/۳۲ هکتار (۷/۷ درصد) مرتع درجه یک، همچنین حدود ۳۳ درصد (۲۱۹۸۳۴۵ هکتار) مرتع درجه دو و حدود ۵۶ درصد (۳۷۷۰۵۴۳ هکتار) مرتع درجه سه هستند. سطح مراتع خیلی فقیر در استان فارس نیز در حدود ۳ درصد می‌باشد. بیشترین مساحت تیپ‌های عمده و اصلی مرتعی در استان فارس مربوط به تیپ کاه مکی - گون می‌باشد که ۳۴.۱۲۴۹۰۹۱ هکتار از مساحت استان را در بر گرفته است (اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان فارس).

حدود ۶/۲ میلیون هکتار از مساحت جنگلی استان در قالب جنگل‌های متراکم و جنگل‌های کم‌تراکم تا درختچه زارهای پراکنده قابل مشاهده است. بیشترین مساحت این پوشش مربوط به جنگل‌های تنک با حدود ۲/۵ میلیون هکتار است. این مساحت حدود ۹۲ درصد پوشش درختی استان فارس را شامل می‌شود. در واقع پوشش جنگلی استان فارس بسیار تنک و در حد موانع مشجر است و تنها در صد بسیار کمی یعنی کمتر از ۷ درصد پوشش جنگلی استان جنگل‌های نیمه متراکم و متراکم را شامل می‌شود.

تنوع گونه‌های جانوری تیز مرهون پوشش گیاهی غنی و متنوع استان است. قرار گرفتن فارس در ناحیه پوششی زاگرسی، عامل تنوع گونه‌های گیاهی و بالطبع حیات جانوری آن است. در این استان بیش از ۵۰ گونه پستاندار و به طور تقریبی ۲۵۰ گونه پرنده آبی، کنار آبی و خشکی‌زی گزارش شده است. این گونه‌ها شامل پستانداران، پرندگان و آبزبان می‌شوند. زیستگاه‌ها و مناطق حفاظت‌شده موجود در استان نیز محل زندگی

بسیاری از این جانوران می‌باشند، منطقه شکارممنوع توت سیاه، منطقه شکارممنوع بصیران، پارک ملی بمو و منطقه حفاظت شده هرمودلار برخی از این مناطق می‌باشند. (سایت سازمان زمین‌شناسی و اکتشافی معدنی کشور).

دریاچه‌های طشک و بختگان و مهارلو دارای آب‌شور و فاقد ماهی هستند اما در چشمه‌های بزرگی نظیر بوم‌دلک، هفت‌برم، رودخانه‌های سیوند، کر، شاپور، دالکی و مند و همچنین دریاچه‌های ارزشمندی مانند پریشان تعداد زیادی از گونه‌های ماهی به چشم می‌خورد. تنوع و جمعیت ماهی در پایین دست رودخانه کر به دلیل آلودگی آب و غنی شدن آن بسیار کاهش یافته است.

۳-۲-۵- وضعیت کانسارهای معدنی

بر اساس آمار اعلام‌شده از سوی وزارت صنعت، معدن و تجارت مجموع ذخیره معدنی (قطعی و احتمالی) استان فارس بالغ بر ۲/۹ میلیارد تن و سهم ۶/۸ درصدی از کل ذخایر کشور می‌باشد. سهم ذخیره مواد معدنی (اعم از ذخیره قطعی و احتمالی) در استان فارس نسبت به کل کشور به تفکیک گروه‌های مواد معدنی به شرح زیر می‌باشد:

- از مجموع کل ذخیره فلزی کشور، ۰/۴۹ درصد یعنی در حدود ۲۲ میلیون تن در استان فارس قرار دارد.
- از مجموع کل ذخیره غیرفلزی کشور، حدود ۲/۸ درصد یعنی در حدود ۰/۰۸ میلیارد تن در استان فارس قرار دارد.
- از مجموع کل ذخیره مصالح ساختمانی کشور، حدود ۹/۲۸ درصد یعنی در حدود ۲/۶ میلیارد تن در استان فارس قرار دارد.
- از مجموع کل ذخیره سنگ‌های تزئینی و نمای کشور، ۱۰/۷ درصد یعنی در حدود ۱۸۴ میلیون تن در این استان قرار دارد.

ارقام اعلام شده در برگیرنده ذخایر احتمالی نیز می‌باشد. بسیاری از این ذخایر در مرحله شناسایی باقی مانده و مطالعات تکمیلی بر روی آن‌ها انجام نشده است. از این رو سرمایه‌گذاری در بخش اکتشاف از ضروریات مهم استان می‌باشد. میزان سرمایه‌گذاری در این بخش ارتباط مستقیمی با میزان حفاری‌ها دارد.

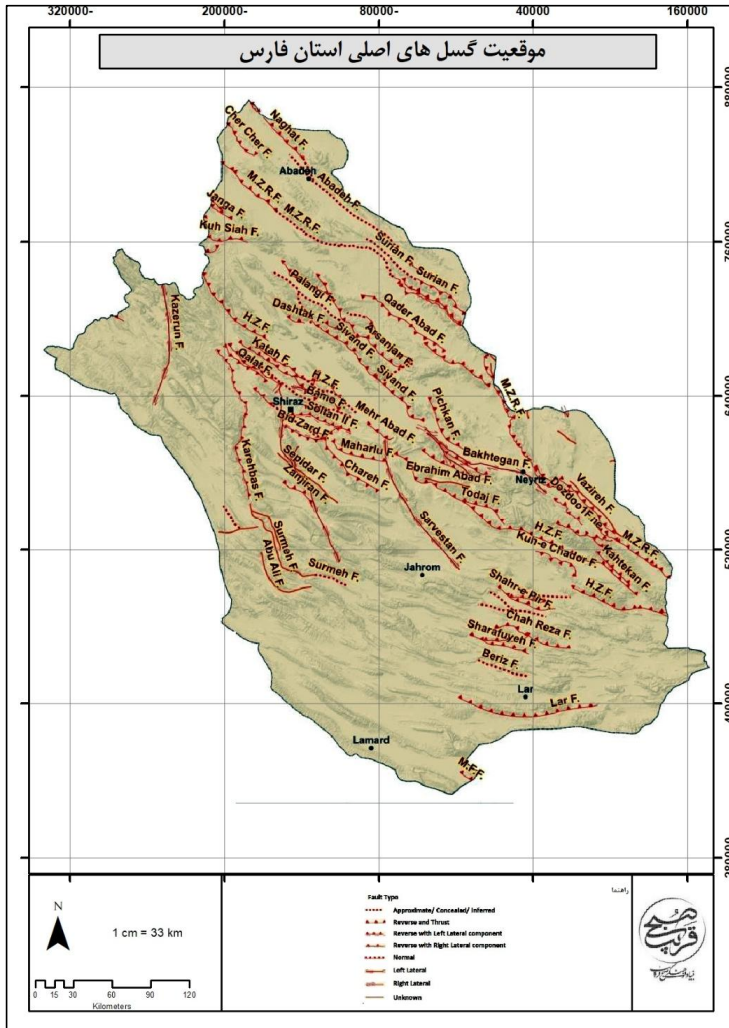
۳-۲-۶- مخاطرات محیطی

۳-۲-۶-۱- زلزله

استان فارس و نواحی اطراف آن شامل گسل‌هایی است که هر کدام به خودی خود توان تولید زمین‌لرزه‌های بزرگی را دارند و تاکنون زمین‌لرزه‌های بزرگی را نیز شاهد بوده‌اند. گسل‌های مهم منطقه عبارت‌اند از: گسل اصلی زاگرس (MZRF)، گسل اصلی عهد حاضر (MRF)، گسل زاگرس مرتفع (HZF)، گسل کازرون، گسل سروستان، سبزویشان گسل، گسل کره‌بس، گسل قیر، گسل بریز و گسل لار. در جدول زیر لیست گسل‌ها و مشخصات آن‌ها آورده شده است.

جدول ۱۷- مشخصات اصلی گسل‌های استان فارس

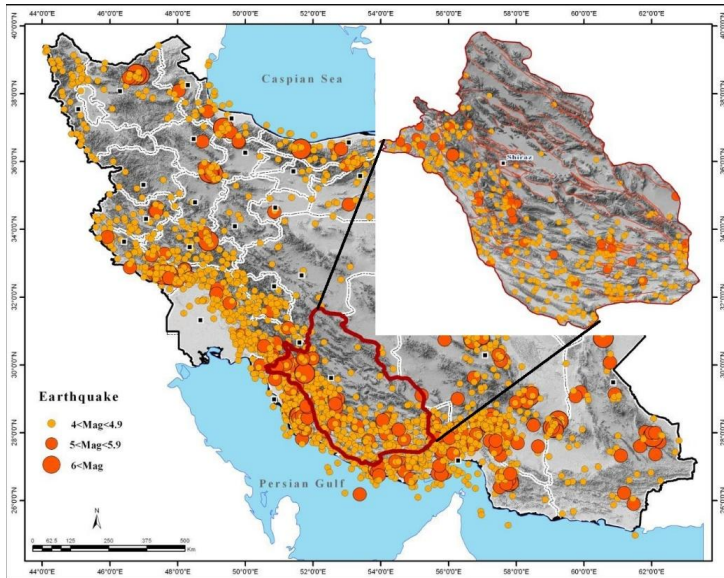
نام گسل	علامت اختصاری	نوع گسل	حرکت گسل	طول گسل (Km)	شیب گسل
گسل معکوس اصلی زاگرس	MZRF	راندگی - فشارشی		۱۳۵۰	به سمت شمال شرق
گسل اصلی عهد حاضر	MRF	امتداد لغز	راست گرد	-	-
گسل زاگرس مرتفع	HZF	-	-	۲۰	-
گسل کازرون	KF	-	راست گرد	۵۰۰	-
مجموعه گسلی سروستان	SRF	-	-	۹۰	۳۰ تا ۷ درجه
گسل سبزویشان	SPF	امتداد لغز	راست گرد	۲۰۰	-
گسل کره بس	KBF	راستا لغز	راست گرد	۱۶۰	کمتر از ۴۵ درجه
گسل بریز	BF	راندگی	-	۵۰	کمتر از ۴۵ درجه
گسل لار	LAR	رو رانده	-	-	۴۴۵ درجه
گسل قیر	QIR	راندگی	-	-	-

نقشه ۸- موقعیت گسل های اصلی استان فارس

برگرفته از سازمان زمین شناسی و اکتشافات معدنی کشور

پراکندگی زلزله های کشور نشان می دهد که استان فارس در محدوده تمرکز زلزله های ثبت شده قرار دارد. شایان ذکر است که قسمت شمال غربی استان شامل شهرستان های بوانات، خرم بید، نیریز، پاسارگاد و آباده، وضعیت مطلوبی را نشان می دهند و کمترین ثبت زمین لرزه را به خود اختصاص داده است. از طرف دیگر شهرستان های جنوبی استان شامل فراشبند، کازرون، مهر، لامرد و کراش بیشترین ثبت زمین لرزه را به خود اختصاص داده اند. نقشه زیر وضعیت زمین لرزه های ثبت شده کشور و استان فارس را نشان می دهد.

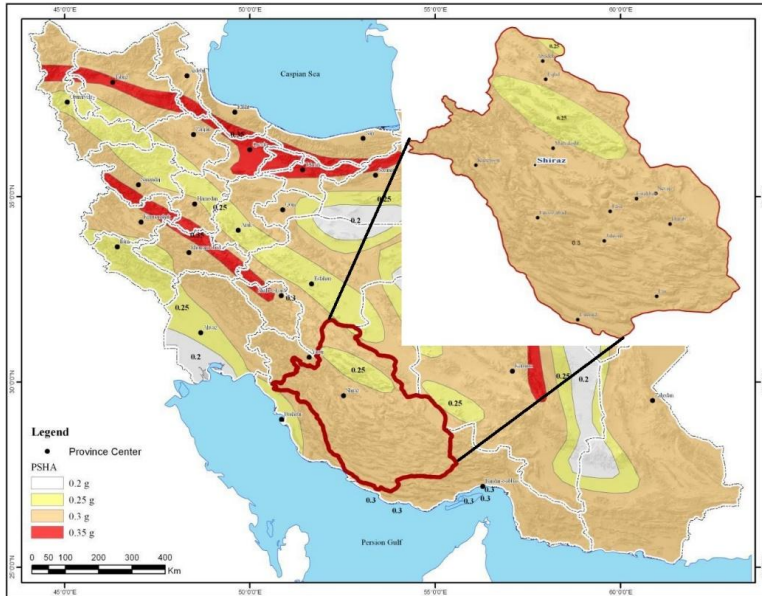
نقشه ۹- زمین لرزه‌های ایران و استان فارس

برگرفته از پایگاه داده‌های علوم زمین کشور

با توجه به مشخصات زمین لرزه‌هایی که قادر به ایجاد پارامترهای جنبش زمین می‌باشند، زمین لرزه‌های طراحی مطابق با آیین‌نامه طراحی ساختمان‌ها در برابر زلزله (استاندارد ۲۸۰۰) مناطق مختلف کشور را از دیدگاه خطر لرزه‌ای به چهار قسمت تقسیم می‌نماید. این چهار قسمت عبارت‌اند از:

- مناطق با خطر نسبی خیلی زیاد (شتاب $g \leq 35/0$)
- مناطق با خطر نسبی زیاد (شتاب $g = 30/0$)
- مناطق با خطر نسبی متوسط (شتاب $g = 25/0$)
- مناطق با خطر نسبی کم (شتاب $g \geq 20/0$)

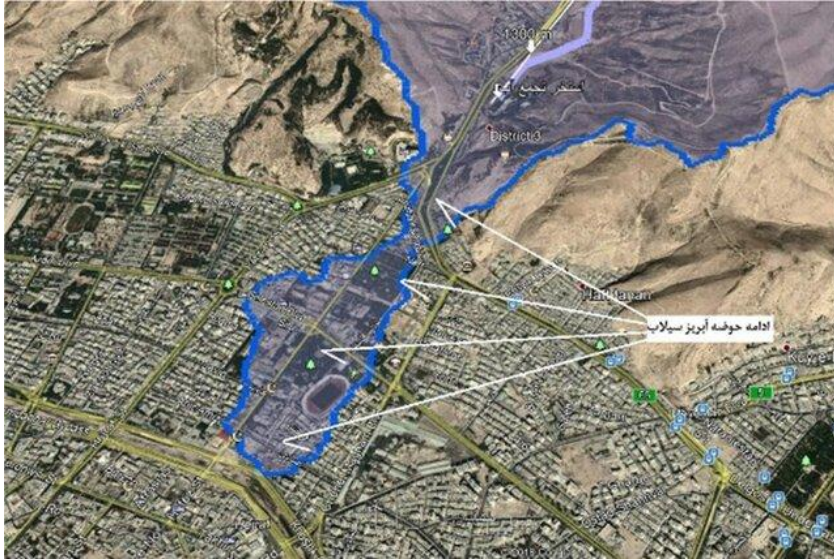
بر اساس نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی، اکثریت گستره استان فارس در محدوده با خطر نسبی زمین لرزه زیاد قرار دارد. استان فارس با در بر گرفتن ۶ درصد از کل جمعیت کشور در جایگاه چهارم کشور قرار دارد. پرجمعیت‌ترین شهرستان استان، شیراز می‌باشد که بر پایه نقشه پهنه‌بندی خطر نسبی زمین لرزه در محدوده با خطر بالای زمین لرزه واقع شده است.

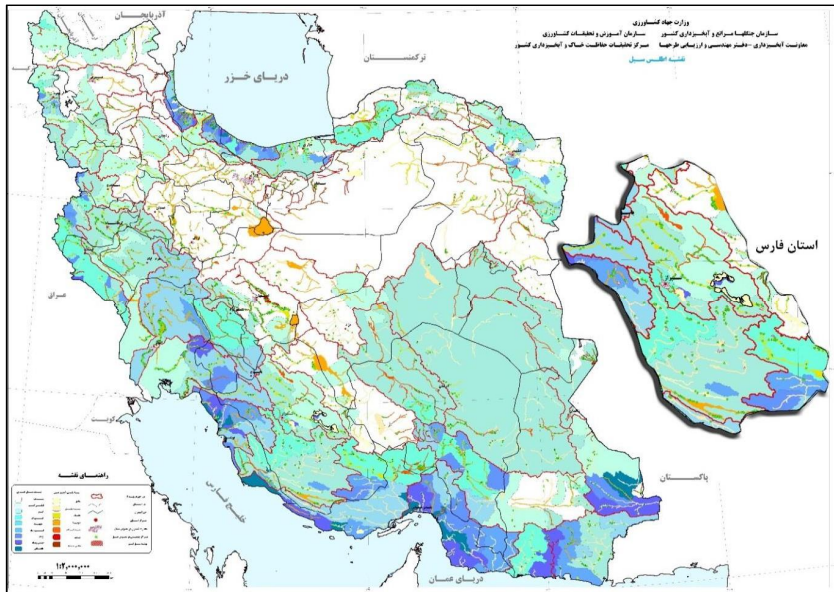
نقشه ۱۰- پهنه‌بندی خطر نسبی زمین‌لرزه کشور استاندارد ۲۸۰۰

۳-۲-۶-۲- سیل

استان فارس دارای شدت سیل‌خیزی خیلی زیاد تا ناچیز بوده و همچنین استان از نظر میزان خطر سیل دارای درجه عادی تا شدید به خصوص در بخش‌های شمالی و جنوبی است. طی دهه‌های اخیر با ساخت‌وسازهای غیرمجاز در مسیر رودخانه‌ها و آبراهه‌های استان فارس شاهد خسارت زیاد مالی و جانی زیادی بوده‌ایم. نمونه بارز این پدیده سیل پنجم فرودین سال ۱۳۹۸ بوده که یکی از دلایل اعلام شده برای این سیل، طغیان رودخانه آب‌زنگی و ریزش آب از ارتفاعات بوده است. از جمله علل ریشه‌ای سیل شیراز، عدم لایروبی مسیر سیل و عدم توجه شهرداری به هشدارهای سیل بوده است. دلیل دیگر ایجاد تأسیسات شهری و خیابان در رودخانه خشک شیراز می‌باشد. همچنین تبدیل دره کناری دروازه قرآن به جاده ورودی شیراز نیز در گسترش بیشتر سیل و تلفات آن نقش داشته است. تا چند سال پیش در کنار دروازه قرآن، همیشه خندقی یا دره‌ای بوده که مسیر سیلاب‌های فصلی بوده است. اما حدود ۱۵ سال پیش شهرداری شیراز این دره را «با نخاله پر کرده و آسفالت نمود» و عملاً مسیر عبور سیلاب را به یک کانال لوله‌ای کوچک محدود کرد.

شکل ۲- ادامه حوضه سیلاب تا خشک‌رود در امتداد خیابان حافظ

نقشه ۱۱- نقشه اطلس سیل ایران و استان فارس

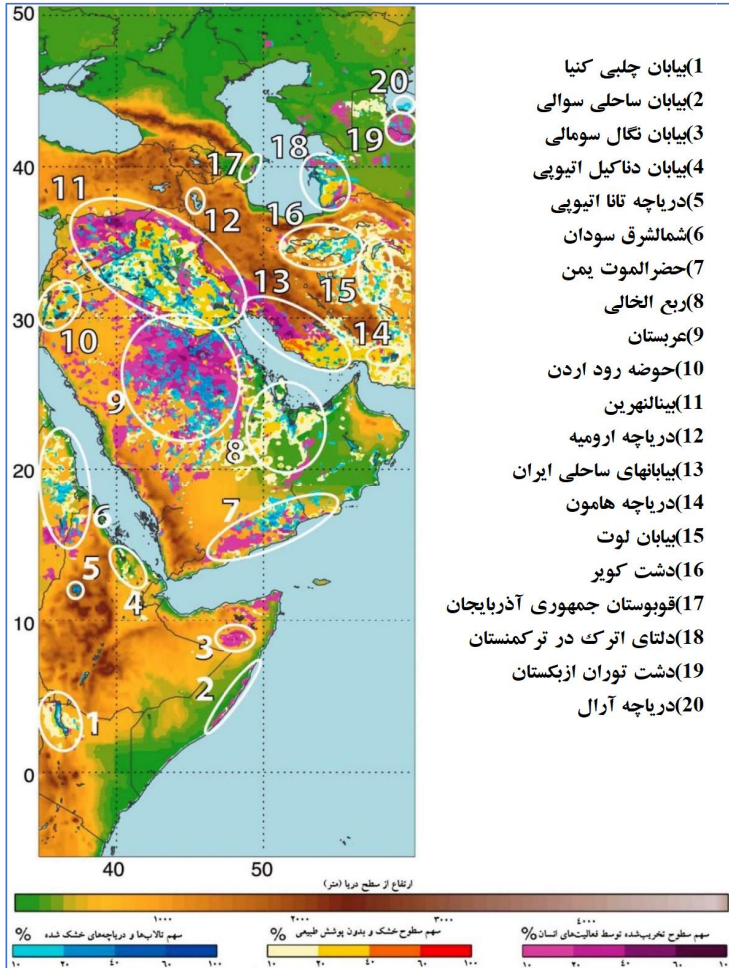
(برگرفته از سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور، ۱۳۹۵)

۳-۲-۶-۳- آلاینده‌ها

۳-۲-۶-۱- آلودگی هوا و ریزگردها

بحران آلودگی هوا در شهرهای بزرگ استان همچون کلان‌شهر شیراز در ماه‌های آبان و آذر به اوج خود می‌رسد. در این ماه‌ها به واسطه پدیده اینورژن و نبودن نزولات، آلودگی‌های ناشی از منابع مختلف شناخته شده شرایط بحرانی ایجاد می‌نمایند. در سایر ماه‌های سال نیز میزان آلودگی در برخی از نقاط شهر بالاتر از مقادیر استاندارد می‌باشد. علاوه بر آلودگی هوا ناشی از فرایندهای ترافیکی و صنعتی عامل دیگر آلودگی هوا در استان فارس ریزگردها هستند.

در ایران سرچشمه اصلی ریزگردها، باد شمال است. این باد که از خرداد تا شهریور می‌وزد و در شمال خاورمیانه شکل می‌گیرد و با گذر از کوه‌های ترکیه و شمال عراق مانند قیفی به بیابان‌های عراق و سوریه سرازیر می‌شود و تا خلیج فارس و رسیدن به آب‌های آزاد پیش می‌رود. با توجه به اقلیم استان فارس ناشی از کاهش بارندگی و میزان رطوبت هوا در پی خشکسالی‌های متواتر و گسترش بیابان‌زایی، وقوع پدیده گردوغبار در بسیاری از مناطق استان مشاهده می‌گردد. افزایش وقوع این پدیده در سال‌های اخیر به علت از بین رفتن پوشش‌های گیاهی موجود، بروز فرسایش خاک و همچنین خشک شدن تالاب‌های پریشان و بختگان و دریاچه مهارلو، سبب گردیده که خسارات ناشی از حجم گردوغبار در سطح استان افزایش یابد. از این رو شناخت چگونگی پیدایش این گردوغبارها جهت مقابله با کاهش اثرات زیان‌بار این پدیده در منطقه می‌تواند مفید واقع شود. مهم‌ترین خساراتی که ریزگردها در استان فارس به همراه داشته است، اختلال در مباحث بهداشتی، شیوع بیماری‌های تنفسی، کاهش ۲ تا ۳ برابری دید افقی، اختلال در تردد و مسدود شدن جاده‌های مواصلاتی و ازدیاد در مصرف سوخت بوده است. بروز ریزگرد علاوه بر مختل نمودن زندگی مردم به‌ویژه در شهرها، پوشش‌های گیاهی و درختان جنگلی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. تخریب محصولات کشاورزی و دامی، فقر مراتع، از بین رفتن گلخانه‌ها و ایجاد خسارت به محصولات زراعی و باغی از دیگر خسارات ناشی از این پدیده می‌باشد. بخش زیادی از استان فارس که بیشتر شهرستان‌های جنوبی و غربی استان را شامل می‌شود، جزء کانون‌های منطقه‌ای انتشار ریزگرد به حساب می‌آید. علاوه بر این که بخش زیادی از ریزگردهای استان فارس مربوط به خود استان و سایر استان‌های غربی کشور است. سالانه حجم زیادی از ریزگردها از کشورهای همسایه همچون بیابان‌های عراق و عربستان وارد کشور و این استان می‌شوند.

پراکنش جغرافیایی کانون‌های منطقه‌ای انتشار ریزگرد (Ginoux et. al, 2015)

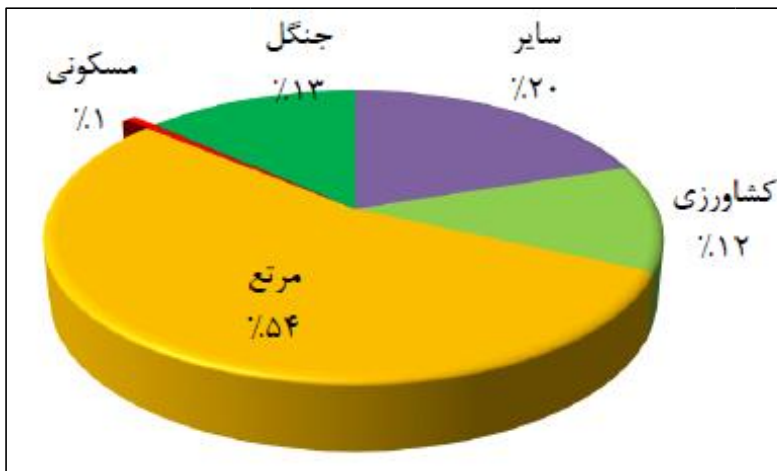
۳-۲-۶-۲-۳-۲ آلودگی آب

مهم‌ترین منابع آلاینده آب‌های سطحی و زیرزمینی استان صنایع و فعالیت‌های کشاورزی و تخلیه فاضلاب‌های شهری و روستایی هستند که بیشترین نقش را در آلودگی رودخانه‌ها نیز به عهده دارند. البته تاکنون سهم هر یک از منابع آلودگی مورد بررسی دقیق قرار نگرفته است. اهم واحدهای صنعتی مستقر در حاشیه رودخانه‌ها که فاضلاب آن‌ها باعث آلودگی آب رودخانه‌های استان می‌شوند عبارت‌اند از: مجتمع پتروشیمی شیراز، کارخانه قند مرودشت، پالایشگاه شیراز، کارخانجات آزمایش، شیر پاستوریزه پگاه فارس، شهرک

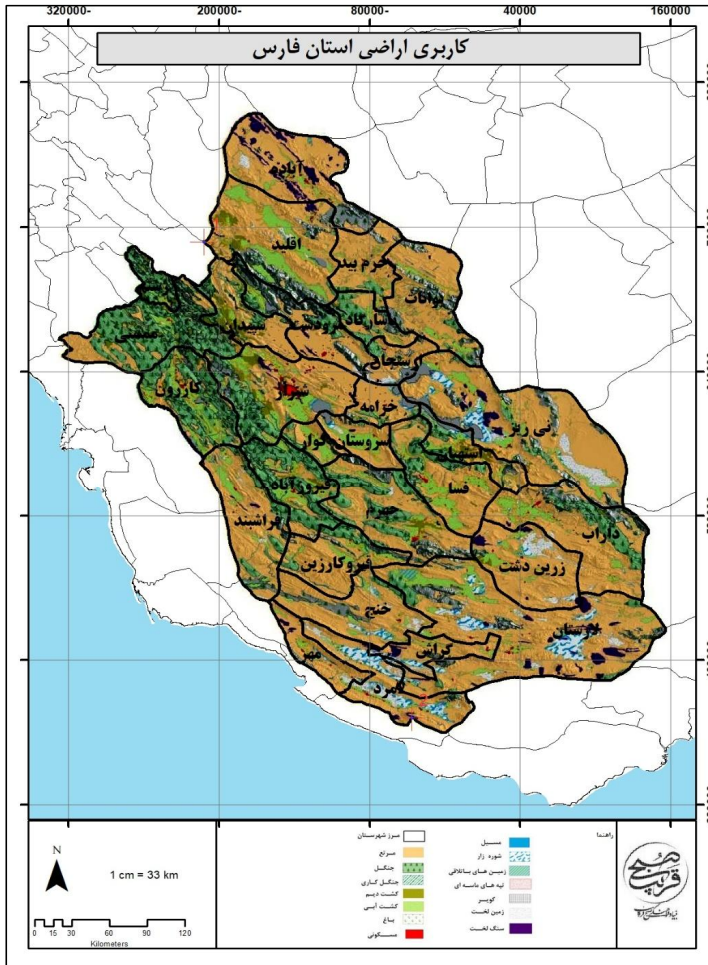
صنعتی آب باریک و صنایع شیمیایی سینا و فارس. با توجه به اینکه برخی رودخانه‌های مهم استان از جمله رودخانه کر مهم‌ترین منبع تغذیه دریاچه بختگان (پناهگاه حیات وحش) می‌باشد، ادامه روند کنونی به هیچ وجه به صلاح محیط‌زیست منطقه نبوده و واضح است که انجام اقداماتی اصلاحی و پیشگیرانه از ادامه این روند جلوگیری می‌نماید، در غیر این صورت در آینده‌ای نه چندان دور شاهد مرگ و نابودی تالاب بختگان که یکی از بااهمیت‌ترین اکوسیستم‌های آبی کشور است، خواهیم بود.

۳-۲-۷- کاربری اراضی

بیشترین سهم اراضی استان فارس را مراتع (حدود ۵۴ درصد وسعت استان) در برمی‌گیرند، پس از آن جنگل‌ها، ۱۳ درصد از کل اراضی را شامل می‌شوند. شایان ذکر است که تمرکز جنگل‌های استان بیشتر در نواحی شمالی استان (شهرستان‌های نورآباد، رستم و کازرون) است. اراضی کشاورزی نیز ۱۲ درصد از محدوده استان را به خود اختصاص داده‌اند.

نمودار ۴- سهم اراضی استان فارس

نقشه ۱۲- کاربری اراضی استان فارس

۳-۲-۸- مناطق حفاظت شده

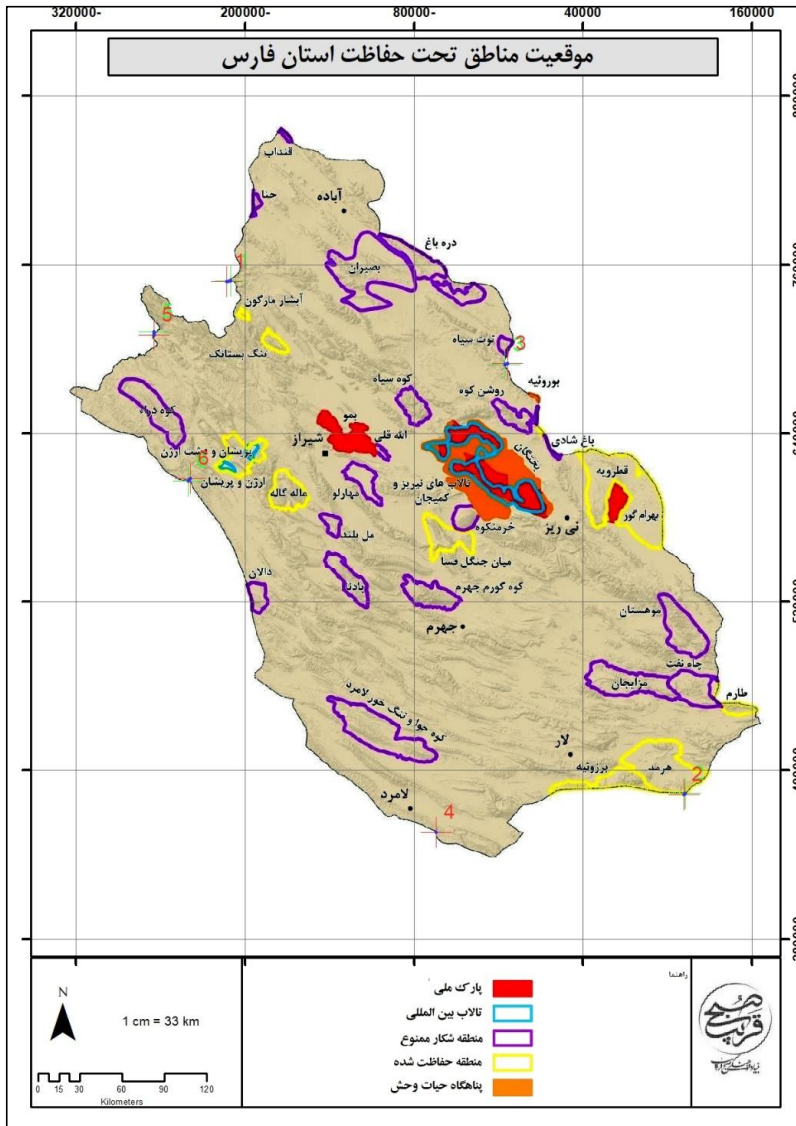
در استان فارس هم اکنون شش منطقه تحت مدیریت (ارژن و پریشان، میان جنگل فسا، هرمود لارستان، بهرام گور، مله گاله، تنگ بستانک و آبشار مارگون) با مساحت ۸۰۶۵۴۷ هکتار و همچنین ۱۶ منطقه شکار ممنوع از جمله بصیران، دره باغ، چاه نفت، کوه دراء، کوه گورم، کوهستان پادانا، کوه سیاه، دالان، مهارلو، خرمکوه، توت سیاه، مزایجان، مل بلند، کوه هوا و تنگخور، روشنکوه (توجردی) و آق جلو با وسعت ۱۱۳۲۹۶۱

هکتار وجود دارد که مشخصات و وضعیت کنونی زیست محیطی هر یک در جدول زیر آورده شده است (سایت اداره کل حفاظت محیط زیست استان فارس).

جدول ۱۸- مناطق تحت حفاظت محیط زیست استان

نام	مساحت (هکتار)	موقعیت
پارک ملی		
پارک ملی بمو	۴۸ هزار هکتار	در ۱۰ کیلومتری شهر شیراز قرار دارد.
پارک ملی بختگان	۱۷۵/۳۷۲ هکتار	در ۷۰ کیلومتری باختر نیریز فارس واقع گردیده است.
پارک ملی قطریه	در حدود ۴۰۸۰۰۰ هکتار	در فاصله ۳۰۰ کیلومتری شرق شیراز در شهرستان نیریز استان فارس قرار دارد.
مناطق حفاظت شده		
گردشگاه میانکتل شیراز		در جنوب باختری دشت ارژن و در جنگل های میان بند قرار گرفته است.
منطقه حفاظت شده هرمد	۲۰۷۹۶۱ هکتار	در شهرستان لارستان و در مرز مشترک استان فارس و هرمزگان قرار گرفته است.
منطقه حفاظت شده میان جنگل فسا		در ۹۰ کیلومتری جاده شیراز فسا و در شمال باختری شهرستان فسا واقع گردیده است.
منطقه حفاظت شده ماله گاله		در باختر استان فارس و در خاور منطقه حفاظت شده ارژن و پریشان قرار دارد.
منطقه حفاظت شده جنگلی تنگ بستانک	حدوداً برابر با ۲۰۰۰۰ هکتار	در فاصله ۱۲۰ کیلومتری شیراز در منطقه کام فیروز
منطقه حفاظت شده آبشار مارگون	۳۵۰۱ هکتار	۱۲۸ کیلومتری شیراز و ۵۰ کیلومتری سپیدان واقع شده
منطقه حفاظت شده بهرام گور	۴۰۸۰۰ هکتار	در شرق استان فارس و شمال شرقی شهرستان نیریز
منطقه حفاظت شده دشت ارژن	۱۹۱ هزار هکتار	در ۶۰ کیلومتری باختر شیراز قرار دارد
منطقه شکار ممنوع		
منطقه شکار ممنوع کوه هوا و تنگخور	با وسعت ۱۲۹۶۵۸ هکتار	در جنوب خاوری استان فارس واقع شده است
منطقه شکار ممنوع بصیران	۱۵۰۰۰۰ هکتار	در چهار کیلومتری جنوب شهر آباده قرار گرفته.

نام	مساحت (هکتار)	موقعیت
	وسعت	
منطقه شکار ممنوع توت سیاه	۲۰ هزار هکتار	در شهرستان بوانات در استان فارس واقع است.
منطقه شکار ممنوع خرمنکوه فسا		
منطقه شکار ممنوع چاه نفت		در فاصله ۱۳۵ کیلومتری جنوب شرقی داراب در استان فارس و در مجاورت جاده داراب به بندرعباس قرار دارد.
منطقه شکار ممنوع کوه سیاه ارسنجان		
منطقه شکار ممنوع کوه دراء		در ۳۰ کیلومتری باختر شهرستان کازرون و ۴۲ کیلومتری جنوب شهرستان ممسنی قرار دارد
منطقه شکار ممنوع مهارلو	۳۳۶۵۰ هکتار	در فاصله ۲۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر شیراز در مجاورت جاده اصلی شیراز- سروستان واقع گردیده است.
منطقه شکار ممنوع روشن کوه	۳۱۱۲۹ هکتار	در ۱۰۰ کیلومتری بوانات قرار دارد.
منطقه شکار ممنوع مزایجان	۴۰ هزار هکتار	در ۷۰ کیلومتری جنوب شهرستان داراب و خاور شهرستان زرین دشت در ارتفاعات کوه مرو تلخی واقع شده است.
منطقه شکار ممنوع کوه گورم	۸ هزار هکتار	در شمال باختر شهرستان جهرم قرار دارد
منطقه شکار ممنوع کوهستان داراب	۵۰ هزار هکتار	در مجاورت روستای واسپاریان از توابع بخش رستاق شهرستان داراب استان فارس قرار دارد
منطقه شکار ممنوع مل بلند	۱۲ هزار هکتار	در ۵۲ کیلومتری جنوب خاوری شیراز در محور شیراز- فیروزآباد قرار دارد
منطقه شکار ممنوع پا دنا (فیروزآباد)	۵۱۲۲۴ هکتار	شمال و شمال خاوری شهرستان فیروزآباد واقع گردیده است
منطقه شکار ممنوع دالان فراشبند	۵۴۴۵۳ هکتار	در فاصله ۶۲ کیلومتری باختر شهر فیروزآباد در ۲۳ کیلومتری جنوب فراشبند واقع گردیده است.

نقشه ۱۳- موقعیت مناطق تحت حفاظت استان فارس

۳-۸-۱- وضعیت تالاب و دریاچه

وجود تالاب‌های مهم ملی و بین‌المللی، گونه‌های جنگلی ارزشمند، دریاچه‌های بزرگ کشور و تنوع زیست-محیطی فراوان به استان فارس چهره منحصر به فردی بخشیده است. دریاچه‌های استان فارس را می‌توان به

دریاچه‌های آب شور و دریاچه‌های آب شیرین تقسیم‌بندی نمود. از میان دریاچه‌های آب شور استان می‌توان به دریاچه مهارلو، بختگان، طشک و هیرم و از میان دریاچه‌های آب شیرین استان نیز می‌توان به دریاچه پریشان، تالاب ارژن، دریاچه برم شور، دریاچه کافت، دریاچه هفت برم و دریاچه سد درودزن اشاره نمود. استان فارس دارای پنج دریاچه دائمی به نام‌های بختگان با وسعتی برابر با ۸۵۰۰۰ هکتار، پریشان (فامور) با وسعت ۱۰۸۰ هکتار، طشک با وسعت ۴۱۰۰۰ هکتار، مهارلو با وسعت ۲۰۰۰۰ هکتار و کافت با مساحتی برابر ۵۵۰۰۰ هکتار است. دریاچه‌های هیرم (بیدشهر) دشت ارژن، کفه خنج، کفه میدان گل پر از جمله دریاچه‌های فصلی استان محسوب می‌شوند. به عبارت دیگر می‌توان گفت، مساحت دریاچه‌های دائمی استان فارس بالغ بر ۱۵۲۵/۸۰ کیلومتر مربع است که ۱/۲ درصد از مساحت استان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۱۹- موقعیت و وضعیت تالاب‌های استان فارس

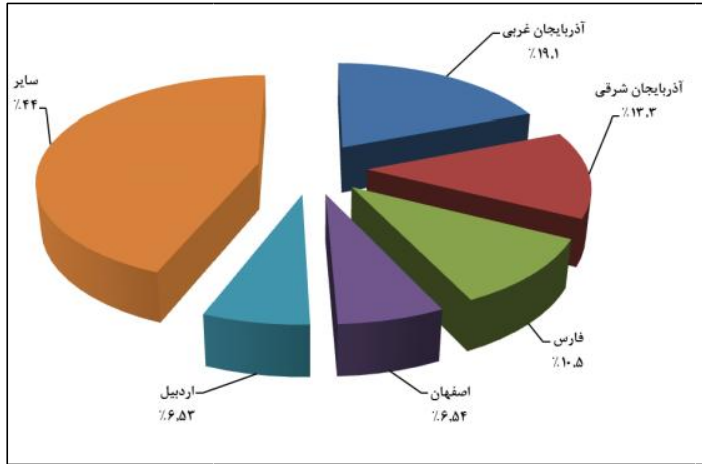
نام تالاب	مساحت (هکتار)	موقعیت و وضعیت
کافت	۴۶۰۰	دریاچه کافت یا شادکام از تالاب‌های آب شیرین استان در حوزه آبریز رودخانه سیوند و در مسیر همین رودخانه در نواحی سر آب در ۱۱۰ کیلومتری شمال شیراز قرار دارد. کافت اولین ایستگاه پرندگان مهاجر در استان به شمار می‌رود. این دریاچه حدود ۲۵ میلیون مترمکعب حجم دارد.
مهارلو	۲۴۰۰۰	در ۲۰ کیلومتری جنوب شرقی شیراز قرار گرفته است. طول این دریاچه ۳۱ کیلومتر و حداکثر پهنای آن ۱۱ کیلومتر است. این تالاب زیستگاه زمستان گذرانی پرندگان مهاجر به شمار می‌رود و هر ساله میزبان جمعیت فراوانی از فلامینگوهاست که از آرتمیای موجود در این دریاچه تغذیه می‌کنند.
هیرم	۸۰۰۰	تالاب هیرم در ۶۰ کیلومتری شمال شرق شهرستان لار در جنوب استان و در مجاورت روستای هیرم واقع گردیده است. در حاشیه تالاب نی‌زارهایی به چشم می‌خورد که مخفیگاه خوبی برای برخی گونه‌ها نظیر چنگر هاست
هرم و کاریان	۱۰۰۰۰	دریاچه هرم به صورت یک نوار کشیده ۱۸۰ کیلومتری در غرب حوزه آبریز و ۱۰۰ کیلومتری شهرستان لار در جنوب فارس واقع گردیده است. تالاب هرم زیستگاه زمستان گذرانی جمعیت‌های بزرگ درنا و انواع اردک می‌باشد. گونه‌ای خشکی زی پرندگان خاص جنوب از جمله زنبور خور کوچک و سبز قبای هندی نیز در اطراف تالاب مشاهده می‌شود.
هفت برم		تالاب هفت برم در ۵۰ کیلومتری شمال غرب شیراز واقع گردیده. این محدوده از ۷ برکه (برم) آب تشکیل شده است. در گذشته تالاب زیستگاه حائز اهمیتی برای گونه اردک مرمری و اردک سرسفید

<p>بوده. با معرفی ماهی کپور به تالاب فعالیت‌های صیادی تالاب را امن نمود. همچنین اراضی حاشیه تالاب تغییر کاربری یافته و به باغ تبدیل شده است و منطقه امنیت چندانی ندارد. تاکنون محیط‌زیست از حریم تالاب حفاظت نموده است.</p>		
<p>در بخش جنوبی رشته کوه زاگرس و در ۶۰ کیلومتری غرب شیراز واقع است. میانگین ۱۰ ساله حجم ورودی آب به دریاچه بختگان ۷۸۴ میلیون مترمکعب است که از این مقدار در حدود ۴۸۴ میلیون مترمکعب از طریق رودخانه کر و حدود ۲۰۶ میلیون مترمکعب به وسیله جریان‌های موقت و بقیه از نزولات جوی تأمین می‌گردد</p>	۸۵۰۰۰	بختگان
<p>میانگین ۱۰ ساله حجم ورودی آب به دریاچه طشک ۳۰۰ میلیون مترمکعب برآورد شده است که حدود ۴۷ میلیون مترمکعب آن به وسیله چشمه گمان، ۲۱۸ میلیون مترمکعب از جریان‌های موقت و بقیه به صورت بارش مستقیم تأمین می‌گردد. این تالاب به علت دارا بودن جزایر کوچک و بزرگ از مکان‌های مهم زادآوری پرندگان چون کفچه نوک، فلامینگو، کاکایی صورتی و... می‌باشد به همین جهت توسط سازمان بین‌المللی حیات پرندگان به عنوان زیستگاه با اهمیت برای پرندگان تشخیص داده شده است.</p>	۴۱۰۰۰	طشک
<p>در بخش جنوبی رشته کوه زاگرس و در ۴۰ کیلومتری غرب شیراز واقع است. تالاب ارژن دریاچه‌ای با آب شیرین فصلی و هتروتروف می‌باشد دشت‌های اطراف این تالاب از گیاهان علفی و نی پوشیده شده است و از مکان‌های مهم زمستان گذرانی پرندگان مهاجر به شمار می‌رود</p>	۲۲۰۰	ارژن
<p>پریشان دریاچه‌ای دائمی با آب شیرین تا لب‌شور و در زمره تالاب‌های هتروتروف می‌باشد. پوشش انبوهی از گیاهان علفی و نی بخش‌هایی از آن را تشکیل می‌دهد. این نی‌زارهای وسیع از مهم‌ترین مکان‌های زادآوری گونه‌هایی چون پلیکان خاکستری، اردک سرسفید، کفچه‌نوک، آگرت، حواصیل-ها، باکلان و کشیمیان می‌باشد منبع تأمین آب دریاچه باران، ذوب برف و چشمه‌های دائمی اطراف تالاب می‌باشد. میزان حجم آب این دریاچه ۱۴ میلیون مترمکعب برآورد گردیده است.</p>	۴۳۰۰	پریشان
<p>قبلاً مشتمل بر ۱۰۰۰۰ هکتار تالاب آب شیرین دائمی و دشت‌های سیلابی فصلی بود. گونه‌های غالب گیاهی در این منطقه عبارت‌اند از: <i>Carex sp, Phragmites sp</i> و گیاهان تیره <i>Chenopodiaceae</i> و گیاهان علوفه‌ای</p>	۱۰۰۰	کمجان

جدول ۲۰- موقعیت و وضعیت دریاچه‌های استان فارس

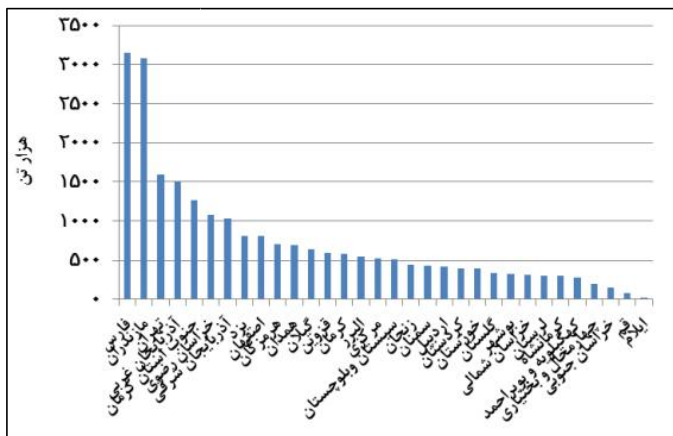
نام دریاچه سد	مساحت (هکتار)	موقعیت و وضعیت
درودزن	۳۰۰۰	این سد در انتهای شرقی واحد هیدرولوژیکی کام فیروز قرار دارد. اراضی تحت آبخور این سد به طور عمده در دشت مرودشت - درودزن، واقع گردیده است. دریاچه پشت سد به زیستگاه مطلوبی برای پرندگان آبی به‌ویژه راسته پلیکانیان و غواص‌ها تبدیل شده است.
سیوند	۲۲۰۰	سد سیوند در شمال مرودشت و ۱۳ کیلومتری سعادت شهر - واقع می‌باشد. گنجایش کل مخزن سد ۲۵۵ میلیون مترمکعب بوده و گنجایش مفید مخزن ۱۴۲ میلیون مترمکعب و حجم آب قابل تنظیم سالانه آن ۱۰۰ میلیون مترمکعب می‌باشد. به‌رغم اینکه سد سیوند هنوز به مرحله آبگیری نرسیده با این حال جمعیت پرندگان در این منطقه چشمگیر است. در سال گذشته کلتی جوجه آور، گونه‌های پلیکان پا خاکستری در دریاچه پشت سد مشاهده گردید.
تکاب		بر روی رودخانه فیروزآباد و در ۱۲ کیلومتری شمال غرب شهر فیروزآباد احداث گردیده است. سر آب اصلی رودخانه فیروزآباد از چشمه‌های حنیفان بوده (با آبدهی کل بین ۲/۵ تا ۵ مترمکعب بر ثانیه) که حدود ۲۳ دهنه چشمه با دبی‌های متفاوت در سر آب رودخانه را تغذیه می‌نماید. حجم سد ۱۰۳ میلیون مترمکعب می‌باشد. در فصل پاییز انواع گونه‌های اردک در دریاچه پشت سد مشاهده می‌گردد.
ملاصدرا		حجم مفید مخزن این سد ۴۱۱ میلیون مترمکعب بوده و با هدف افزایش ۱۰۰ میلیون مترمکعب به حجم دریاچه سد درودزن به منظور توسعه ۱۰ هزار هکتار اراضی دشت کربال، تولید ۱۰۰ مگاوات انرژی برق آبی و افزایش عمر سد درودزن احداث گردیده است. مساحت دریاچه ۱۵۰۰ هکتار است. دریاچه سد ملاصدرا در سال‌های گذشته که تالاب کافر خشک بوده اولین ایستگاه پرندگان مهاجر در فارس به شمار می‌رفته است. این دریاچه ذخیره مطلوبی از آبزیان دارد.
قیر (سلمان)		سد مخزنی سلمان فارسی (قیر) در استان فارس و ۲۰۰ کیلومتری جنوب شیراز بر روی رودخانه قره‌آغاج که از کوه‌های زاگرس سرچشمه می‌گیرد در محل تنگه کارزین احداث گردیده است. حجم مفید سد ۱۲۳۶ میلیون مترمکعب می‌باشد. دریاچه سد قیر با وسعت ۴۸۵۰ هکتار در ۶۰ کیلومتری شهرستان قیر و کارزین واقع گردیده و گونه‌های پلیکان پا خاکستری، کاکایی و باکلان و را حمایت می‌کند.

بر اساس نتایج حاصل، در سال ۱۳۹۸ میزان تولید عسل در کشور ۱۱۲۵۱۵ تن است که از این مقدار ۹۸/۶ درصد مربوط به کندوی مدرن و مابقی کندوی سنتی بوده است. در این سال استان آذربایجان غربی با ۱۹/۱ درصد رتبه نخست تولید عسل کشور را به خود اختصاص داده است و استان‌های آذربایجان شرقی با ۱۳/۳، فارس با ۱۰/۵، اصفهان با ۶/۵۳ و اردبیل با ۶/۵۳ درصد در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

نمودار ۷- توزیع نسبی میزان تولید عسل کشور به تفکیک پنج استان بر تو در سال ۱۳۹۸

در سال ۱۳۹۸ بیش از ۳۰۰۰ هزار تن از کل میزان تولید محصولات باغبانی کشور مربوط به استان فارس بود که از این نظر استان فارس در رتبه نخست تولیدات محصولات باغبانی قرار داشت.

نمودار ۸- جایگاه استان فارس در میزان تولیدات محصولات باغی کشور در سال ۱۳۹۸

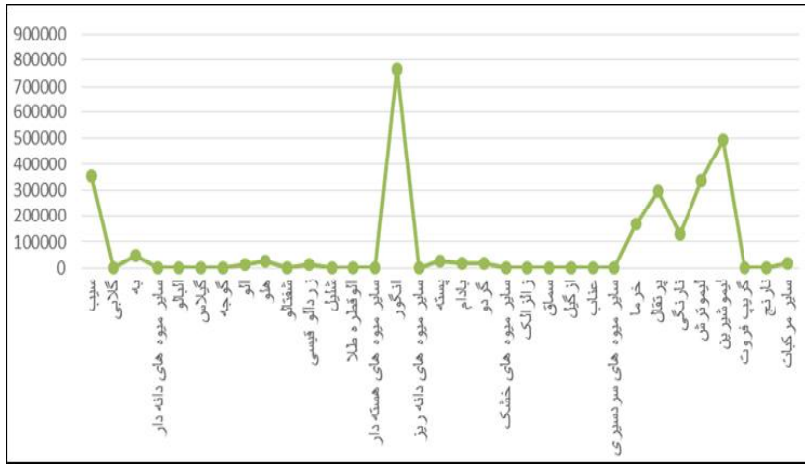
استان فارس طی سال‌های گذشته در خصوص محصولات کشاورزی همواره دارای رتبه‌های برتر در بین استان‌های کشور بوده است. استان فارس در سال ۹۸ با بیش از ۳/۱ میلیون تن تولیدات باغی برابر با ۱۵ درصد کشور (حائز رتبه اول) و با ۳۴۳ هزار هکتار سطح زیر کشت محصولات باغی برابر با ۱۲/۳ درصد کشور نیز (حائز رتبه اول) می‌باشد. همچنین در زمینه زراعت با تولید بالغ بر ۶/۵ میلیون تن محصولات زراعی برابر با ۸ درصد کشور دارای رتبه دوم و با سطحی بالغ بر ۶۳۱ هزار هکتار سطح زیر کشت محصولات سالانه برابر با ۶ درصد کشور (حائز رتبه هفتم) را به خود اختصاص داده است و در محصولات دامی با تولیدی بالغ بر ۰/۸ میلیون تن، ۶ درصد تولید محصولات دامی کشور را به خود اختصاص داده است و از این نظر دارای رتبه چهارم بین استان‌های کشور می‌باشد. همچنین این استان با ۱۰ هزار تن تولیدات شیلاتی برابر با ۲/۵ درصد کشور، رتبه ششم را در بین استان‌های غیر ساحلی کشور به خود اختصاص داده است (آمارنامه کشاورزی سال ۱۳۹۶ استان فارس).

جدول ۲۱- مقایسه میزان تولیدات کشاورزی فارس با کشور (هزار تن)

شاخص	فارس	کشور	درصد
زراعت	۶۴۹۹	۸۲۱۹۹	۷/۹
باغبانی	۳۱۵۰	۲۱۰۳۳	۱۴/۹
دام	۸۵۱	۱۴۲۳۱	۵/۹
شیلات	۱۰	۱۱۵۸	۰/۹
کل	۱۰۵۱۰	۱۱۸۶۲۱	۸/۹

۳-۲-۹-۱- باغبانی

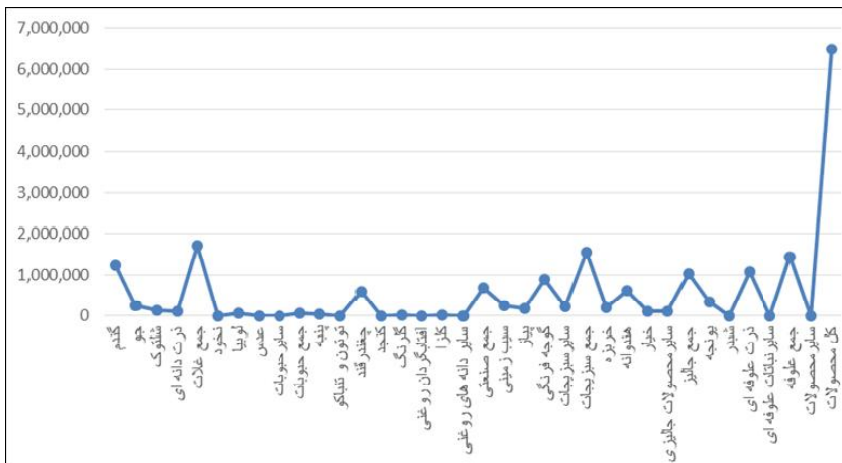
استان فارس با حدود ۳۴۰ هزار هکتار محصولات مختلف باغی و تولید سالانه حدود ۳ میلیون تن انواع محصولات اعم از سردسیری و گرمسیری به‌ویژه انواع مرکبات، انگور، خرما، انجیر، انار، سیب، زیتون، انواع سبزی و صیفی‌جات نوبرانه و گل و گیاهان زینتی و در مجموع با رتبه اول در تولید و سطح در کشور به عنوان قطب باغبانی کشور مطرح می‌باشد.

نمودار ۹- میزان تولید محصولات باغی استان فارس

۳-۲-۹-۲- زراعت

تولید انواع محصولات زراعی (شتوی و صیفی) در حوزه کشت‌های راهبردی همانند گندم، کلزا، ذرت و سایر کشت‌ها برای تأمین نیاز کشور و یا صادرات آن‌ها به سایر کشورها، استان فارس را به دومین رتبه تولید با ۸ درصد از تولید کشور و ۶ درصد از سطح کشت محصولات زراعی در سطح کشور رسانده است.

نمودار ۱۰- میزان تولید محصولات زراعی استان فارس

۳-۲-۹-۳- تولید و پرورش آبزیان

در سال ۹۸ تعداد مزارع گرم آبی در سطح استان برابر با ۱۱۵۳ واحد و میزان تولید آن برابر با ۸۹۲/۲ تن ثبت شده است. همچنین تعداد مزارع سردابی در سطح استان فارس برابر با ۱۷۰ واحد و میزان تولید این واحدها، ۸۵۳۹/۲ تن به ثبت رسیده است. تعداد مزارع منابع آبی طبیعی و نیمه طبیعی ۲۵ واحد برآورد شده و همچنین میزان تولید این واحدها برابر با ۵۱۴/۷ تن بوده است. همچنین تعداد مزارع پرورش ماهیان خاویاری ۳ واحد و میزان تولید این واحدها برابر با ۴۲/۲ تن بوده است و در مجموع ۹۹۸۸/۳ تن محصولات آبی تولید شده است.

جدول ۲۲- تولید آبزیان استان فارس

میزان تولید	واحد	نوع ماهی
۸۵۳۹	تن	تولید ماهی سردابی
۸۹۲	تن	تولید ماهی گرمابی
۵۱۴	تن	تولید در منابع آبی
۴۲	تن	تولید ماهیان خاویاری
۱۰/۱	میلیون قطعه	تکثیر ماهیان زینتی
۲۶	میلیون قطعه	تکثیر ماهی سردابی
۲۷۵	کیلوگرم	میزان تولید خاویار
۳۵۰۰	کیلوگرم	میزان تولید میگوی پرورشی (آب شور)

۳-۳- بررسی نظام اجتماعی-جمعیتی

۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجتماعی و فرهنگی استان فارس

۳-۳-۱-۱- تعیین عوامل و فرایندهای فرهنگی مانع و پیشبرنده توسعه استان فارس

توسعه نیافتگی زمانی پیش می آید که تقدیرگرایی در برابر عقل گرایی و جزم اندیشی در برابر اندیشه انتقادی بر ارزش های فرهنگی جامعه غالب شود. عدم اعتماد به نفس و روحیه تقدیرگرایی، باعث انکار توانایی ها و قدرت انسان برای تغییر عقلانی محیط و در نهایت محدود شدن میدان عمل می شود. دوری از تفکر نیز به عنوان یک مشکل اساسی جامعه ایران سبب تبعیت از راه حل های کلیشه ای و یا صرف نظر کردن از مشکل و مسئله می شود.

کسالت و کم کاری نیز یکی دیگر از ویژگی‌هایی است که طبق تحقیقات به عمل آمده ریشه آن در درجه اول در خانواده‌ها است. فقدان نظم و انضباط نیز که در کشورهای پیشرفته‌ای چون آلمان و ژاپن بسیار بالا است در ایران سبب مختل شدن نظام کاری شده است. روحیه فردی و تکروی، عدم انگیزه برای پیشرفت علم، حساسیت به وقت و زمان مشکلات دیگری هستند که به چالشی فرهنگی تبدیل شده‌اند (گزارش آمایش استان فارس، ۱۳۹۴). شناسایی عوامل مانع و یا پیشبرنده توسعه این امکان را فراهم می‌نماید که در شناخت و تحلیل روند تغییرات نیروهای پیشران توسعه در استان به یک چارچوب مشخص دست یافت. در واقع هدف از شناخت عوامل و فرایندهای فرهنگی و اجتماعی در نهایت دستیابی به چارچوبی جامع از این عوامل در ارتباط با توسعه استان است؛ اینکه روند تغییرات شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگی و اجتماعی استانی به طور کلی در راستای توسعه و به عنوان بستر ساز و محرک توسعه عمل می‌کنند یا اینکه در فرایند توسعه اختلال ایجاد می‌کنند مهم است (گزارش آمایش استان گیلان، ۱۳۹۷). عوامل بسیاری در خصوص توسعه استان نقش دارند. برخی از این عوامل در جلو بردن توسعه حکم مانع و بعضی از این عوامل نیز به دلیل پیشینه و تاریخ نقش مثبتی دارند.

۳-۱-۲- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی پیشبرنده توسعه

از ویژگی‌های مثبت استان فارس، تنوع فرهنگی است. این تنوع ریشه در تنوع اقلیمی آنجا دارد که شیوه‌های زیستی متنوعی از اقوام را در خود جای داده است. تنوع قومی و زبانی استان فارس به عنوان سرمایه‌ای فرهنگی است که موجب رشد خلاقیت در جامعه می‌گردد. برای حفظ این تنوع باید کوشید و با برگزاری یادواره‌ها و جشنواره‌های هنری بر نگهداشت آن‌ها به عنوان بن‌مایه فرهنگ تأکید کرد. با این حال تنوع قومی و فرهنگی با تعارضات و تنش‌های فرهنگی همراه است که نیاز به سیاست و برنامه‌ریزی دارد (گزارش آمایش استان فارس، ۱۳۹۴).

در حوزه اجتماعی، مهم‌ترین عامل پیشبرنده توسعه سرمایه اجتماعی بالای استان نسبت به کل کشور است. این عامل که در استان در قالب شاخص‌هایی همچون: سرمایه اجتماعی کلان، سرمایه اجتماعی میانی و سرمایه اجتماعی خرد که هر کدام از این شاخص‌ها دارای مؤلفه‌های مشخص هستند. در این ارتباط به‌ویژه پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات، اعتماد سازمانی، کیفیت خدمات سازمانی و همچنین آمادگی مشارکت و کمک به سازمان‌ها در صورت نیاز می‌تواند به عنوان نیرویی که امکان بسیج مردم را در زمینه‌های مختلف فراهم می‌کند عمل کند. سطح بالای اعتماد در استان فارس و به‌ویژه آمادگی بالا جهت مشارکت و کمک مردم به سازمان‌ها در صورت اعلام نیاز می‌تواند عاملی بستر ساز و تسهیل‌کننده برای پذیرش و اجرای

برنامه‌های توسعه باشد. البته نباید فراموش کرد که در بخش سرمایه اجتماعی علی‌رغم وضعیت مطلوب در همه شاخص‌های ایجابی سرمایه اجتماعی می‌تواند در درازمدت تحت تأثیر شاخص‌های سلبی که عموماً روندهای منفی را در سطح استان نشان می‌دهد قرار گیرد. به عبارت دیگر با اینکه وضعیت خوب سرمایه اجتماعی عاملی پیشبرنده در توسعه است ولی اگر برنامه‌های راهبردی در خصوص برخورد با آسیب‌ها و مسائل اجتماعی وجود نداشته باشد و روند نامناسب آن ادامه پیدا کند می‌تواند بر سرمایه اجتماعی تأثیر منفی بگذارد.

۳-۱-۳-۳- عوامل و فرایندهای فرهنگی-اجتماعی مانع توسعه

نتایج پژوهش‌ها در زمینه ارزش‌ها و نگرش‌های فرهنگی استان فارس در مقایسه با دیگر نقاط کشور توصیفی کلی از زمینه‌های فرهنگی برای توسعه‌یافتگی و توسعه‌نیافتگی استان را نشان داد. همچنین نتایج نشان داد که تلاش و جدیت در شهر شیراز (عنوان مهم‌ترین شهر استان فارس) رواج کمتری نسبت به کل کشور دارد. دیگر ارزش‌های اجتماعی از جمله گذشت، امان‌داری، انصاف، خیرخواهی، صداقت و پایبندی به قول و قرار نیز در شهر شیراز اندکی کمتر از کل کشور است. همچنین دیگر یافته‌ها نشان می‌دهند، مردم شهر شیراز در ارزیابی مشکلات و آسیب‌های اجتماعی نمره بالاتری از مجموع کل (مراکز استان) کشور دارند، به عبارتی دیگر اهالی شیراز مسائلی چون اختلاف و چنددستگی، پارتی‌بازی، اعتیاد، ظلم و تبعیض، طلاق، بیکاری، روابط نامشروع، نامنی، چاپلوسی، بی‌توجهی به دین، دزدی و کلاهبرداری را در شهر شیراز جدی‌تر از مردم دیگر مراکز استان‌های کشور ارزیابی کرده‌اند تصور وجود ناهنجاری‌ها و فراگیر بودن آن‌ها ممکن است که دامنه این آسیب‌های اجتماعی را افزایش دهد (گزارش آمایش استان فارس، ۱۳۹۴).

از مهم‌ترین عوامل و فرایندهای اجتماعی مانع توسعه روند افزایشی آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد، سرقت، طلاق و ... در استان فارس می‌باشد؛ در توضیح آسیب‌های اجتماعی باید عنوان کرد که روند افزایشی برخی از آسیب‌ها و مسائل اجتماعی مهم همچون سرقت، طلاق، اعتیاد و بیکاری می‌تواند تأثیر منفی بر وضعیت استان بگذارد و مانع توسعه استان باشد. وضعیت نامطلوب این شاخص‌ها در سطح استان نیز اگرچه خود معلول برخی علل دیگر است اما در صورت تداوم، تعمیق و نهادینه شدن می‌تواند تبدیل به مانعی مهم در مسیر توسعه گردد. برای مثال ادامه روند بیکاری می‌تواند باعث افزایش آسیب‌هایی مانند اعتیاد و سرقت باشد. افزایش این آسیب‌ها نیز می‌تواند آسیب‌هایی دیگر در نهاد خانواده همچون افزایش طلاق، افزایش کودکان بی‌سرپرست و یا بد سرپرست، فرار از خانه و به طور کلی از هم پاشیده شدن خانواده و ... را به همراه خود به بار آورد. وجود آسیب‌های حوزه خانواده نیز می‌تواند مشکلات فکری و ذهنی را برای بخش زیادی از جامعه به همراه داشته

باشد و از این طریق بر فرایند توسعه تأثیرات منفی بگذارد. علاوه بر این وضعیت نامناسب آسیب‌های اجتماعی در جامعه میزان اعتماد نهادی و اعتماد تعمیم یافته را پایین می‌آورد که این موضوع می‌تواند در بلندمدت مهاجرت گروه‌های توانمند ساکن در استان به شهرها و مناطق دیگر را به دنبال داشته باشد و این خود تأثیر منفی قابل توجهی بر توسعه استان بر جای می‌گذارد چرا که با مهاجرت طبقات و گروه‌های توانمند، افراد و گروه‌هایی در استان باقی می‌مانند که اصولاً توانایی بر عهده گرفتن بسیاری از مسئولیت‌هایی که توسعه را به دنبال دارد را ندارند. به این صورت، وجود آسیب‌های اجتماعی زیاد در جامعه یکی از عوامل مانع توسعه در سطح استان است.

۳-۱-۴- وضعیت شاخص‌های توسعه انسانی در استان فارس

- تحلیل مسائل و مشکلات اجتماعی (طلاق، سرقت، جنایت و...)

آسیب‌شناسی مفهومی است که در واقع از علوم زیستی گرفته شده است و در سایر علوم مانند جامعه‌شناسی و اقتصاد به کار گرفته می‌شود. طبق تعریف، آسیب‌شناسی عبارت از مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌ها در ارگانسیم است (ستوده، ۱۳۷۳). در پزشکی نیز به فرایند علت‌یابی بیماری‌ها، آسیب‌شناسی می‌گویند (رئیس دانا، ۱۳۸۰) و در جامعه‌شناسی مبحث آسیب‌شناسی اجتماعی به مطالعه ناهنجاری‌ها و آسیب‌های اجتماعی نظیر بیکاری، فقر، اعتیاد، خودکشی و... همراه با علل و روش‌های پیشگیری و درمان آن‌ها می‌پردازد. مسئله آسیب‌شناسی در علوم اجتماعی بسیار پیچیده‌تر از سایر علوم است چرا که در آسیب‌های اجتماعی آنچه که بسیار اهمیت دارد شناسایی و تشخیص هنجارها و ناهنجاری‌های اجتماعی در هر جامعه است (صدیق سروسستانی، ۱۳۸۵).

امروزه آسیب‌های اجتماعی به عنوان یک تهدید جدی، سلامت کودکان و نوجوانان را با خطر مواجه ساخته است. موضوع آسیب‌های اجتماعی و روش‌های مقابله با آن از موضوعات با اهمیت می‌باشد که برای حل آن نیازمند همکاری مستقیم خانواده‌ها و متولیان امور اجتماعی و ذی‌ربط در حل آسیب‌های اجتماعی می‌باشد.

برنامه‌ریزان اجتماعی همواره دغدغه و تلاش برای پیشگیری و کنترل آسیب‌های اجتماعی را دارند. به همین منظور پژوهشگران برای پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نیازمند شناخت و تبیین این گونه مسائل و همچنین شناخت شیوه‌های اجرایی پیشگیرانه و مزایا و چالش‌های عملی هستند. پس باید به این نکته توجه کرد که شناخت علمی و تجربه‌های عملی از موارد اصلی و مهم برای برنامه‌ریزی در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی هستند که پژوهشگران باید به آن توجه کنند. در این بخش به بررسی مسائل و مشکلات اجتماعی مانند:

بیکاری، طلاق و اقشار آسیب پذیر و همچنین انحرافات اجتماعی مانند: اعتیاد، قاچاق، سرقت و ... پرداخته می- شود.

مسائل و مشکلات اجتماعی

بیکاری

مطابق با نتایج طرح نیروی کار مرکز آمار در سال ۱۳۹۷، ۴۰/۲ درصد از جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان به لحاظ اقتصادی فعال هستند. این میزان به نسبت سال گذشته، ۰/۳ درصد کاهش یافته است (سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۷).

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر در استان فارس و کل کشور را نشان می دهد؛ همان طور که در جدول مشاهده می شود. نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۵ روند کاهشی داشته و از ۱۱/۴ درصد به ۸/۹ درصد رسیده است. نرخ بیکاری در استان فارس در سال ۱۳۹۷ (۸/۹ درصد) در مقایسه با کل کشور (۱۲ درصد) وضعیت بهتری دارد.

جدول ۲۳- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر

استان	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۷
فارس	۱۹/۴	۱۳/۷	۱۸/۵	۱۱/۴	۸/۹
کل کشور	۱۴/۲	۱۱/۳	۱۲/۳	۱۲/۴	۱۲

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی در استان فارس و کل کشور را نشان می دهد. با توجه به اطلاعات جدول نرخ بیکاری در استان فارس در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی بالاتر بوده است؛ همچنین همان طور که در جدول مشاهده می شود نرخ بیکاری در مناطق شهری استان فارس در سال ۱۳۹۸ برابر ۹/۱ درصد و در مناطق روستایی برابر با ۵/۲ درصد بوده است که در مقایسه با نرخ بیکاری کل کشور در مناطق شهری و روستایی وضعیت مناسبی دارد.

جدول ۲۴- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک مناطق شهری و روستایی

نقاط روستایی		نقاط شهری		جمع		سال	
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ	رتبه	نرخ		
۱۵	۸	۱۰	۱۴/۱	۱۰	۱۲/۱	فارس	۱۳۹۴
-	۸/۱	-	۱۲/۲	-	۱۱	کل کشور	
۱۴	۸/۸	۲۲	۱۲/۶	۱۹	۱۱/۴	فارس	۱۳۹۵
-	۸/۹	-	۱۳/۷	-	۱۲/۴	کل کشور	
۲۴	۶/۴	۲۱	۱۲/۶	۲۰	۱۰/۸	فارس	۱۳۹۶
-	۸/۲	-	۱۳/۴	-	۱۲/۱	کل کشور	
۲۶	۵	۲۵	۱۰/۴	۲۵	۸/۹	فارس	۱۳۹۷
-	۷/۹	-	۱۳/۵	-	۱۲	کل کشور	
۲۶	۵/۲	۲۷	۹/۱	۲۹	۸	فارس	۱۳۹۸
-	۷/۳	-	۱۱/۸	-	۱۰/۶	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۴-۱۳۹۸

جدول زیر نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود نرخ بیکاری زنان در همه سال‌های مورد بررسی نسبت به بیکاری مردان، هم در استان فارس و هم در کل کشور بیشتر بوده است.

در خصوص نرخ بیکاری زنان باید عنوان کرد که در تمام سال‌های بررسی شده در استان فارس کاهش داشته است به گونه‌ای که از ۲۸/۷ درصد در سال ۱۳۹۴ به ۱۲/۸ درصد در سال ۱۳۹۸ رسیده است؛ همچنین طی سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ نرخ بیکاری زنان نسبت به کل کشور نیز پایین تر بوده است.

جدول ۲۵- نرخ بیکاری در جمعیت ۱۰ ساله و بیش تر به تفکیک جنسیت

نرخ بیکاری زنان		نرخ بیکاری مردان		سال	
رتبه	نرخ	رتبه	نرخ		
۲	۲۸/۷	۱۷	۹/۱	فارس	۱۳۹۴
-	۱۹/۴	-	۹/۳	کل کشور	
۱۲	۲۲/۳	۲۳	۹	فارس	۱۳۹۵
-	۲۰/۷	-	۱۰/۵	کل کشور	
۱۵	۲۰	۲۴	۸/۷	فارس	۱۳۹۶
-	۱۹/۸	-	۱۰/۲	کل کشور	
۱۹	۱۵/۲	۲۷	۷/۶	فارس	۱۳۹۷
-	۱۸/۹	-	۱۰/۴	کل کشور	
۲۴	۱۲/۸	۲۵	۷/۱	فارس	۱۳۹۸
-	۱۷/۵	-	۹	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

طلاق

جدول زیر تعداد طلاق و ازدواج را به تفکیک مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول از سال ۱۳۹۰ شاهد روند کاهشی ازدواج و روند افزایشی طلاق در استان هستیم.

جدول ۲۶- تعداد ازدواج و طلاق واقع شده در استان فارس

نقاط روستایی		نقاط شهری		جمع		سال
طلاق	ازدواج	طلاق	ازدواج	طلاق	ازدواج	
۴۰۴	۹۳۰۵	۳۲۶۸	۳۰۳۲۵	۳۶۷۲	۳۹۶۳۰	۱۳۸۰
۱۰۱۵	۱۲۳۳۵	۴۶۸۷	۳۸۱۱۸	۵۷۰۲	۵۰۴۵۳	۱۳۸۵
۱۷۰۹	۱۶۷۷۵	۶۳۶۴	۳۷۰۲۹	۸۰۷۳	۵۳۸۰۴	۱۳۹۰
۹۸۱	۶۵۲۹	۸۳۵۹	۳۶۲۴۸	۹۳۴۰	۴۲۷۷۷	۱۳۹۵
۱۰۵۳	۳۶۷۵	۹۰۴۰	۲۶۱۵۱	۱۰۰۹۳	۲۹۸۲۶	۱۳۹۸

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸

جدول زیر نسبت طلاق به ازدواج در استان فارس در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۸ را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است نسبت طلاق به ازدواج طی سال‌های مورد بررسی افزایش یافته است به گونه‌ای که از ۹/۲۷ در سال ۱۳۸۰ به ۳۳/۸۴ در سال ۱۳۹۸ رسیده است. این موضوع نشان می‌دهد قبح طلاق در جامعه کم شده است. به این نکته نیز باید اشاره کرد که نسبت طلاق به ازدواج افزایش قابل توجه و نگران‌کننده‌ای در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۵ داشته است.

جدول ۲۷-نسبت طلاق به ازدواج در استان فارس

سال	۱۳۸۰	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵	۱۳۹۸
تعداد طلاق به ازای هر ۱۰۰ ازدواج	۹/۲۷	۱۱/۳۰	۱۵/۰۰	۲۱/۸۳	۳۳/۸۴

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸

بهبودی و تأمین اجتماعی

بنا بر اطلاعات سالنامه آماری استان فارس در سال ۱۳۹۸، تعداد مراکز دولتی و غیردولتی تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل بهزیستی برابر با ۱۱۵۶ مورد بوده که نسبت به سال قبل، ۱/۸ درصد کاهش یافته است. تعداد خدمات گیرندگان نیز به نسبت سال قبل، ۴۸/۷ درصد افزایش داشته و به ۹۵۳۳۷ نفر رسیده است. جدول زیر تعداد مراکز و هم افراد تحت پوشش اجتماعی اداره کل بهزیستی را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول، در سال ۱۳۹۸، ۵۶۸۸۱ نفر در مراکز نگهداری دچار آسیب اجتماعی هستند که این تعداد نسبت به سال ۱۳۹۵ بیش از ۲ برابر شده است که این موضوع نشان دهنده افزایش آسیب‌های اجتماعی در استان فارس می‌باشد.

جدول ۲۸-تعداد مراکز (دولتی و غیردولتی) تحت پوشش معاونت اجتماعی اداره کل

بهبودی و افراد خدمت گیرنده

سال	نگهداری کودکان بی‌سرپرست		آسیب‌های اجتماعی	
	تعداد مراکز	تعداد افراد	تعداد مراکز	تعداد افراد
۱۳۸۰	۱۷	۲۱۲	۸	۴۱۶۶
۱۳۸۵	۲۴	۵۵۱	۱۵	۳۵۵۴
۱۳۹۰	۲۳	۳۴۰	۲۱	۴۶۴۰
۱۳۹۵	۲۷	۵۶۷	۵۴	۲۰۴۹۷
۱۳۹۸	۳۲	۵۴۶	۵۴	۵۶۸۸۱

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸ و سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است استان فارس در تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور رتبه سوم و در تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی رتبه سوم را دارا می‌باشد.

جدول ۲۹- میزان شاخص‌های مرتبط با سازمان بهزیستی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۲۸	۰/۰۹	فارس	نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده خدمات اجتماعی شهری در بخش آسیب‌های اجتماعی به تعداد افراد دارای آسیب اجتماعی
-	۰/۱۸	کل کشور	
۱۶	۲/۸۸	فارس	نسبت تعداد مراکز نگهداری از کودکان بی سرپرست به تعداد کودکان بی سرپرست
-	۲/۶۰	کل کشور	
۳	۱۳۵۱۱۸	فارس	تعداد معلولان تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور
-	۱۷۱۰۴۷۵	کل کشور	
۲	۱۱۴۲۰۹	فارس	تعداد افراد پذیرفته‌شده در مراکز آسیب‌های اجتماعی تحت پوشش سازمان بهزیستی
-	۹۴۵۳۹۴	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جدول زیر موارد مرتبط در خصوص کمیته امداد امام خمینی استان فارس را در مقایسه با کل کشور نشان می‌دهد؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود استان فارس رتبه اول در بین استان‌های کشور در تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی را دارا می‌باشد و در تعداد مددجویان مورد حمایت نیز با ۳۳۷۴۷۷ نفر رتبه دوم را دارد در رابطه با سهم زنان سرپرست خانوار نیز استان فارس در رتبه دهم قرار دارد.

جدول ۳۰- میزان شاخص‌های مرتبط با کمیته امداد امام خمینی

۱۳۹۸		استان	موارد
رتبه	شاخص		
۱	۶۰	فارس	تعداد واحدهای کمیته امداد امام خمینی
-	۸۳۲	کل کشور	
۲	۳۳۷۴۷۷	فارس	تعداد مددجویان مورد حمایت کمیته امداد خمینی
-	۴۷۸۳۶۸۱	کل کشور	
۱۰	۲۸/۰	فارس	سهم زنان سرپرست خانوار از کل افراد تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی
-	۲۵/۱	کل کشور	

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

بررسی درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی در استان فارس و کل کشور نشان می‌دهد که در مجموع ۴۵/۳۸ درصد مردم در استان بیمه شده و مستمری‌بگیر هستند که این میزان از درصد کشوری پایین‌تر است. در استان فارس ۳۸/۳۳ درصد بیمه شده و ۷/۰۶ درصد مستمری‌بگیر هستند که این درصد در کل کشور برابر با ۴۵/۶۱ درصد بیمه شده و ۸/۱۵ درصد مستمری‌بگیر می‌باشد.

جدول ۳۱- درصد افراد تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی

سال ۱۳۹۷			استان
مستمری‌بگیران	بیمه‌شدگان	مجموع	
۷/۰۶	۳۸/۳۳	۴۵/۳۸	فارس
۸/۱۵	۴۵/۶۱	۵۳/۷۶	کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت در سال ۱۳۹۷ در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول مشخص است درصد افراد بیمه شده در استان برابر با ۶۱/۳۶ درصد بوده است که از درصد بیمه‌شدگان پوشش سازمان بیمه سلامت در کل کشور (۵۱/۶۳ درصد) بیشتر بوده است.

جدول ۳۲- درصد بیمه‌شدگان تحت پوشش سازمان بیمه سلامت ایران^۶

سال ۱۳۹۷		استان
۶۱/۳۶		فارس
۵۱/۶۳		کل کشور

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

آسیب‌های اجتماعی

اعتیاد و قاچاق مواد مخدر

به گزارش شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر، بیش از ۵۳ تن انواع مواد مخدر در سال ۱۳۹۸، در استان فارس کشف شده که به نسبت سال قبل، ۱۲/۷ درصد افزایش داشته است. عمده‌ی کشفیات تریاک و شیره

۶- از تاریخ ۱۳۹۱/۷/۱ سازمان بیمه خدمات درمانی به سازمان بیمه سلامت ایران تغییر نام پیدا کرده‌است.

تریاک با ۸۵/۵ درصد و سپس حشیش با ۱۰/۵ درصد است (سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸). جدول زیر مربوط به انواع مواد مخدر و روان گردان های کشف شده در استان فارس می باشد؛ با توجه به اطلاعات جدول میزان مواد مخدر کشف شده در استان روند افزایشی داشته است. همانطور که گفته شد عمده کشفیات مواد مخدر نیز مربوط به تریاک و شیره تریاک و در سایر موارد مربوط به آمپول و قرص های روانگردان می باشد.

جدول ۳۳- انواع مواد مخدر و روان گردان های کشف شده

سال					مواد مخدر (کیلوگرم)	
۱۳۹۸	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۸۰		
۶۰۵	۸۶۸	۶۵۵	۰۰۰	۰۰۰	هروئین (هروئین، کراک، کریستال)	مواد افیونی
۷۳	۲۳	۸۷	۰۰۰	۰۰۰	مرفین	
۴۵۳۸۲	۲۹۵۵۳	۳۱۹۰۸	۰۰۰	۰۰۰	تریاک و شیره تریاک	
۵۵۷۰	۶۱۹۲	۵۳۵۶	۰۰۰	۰۰۰	حشیش	کانابیس
۶۹۷	۴۹۵	۴۰۷	۰۰۰	۰۰۰	گراس	
۳۹۹	۲۲	۳۰	۰۰۰	۰۰۰	شیشه (متا آمفتامین)	محرک ها
۳۴۰	۲۶۳	۷۹	۰۰۰	۰۰۰	سایر موارد	
۴۹۶۶۳۷	۲۸۱۴۴۶	۲۵۹۵۳۳	۰۰۰	۰۰۰	آمپول و قرص های روان گردان	سایر موارد
۱	۱۴۷	۰	۰۰۰	۰۰۰	مواد پیش ساز (لیتر)	

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸

در سال ۱۳۹۸ تعداد دستگیرشدگان مرتبط با انواع مواد مخدر حدود ۱۶ هزار نفر بوده که به نسبت سال قبل ۱۶/۵ درصد کاهش یافته است. در میان دستگیرشدگان، عوامل توزیع کننده مواد مخدر بیشترین سهم را با ۶۲/۱ درصد به خود اختصاص داده است (سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸)؛ همان طور که در جدول مشاهده می شود تعداد دستگیرشدگان در ارتباط با مواد مخدر کشف شده در دو مورد قاچاقچیان و عوامل توزیع کننده و اتباع

بیگانه در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۵ کاهش پیدا کرده است ولی در خصوص معتادان و مصرف کنندگان افزایش پیدا کرده است.

جدول ۳۴- دستگیرشدگان در ارتباط با انواع مواد مخدر کشف شده به تفکیک نوع جرم

سال	جمع کل	قاچاقچیان و عوامل توزیع کننده	معتاد و مصرف کننده	اتباع بیگانه
۱۳۸۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۰	۱۳۸۹۸	۱۳۰۴۷	۶۲۲	۲۲۹
۱۳۹۵	۱۶۱۶۱	۱۲۲۸۸	۳۶۸۴	۱۸۹
۱۳۹۸	۱۵۶۷۵	۹۷۸۳	۵۸۴۸	۸۹

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷ و سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸

جدول زیر نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر) در استان فارس را نشان می‌دهد بر اساس نتایج این نسبت در سال ۱۳۹۸ در استان برابر با ۱۰۶ و در کل کشور برابر با ۱۱۴/۴۴ بوده است. با این وجود استان فارس جزو ۱۰ استانی است که به نسبت جمعیت در آن بیشترین مواد مخدر کشف شده است.

جدول ۳۵- نسبت متوسط مقدار مواد مخدر کشف شده به کل جمعیت (کیلوگرم به ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۸	۱۰۶	فارس
-	۱۱۴/۴۴	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

بررسی نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت استان فارس نشان می‌دهد که این نسبت در سال ۱۳۹۸ در استان برابر با ۳۱/۳۱ و در کل کشور ۵۰/۲۵ بوده است که نشان از پایین تر بودن وضعیت استان در خصوص دستگیرشدگان مواد مخدر بوده است.

جدول ۳۶- نسبت دستگیرشدگان مواد مخدر به کل جمعیت (در هر ۱۰۰ هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۲۵	۳۱/۳۱	فارس
-	۵۰/۲۵	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

سرقت

در سال ۱۳۹۸ و به نسبت سال‌های گذشته، میزان انواع سرقت در استان فارس افزایش یافته است که نتایج آن در جدول زیر آورده شده است. در سال ۱۳۹۸ از اماکن خصوصی ۸۶۱۲ مورد سرقت، اماکن دولتی ۶۵۸ مورد و از منازل ۳۱۵۲ سرقت صورت گرفته است.

جدول ۳۷- سرقت‌های عادی بر حسب نوع (مورد)

احشام	سرقت انواع وسایل نقلیه و لوازم آن			سرقت از اماکن				Σ
	لوازم خودرو یا وسایل داخل آن	موتورسیکلت	اتومبیل	مغازه	منزل	اماکن دولتی	اماکن خصوصی	
...	۱۳۸۰
۴۰۱	۷۴۴	۴۵۲۷	۶۸۴	۳۴۵	۱۲۸۰	۱۴۱	...	۱۳۸۵
۱۰۵۸	۱۰۲۳۴	۵۱۹۷	۲۵۴۸	۸۳۷	۴۰۱۱	۲۲۲	...	۱۳۹۰
...	۷۷۸۱	...	۱۷۷۸	۵۰۴	۲۶۹۳	۲۳۱	۳۳۳۸	۱۳۹۵
۱۹۱۰	۱۰۹۹۵	۲۷۱۸	۳۰۲۱	۸۵۱	۳۱۵۲	۶۵۸	۸۶۱۲	۱۳۹۸

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸

در سال ۱۳۹۸ تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌ها، ۱۲۰۸۳ مورد گزارش شده که به نسبت سال قبل، افزایش یافته است (سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸). جدول زیر نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به

کل جمعیت را در هر ده هزار نفر نشان می‌دهد که این نسبت در استان فارس برابر با ۲۴/۱ در هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۴۲/۸۲) کمتر است.

جدول ۳۸- نسبت تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌های عادی به کل جمعیت (در ده هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۲۹	۲۴/۱۰	فارس
-	۴۲/۸۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

جدول زیر مربوط به جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع (در صد هزار نفر) می‌باشد؛ با توجه به اطلاعات جدول، استان فارس فقط در دو مورد قتل و خودکشی از نسبت کل کشور بالاتر است و در دیگر جرائم نسبت به کل کشور نسبت کمتری را دارا می‌باشد.

جدول ۳۹- جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بر حسب موضوع (در صد هزار نفر)

سال ۱۳۹۷									
استان	قتل	مرگ‌های مشکوک		نزع و درگیری		شرارت			
		خودکشی	سایر	فردی	دسته‌جمعی	زورگیری و باج‌گیری (اخاذی)	چاقو و قمه‌کشی	سایر شرارت‌ها	دستگیرشدگان
فارس	۲/۵۴	۶/۱۲	۲۶/۷۴	۶۷۸/۰۵	۳/۵۷	۰/۰۲	۰/۱۰	۲/۱۰	۸/۹۰
کل کشور	۲/۲۵	۵/۳۰	۲۸/۵۳	۹۴۳/۳۴	۸/۰۴	۰/۱۵	۷/۶۵	۲/۱۸	۹/۰۰

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول زیر در خصوص نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر) می‌باشد؛ با توجه به بررسی‌ها، نسبت دستگیرشدگان جرائم واقع شده در استان فارس، ۵/۳۳ در صد هزار نفر می‌باشد که به نسبت کل کشور (۷/۵۲ در صد هزار نفر) وضعیت پایین تری داشته و در رتبه یازدهم در بین استان‌های کشور قرار دارد.

جدول ۴۰- نسبت تعداد دستگیرشدگان جرائم واقع شده در حوزه استحفاظی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)

۱۳۹۸		استان
رتبه	نسبت	
۱۱	۵/۳۳	فارس
-	۷/۵۲	کل کشور

منبع: سازمان آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور، ۱۳۹۸-۱۳۹۴

وضعیت سلامت و درمان استان فارس

در سال ۱۳۹۸، تعداد کارکنان شاغل در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی، ۳۴۰۹۸ نفر گزارش شده است. از این تعداد بیشترین سهم به پیراپزشکان با ۶۱/۳ درصد اختصاص دارد. تعداد ۳۵۸۶ پزشک در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی مشغول به فعالیت بوده‌اند که بیشترین سهم متعلق به پزشک متخصص و پزشک عمومی به ترتیب با ۳۵/۸ و ۳۴/۶ درصد بوده است.

تعداد ۷۸ بیمارستان با ۱۳۴۰۰ تخت مصوب فعال بوده که ۷۶/۹ درصد این بیمارستان‌ها دولتی و مابقی غیردولتی بوده است. بیشترین سهم نیز متعلق به بیمارستان‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی با ۶۹/۲ درصد است (سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸).

در این سال ۳۵۰ آزمایشگاه تشخیص پزشکی، ۸۱۱ داروخانه، ۲۶۰ مرکز پزشکی هسته‌ای و ۶۵۴ مرکز جامع توان بخشی فعال بوده‌اند. تعداد اورژانس پیش بیمارستانی نیز ۱۹۸ پایگاه گزارش شده که از این تعداد، ۳۷/۴ درصد شهری و ۲۶/۶ درصد جاده‌ای بوده است. تعداد ۲۱۱۹۱۶ نفر در استان برای اهدای خون مراجعه کرده‌اند و میزان کل اهدا برابر با ۱۵۲۰۱۶ کیسه خون بوده است.

در سال ۱۳۹۸ فعالیت‌های بهداشت و درمان، به طور متوسط ۴/۳۶ درصد از ارزش افزوده استان را ایجاد کرده است (سهم این فعالیت‌ها در کل کشور به طور متوسط برابر با ۳/۲۶ درصد است). این رقم حاکی از آن است که در این دوره اهمیت فعالیت‌های بهداشت و درمان در استان فارس، نسبت به کل کشور بیشتر بوده است (مطالعات آمایش استان فارس، ۱۳۹۸).

جدول‌های زیر تعداد و سرانه (در هر صد هزار نفر) پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص را نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول در سال ۱۳۹۷ سرانه مجموع پزشکان شاغل در استان برابر با ۶۹/۹۸ در هر صد هزار نفر بوده است که در مقایسه با متوسط کشور (۶۱/۰۶) میزان آن بالاتر بوده و وضعیت بهتری داشته است؛ همچنین باید به این نکته توجه کرد که در اکثر موارد (به جز دندان پزشکی و دکترای علوم آزمایشگاهی) مورد بررسی در خصوص پزشکان، استان فارس در مقایسه با کل کشور وضعیت بهتری داشته است.

جدول ۴۱- پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی - درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص

سال و شهر استان	جمع	پزشک عمومی	دندان پزشکی	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق تخصص	دکترای تخصصی
کل کشور	۴۸۸۰۶	۱۶۱۳۰	۵۲۲۲	۳۴۰	۲۴۰۶	۱۶۵۳۰	۲۶۲۶	۵۵۵۲
۱۳۸۰	۸۹۲	۴۴۹	۶۹	...	۴۲	۳۳۲
۱۳۸۵	۱۳۲۹	۷۸۹	۱۰۵	...	۵۱	۳۸۴
۱۳۹۰	۲۱۵۲	۱۰۳۸	۱۶۷	۱۱	۹۳	۸۵۴
۱۳۹۵	۳۲۴۰	۱۱۹۰	۲۲۲	۱۴	۱۶۳	۱۱۳۹	۱۶۲	۳۵۰
۱۳۹۷	۳۳۹۵	۱۱۴۳	۲۶۷	۱۲	۱۶۳	۱۲۰۳	۱۶۵	۴۴۲

منبع: سالنامه آماری کشور، ۱۳۹۷

جدول ۴۲- سرانه پزشکان شاغل در دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی بر حسب نوع رشته و نوع تخصص (صد هزار نفر)^۷

سال	جمع	پزشک عمومی	دندان پزشکی	دکترای علوم آزمایشگاهی	داروساز	پزشک متخصص	پزشک فوق‌متخصص	دکترای تخصصی
کل کشور	۶۱۰۰۶	۲۰/۱۸	۶/۵۳	۰/۴۳	۳/۰۱	۲۰/۶۸	۳/۱۹	۶/۹۵
۱۳۸۵	۳۰/۶۴	۱۸/۱۹	۲/۴۲	۰/۰۰	۱/۱۸	۸/۸۵	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۰	۴۶/۸۲	۲۲/۵۸	۳/۶۳	۰/۲۴	۲/۰۲	۱۸/۵۸	۰/۰۰	۰/۰۰
۱۳۹۵	۶۶/۷۹	۲۴/۵۳	۴/۵۸	۰/۲۹	۳/۳۶	۲۳/۴۸	۳/۳۴	۷/۲۱
۱۳۹۷	۶۹/۹۸	۲۳/۵۶	۵/۵۰	۰/۲۵	۳/۳۶	۲۴/۸۰	۳/۴۰	۹/۱۱

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۷

جداول زیر تعداد و سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. بر اساس بررسی‌ها سرانه بیمارستان‌های فعال استان در سال ۱۳۹۷ با ۱/۵۹ نسبت به کل کشور با ۱/۲۷ وضعیت بهتری دارد و در تخت‌های فعال و مصوب نیز وضعیت استان (۲۷۲/۲۸) در هر صد هزار نفر) در مقایسه با کل کشور (۲۰۸/۳۷) در هر هزار نفر) نیز مناسب‌تر است.

۷. سرانه سال ۱۳۹۷ بر اساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵) محاسبه شده است.

جدول ۴۳- تعداد بیمارستان‌های فعال کشور و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی

سال و شهرستان	مجموع		دولتی						غیر دولتی		سایر	
	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تأمین اجتماعی	سایر نهادهای عمومی	بیمارستان خیریه	خصوصی	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال		
کل کشور	۱۶۶۵۴۳	۱۰۱۶	۱۱۲۶۸۳	۶۲۹	۷۵	۱۲۷۵۶	۱۰۱	۱۵۹۴۹	۱۷۴	۱۸۷۰۳	۲	۱۱۱۴
۱۳۸۰	۵۲	۰۰۰	۳۷	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۲	۰۰۰	۱۳	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۸۵	۵۹	۰۰۰	۴۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۶	۰۰۰	۱۳	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۰	۶۵	۰۰۰	۴۵	۰۰۰	۱	۳۰۰	۶	۰۰۰	۱۴	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۵	۷۵	۱۳۱۵۱	۵۲	۱۰۳۴۱	۱	۳۰۰	۵	۴۵۴	۱۴	۱۰۲۶	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۷	۷۷	۱۳۲۰۹	۵۳	۱۰۳۳۵	۱	۳۰۰	۶	۵۱۸	۱۴	۱۰۲۶	۰۰۰	۰۰۰

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۸

جدول ۴۴- سرانه بیمارستان‌های فعال و تخت‌های مصوب موجود بر حسب نوع وابستگی (صد هزار نفر)

سال و شهرستان	مجموع		دولتی						غیر دولتی		سایر
	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تأمین اجتماعی	سایر نهادهای عمومی	بیمارستان خیریه	خصوصی	تخت مصوب	بیمارستان فعال	تخت مصوب	بیمارستان فعال	
کل کشور	۲۰۸/۳۷	۱/۲۷	۱۴۰/۹۸	۰/۱۳	۱۹/۹۵	۰/۲۲	۶/۶۸	۰/۲۲	۲۳/۴۰	۰/۰۰	۱/۳۹
۱۳۸۵	۰۰۰	۰/۳۶	۰/۹۲	۰/۱۴	۰۰۰	۰/۳۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۰	۰۰۰	۱/۴۱	۰/۹۸	۰/۱۳	۰۰۰	۰/۳۰	۰۰۰	۰۰۰	۰/۳۰	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۵	۲۷۱/۰۸	۱/۵۵	۲۱۳/۱۶	۰/۱۰	۹/۳۶	۰/۲۹	۲/۱۳۳	۰/۲۹	۲۱/۱۵	۰۰۰	۰۰۰
۱۳۹۷	۲۷۲/۲۸	۱/۵۹	۲۱۳/۰۴	۰/۱۲	۱۰/۶۸	۰/۲۹	۲/۱۳۳	۰/۲۹	۲۱/۱۵	۰۰۰	۰۰۰

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۷

جداول زیر نیز تعداد و سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی در هر صد هزار نفر را نشان می‌دهد. با توجه به آمار و اطلاعات جداول مذکور، سرانه مجموع تخت‌های فعال در استان در سال ۱۳۹۷ برابر ۱۴۶/۵ است که نسبت به میانگین کشور پایین‌تر است. در تخت‌های فعال بیمارستانی نیز فقط در بخش سایر ساخت‌ها وضعیت مناسبی نسبت به متوسط کشوری ندارد ولی در سایر بخش‌ها میانگین بالاتری دارد.

جدول ۴۵- تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۳۸۱۱۷	۱۰۲۴۷	۹۲۱	۸۹۲۹	۵۹۳۰	۳۲۶۲	۱۰۸۸۲۸
۱۳۸۵
۱۳۹۰
۱۳۹۵	۶۳۳۶	۷۱۲	۳۶	۳۱۶	۳۰۰	۱۶۴	۴۶۹۹
۱۳۹۷	۷۱۰۷	۸۷۰	۶۷	۵۵۱	۳۷۹	۲۴۵	۴۹۹۵

منبع: سالنامه آماری استان فارس، ۱۳۹۷

جدول ۴۶- سرانه تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی (صد هزار نفر)

سال	مجموع	روانی	سوختگی	مراقبت‌های ویژه (آی سی یو)	مراقبت بیماران قلبی (سی سی یو)	مراقبت نوزادان (ان آی سی یو)	سایر
کل کشور	۱۷۲/۸۱	۱۲/۸۲	۱/۱۵	۱۱/۱۷	۷/۴۲	۴/۰۸	۱۳۶/۱۶
۱۳۸۵
۱۳۹۰
۱۳۹۵	۱۳۰/۶۰	۱۴/۶۸	۰/۷۴	۶/۵۱	۶/۱۸	۳/۳۸	۹۶/۸۶
۱۳۹۷	۱۴۶/۵۰	۱۷/۹۳	۱/۳۸	۱۱/۳۶	۷/۸۱	۵/۰۵	۱۰۲/۹۶

منبع: سالنامه آماری استان فارس،

۱۳۹۷

۳-۳-۱-۵- سنجش سرمایه اجتماعی استان

در این بخش از گزارش به بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در سطوح کلان، میانی و خرد و همچنین شاخص سرمایه اجتماعی کل بر اساس نتایج گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳ پرداخته خواهد شد.

۳-۳-۱-۵-۱- سرمایه اجتماعی سطح کلان

بر اساس گزارش سنجش سرمایه اجتماعی کشور در سال ۱۳۹۳، سنجش سرمایه اجتماعی در سطح کلان از ترکیب ۴ مؤلفه زیر ساخته می‌شود که میانگین هر کدام از این مؤلفه‌ها در تعیین وضعیت سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان و کل کشور مهم است.

- ❖ پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات
- ❖ پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف
- ❖ پنداشت نسبت به نکویی جامعه
- ۱. مطلوب بودن جامعه
- ۲. وجود عدالت و برابری
- ❖ ارزیابی نسبت به آینده

جدول زیر نشان دهنده میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان فارس و کل کشور می‌باشد؛ همان‌طور که مشاهده می‌شود در همه مؤلفه‌ها میانگین استان فارس بالاتر از میانگین کل کشور است، که این مسئله نشان دهنده سطح بالای استان نسبت به کل کشور در مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی کلان است، همچنین در خصوص مؤلفه‌ها باید توجه داشت که استان فارس در میانگین دو مؤلفه پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف و ارزیابی نسبت به آینده، بالاتر از حد متوسط بوده و در مؤلفه پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه) بالاترین میانگین را نسبت به تمام استان‌های کشور داشته است.

جدول ۴۷- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان فارس و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۲۹	۲۶,۲۸	فارس	پنداشت نسبت به موفقیت نظام در رفع و حل مشکلات (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۳/۶۴	کل کشور	
۲۹	۳۱,۱۸	فارس	پنداشت نسبت به موفقیت نهادی در انجام وظایف (میانگین طیف ۳۰)
-	۲۹/۳	کل کشور	
۳۱	۲۳,۷۷	فارس	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (مطلوب بودن جامعه) (میانگین طیف ۲۴)
-	۲۱/۹۱	کل کشور	
۲۶	۲۳,۹۲	فارس	پنداشت نسبت به نکویی جامعه (وجود عدالت و برابری) (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۲/۰۸	کل کشور	
۳۰	۲۳,۱۸	فارس	ارزیابی نسبت به آینده (میانگین طیف ۲۱)
-	۱۸/۸۲	کل کشور	

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر بیانگر شاخص سرمایه اجتماعی در سطح کلان در استان فارس و همچنین کل کشور است. با توجه به اطلاعات جدول مشاهده می‌شود که میانگین استان فارس در شاخص سرمایه اجتماعی سطح کلان برابر با ۱۴/۶۶ است که از میانگین کل کشور با ۱۳/۱۸ بالاتر است و استان فارس بالاترین میانگین را در بین تمام استان‌های کشور دارا می‌باشد. این موضوع نشان دهنده وضعیت مناسب استان فارس در شاخص سرمایه اجتماعی سطح کلان نسبت به کل کشور است. باید در نظر داشت که میانگین سرمایه اجتماعی در استان فارس از میانگین طیف اصلی پایین‌تر است اما وضعیت استان در این خصوص از دیگر استان‌ها مطلوب‌تر می‌باشد.

جدول ۴۸- میانگین سرمایه اجتماعی سطح کلان در استان فارس و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۱۵)	استان	مورد
۳۱	۱۴,۶۶	فارس	سرمایه اجتماعی در سطح کلان
-	۱۳/۱۸	کل کشور	

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۱-۵-۲- سرمایه اجتماعی سطح میانی

سرمایه اجتماعی در سطح میانی از ترکیب ۸ مؤلفه زیر ساخته می‌شود که مبتنی بر نظر پاسخگویان نسبت به نهادها و سازمان‌ها می‌باشد که این ۸ مؤلفه عبارت‌اند از:

۱. اعتماد سازمانی
۲. کیفیت خدمات سازمانی
۳. عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها
۴. آمادگی مشارکت و کمک به سازمان‌ها در صورت نیاز
۵. اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای)
۶. دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای
۷. عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای
۸. ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مسئولین

جدول زیر مربوط به مؤلفه‌های شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی می‌باشد. همان‌طور که در جدول مشخص است میانگین استان فارس نسبت به کل کشور فقط در مؤلفه‌ی ارزیابی از ویژگی‌ها و ارزش‌های

اخلاقی منفی مسئولین کمتر است و در دیگر مؤلفه‌ها بالاتر بوده است این موضوع نشان از وضعیت مناسب استان فارس در مؤلفه‌های شاخص سرمایه اجتماعی در سطح میانی می‌باشد. با توجه به اطلاعات جدول، استان فارس در مؤلفه‌های عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها، اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای، دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای و عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای میانگین بالاتر از حد متوسط نسبت به میانگین اصلی طیف داشته است؛ همچنین در سه مؤلفه کیفیت خدمات سازمانی، عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها و ارزیابی نسبت به ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مثبت مسئولین بالاترین میانگین را نسبت به سایر استان‌ها داشته است.

جدول ۴۹- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان فارس و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۱۷	۶۸،۶۱	فارس	اعتماد سازمانی (میانگین طیف ۶۹)
-	۶۴/۳۴	کل کشور	
۳۱	۵۸،۹۵	فارس	کیفیت خدمات سازمانی (میانگین طیف ۶۰)
-	۵۵/۶۱	کل کشور	
۳۱	۵۶،۹۲	فارس	عملکرد و پاسخگویی سازمان‌ها به نیازها (میانگین طیف ۵۴)
-	۵۲/۲۶	کل کشور	
۲۴	۴۷،۸۴	فارس	آمادگی مشارکت و کمک به سازمان‌ها در صورت نیاز (میانگین طیف ۴۸)
-	۴۵/۵۴	کل کشور	
۲۸	۴۱،۸۳	فارس	اعتماد تعمیم یافته (اعتماد به گروه‌های شغلی و حرفه‌ای) (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹/۴۹	کل کشور	
۲۸	۴۲،۱۱	فارس	دگرخواهی، پرهیزکاری و وظیفه‌شناسی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۹/۷۵	کل کشور	
۲۸	۳۹،۹۷	فارس	عام‌گرایی گروه‌های شغلی و حرفه‌ای (میانگین طیف ۳۹)
-	۳۸	کل کشور	
۴	۱۸،۸۸	فارس	ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی منفی مسئولین (میانگین طیف ۱۸)
-	۱۹/۹۷	کل کشور	
۳۱	۱۴،۶۹	فارس	ویژگی‌ها و ارزش‌های اخلاقی مثبت مسئولین (میانگین طیف ۱۵)
-	۱۳	کل کشور	

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر مربوط به میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان فارس و کل کشور می‌باشد که استان فارس با میانگین ۲۸/۱۱ بالاتر از میانگین کل کشور (۲۶/۳۶) است. با این توصیف میانگین استان فارس نسبت به میانگین اصلی طیف بالاتر بوده و می‌تواند یکی از عوامل پیشبرنده توسعه در استان باشد.

جدول ۵۰- میانگین سرمایه اجتماعی سطح میانی در استان فارس و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۷)	استان	مورد
۳۱	۲۸,۱۱	فارس	سرمایه اجتماعی در سطح میانی
-	۲۶/۳۶	کل کشور	

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۳-۱-۵-۳- سرمایه اجتماعی سطح خرد

سرمایه اجتماعی در سطح خرد نیز با ۸ مؤلفه تعریف می‌شود که از مجموع این مؤلفه شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد ساخته می‌شود که این ۸ مؤلفه عبارت‌اند از:

۱. اعتماد عمومی
۲. ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی
۳. عام‌گرایی اجتماعی (شعاع اعتماد و تعاملات نزدیک و دور؛ از اعضای خانواده تا غریبه‌ها)
۴. مشارکت اجتماعی
۵. بده‌بستان اجتماعی
۶. تعلق و عرق ملی
۷. رضایت از زندگی
۸. احساس امنیت

جدول زیر میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول مشاهده می‌شود میانگین استان فارس در همه مؤلفه‌ها بالاتر از میانگین کل کشور بوده است و همچنین عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با اعضای خانواده بالاترین میانگین را نسبت به دیگر استان‌های کشور داشته است.

جدول ۵۱- میانگین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان فارس و کل کشور

رتبه	میانگین	استان	مؤلفه‌ها
۲۶	۲۳,۵۸	فارس	ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی منفی (میانگین طیف ۲۱)
-	۲۴/۹	کل کشور	
۴	۲۵,۴۸	فارس	ارزش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی مثبت (میانگین طیف ۲۷)
-	۲۳/۷۶	کل کشور	
۳۱	۲۶,۱۷	فارس	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با اعضای خانواده
-	۲۵/۱۱	کل کشور	
۲۴	۱۹,۸۴	فارس	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با همسایه‌ها و آشنایان
-	۱۹/۱۱	کل کشور	
۱۰	۱۵,۸۲	فارس	عام‌گرایی اجتماعی شعاع اعتماد و تعاملات با غیر همشهری و غریبه‌ها
-	۱۵/۱۶	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

اعتماد عمومی

قابل اعتماد بودن مردم

جدول زیر توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر، ۲۲/۹ درصد از پاسخگویان استان فارس میزان قابل اعتماد بودن مردم را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۱۷/۴ درصد بوده است که نشان می‌دهد استان فارس در این زمینه میانگین بالاتری دارد.

جدول ۵۲- توزیع درصدی قابل اعتماد بودن مردم در استان فارس و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۳۱	۱/۶	۲۱/۳	۵۹/۴	۱۲/۱	۵/۷	فارس
	۲/۵	۱۴/۹	۴۷/۱	۲۳/۱	۱۲/۵	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت)

جدول زیر توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت) در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر، ۲۲/۷ درصد از پاسخگویان استان فارس این میزان را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۱۸/۲ درصد بوده است و استان فارس در مقایسه با میانگین کشوری میزان بالاتری را در این زمینه به خود اختصاص داده است.

جدول ۵۳- توزیع درصدی احتمال سپردن مراقبت از فرزندان به همسایگان (در زمان مسافرت) در استان فارس و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۳۱	۵/۲	۱۷/۵	۴۴/۵	۱۵/۳	۱۷/۵	فارس
	۲/۸	۱۵/۴	۲۶	۲۴/۴	۳۱/۴	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

با توجه به نتایج حاصل از بررسی جداول این بخش می‌توان بیان کرد که استان فارس در مقایسه با میانگین کشوری از اعتماد عمومی بالاتری برخوردار است.

مشارکت اجتماعی

مشارکت در فعالیت داوطلبانه

جدول زیر توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول حدود ۶۰ درصد از پاسخگویان استان فارس میزان مشارکت در فعالیت داوطلبانه خود را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند. این میزان در کل کشور برابر با ۵۱/۳ درصد بوده است. در رابطه با میزان مشارکت در فعالیت داوطلبانه استان فارس در رتبه دوم کشوری قرار داشته و میزان کم مشارکت را نشان می‌دهد.

جدول ۵۴- توزیع درصدی مشارکت در فعالیت داوطلبانه در استان فارس و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۲	۱/۴	۷/۸	۳۱/۵	۲۶/۶	۳۲/۷	فارس
-	۳/۳	۱۰/۸	۳۴/۶	۲۷/۴	۲۳/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تعلق و عرق ملی

افتخار به ایرانی بودن

جدول زیر توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول، ۷۶/۸ درصد از پاسخگویان استان فارس میزان افتخار به ایرانی بودن خود را زیاد و خیلی زیاد عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۷۵/۵ درصد بوده است که تقریباً برابر می‌باشد و میزان بالایی را نشان می‌دهد.

جدول ۵۵- توزیع درصدی افتخار به ایرانی بودن در استان فارس و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۳	۲۷/۳	۴۹/۵	۱۷/۳	۳/۵	۲/۴	فارس
-	۴۵	۳۰/۵	۱۵/۸	۵/۸	۳	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

تمایل به مهاجرت

جدول زیر توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ با توجه به اطلاعات جدول زیر، ۵۴/۸ درصد از پاسخگویان استان فارس تمایل به مهاجرت خود را کم و خیلی کم عنوان کرده‌اند که این میزان در کشور برابر با ۵۶/۹ درصد بوده است که تقریباً نزدیک به هم می‌باشند.

جدول ۵۶- توزیع درصدی تمایل به مهاجرت در استان فارس و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۷	۸/۴	۱۴/۷	۲۲/۱	۲۱/۷	۳۳/۱	فارس
-	۹/۹	۱۳/۲	۲۰	۲۲	۳۴/۹	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

رضایت از زندگی

جدول زیر توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر قابل مشاهده است، ۴۴/۲ درصد از پاسخگویان استان فارس میزان رضایت از زندگی خود را متوسط عنوان کرده‌اند که این میزان در کل کشور برابر با ۴۰/۵ درصد بوده است.

با توجه به رتبه استان (۱۴) نیز می‌توان متوجه این موضوع شد که استان فارس در میزان رضایت از زندگی در بین استان‌های کشور دارای میانگین متوسطی است.

جدول ۵۷- توزیع درصدی رضایت از زندگی در استان فارس و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۱۴	۲/۲	۳۱/۳	۴۴/۲	۱۴/۷	۷/۶	فارس
-	۷/۳	۲۶/۳	۴۰/۵	۱۷/۲	۸/۷	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

احساس امنیت

جدول زیر توزیع درصدی احساس امنیت در استان فارس و کل کشور را نشان می‌دهد؛ همان‌طور که در جدول زیر قابل مشاهده است، ۴۸/۴ درصد از پاسخگویان استان فارس میزان احساس امنیت خود را زیاد و خیلی زیاد بیان کرده‌اند که در مقایسه با کل کشور (۳۳/۹ درصد) بالاتر است. بر اساس نتایج استان فارس از جمله استان‌هایی است که احساس امنیت در آن بالا ارزیابی شده است.

جدول ۵۸- توزیع درصدی احساس امنیت در استان فارس و کل کشور

رتبه	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	استان
۲۷	۸/۸	۳۹/۶	۳۱/۹	۱۵/۵	۶/۳	فارس
-	۷	۲۶/۹	۳۱/۷	۲۰/۲	۱۴/۲	کل کشور

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی سطح خرد را در استان و کل کشور نشان می‌دهد؛ با توجه به جدول میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد استان فارس (۲۶/۹۳) بالاتر از میانگین کل کشور (۲۵/۲۳) می‌باشد و

وضعیت استان فارس در این شاخص نیز در بین دیگر استان‌های کشور وضعیت مناسبی دارد و یکی از سه استان برتر در میانگین شاخص سرمایه اجتماعی در سطح خرد می‌باشد.

جدول ۵۹- میانگین سرمایه اجتماعی سطح خرد در استان فارس و کل کشور

رتبه	میانگین طیف (۲۷)	استان	مورد
۲۹	۲۶٫۹۳	فارس	سرمایه اجتماعی در سطح خرد
-	۲۵/۲۳	کل کشور	

منبع: اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۱-۵-۴- سرمایه اجتماعی کل

جدول زیر میانگین شاخص سرمایه اجتماعی را در استان و کل کشور نشان می‌دهد با توجه به جدول، میانگین سرمایه اجتماعی استان فارس (۳/۰۲) بالاتر از میانگین کل کشور (۲/۷۹) می‌باشد و همچنین میانگین استان فارس از میانگین اصلی طیف این شاخص نیز بالاتر است که این موضوع نشان دهنده این است که میانگین سرمایه اجتماعی در استان فارس از سطح متوسط رو به بالایی برخوردار است.

باید به این نکته مهم نیز اشاره کرد که در بین استان‌های کشور استان فارس بالاترین میانگین را در سرمایه اجتماعی داشته است که این موضوع می‌تواند یکی از عوامل مهم پیشبرنده توسعه در استان باشد. زیرا سرمایه اجتماعی استان فارس در همه سطوح وضعیت بهتری نسبت به کل کشور داشته است و از میزان بالای اعتماد، انسجام و مشارکت برخوردار است.

جدول ۶۰- میانگین سرمایه اجتماعی در استان فارس و کل کشور

رتبه	میانگین (۱ تا ۵)	استان	مورد
۳۱	۳٫۰۲	فارس	سرمایه اجتماعی کل
-	۲/۷۹	کل کشور	

اطلاعات سرمایه اجتماعی کل کشور، ۱۳۹۳

۳-۲-۳- فقر و محرومیت

محوریت موضوع فقر و محرومیت از جمله مهم‌ترین مسائل کشور به خصوص در دوره پس از انقلاب اسلامی بوده است. فقر با تعابیری چون فقر مطلق (تعریف معیشتی و حداقلی) و فقر نسبی (به مثابه محرومیت نسبی) همواره مورد توجه سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و متخصصان کشور بوده است. با پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به دلیل پشتوانه ایدئولوژیک انقلاب در بسط عدالت اجتماعی، اشتیاق برای تساهل، توازن و تعادل بین همه مناطق کشور و تعدیل شکاف میان شهر و روستا، دیدگاه‌های محرومیت‌زدایی رونق یافت. تلاش برای محرومیت‌زدایی و توسعه مناطق محروم و دورافتاده کشور در دستور کار نظام جمهوری اسلامی قرار گرفت. پس از آن برنامه‌های اول تا ششم توسعه نیز گواه اهمیت این موضوع در دولت‌های مختلف بوده است.

درواقع کاهش محرومیت و نابرابری منطقه‌ای به دلیل تبعات اقتصادی و سیاسی، موضوع مهمی در بیش‌تر کشورهای در حال توسعه است. کیفیت زندگی افراد دستخوش نابرابری‌های منطقه‌ای عظیمی است که در بسیاری موارد به سرعت در حال افزایش است. زیرا هرچقدر تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیشتر باشد، منجر به حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پرجاذبه می‌گردد. در ایران یکی از اهداف مهم در برنامه‌های اقتصادی - اجتماعی پس از انقلاب، کاهش محرومیت و رفع نابرابری میان مناطق بوده است. توسعه منطقه‌ای در ایران در طول دهه اول بعد از انقلاب اسلامی، با توجه ویژه به مناطق محروم در کل کشور مورد توجه قرار گرفت. در دهه دوم بعد از انقلاب، جهت‌گیری جدیدی در برنامه‌ریزی منطقه‌ای ایجاد گردید؛ تغییر جهت برنامه‌ریزی منطقه‌ای از سطوح ملی و بین منطقه‌ای به سطوح منطقه‌ای و درون منطقه‌ای، توجه به سازمان‌دهی طرح‌های مناطق روستایی و توجه به شناسایی پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های مناطق برای حصول توسعه از آن جمله است.

با این وجود علیرغم تلاش‌های صورت گرفته در برنامه‌ها و سیاست‌ها، در حال حاضر نابرابری‌های مشهودی میان مناطق مختلف کشور به لحاظ شاخص‌های توسعه و سطوح محرومیت موجود است. از این رو پژوهش‌های متفاوتی در راستای شناسایی و طبقه‌بندی مناطق محروم کشور و برنامه‌ریزی به منظور اتخاذ سیاست‌های مناسب جهت ارتقای وضعیت موجود صورت گرفته است.

۳-۲-۳-۱- طرح‌های انجام شده در زمینه مناطق محروم

طرح مطالعاتی «نگاهی به فقر چندبعدی و بررسی وضعیت آن در ایران» توسط دفتر مطالعات رفاه اجتماعی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (بر اساس داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۱)؛ «شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته

کشور» زیر نظر سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (۱۳۸۶-۱۳۸۵) و «اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق» توسط بنیاد برکت (۱۳۹۶) از جمله مطالعاتی است که در زمینه شناسایی مناطق محروم کشور در سطوح شهرستان، بخش و دهستان در سطح ملی صورت گرفته است.

الف) دفتر مطالعات رفاه اجتماعی به بررسی فقر چندبعدی در ایران پرداخته است. در این پژوهش با استفاده از فایل خام داده‌های طرح آمارگیری از هزینه و درآمد خانوار شهری و روستایی سال ۱۳۹۱ مرکز آمار ایران، محاسبات شاخص فقر چندبعدی انجام شده است. بدین منظور ۵ شاخص سلامت، آموزش، مسکن، استانداردهای زندگی و اشتغال به عنوان مشخصه‌های فقر چندبعدی در نظر گرفته شده است. سپس با استفاده از وزن دهی به شاخص‌ها و مؤلفه‌های هر یک، میزان اهمیت آن‌ها تعیین شده است.

جدول ۶۱- شاخص‌ها و ابعاد فقر چندبعدی

وزن مؤلفه‌ها	مؤلفه	وزن شاخص	شاخص
۱۰	سوء تغذیه	۲۰	سلامت
۱۰	عدم برخورداری از بیمه درمان		
۱۰	خانوارهای دارای عضو کمتر از ۵ سال تحصیل	۲۰	آموزش
۱۰	خانوارهای دارای کودک ۶ تا ۱۸ سال کمتر از ۸ کلاس سواد (متناسب با سن)		
۱۰	مصالح بی‌دوام	۲۰	مسکن
۱۰	سطح زیربنای کمتر از ۱۶ مترمربع		
۴	سطح دسترسی به آشپزخانه	۲۰	استانداردهای زندگی
۴	عدم دسترسی به آب و برق		
۴	نداشتن حمام		
۴	نداشتن دارایی مانند اتومبیل، دوچرخه و...		
۴	نوع سوخت خانوار برای پخت‌وپز	۲۰	اشتغال
۱۰	سرپرست بیکار		
۱۰	عدم برخورداری از بیمه اجتماعی		

شاخص‌های مذکور درصد خانوارهایی را که دچار فقر چندبعدی هستند به تفکیک استان نشان می‌دهد. بر این اساس ۱۳ درصد از خانوارهای مناطق شهری استان فارس دچار فقر شهری هستند. همچنین ۲۹ درصد از خانوارهای مناطق روستایی دچار فقر چندبعدی هستند. در این گزارش میانگین محرومیت هر استان نیز مشخص شده است. میانگین محرومیت در مناطق شهری استان فارس برابر با ۳۵/۵ و در مناطق روستایی برابر با ۳۹/۳ است. مقدار عددی این شاخص هر چه بیش تر باشد به معنی فاصله زیاد خانوارهای دچار فقر چندبعدی از آستانه فقر است. این شاخص در واقع معادل شاخص شکاف فقر در محاسبه فقر درآمدی است.

علاوه بر این، بر اساس مطالعات انجام شده، ۵ اولویت هر استان جهت برنامه‌ریزی به تفکیک مناطق شهری و روستایی مشخص شده است.

پنج اولویت استان فارس در مناطق شهری عبارت است از سلامت، مسکن، استاندارد زندگی، اشتغال و آموزش. اولویت‌های استان فارس به تفکیک مناطق روستایی نیز عبارت است از: استانداردهای زندگی، مسکن، سلامت، اشتغال و آموزش (دفتر مطالعات رفاه اجتماعی، بی تا).

ب) طرح مطالعاتی شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور با هدف شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته و تهیه نقشه مرکب آن‌ها (چگالی شاخص، بیکاری، بی‌سوادی، کمبود امکانات سکونتی، ارتباطی، فرهنگی، آموزش و بهداشتی و ...) به منظور حمایت و تقویت توان منطقه‌ای صورت گرفته است.

در این پژوهش پس از انجام مطالعات اولیه و بحث و بررسی مراجع صاحب نظر، ۲۵ شاخص به منظور سنجش میزان محرومیت در سطوح شهرستان، بخش و دهستان استفاده شد. لازم به ذکر است برخی از شاخص‌ها به تناسب سطوح مورد بررسی (شهرستان، بخش و دهستان) متفاوت بوده است.

شاخص‌هایی نظیر نرخ بیکاری، نرخ بی‌سوادی (به دلیل وجود رابطه مستقیم و شدید با محرومیت)، تراکم خانوار در واحد مسکونی (پایین بودن این نرخ بیانگر بهبود وضعیت اقتصاد و توسعه‌ای هر جامعه‌ای است)، نرخ مهاجرت (نشانگر عدم رضایت از مکان زندگی و بازتاب توزیع نامتوازن امکانات)، بار تکفل شغلی (بیانگر نسبت جمعیت شاغل به کل جمعیت)، نسبت مراکز بهداشتی و درمانی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت آموزشگاه متوسطه به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای برخوردار از گاز، نسبت روستاهای دارای آب آشامیدنی سالم به کل روستاها (از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه انسانی و اجتماعی که عدم برخورداری از آن سهم تعیین کننده‌ای در تشخیص محرومیت دارد)، نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت، چگالی جمعیت (نشانگر رابطه میان جمعیت و مساحت شهرستان، بخش و دهستان است)، فاصله مرکز شهرستان از مرکز (به منظور دسترسی یا عدم دسترسی مردم منطقه به خدمات مرکزی

استان)، فاصله مرکز شهرستان از نزدیک‌ترین فرودگاه، فاصله مرکز شهرستان به ایستگاه راه آهن، نسبت پزشک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت روستاهای بهره‌مند از دفاتر پستی به تعداد روستا، نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا، نسبت شعب بانک به تعداد نقاط جمعیتی، نسبت کتابخانه‌های عمومی یا کانون پرورش فکری و ... در سه سطح شهرستان، بخش و دهستان مورد ارزیابی قرار گرفت.

درواقع شاخص‌ها، ترکیبی از متغیرهای اجتماعی و فرهنگی و از سوی دیگر متغیرهای اقتصادی و زیرساختی بوده است. اهمیت شاخص‌های مذکور در میزان محرومیت و قابل‌سنجش بودن؛ در انتخاب آن‌ها نقش اساسی داشته است.

سنجش میزان محرومیت: در این طرح به دلیل محدودیت‌های موجود در دستیابی به شاخص‌های مذکور در محدوده‌های شهرستان، بخش و دهستان؛ از نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ استفاده شده است. در طی جلساتی با مسئولین استانداری‌ها و معاونین و همین‌طور متخصصین امر، فرآیند وزن دهی شاخص‌ها انجام شده است.

بر اساس روش ضریب همبستگی، میانگین وزن هریک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر شهرستان، بخش و دهستان به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. بر این اساس مناطق محروم استان فارس به شرح جدول زیر است:

جدول ۶۲- مناطق کمتر توسعه یافته استان فارس

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان ^۸	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
مرکزی	ارسنجان	فارس	۶	خبریز
مرکزی	ارسنجان	فارس	۶	علی‌آباد ملک
حسن‌آباد	اقلید	فارس	۶	احمدآباد
حسن‌آباد	اقلید	فارس	۷	بکان
حسن‌آباد	اقلید	فارس	۶	حسن‌آباد
سده	اقلید	فارس	۶	آسپاس
سده	اقلید	فارس	۷	دژکرد
سده	اقلید	فارس	۶	سده
مرکزی	اقلید	فارس	۷	خسرو شیرین
مرکزی	اقلید	فارس	۶	خنجشت

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان ^۸	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
مرکزی	اقلید	فارس	۶	شهر میان
سرجهان	بوانات	فارس	۶	باغ صفا
سرجهان	بوانات	فارس	۷	توجردی
سرجهان	بوانات	فارس	۶	سرجهان
مرکزی	بوانات	فارس	۶	سروستان
مرکزی	بوانات	فارس	۶	سیمکان
مرکزی	بوانات	فارس	۶	باغستان
مرکزی	بوانات	فارس	۶	مزایجان
پاسارگاد	پاسارگاد	فارس	۶	ابوالوردی
پاسارگاد	پاسارگاد	فارس	۶	مادرسلیمان
مرکزی	پاسارگاد	فارس	۶	سرپنیران
مرکزی	پاسارگاد	فارس	۶	کمین
خفر	جهرم	فارس	۶	راهگان
سیمکان	جهرم	فارس	۶	پشت پر
سیمکان	جهرم	فارس	۶	پل به پایین
سیمکان	جهرم	فارس	۶	پل به بالا
کردیان	جهرم	فارس	۶	قطب آباد
کردیان	جهرم	فارس	۶	علویه
مرکزی	جهرم	فارس	۶	کوهک
مرکزی	خرمبید	فارس	۶	خرمی
مرکزی	خرمبید	فارس	۶	قشلاق
مشهدمرغاب	خرمبید	فارس	۶	شهید آباد
محملة	خنج	فارس	۷	باغان
محملة	خنج	فارس	۷	محملة
مرکزی	خنج	فارس	۶	تنگ نارک
مرکزی	خنج	فارس	۷	سیف آباد
رستاق	داراب	فارس	۷	رستاق
رستاق	داراب	فارس	۷	کوهستان
فورگ	داراب	فارس	۷	آبشور
فورگ	داراب	فارس	۷	فورگ

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان ^۸	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
مرکزی	داراب	فارس	۶	بالش
مرکزی	داراب	فارس	۶	بختاجرد
مرکزی	داراب	فارس	۶	پاسخن
مرکزی	داراب	فارس	۶	فسارود
مرکزی	داراب	فارس	۶	قریه الخیر
مرکزی	داراب	فارس	۶	قلعه بیابان
مرکزی	داراب	فارس	۶	نصروان
مرکزی	داراب	فارس	۶	هشیوار
سورنا	رستم	فارس	۷	رستم سه
سورنا	رستم	فارس	۸	پشتکوه رستم
مرکزی	رستم	فارس	۷	رستم دو
مرکزی	رستم	فارس	۶	رستم یک
ایزدخواست	زرین دشت	فارس	۶	ایزدخواست شرقی
ایزدخواست	زرین دشت	فارس	۶	ایزدخواست غربی
مرکزی	زرین دشت	فارس	۶	دبیران
مرکزی	زرین دشت	فارس	۶	زیر آب
مرکزی	زرین دشت	فارس	۶	خسویه
بیضا	سپیدان	فارس	۶	بانش
بیضا	سپیدان	فارس	۶	کوشک هزار
بیضا	سپیدان	فارس	۶	بیضا
مرکزی	سپیدان	فارس	۶	کمه‌ر
مرکزی	سپیدان	فارس	۶	خف‌ری
هماچان	سپیدان	فارس	۶	شش پیر
هماچان	سپیدان	فارس	۶	هماچان
هماچان	سپیدان	فارس	۶	سرناباد
ارژن	شیراز	فارس	۷	دشت ارژن
ارژن	شیراز	فارس	۶	قره چمن
ارژن	شیراز	فارس	۶	کوه‌مره سرخی
زرقان	شیراز	فارس	۶	رحمت آباد
کربال	شیراز	فارس	۶	کربال

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان ^۸	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
کربال	شیراز	فارس	۶	خیرآباد
کربال	شیراز	فارس	۶	دهاقان
کربال	شیراز	فارس	۶	سفلی
کوار	شیراز	فارس	۶	فرمشکان
مرکزی	شیراز	فارس	۶	سیاخ دارنگون
دهرم	فراشبند	فارس	۹	دژگاه
دهرم	فراشبند	فارس	۸	دهرم
مرکزی	فراشبند	فارس	۷	آویز
مرکزی	فراشبند	فارس	۷	نوجین
ششده و قره بلاغ	فسا	فارس	۶	ششده
ششده و قره بلاغ	فسا	فارس	۶	قرا بلاغ
شیبکوه	فسا	فارس	۶	فدشکونه
شیبکوه	فسا	فارس	۶	میانده
مرکزی	فسا	فارس	۶	جنگل
نوبندگان	فسا	فارس	۶	نوبندگان
مرکزی	فیروزآباد	فارس	۶	جایدشت
میمند	فیروزآباد	فارس	۶	خواجهای
میمند	فیروزآباد	فارس	۷	دادنجان
میمند	فیروزآباد	فارس	۶	پرزیتون
افزر	قیروکارزین	فارس	۷	افزر
افزر	قیروکارزین	فارس	۷	زاخروئیه
مرکزی	قیروکارزین	فارس	۶	فتحآباد
مرکزی	قیروکارزین	فارس	۶	مبارکآباد
مرکزی	قیروکارزین	فارس	۸	هنگام
جره و بالاده	کازرون	فارس	۶	جره
جره و بالاده	کازرون	فارس	۷	دادین
جره و بالاده	کازرون	فارس	۷	فامور
خشت	کازرون	فارس	۷	امامزاده محمد
خشت	کازرون	فارس	۷	بورکی
کنارتخته و کمارج	کازرون	فارس	۷	کمارج

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان ^۸	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
کوهمره	کازرون	فارس	۷	کوهمره
کوهمره	کازرون	فارس	۶	دشت برم
اوز	لارستان	فارس	۶	بیدشهر
اوز	لارستان	فارس	۶	فیشور
بنارویه	لارستان	فارس	۶	بنارویه
بنارویه	لارستان	فارس	۶	ده فیش
بیرم	لارستان	فارس	۷	بیرم
بیرم	لارستان	فارس	۷	بالاده
جویم	لارستان	فارس	۶	جویم
جویم	لارستان	فارس	۶	هرم
صحرای باغ	لارستان	فارس	۷	صحرای باغ
صحرای باغ	لارستان	فارس	۷	عمادده
گراش	لارستان	فارس	۶	ارد
گراش	لارستان	فارس	۷	فداغ
مرکزی	لارستان	فارس	۷	درزوسایبان
اشکنان	لامرد	فارس	۷	اشکنان
اشکنان	لامرد	فارس	۷	کال
علامرودشت	لامرد	فارس	۷	خیرگو
علامرودشت	لامرد	فارس	۷	علامرودشت
مرکزی	لامرد	فارس	۶	چاه ورز
مرکزی	لامرد	فارس	۶	حومه
مرکزی	لامرد	فارس	۶	سیگار
درودزن	مرودشت	فارس	۶	ابرج
درودزن	مرودشت	فارس	۶	درودزن
درودزن	مرودشت	فارس	۶	رامجردو
سیدان	مرودشت	فارس	۶	رحمت
کامفیروز	مرودشت	فارس	۶	خرم مکان
کامفیروز	مرودشت	فارس	۶	کامفیروز جنوبی
کامفیروز	مرودشت	فارس	۶	کامفیروز شمالی
مرکزی	مرودشت	فارس	۶	رامجرد یک

تابعیت تقسیماتی			ضریب دهستان ^۸	دهستان کمتر توسعه یافته
بخش	شهرستان	استان		
مرکزی	مرودشت	فارس	۶	محمدآباد
دشمن زیاری	ممسنی	فارس	۷	دشمن زیاری
دشمن زیاری	ممسنی	فارس	۷	مشایخ
ماهور میلاتی	ممسنی	فارس	۸	ماهور
ماهور میلاتی	ممسنی	فارس	۸	میشان
مرکزی	ممسنی	فارس	۶	فهلپیان
مرکزی	ممسنی	فارس	۶	جوزار
مرکزی	ممسنی	فارس	۶	بکش دو
مرکزی	ممسنی	فارس	۶	بکش یک
مرکزی	ممسنی	فارس	۶	جاوید ماهوری
اسیر	مهر	فارس	۷	اسیر
اسیر	مهر	فارس	۷	دشت لاله
گله‌دار	مهر	فارس	۷	گله دار
گله‌دار	مهر	فارس	۷	فال
مرکزی	مهر	فارس	۷	ارودان
مرکزی	مهر	فارس	۷	مهر
وراوی	مهر	فارس	۶	خوزی
وراوی	مهر	فارس	۷	وراوی
آباده طشک	نی‌ریز	فارس	۶	حنا
آباده طشک	نی‌ریز	فارس	۶	آباده طشک
آباده طشک	نی‌ریز	فارس	۶	بختگان
پشتکوه	نی‌ریز	فارس	۷	دهچاه
پشتکوه	نی‌ریز	فارس	۷	مشکان
قطروه	نی‌ریز	فارس	۷	ریز آب
قطروه	نی‌ریز	فارس	۷	قطروه
مرکزی	نی‌ریز	فارس	۶	رستاق
مرکزی	نی‌ریز	فارس	۶	هرگان

(شناسایی مناطق کمتر توسعه یافته کشور، ریاست جمهوری، ۱۳۸۶)

بر اساس مطالعات مذکور، ۳/۸۲ درصد از دهستان‌ها، محرومیت بالایی (ضریب ۹/۵۸) داشته، ۳۰/۵۷ درصد دارای محرومیت متوسط (ضریب ۷) و ۶۵/۶۰ درصد نیز از محرومیت پایینی (ضریب ۶) برخوردار بوده‌اند. شایان ذکر است، ضرایب بر اساس ۵ تا ۹ تعیین شده و ضریب ۵ به معنی محرومیت کمتر و ضریب ۹ به معنی محرومیت بیش‌تر است.

دهستان‌های دژگاه، دهرم، هنگام، ماهور، میشان و پشتکوه رستم در شهرستان‌های دهرم، مرکزی، ماهور میلانی و سورنا در اولویت میزان فقر قرار دارند.

ج) پژوهش دیگر مربوط به اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق توسط بنیاد برکت صورت گرفته است. در این طرح ۵۴ شاخص به منظور سنجش سطح محرومیت مورد استفاده قرار گرفته شده است.

سنجش میزان محرومیت: بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی) میانگین وزن هر یک از شاخص‌ها مشخص شده و بر پایه آن پهنه‌بندی و سطح‌بندی بخش‌های محروم (به واسطه مجموع امتیاز شاخص ترکیبی کل) مشخص شده است. از این رو با رتبه‌بندی شاخص‌ها از طریق وزن دهی جایگاه هر استان، شهرستان و بخش به لحاظ میزان محرومیت مشخص شده است. شاخص‌های مذکور به شرح جدول زیر است:

جدول ۶۳- وزن شاخص‌های ترکیبی بر اساس روش مک گراناها (روش ضریب همبستگی)

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۱	نرخ اشتغال (درصد)	۰/۰۸۳۵
۲	نرخ اشتغال زنان (درصد)	۰/۱۱۴۸
۳	نرخ فعالیت (درصد)	۰/۱۴۰۷
۴	بار تکفل شغلی (نفر به ازای هر نفر شاغل)	۰/۱۶۴۳
۵	نسبت شاغلان بخش کشاورزی به کل شاغلان (درصد)	۰/۱۹۱۶
۶	نسبت شاغلان بخش صنعت به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۲۲۳
۷	نسبت شاغلان بخش خدمات به کل شاغلان (درصد)	۰/۲۴۴۳
۸	نسبت مساحت اراضی راعی به کل مساحت بخش	۰/۲۷۴۵

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۹	نسبت مساحت اراضی زراعی آبی به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۰۲۳
۱۰	نسبت مساحت اراضی زراعی دیم به کل اراضی زراعی (درصد)	۰/۳۲۵۱
۱۱	نسبت مساحت اراضی باغی به کل اراضی (درصد)	۰/۳۵۸۸
۱۲	سرانه دام سنگین خانوار (رأس)	۰/۳۹۳۰
۱۳	سرانه دام سبک خانوار (رأس)	۰/۴۱۹۵
۱۴	تراکم تراکتور در هر ۱۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۵۰۲
۱۵	تراکم کمباین در هر ۱۰۰۰ هکتار اراضی	۰/۴۸۱۵
۱۶	نسبت شرکت تعاونی روستایی به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۰۲۷
۱۸	نسبت روستاهای بهره‌مند از گاز به تعداد روستا (درصد)	۰/۵۳۶۰
۱۹	نسبت شعب بانک به ۱۰/۰۰۰ نفر جمعیت	۰/۵۵۵۴
۲۰	فاصله مرکز بخش از مرکز شهرستان (Km)	۰/۵۸۵۹
۲۱	فاصله مرکز بخش از مرکز استان (Km)	۰/۶۰۳۷
۲۲	شدت فرسایش	۰/۶۳۷۴
۲۳	قابلیت اراضی	۰/۶۶۸۹
۲۴	ارتفاع	۰/۶۹۳۴
۲۵	کلاس شیب	۰/۷۲۳۲
۲۶	میزان بارش	۰/۷۴۶۲
۳۱	دما	۰/۷۶۹۱
۳۲	اقلیم	۰/۷۹۹۸
۳۳	منابع آب	۰/۸۲۷۱
۳۴	تعداد معدن	۰/۸۵۵۵
۳۵	پتانسیل زلزله	۰/۸۷۹۴

ردیف	شاخص	میانگین وزن شاخص‌ها
۳۶	پتانسیل سیل	۰/۹۰۵۹
۳۷	بعد خانوار	۰/۹۳۰۰
۳۸	نرخ رشد جمعیت (درصد)	۰/۹۵۸۹
۳۹	نسبت جنسی (درصد)	۰/۹۸۵۰
۴۰	تراکم جمعیت	۱/۰۱۰۸
۴۱	نسبت شهرنشینی (درصد)	۱/۰۴۴۰
۴۲	نرخ باسوادی (درصد)	۱/۰۶۷۸
۴۳	نرخ باسوادی زنان (درصد)	۱/۰۹۸۱
۴۴	نسبت باسوادان با تحصیلات عالی به کل باسوادان (درصد)	۱/۱۲۲۸
۴۵	نسبت مراکز بهداشتی درمانی و خانه بهداشت به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۴۶۵
۴۶	نسبت پزشک به جمعیت (ده هزار نفر جمعیت)	۱/۱۸۲۲
۴۷	نسبت مدرسه راهنمایی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۰۴۲
۴۸	نسبت دبیرستان و هنرستان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۳۰۶
۴۹	نسبت کتابخانه و کانون پرورش فکری کودکان به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۵۸۸
۵۰	نسبت تأسیسات ورزشی به تعداد روستا (درصد)	۱/۲۹۰۰
۵۱	نسبت روستاهای بهره‌مند از آب آشامیدنی سالم (درصد)	۱/۳۱۳۳
۵۲	نسبت روستاهای بهره‌مند از دفتر پستی به تعداد روستا (درصد)	۱/۳۳۷۲
۵۳	نسبت جمعیت تحت پوشش کمیته امداد و بهزیستی به کل جمعیت (درصد)	۱/۳۶۱۱
۵۴	نسبت روستاهای خالی از سکنه به کل روستاها (درصد)	۰/۰۳۴۶

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

جدول ۶۴- مناطق کم تر توسعه یافته استان فارس

ردیف	استان	شهرستان	بخش
۱	فارس	اقلید	حسن آباد
۲	فارس	اقلید	سده
۳	فارس	اقلید	مرکزی اقلید
۴	فارس	بوانات	سرچهان
۵	فارس	بوانات	مرکزی بوانات
۶	فارس	جهرم	سیمکان
۷	فارس	جهرم	کردیان
۸	فارس	خرامه	کربال
۹	فارس	خنج	محمله
۱۰	فارس	خنج	مرکزی خنج
۱۱	فارس	داراب	رستاق
۱۲	فارس	داراب	فورگ
۱۳	فارس	داراب	مرکزی داراب
۱۴	فارس	رستم	سورنا
۱۵	فارس	رستم	مرکزی رستم
۱۶	فارس	زرین دشت	ایزدخواست
۱۷	فارس	زرین دشت	مرکزی زرین دشت
۱۸	فارس	سپیدان	بیضا
۱۹	فارس	سپیدان	مرکزی سپیدان
۲۰	فارس	سپیدان	همایجان
۲۱	فارس	شیراز	ارژن

دهرم	فراشبند	فارس	۲۲
مرکزی فراشبند	فراشبند	فارس	۲۳
ششده و قره بلاغ	فسا	فارس	۲۴
شیبکوه	فسا	فارس	۲۵
کامفیروز	مروذشت	فارس	۲۶
دشمن زیاری	ممسنی	فارس	۲۷
ماهور میلانی	ممسنی	فارس	۲۸
مرکزی ممسنی	ممسنی	فارس	۲۹
اسیر	مهر	فارس	۳۰
گله‌دار	مهر	فارس	۳۱
مرکزی مهر	مهر	فارس	۳۲
وراوی	مهر	فارس	۳۳
آباد طشک	نی‌ریز	فارس	۳۴
پشتکوه	نی‌ریز	فارس	۳۵
قطرویه	نی‌ریز	فارس	۳۶

(اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶)

نتایج این پژوهش حاکی از آن است که در مجموع، ۵۶۴ بخش و شهرستان محروم در استان‌های مختلف کشور مورد سنجش قرار گرفته است. در این میان استان فارس دارای ۳۶ شهرستان و ۱۶ بخش محروم است. شهرستان‌های ممسنی بخش ماهور میلانی، داراب بخش رستاق، ممسنی بخش دشمن زیاری، رستم بخش سورنا، کازرون بخش کوهمره و قیروکارزین بخش افزر به ترتیب در ردیف‌های ۳۷، ۵۹، ۷۰، ۱۰۲، ۱۱۴ و ۱۲۱ مناطق محروم کشور به حساب آمدند. بدیهی است رفع محرومیت مناطق مذکور مستلزم شناخت کافی از امکانات و پتانسیل‌های منطقه‌ای و بهره‌گیری از آن‌ها در جهت رفع محرومیت و دستیابی به توسعه پایدار است. مزیت‌های

نسبی مناطق محروم استان فارس در سه بخش عمده اقتصادی یعنی کشاورزی، صنعت و خدمات و زیر بخش‌های آن به شرح زیر است:

الف) کشاورزی:

- مزیت نسبی در تولید محصولات باغی نظیر لیمو شیرین، پرتغال، سیب، انگور آبی و دیم، نارنگی، لیموترش، خرما، هلو و سایر مرکبات، گردو، به، انجیر دیم (استهبان و داراب)، بادام دیم، آلو، پسته، زردآلو، بادام آبی، نارنج، زیتون، خرمالو، انجیر آبی، گوجه، شلیل، شفتالو، گیلاس، گلابی و گل محمدی (در شهرستان داراب)، شایان ذکر است استان فارس بزرگ‌ترین تولیدکننده محصولات باغی کشور است و انجیر تولیدی استهبان معروفیت جهانی دارد. همچنین شهرستان داراب به‌عنوان دومین انجیرستان دیم دنیا شناخته شده است.
- مزیت نسبی در تولید گندم، جو، گوجه فرنگی، ذرت علوفه‌ای، یونجه، هندوانه، چغندرقد، پیاز، سیب‌زمینی و سایر سبزیجات، ذرت دانه‌ای، شلتوک، خربزه، خیار، لوبیا، سایر نباتات علوفه‌ای، پنبه، نخود، عدس و شبدر.
- مزیت نسبی در دامداری و دام‌پروری و پرورش دام سبک.
- مزیت نسبی در پرورش دام سنگین به خصوص در بخش‌های بیضای سیدان، جره و بالاده کازرون، مرکزی ممسنی، کریال خرامه، ارژن شیراز، مرکزی داراب و بخش مرکزی اقلید.
- مزیت نسبی در تولید گوشت مرغ و تخم مرغ
- مزیت نسبی در تولید گوشت شتر مرغ و بلدرچین
- مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل به‌ویژه در بخش‌های محروم شهرستان‌های استان که مساحت قابل توجه باغات و یا وجود مراتع و چراگاه‌ها، شرایط مناسب پرورش را ایجاد کرده است.
- مزیت نسبی و داشتن پتانسیل بالنسبه مناسب در پرورش ماهیان سرد و گرم آبی و آبی‌پروری با توجه به وجود رودخانه‌های دائمی در برخی از بخش‌های محروم استان.
- مزیت نسبی در وجود مراتع بالنسبه مناسب برای دامداری دام سبک توسط عشایر کوچ‌روی فارس.

ب) صنعت:

- وجود ناحیه صنعتی چای دشت در شهرستان فیروزآباد (جای دشت)

- وجود ناحیه صنعتی بوانات در بخش مرکزی شهرستان بوانات
- وجود ناحیه صنعتی بیضا در بخش بیضا شهرستان سپیدان
- وجود ناحیه صنعتی تیمارجان در بخش مرکزی شهرستان اقلید
- وجود ناحیه صنعتی حاجی آباد در بخش مرکزی شهرستان زرین دشت
- وجود ناحیه صنعتی حسن آباد فارس در بخش حسن آباد شهرستان اقلید
- وجود ناحیه صنعتی خنجشت در بخش مرکزی شهرستان اقلید
- وجود ناحیه صنعتی درودزن در بخش درودزن شهرستان مرو دشت
- وجود ناحیه صنعتی سده در بخش سده شهرستان اقلید
- وجود ناحیه صنعتی کام فیروز در بخش کام فیروز شهرستان مرو دشت
- وجود ناحیه صنعتی کوثر در بخش کردیان شهرستان جهرم
- وجود ناحیه صنعتی نیایی در بخش مرکزی شهرستان لامرد
- وجود ناحیه صنعتی همایجان در بخش همایجان شهرستان سپیدان
- وجود ناحیه صنعتی رستم در بخش مرکزی شهرستان رستم
- وجود ناحیه صنعتی جره و بالاده در بخش جره و بالاده شهرستان کازرون
- وجود ناحیه صنعتی بیرم شهرستان لار
- وجود شهرک صنعتی آواده طشک در بخش آواده طشک شهرستان نی ریز
- وجود شهرک صنعتی اقلید ۱، ۲، ۳ در بخش مرکزی شهرستان اقلید
- وجود شهرک صنعتی اوز در بخش اوز شهرستان لار
- وجود شهرک صنعتی جهرم در بخش کردیان شهرستان جهرم
- وجود شهرک صنعتی خنج در بخش مرکزی شهرستان خنج
- وجود شهرک صنعتی داراب در بخش مرکزی شهرستان داراب

- وجود شهرک صنعتی دریمه در شهرستان خرامه
- وجود شهرک صنعتی زرین دشت (فارس) در بخش مرکزی شهرستان زرین دشت
- وجود شهرک صنعتی سپیدان در بخش همایجان شهرستان سپیدان
- وجود شهرک صنعتی سپیدان ۲ در بخش بیضا شهرستان سپیدان
- وجود شهرک صنعتی صنایع انرژی بر در بخش مرکزی شهرستان لامرد
- وجود شهرک صنعتی فراشبند در بخش آویز شهرستان فراشبند
- وجود شهرک صنعتی فیروزآباد (میمند) در بخش میمند شهرستان فیروزآباد
- وجود شهرک صنعتی قیروکارزین در بخش مرکزی شهرستان قیروکارزین
- وجود شهرک صنعتی گراش در بخش مرکزی شهرستان گراش
- وجود شهرک صنعتی لامرد در بخش مرکزی شهرستان لامرد
- وجود شهرک صنعتی ملوجان در بخش بیضا شهرستان سپیدان
- وجود شهرک صنعتی مهر در بخش مرکزی شهرستان مهر
- وجود شهرک صنعتی نورآباد ممسنی در بخش مرکزی ممسنی
- وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن سنگ مرمریت، سنگ لاشه، سنگ گچ، سنگ آهک، سنگ چینی، سنگ گرانیت، فلدسپات، کرومیت، سرب و روی در بخش‌های محروم استان
- مزیت نسبی در تولید قالی و قالیچه، جاجیم، پارچه‌های پشمی محلی عشایری و صنایع دستی متنوع شامل: گبه بافی، حصیربافی و گیوه‌دوزی در رستم و مرودشت و فراشبند، سوزن‌بافی در رستم، پارچه‌های گلدوزی در لارستان، منبت کاری و قلمدان‌سازی و جعبه‌سازی و قاشق‌تراشی در اقلید فارس
- مزیت نسبی در تولید چرم و داشتن پتانسیل ایجاد صنایع چرمی، ساخت کیف، کفش و لباس چرمی، در بخش‌های دارای دام سبک و سنگین قابل توجه

- مزیت نسبی در وجود سیلوها و سردخانه‌ها برای نگهداری محصولات کشاورزی و جذابیت‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی، تکمیلی، فرآوری و بسته‌بندی محصولات به‌ویژه برای خرما (خرمای جهرم، خنج و قیروکارزین)، مرکبات به‌ویژه لیموترش جهرم و انگور و انجیر استهبان
- مزیت نسبی در تولید گلاب، عطرها و عرقجات و پتانسیل ایجاد صنایع وابسته به آن در داراب و بخش میمند فیروزآباد

ج) خدمات:

- مزیت نسبی در ارائه خدمات بازرگانی به لحاظ وجود ده محور صنعتی در ساتان و ۱۷ سایت گلخانه‌ای در ۱۰ شهرستان این استان و وجود دومین فرودگاه بین‌المللی کشور بعد از فرودگاه امام خمینی (ره) در لارستان فارس که دارای موقعیت تجاری و ترانزیتی بسیار خوبی است و هم‌چنین برخورداری از مزیت نسبی در صنعت الکترونیک و تولید الکتروموتور، ژنراتور و ترانسفورماتور و تأثیر مستقیم و غیرمستقیم آن در ایجاد فرصت‌های شغلی به‌ویژه برای جوانان بخش‌های محروم منطقه و عرضه و فروش محصولات تولیدی بخش‌های محروم استان

- مزیت نسبی در وجود گمرکات شیراز، لار، لامرد و داراب
- وجود پتانسیل و مزیت نسبی در ارائه خدمات حمل و نقل و بازرگانی با عنایت به هم‌جواری با استان بوشهر و دسترسی به بنادر آن استان.
- مزیت نسبی در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری با وجود جاذبه‌های تاریخی، طبیعی، فرهنگی، مذهبی و برخورداری از ظرفیت‌های میراث فرهنگی و توسعه توریسم و وجود مجموعه تاریخی تخت جمشید که به عنوان نماد ملی ایران و تمام کشورهای حوزه ایران قدیم (فلات ایران) محسوب می‌شود. هم‌چنین وجود پیست سوارکاری و دو پیست اسکی و اسکی روی چمن در سپیدان فارس.
- مزیت نسبی در زمینه ایجاد اقامتگاه‌های سنتی بومی در برخی از بخش‌های محروم این استان و کنار دریاچه‌های بختگان، پریشان، طشک و مهارلو
- مزیت نسبی وجود مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای متعدد در استان که زمینه توانمندسازی مهارتی جوانان مستعد بخش‌های مناطق محروم را فراهم می‌کند.
- مزیت نسبی در وجود مناطق ویژه اقتصادی شیراز و فسا (اطلس مناطق محروم کشور، بنیاد برکت، ۱۳۹۶).

۳-۲-۲- شاخص های جمعیتی دهستان های محروم استان فارس

بر اساس داده های شماری سال ۱۳۹۵، جمعیت کل ساکن در مناطق محروم استان فارس برابر با ۹۶۴/۱۶۸ نفر است. از این تعداد ۴۷۳/۳۴۲ نفر زن و ۴۹۰/۸۲۶ نفر مرد هستند. تعداد خانوار ساکن در این مناطق برابر با ۲۸۰/۴۲۵ است. میانگین بعد خانوار برابر با ۳/۴ است و میانگین نسبت جنسی در این مناطق برابر با ۱۰۲/۲ می باشد. نسبت جنسی در مناطق محروم این استان کمی پایین تر از متوسط نسبت جنسی در کل کشور (۱۰۳) است. بعد خانوار این مناطق نیز نزدیک به متوسط بعد خانوار در کل کشور است (متوسط بعد خانوار کل کشور در سرشماری ۱۳۹۵ برابر با ۳/۳ بوده است). بالاترین نسبت جنسی مربوط به دهستان مشکان شهرستان نی ریز با نسبت ۱۲۲/۴ است. پس از آن دهستان های فتح آباد شهرستان قیر و کارزین، پل به پائین جهرم، مبارک آباد قیر و کارزین، بکان شهرستان اقلید و دهستان هرگان شهرستان نی ریزی به ترتیب با ۱۱۹/۹، ۱۱۳/۹، ۱۱۲/۴، ۱۱۲/۱ و ۱۱۲ و بالاترین نسبت جنسی را دارا هستند.

بعد خانوار نیز به ترتیب در دهستان های آویز، دیران، خرم مکان، فال، هرم و تنگ نارک به ترتیب با ۴، ۴، ۴، ۳/۹، ۳/۹ و ۳/۹ در شهرستان های فراشبند، زرین دشت، مرودشت، مهر، لارستان و خنج بیش ترین میزان را داشته است.

جدول ۶۵- شاخص های جمعیتی مناطق محروم استان فارس

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
شماره	استان	شهرستان	دهستان محروم	تعداد خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	تعداد کل	خانوار
مرکزی	فارس	ارسنجان	خبریز	۳/۴	۱۰۷/۸	۳,۴۰۰	۳,۶۶۵	۷,۰۶۵	۲,۰۹۳
مرکزی	فارس	ارسنجان	علی آباد ملک	۳/۳	۱۰۲/۷	۴,۳۲۳	۴,۴۳۸	۸,۷۶۱	۲,۶۷۵
حسن آباد	فارس	اقلید	احمدآباد	۳/۶	۱۰۵/۱	۲,۵۹۶	۲,۷۲۸	۵,۳۲۴	۱,۴۷۹
حسن آباد	فارس	اقلید	بکان	۳/۴	۱۱۲/۱	۱,۴۶۷	۱,۶۴۴	۳,۱۱۱	۹۱۵
حسن آباد	فارس	اقلید	حسن آباد	۳/۶	۱۰۴/۵	۲,۹۵۸	۳,۰۹۰	۶,۰۴۸	۱,۶۷۵
سده	فارس	اقلید	آسپاس	۳/۶	۱۰۸/۸	۱,۸۹۰	۲,۰۵۶	۳,۹۴۶	۱,۱۰۶
سده	فارس	اقلید	دژکرد	۳/۴	۱۰۴/۶	۱,۵۸۲	۱,۶۵۴	۳,۲۳۶	۹۶۲
سده	فارس	اقلید	سده	۳/۴	۱۱۲/۱	۲۰۶	۲۳۱	۴۳۷	۱۲۸
مرکزی	فارس	اقلید	خسروشیرین	۳/۴	۱۰۵/۷	۱,۵۰۵	۱,۵۹۱	۳,۰۹۶	۹۲۱
مرکزی	فارس	اقلید	خنجشت	۳/۵	۱۰۴/۳	۴,۷۴۲	۴,۹۴۵	۹,۶۸۷	۲,۷۸۸
مرکزی	فارس	اقلید	شهرمیان	۳/۳	۱۰۱	۱,۹۱۴	۱,۹۲۳	۳,۸۴۷	۱,۱۵۲

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
ردیف	شهرستان	استان	دهستان کهنه نوسه یافته	تعداد خانوار	تعداد جنسیت	تعداد زنان	تعداد مردان	تعداد جمعیت	خانوار
	سرجهان	فارس	باغ صفا	۳/۳	۱۰۵/۳	۲,۴۳۷	۲,۵۶۷	۵,۰۰۴	۱,۵۳۸
	سرجهان	فارس	توجردی	۳/۳	۱۰۹/۱	۳,۵۰۹	۳,۸۲۸	۷,۳۳۷	۲,۲۲۴
	سرجهان	فارس	سرجهان	۳/۲	۱۰۲/۹	۱,۸۲۵	۱,۸۷۸	۳,۷۰۳	۱,۱۵۶
	مرکزی	فارس	سروستان	۳/۰	۱۰۲	۲,۰۰۰	۲,۰۳۹	۴,۰۳۹	۱,۳۵۳
	مرکزی	فارس	سیمکان	۳/۰	۱۰۵/۴	۱,۲۲۳	۱,۲۸۹	۲,۵۱۲	۸۳۴
	مرکزی	فارس	باغستان	۳/۱	۱۰۷	۲,۱۳۰	۲,۲۸۰	۴,۴۱۰	۱,۴۰۱
	مرکزی	فارس	مزایجان	۳/۲	۱۰۶/۱	۱,۴۴۸	۱,۵۳۷	۲,۹۸۵	۹۴۱
	پاسارگاد	فارس	ابوالوردی	۳/۶	۱۰۱/۲	۱,۳۶۱	۱,۳۷۸	۲,۷۳۹	۷۶۵
	پاسارگاد	فارس	مادر سلیمان	۳/۶	۱۰۵	۹۱۵	۹۶۱	۱,۸۷۶	۵۱۷
	مرکزی	فارس	سرپنیران	۳/۳	۱۰۸/۶	۶۸۳	۷۴۲	۱,۴۲۵	۴۳۵
	مرکزی	فارس	کمین	۳/۳	۱۰۵/۸	۲,۶۲۴	۲,۷۷۵	۵,۳۹۹	۱,۶۲۲
	خفر	فارس	راهگان	۳/۱	۱۰۳/۵	۴,۴۵۸	۴,۶۱۳	۹,۰۷۱	۲,۸۹۰
	سیمکان	فارس	پشت پر	۳/۲	۱۰۷/۵	۲,۴۷۵	۲,۶۶۰	۵,۱۳۵	۱,۵۸۵
	سیمکان	فارس	پل به پایین	۳/۵	۱۱۳/۹	۲,۳۵۸	۲,۶۸۶	۵,۰۴۴	۱,۴۲۳
	سیمکان	فارس	پل به بالا	۳/۴	۱۰۰/۲	۳,۰۱۴	۳,۰۱۹	۶,۰۳۳	۱,۷۶۵
	کردیان	فارس	قطب آباد	۳/۰	۱۲۰/۶	۷۰۸	۸۵۴	۱,۵۶۲	۵۲۲
	کردیان	فارس	علویه	۳/۰	۱۰۸/۴	۲,۷۸۹	۳,۰۲۴	۵,۸۱۳	۱,۹۱۴
	مرکزی	فارس	کوهک	۳/۴	۱۰۴/۰	۱,۰۱۱	۱,۰۵۱	۲,۰۶۲	۶۰۱
	مرکزی	فارس	خرمی	۳/۱	۱۰۱/۲	۶۴۳	۶۵۱	۱,۲۹۴	۴۱۹
	مرکزی	فارس	قشلاق	۳/۵	۱۰۸/۵	۱,۸۹۲	۲,۰۵۳	۳,۹۴۵	۱,۱۳۳
	مشهدمرغاب	فارس	شهید آباد	۳/۳	۱۰۷/۳	۱,۶۲۹	۱,۷۴۸	۳,۳۷۷	۱,۰۱۲
	محملة	فارس	باغان	۳/۷	۹۶/۹	۲,۱۱۹	۲,۰۵۴	۴,۱۷۳	۱,۱۳۷
	محملة	فارس	محملة	۳/۷	۹۸/۴	۲,۷۴۸	۲,۷۰۴	۵,۴۵۲	۱,۴۹۳
	مرکزی	فارس	تنگ نارک	۳/۹	۱۰۳/۶	۱,۷۳۰	۱,۷۹۳	۳,۵۲۳	۹۰۹
	مرکزی	فارس	سیف آباد	۳/۶	۱۰۰/۹	۴,۴۷۵	۴,۵۱۷	۸,۹۹۲	۲,۵۰۳
	رستاق	فارس	رستاق	۳/۵	۱۰۳/۱	۴,۳۴۷	۴,۴۸۳	۸,۸۳۰	۲,۵۳۵
	رستاق	فارس	کوهستان	۳/۴	۱۰۴/۱	۲,۷۲۵	۲,۸۳۶	۵,۵۶۱	۱,۶۵۳
	فورگ	فارس	آبشور	۳/۶	۹۹/۷	۳,۴۵۳	۳,۴۴۴	۶,۸۹۷	۱,۹۳۳
	فورگ	فارس	فورگ	۳/۳	۱۰۳/۱	۴,۰۵۵	۴,۱۸۲	۸,۲۳۷	۲,۵۱۶
	مرکزی	فارس	بالش	۳/۵	۱۰۵/۵	۶,۸۱۹	۷,۱۹۴	۱۴,۰۱۳	۴,۰۲۳

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
ردیف	شماره ثبت	استان	نوعه یا قلمرو	بند خانوار	سپید	قلمداد زنان	قلمداد مردان	جمعیت	خانوار
مرکزی	داراب	فارس	بختاجرد	۳/۴	۱۰/۱/۱	۴,۵۸۱	۴,۶۳۳	۹,۲۱۴	۲,۷۵۰
مرکزی	داراب	فارس	پاسخن	۳/۳	۱۰/۶/۶	۵,۰۸۳	۵,۴۱۶	۱۰,۴۹۹	۳,۱۵۷
مرکزی	داراب	فارس	فسارود	۳/۲	۱۰/۴/۵	۳,۸۲۴	۳,۹۹۵	۷,۸۱۹	۲,۴۲۱
مرکزی	داراب	فارس	قریه الخیر	۳/۵	۱۰/۱/۲	۴,۳۶۵	۴,۴۱۷	۸,۷۸۲	۲,۵۱۲
مرکزی	داراب	فارس	قلعه بیابان	۳/۳	۱۰/۱/۹	۳,۷۰۱	۳,۷۷۱	۷,۴۷۲	۲,۲۳۶
مرکزی	داراب	فارس	نصروان	۳/۳	۱۰/۳	۳,۶۱۲	۳,۷۲۱	۷,۳۳۳	۲,۱۹۷
مرکزی	داراب	فارس	هشیوار	۳/۷	۱۱/۶/۴	۷,۱۲۹	۸,۲۹۶	۱۵,۴۲۵	۴,۱۸۰
سورنا	رستم	فارس	رستم سه	۳/۶	۹/۸/۵	۳,۱۴۱	۳,۰۹۳	۶,۲۳۴	۱,۷۵۲
سورنا	رستم	فارس	پشتکوه رستم	۳/۶	۹/۶	۳,۹۸۶	۳,۸۲۵	۷,۸۱۱	۲,۱۵۷
مرکزی	رستم	فارس	رستم دو	۳/۵	۱۰/۰	۳,۲۵۷	۳,۲۵۷	۶,۵۱۴	۱,۸۸۸
مرکزی	رستم	فارس	رستم یک	۳/۴	۹/۸/۲	۵,۸۱۹	۵,۷۱۵	۱۱,۵۳۴	۳,۳۶۰
ایزدخواست	زرین دشت	فارس	ایزدخواست شرقی	۳/۷	۹/۸/۷	۲,۵۸۳	۲,۵۵۰	۵,۱۳۳	۱,۳۹۰
ایزدخواست	زرین دشت	فارس	ایزدخواست غربی	۳/۶	۹/۷/۷	۲,۴۶۰	۲,۴۰۴	۴,۸۶۴	۱,۳۳۳
مرکزی	زرین دشت	فارس	دیران	۴/۰	۸/۷/۳	۳۶۹	۳۲۲	۶۹۱	۱۷۱
مرکزی	زرین دشت	فارس	زیرآب	۳/۵	۱۰/۵/۶	۳,۵۸۴	۳,۷۸۵	۷,۳۶۹	۲,۱۰۹
مرکزی	زرین دشت	فارس	خسویه	۳/۴	۱۰/۰/۸	۵,۲۲۱	۵,۲۶۲	۱۰,۴۸۳	۳,۰۴۸
بیضا	سپیدان	فارس	باناش	۳/۵	۱۰/۱/۴	۴,۶۶۶	۴,۷۳۱	۹,۳۹۷	۲,۶۹۸
بیضا	سپیدان	فارس	کوشک هزار	۳/۴	۱۰/۸/۷	۵,۲۱۶	۵,۶۶۹	۱۰,۸۸۵	۳,۱۹۰
بیضا	سپیدان	فارس	بیضا	۳/۳	۱۰/۴/۲	۶,۰۴۷	۶,۳۰۲	۱۲,۳۴۹	۳,۶۹۵
مرکزی	سپیدان	فارس	کمه	۳/۵	۱۰/۱/۴	۱,۶۷۰	۱,۶۹۳	۳,۳۶۳	۹۶۳
مرکزی	سپیدان	فارس	خفری	۳/۲	۱۰/۳/۳	۲,۲۶۰	۲,۳۳۴	۴,۵۹۴	۱,۴۳۷
همایجان	سپیدان	فارس	شش پیر	۳/۶	۱۰/۴/۶	۵,۰۶۰	۵,۲۹۵	۱۰,۳۵۵	۲,۸۶۲
همایجان	سپیدان	فارس	همایجان	۳/۴	۱۰/۱/۷	۵,۹۸۶	۶,۰۸۷	۱۲,۰۷۳	۳,۵۸۸
همایجان	سپیدان	فارس	سرناباد	۳/۱	۸۹/۵	۱,۲۰۸	۱,۰۸۱	۲,۲۸۹	۷۴۸
ارژن	شیراز	فارس	دشت ارژن	۳/۴	۹/۷/۲	۲,۳۱۸	۲,۲۵۳	۴,۵۷۱	۱,۳۳۱
ارژن	شیراز	فارس	قره چمن	۳/۵	۱۰/۲/۹	۳,۸۷۰	۳,۹۸۴	۷,۸۵۴	۲,۲۳۷
ارژن	شیراز	فارس	کوهمره سرخی	۳/۵	۹۶/۵	۳,۵۶۷	۳,۴۴۲	۷,۰۰۹	۱,۹۸۶
زرقان	شیراز	فارس	رحمت آباد	۳/۳	۱۰/۷/۴	۲,۹۹۵	۳,۲۱۷	۶,۲۱۲	۱,۸۷۳
کربال	شیراز	فارس	خیرآباد	۳/۴	۱۰/۵	۳,۲۲۸	۳,۳۸۸	۶,۶۱۶	۱,۹۴۳
کربال	شیراز	فارس	دهاقان	۳/۳	۱۰/۴/۶	۲,۳۴۷	۲,۴۵۶	۴,۸۰۳	۱,۴۷۶

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
رقعه	مقره	استان	نوسه دهستان کهنه	بند خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار
		فارس	سفلی	۳/۱	۱۰۸	۳,۳۷۶	۳,۶۴۷	۷,۰۲۳	۲,۲۸۷
		فارس	فرمشکان	۳/۳	۱۰۷/۹	۲,۸۳۰	۳,۰۵۳	۵,۸۸۳	۱,۸۰۹
		فارس	سیاخ دارنگون	۳/۵	۱۱۰	۵,۰۸۴	۵,۵۹۰	۱۰,۶۷۴	۳,۰۷۷
		فارس	دزگاه	۳/۶	۹۸/۵	۲,۰۱۶	۱,۹۸۵	۴,۰۰۱	۱,۱۰۱
		فارس	دهرم	۳/۷	۱۱۵/۸	۶۸۵	۷۹۳	۱,۴۷۸	۳۹۵
		فارس	آویز	۴	۱۱۱/۸	۴,۰۲۰	۴,۶۹۴	۸,۵۱۴	۲,۱۳۶
		فارس	نوجین	۳/۶	۹۳/۷	۱,۵۳۵	۱,۴۳۸	۲,۹۷۳	۸۲۶
		فارس	ششده	۳/۳	۱۰۷/۲	۳,۰۳۱	۳,۲۴۸	۶,۲۷۹	۱,۹۲۴
		فارس	قرا بلاغ	۳/۳	۱۰۸	۵,۶۲۱	۶,۰۷۰	۱۱,۶۹۱	۳,۵۷۳
		فارس	فدشکونه	۳/۳	۱۰۴	۳,۱۳۱	۳,۲۵۷	۶,۳۸۸	۱,۹۱۸
		فارس	میانده	۳/۴	۱۰۲/۹	۲,۴۱۵	۲,۶۸۵	۴,۹۰۰	۱,۴۲۱
		فارس	جنگل	۳/۴	۱۰۳/۳	۲,۷۲۳	۲,۸۱۲	۵,۵۳۵	۱,۶۴۱
		فارس	نوبندگان	۳/۳	۱۰۲/۲	۳,۹۳۳	۴,۰۱۸	۷,۹۵۱	۲,۴۰۸
		فارس	جایداشت	۳/۲	۱۰۱/۱	۵,۳۶۶	۵,۴۲۷	۱۰,۷۹۳	۳,۳۹۷
		فارس	خواجهای	۳/۱	۹۸/۵	۳,۰۷۸	۳,۰۳۱	۶,۱۰۹	۱,۹۵۱
		فارس	دادنجان	۳/۳	۹۵/۹	۷۸۳	۷۵۱	۱,۵۳۴	۴۶۳
		فارس	پرزیتون	۳/۵	۱۰۲/۴	۳,۵۱۸	۳,۶۰۴	۷,۱۲۲	۲,۰۳۱
		فارس	افزر	۳/۴	۹۸/۹	۴,۱۰۸	۴,۰۶۴	۸,۱۷۲	۲,۴۱۳
		فارس	زاخروئیه	۳/۳	۹۵/۴	۲,۰۹۶	۱,۹۹۹	۴,۰۹۵	۱,۲۳۱
		فارس	فتح آباد	۳/۴	۱۱۹/۹	۲,۷۴۵	۳,۲۹۱	۶,۰۳۶	۱,۷۵۱
		فارس	مبارک آباد	۳/۴	۱۱۲/۴	۱,۹۹۸	۲,۲۴۶	۴,۲۴۴	۱,۲۴۹
		فارس	هنگام	۳/۲	۱۰۱/۷	۲,۳۴۸	۲,۳۸۸	۴,۷۳۶	۱,۴۵۸
		فارس	جره	۳/۶	۱۰۳/۸	۶,۸۶۴	۷,۱۲۷	۱۳,۹۹۱	۳,۸۹۵
		فارس	دادین	۳/۵	۱۰۵/۲	۳,۵۷۸	۳,۷۶۳	۷,۳۴۱	۲,۰۷۰
		فارس	فامور	۳/۶	۱۰۳/۸	۴,۰۳۴	۴,۱۸۶	۸,۲۲۰	۲,۳۱۳
		فارس	امامزاده محمد	۳/۳	۱۰۵/۳	۹۷۰	۱,۰۲۱	۱,۹۹۱	۵۹۹
		فارس	بورکی	۳/۳	۹۸/۴	۱,۸۵۷	۱,۸۲۸	۳,۶۸۵	۱,۱۲۴
		فارس	کمارج	۳/۴	۱۰۱/۸	۲,۱۸۳	۲,۲۲۳	۴,۴۰۶	۱,۲۹۱
		فارس	کوهمره	۳/۴	۱۰۱/۲	۳,۵۰۵	۳,۵۴۷	۷,۰۵۲	۲,۱۰۲

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
رقعه	بخش	استان	دهستان کمتر نوسه یافته	بند خانوار	سپین جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار
کوهمره	کازرون	فارس	دشت برم	۳/۵	۱۰۱	۳,۰۵۲	۳,۰۸۳	۶,۱۳۵	۱,۷۴۱
اوز	لارستان	فارس	بیدشهر	۳/۶	۱۰۵	۷,۲۴۸	۷,۶۱۳	۱۴,۸۶۱	۴,۰۸۳
اوز	لارستان	فارس	فیشور	۳/۷	۱۰۰/۷	۲,۹۳۱	۲,۹۵۲	۵,۸۸۳	۱,۵۸۴
بنارویه	لارستان	فارس	بنارویه	۳/۲	۱۰۰/۵	۱,۶۶۵	۱,۶۷۴	۳,۳۳۹	۱,۰۳۶
بنارویه	لارستان	فارس	ده فیش	۳/۵	۱۰۰/۲	۲,۱۵۱	۲,۱۵۶	۴,۳۰۷	۱,۲۴۲
بیرم	لارستان	فارس	بیرم	۳/۲	۹۵/۷	۱۳۸	۱۳۲	۲۷۰	۸۵
بیرم	لارستان	فارس	بالاده	۳/۲	۹۶/۵	۳,۱۳۶	۳,۰۲۶	۶,۱۶۲	۱,۹۰۰
جویم	لارستان	فارس	جویم	۳/۵	۱۱۱/۶	۲,۳۰۱	۲,۵۶۸	۴,۸۶۹	۱,۳۹۴
جویم	لارستان	فارس	هرم	۳/۹	۱۱۱/۴	۵,۷۷۲	۶,۴۳۰	۱۲,۲۰۲	۳,۱۴۹
صحرای باغ	لارستان	فارس	صحرای باغ	۳/۸	۱۰۴	۳,۴۳۴	۳,۵۷۳	۷,۰۰۷	۱,۸۵۸
صحرای باغ	لارستان	فارس	عمادده	۳/۶	۹۷/۲	۸۱۸	۷۹۵	۱,۶۱۳	۴۵۳
گراش	لارستان	فارس	ارد	۳/۴	۱۰۴/۳	۲,۶۶۴	۲,۷۷۹	۵,۴۴۳	۱,۶۱۰
گراش	لارستان	فارس	فداغ	۴/۴	۱۱۰/۵	۴,۱۲۷	۴,۵۶۲	۸,۶۸۹	۱,۹۹۲
مرکزی	لارستان	فارس	دروزسایبان	۳/۷	۱۰۱/۴	۳,۰۲۰	۳,۰۶۱	۶,۰۸۱	۱,۶۳۸
اشکنان	لامرد	فارس	اشکنان	۳/۸	۹۷/۷	۲,۰۹۳	۲,۰۴۵	۴,۱۳۸	۱,۰۸۹
اشکنان	لامرد	فارس	کال	۳/۷	۹۵/۵	۲,۵۹۶	۲,۴۸۰	۵,۰۷۶	۱,۳۵۹
علامرودشت	لامرد	فارس	خیرگو	۳/۴	۹۸	۴,۳۴۸	۴,۲۶۳	۸,۶۱۱	۲,۵۲۹
علامرودشت	لامرد	فارس	علامرودشت	۳/۴	۹۳/۳	۳,۳۶۹	۳,۱۴۲	۶,۵۱۱	۱,۸۸۹
مرکزی	لامرد	فارس	چاه ورز	۳/۴	۱۰۱/۳	۲,۰۷۷	۲,۱۰۴	۴,۱۸۱	۱,۲۲۹
مرکزی	لامرد	فارس	حومه	۳/۶	۹۸/۹	۱,۸۷۷	۱,۸۵۶	۳,۷۳۳	۱,۰۴۷
مرکزی	لامرد	فارس	سیگار	۳/۷	۱۰۲/۲	۵,۴۱۶	۵,۵۳۷	۱۰,۹۵۳	۲,۹۹۹
دروذن	مرودشت	فارس	ابرج	۳/۶	۱۰۴/۶	۵,۷۲۲	۵,۹۸۳	۱۱,۷۰۵	۳,۲۸۲
دروذن	مرودشت	فارس	دروذن	۳/۴	۱۰۸/۷	۵,۴۸۷	۵,۹۶۲	۱۱,۴۴۹	۳,۳۳۳
دروذن	مرودشت	فارس	رامجردود	۳/۴	۱۰۴/۹	۵,۹۱۷	۶,۲۰۵	۱۲,۱۲۲	۳,۶۱۶
سیدان	مرودشت	فارس	رحمت	۳/۵	۱۰۵/۵	۶,۳۱۱	۶,۶۵۵	۱۲,۹۶۶	۳,۶۵۵
کامفیروز	مرودشت	فارس	خرم مکان	۴	۱۰۴/۳	۴,۱۸۱	۴,۳۶۱	۸,۵۴۲	۲,۱۴۷
کامفیروز	مرودشت	فارس	کامفیروز جنوبی	۳/۶	۱۰۸	۳,۶۷۴	۳,۹۶۹	۷,۶۴۳	۲,۱۴۶
کامفیروز	مرودشت	فارس	کامفیروز شمالی	۳/۳	۱۱۰/۳	۱,۳۲۴	۱,۴۶۱	۲,۷۸۵	۸۵۴
مرکزی	مرودشت	فارس	رامجرد یک	۳/۴	۱۰۴/۸	۴,۸۸۰	۵,۱۱۴	۹,۹۹۴	۲,۹۰۵
مرکزی	مرودشت	فارس	محمدآباد	۳/۳	۱۰۷	۴,۵۹۷	۴,۹۱۸	۹,۵۱۵	۲,۸۹۱

تابعیت تقسیماتی				سرشماری سال ۹۵					
ردیف	شهرستان	استان	دهستان کمتر نوسه یا فقه	پد خانوار	نسبت جنسی	تعداد زنان	تعداد مردان	جمعیت	خانوار
	دشمن زیاری	فارس	دشمن زیاری	۳/۲	۱۰۱/۲	۲,۲۵۷	۲,۲۸۵	۴,۵۴۲	۱,۴۳۱
	دشمن زیاری	فارس	مشایخ	۳/۱	۱۰۸/۶	۲,۲۹۳	۲,۴۹۱	۴,۷۸۴	۱,۵۳۸
	ماهور میلاتی	فارس	ماهور	۳/۴	۹۹	۱,۱۳۱	۱,۱۲۰	۲,۲۵۱	۶۶۳
	ماهور میلاتی	فارس	میشان	۳/۴	۱۰۴/۸	۸۱۴	۸۵۳	۱,۶۶۷	۴۹۱
	مرکزی	فارس	فهلپان	۳/۱	۹۷/۹	۲,۲۷۱	۲,۲۲۴	۴,۴۹۵	۱,۴۶۱
	مرکزی	فارس	جوزار	۳/۱	۹۷/۷	۳,۵۵۹	۳,۴۷۸	۷,۰۳۷	۲,۲۸۰
	مرکزی	فارس	بکش دو	۳/۲	۹۹/۳	۲,۶۴۵	۲,۶۲۶	۵,۲۷۱	۱,۶۳۱
	مرکزی	فارس	بکش یک	۳/۴	۱۰۸/۱	۵,۲۹۰	۵,۷۱۶	۱۱,۰۰۶	۳,۲۷۱
	مرکزی	فارس	جاوید ماهوری	۳/۳	۱۰۰/۵	۳,۸۵۵	۳,۸۷۴	۷,۷۲۹	۲,۳۲۲
	اسیر	فارس	اسیر	۴/۲	۱۰۴/۶	۲,۸۴۳	۲,۹۷۵	۵,۸۱۸	۱,۳۷۶
	اسیر	فارس	دشت لاله	۳/۸	۱۰۰/۸	۲,۵۶۱	۲,۵۸۲	۵,۱۴۳	۱,۳۶۴
	گله دار	فارس	گله دار	۳/۷	۹۹/۴	۱,۲۸۸	۱,۲۸۰	۲,۵۶۸	۶۸۵
	گله دار	فارس	فال	۳/۹	۱۰۰/۵	۳,۲۶۱	۳,۲۷۷	۶,۵۳۸	۱,۶۹۲
	مرکزی	فارس	ارودان	۳/۶	۹۸/۸	۲,۵۲۱	۲,۴۹۱	۵,۰۱۲	۱,۳۷۶
	مرکزی	فارس	مهر	۳/۵	۹۹/۸	۱,۲۹۶	۱,۲۹۴	۲,۵۹۰	۷۳۱
	وراوی	فارس	خوزی	۳/۵	۹۳/۲	۹۵۱	۸۸۶	۱,۸۳۷	۵۲۳
	وراوی	فارس	وراوی	۳/۷	۹۴/۹	۱,۶۳۲	۱,۵۴۸	۳,۱۸۰	۸۶۶
	آباده طشک	فارس	حنا	۳/۴	۹۸/۹	۵,۶۱۰	۵,۵۴۶	۱۱,۱۵۶	۳,۲۹۷
	آباده طشک	فارس	آباده طشک	۳	۱۰۲/۲	۲,۶۴۲	۲,۷۰۰	۵,۳۴۲	۱,۷۸۲
	آباده طشک	فارس	بختگان	۳/۲	۱۰۹/۴	۳,۹۸۶	۴,۳۶۱	۸,۳۴۷	۲,۶۱۰
	پشتکوه	فارس	دهچاه	۳/۳	۱۱۴/۹	۱,۶۶۹	۱,۹۱۷	۳,۵۸۶	۱,۰۷۴
	پشتکوه	فارس	مشکان	۳	۱۲۲/۴	۲۶۸	۳۲۸	۵۹۶	۱۹۸
	قطرویه	فارس	ریز آب	۳/۴	۱۰۲/۲	۵,۷۱۹	۵,۸۴۷	۱۱,۵۶۶	۳,۴۰۸
	قطرویه	فارس	قطرویه	۳/۲	۱۱۱/۳	۵۵۹	۶۲۲	۱,۱۸۱	۳۶۸
	مرکزی	فارس	رستاق	۳/۳	۱۰۲/۲	۲,۷۷۳	۲,۸۳۳	۵,۶۰۶	۱,۶۸۳
	مرکزی	فارس	هرگان	۳/۱	۱۱۲/۰	۵۵۲	۶۱۸	۱,۱۷۰	۳۸۱
جمع میانگین				۳/۴	۱۰۲/۲	۴۷۳,۳۴۲	۴۹۰,۸۲۶	۹۶۴,۱۶۸	۲۸۰,۴۲۵

(داده‌های سرشماری مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

۳-۲-۳- جمع‌بندی

استان فارس با دارا بودن ۶/۰۶ درصد از کل جمعیت کشور (بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵) و وسعت جغرافیایی قابل توجه و امکانات و قابلیت‌های مناسب اقتصادی-اجتماعی، همواره با کاستی‌ها و محرومیت‌هایی روبه‌رو بوده است. بنابراین آگاهی از وضعیت فقر در مناطق شهری و روستایی استان می‌تواند زمینه‌ساز مناسبی به منظور سیاست‌گذاری‌های کوتاه مدت و بلندمدت در امر توسعه استان باشد.

علیرغم وجود متغیرهای متعدد تأثیرگذار در میزان فقر و محرومیت استان فارس، می‌توان به دو عامل کلیدی خشکسالی‌های پیاپی و یکجانشین شدن عشایر بدون فراهم نمودن زیرساخت‌های لازم اشاره نمود.

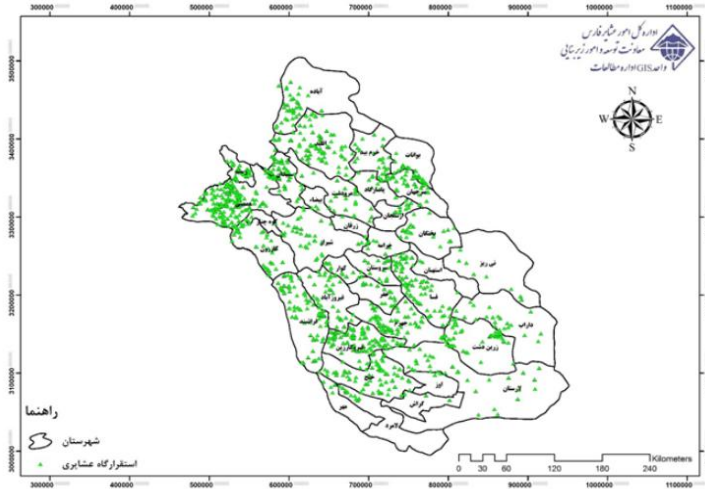
استان فارس از مناطق مستعد کشاورزی بوده و سهم قابل توجهی در تولید محصولاتنی همچون گندم و ذرت دارد؛ با این وجود، وقوع خشکسالی‌های مستمر و افزایش بحران آب موجب کاهش ظرفیت تولیدی این استان گردیده و معیشت بسیاری از ساکنان روستایی را ناپایدار ساخته است.

کاهش کمیت و کیفیت آب آشامیدنی، خشک شدن مراتع و چراگاه‌ها، کاهش کیفیت خاک کشاورزی و نظایر آن در زمره پیامدهای منفی این خشکسالی به شمار می‌رود. روستاهایی نظیر داراب و رستم از جمله روستاهای آسیب دیده از خشکسالی به شمار می‌آیند (کشاورز، ۱۳۹۵).

از سوی دیگر تخریب مراتع و بسته شدن ایل راه‌ها به دلیل توسعه کالبدی شهرها، شرایط زیست طبیعی و معیشتی عشایر را با چالش مواجه نموده است. در واقع بهره‌برداری نامطلوب از مراتع در استان فارس دلالت بر آن دارد که برداشت بیش از حد مجاز مراتع به دلیل عدم تناسب دام و مرتع، باعث تخریب و صحرایی شدن مراتع شده و در نهایت، فقر جوامع عشایری را در پی داشته است.

بر اساس نتایج اولین سرشماری ثبتی مبنایی عشایر کوچنده کشور در سال ۱۳۹۹، جمعیت عشایری استان فارس در دوره قشلاقی برابر با ۲۶/۸۹۳ نفر و در دوره بیلاقی برابر با ۲۴/۲۴۷ خانوار با جمعیت ۱۰۱/۳۳۱ نفر است (سازمان امور عشایر ایران، معرفی ایلات و طوایف استان فارس).

این در حالی است که بر اساس اطلاعات سومین سرشماری رسمی عشایر کوچنده کشور که در سال ۱۳۸۷ توسط مرکز آمار ایران انجام شده بود، جمعیت عشایری استان فارس در دوره قشلاقی برابر با ۱۴۷/۷۹۰ (۲۷۲۷۹ خانوار) و در دوره بیلاقی برابر با ۱۳۲/۲۴۹ (۲۴۷۲۰ خانوار) بوده است. در واقع در سال ۱۳۸۷ استان فارس با سهمی معادل ۱۲/۸۳ درصد کل خانوارهای عشایر ایران، بیش‌ترین سهم خانوارهای عشایر کشور را در بین ۲۹ استان کشور به خود اختصاص داده است (محمدی، ۱۳۹۵: ۱۰۳).

نمودار ۱۱- پراکنش استقرارگاه‌های عشایری در محدوده شهرستان‌های استان فارس

از این رو با گسترش آبادی‌نشینی و مشکلات سد راه عشایر، تمایل آنان به یکجانشینی روز به روز افزایش یافته است. این در حالی است که فقدان برنامه‌ریزی‌ها، نبود امکانات، کمبود مهارت‌ها، محدودیت فرصت‌های شغلی و ... بر فقر آنان افزوده است. بنابراین لزوم توجه به بحث مدیریت یکپارچه مصرف منابع آب، کشاورزی و شیوه‌های نوین آبیاری، تناسب نوع استفاده دام و مراتع، مهارت افزایی، عدالت فضایی، تعادل و توازن منطقه‌ای، توسعه صنایع و ... در جهت کاهش فقر و محرومیت در استان فارس اهمیتی ضروری می‌یابد.

۳-۳-۳- حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری

سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه یکی از پیامدها و ویژگی‌های بارز شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه و از جمله ایران بوده است. این سکونتگاه‌ها یکی از عوامل تهدیدکننده کیفیت زندگی و برهم زنده تعادل اجتماعی در شهرها به حساب می‌آیند. اسکان غیررسمی در شهرها به طور اساسی ناشی از عوامل متعددی است. بخشی از آن سبب توسعه ناهمگون و نابرابر مناطق شهری و تفاوت‌های مکانی- فضایی (افتراق مکانی) نسبت به امکانات و تسهیلات موجود می‌شود.

تعاریف متعددی از سکونتگاه‌ها ارائه شده است که هر یک بر ملاک‌ها و معیارهای خاصی مانند کالبد، جغرافیا، اقتصاد، روابط اجتماعی و ویژگی‌های روانی تأکید کرده‌اند. برخی از نظر «بوم‌شناسی شهری» بر عواملی مانند

نحوه استفاده از زمین، کمبود مسکن، قیمت و اجاره زمین توجه کرده و عده‌ای دیگر از چشم‌انداز «فقر شهری» و مسائلی مانند نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و «تبعیض» نگریسته‌اند.

این پدیده به اشکال متفاوت در گوشه و کنار شهرها، حتی در بخش مرکزی شهرها در قالب محله‌هایی با عناوین زاغه، آلونک‌نشینی، حاشیه‌نشینی، سکونتگاه‌های خودرو و سکونتگاه‌های غیرمجاز، سکونتگاه‌های برنامه‌ریزی نشده و ... مشاهده می‌شود. فقدان مالکیت بر زمین، قرارگیری در اراضی نامناسب (حریم خطوط راه‌آهن، بزرگراه‌ها و ...)، در دسترس نبودن امکانات پایه زندگی، بی‌نظمی و نابسامانی کالبدی، اقتصادی و اجتماعی، وجود فضاهای بی‌دفاع، گم و بدون نظارت؛ از ویژگی‌های این سکونتگاه‌هاست.

مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی؛ روند شتابان جمعیت شهری و عدم توسعه زیرساخت‌های ضروری، مهاجرت گسترده اعم از روستا به شهر و مهاجرت افراد از هسته داخلی شهر به حواشی آن، سطح پایین درآمد خانوار و بالا بودن بهای زمین و همچنین هزینه ساخت‌وساز رسمی، فقدان منطقه‌بندی و کاربری نامناسب زمین، ناکارآمدی سیاست‌ها و برنامه دولت‌ها، برنامه‌ریزی از بالا به پایین، توزیع ناعادلانه خدمات و امکانات بوده است.

۳-۳-۱- نحوه مواجهه دولت‌ها با سکونتگاه‌های غیررسمی

به دنبال شهرنشینی شتابان معاصر در کشورهای درحال توسعه و از جمله ایران، سکونتگاه‌های غیررسمی به مثابه جلوه‌ای کالبدی از فقر شهری در درون یا پیرامون شهرها شکل گرفتند. بنا به شرایط تاریخی و جغرافیایی و با توجه به مکاتب اقتصادی و سیاسی حاکم، از این پدیده برداشت‌های متفاوتی شکل گرفت و برای حل آن نیز رویکردهای متفاوتی اتخاذ گردید. از نادیده انگاشتن تا توانمندسازی، طیفی از اقدامات و سیاست‌ها را در برمی‌گیرد که به فراخور شرایط تاریخی و جغرافیایی مورد توجه قرار گرفته‌اند. این سیاست‌ها تحت تأثیر مکاتب، نظام‌های سیاسی و اجرایی و یا سازمان‌های بین‌المللی ترویج شده و کمابیش در بیش‌تر این کشورها تجربه شده‌اند. سیاست‌هایی چون نادیده گرفتن، تخریب و تخلیه اجباری، مسکن عمومی، بهسازی و توانمندسازی و ... نتایج متفاوتی را در کشورهای مختلف به همراه داشته است. از اوایل سده بیستم که مسئله فقر و سکونتگاه‌های فقیرنشین مورد توجه جدی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گرفت؛ تمرکز بر سیاست‌های اقتصادی کلان از جمله سیاست‌های فقرزدایی و سیاست‌هایی برای افزایش متوسط درآمد و نیز ایجاد عدالت اجتماعی، همواره به مثابه راه حل ریشه‌ای فقر و محلات فقیرنشین مورد توجه بوده است.

جدول ۶۶- خلاصه رویکردهای مسلط در برنامه‌ریزی و حل مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی

رویکرد	دوره رواج و تسلط	نکات اصلی
نادیده گرفتن	تا دهه ۱۹۶۰	با توسعه اقتصادی در کل جامعه مشکل حل خواهد شد. مشکل ساختاری است و با برنامه‌ریزی محلی حل نخواهد شد.
حذف و تخلیه اجباری	۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ برخی کشورها تاکنون	سکونتگاه‌های غیررسمی غده چرکین بر بدن شهر هستند و باید برچیده شوند.
خودداری	۱۹۷۰ و ۱۹۸۰	بهره‌گیری از نیروی کار، مهارت و توان مدیریت ساکنان در حل مشکل
مسکن عمومی (اجتماعی)	۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰	دولت و منابع دولتی کلید حل مشکل است. نیاز به پارانه‌های هدف‌دار مسکن
مکان- خدمات	۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰	تأمین زمین و زیرساخت‌های اولیه راه حل است.
ارتقاء بخشی (بهسازی)	۱۹۸۰ تاکنون	تأمین حق سکونت و زیرساخت‌ها با بهره‌گیری از وضع موجود
توانمندسازی	۱۹۹۰ تاکنون	ایجاد چارچوب سیاسی، اداری و محیطی استفاده از ظرفیت‌های درونی اجتماعات محل توسعه اقتصادی و اجتماعی
اجتماع محوری (تام)	از ۲۰۰۰	با ترکیبی از توانمندسازی و تأکید بر حکمروایی شایسته (به‌ویژه حق نگاهداشت مسکن) محور، اجتماع محلی دانسته شد.

(ایراندوست، ۱۳۸۹: ۱۳۹)

۳-۳-۲- سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران و به‌طور خاص استان فارس

ایران از جمله کشورهای در حال توسعه‌ای محسوب می‌شود که با مشکل وجود سکونتگاه‌های غیررسمی روبروست. سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران پیش از سال ۱۳۳۰ به صورت محدود در چند شهر به وجود آمد. با این وجود تا قبل از اصلاحات ارضی، روندی بسیار آرام و کندی داشته است. اما بعد از اصلاحات ارضی در سال ۱۳۴۲ همراه با رشد مهاجرت، حاشیه‌نشینی نیز ابعاد وسیع‌تری پیدا کرد. چراکه اکثر خوش‌نشینانی که صاحب نسق نبوده و در نتیجه زمینی به آن‌ها واگذار نشد، همچنین کشاورزانی که مقدار ناچیزی زمین به آن‌ها رسیده بود مهاجرت نموده و در محلات فقیرنشین و حاشیه شهرها سکنی گزیدند. نکته قابل ذکر آن است که وجه اشتراک تمامی انواع سکونتگاه‌های غیررسمی دستیابی محدود و یا عدم دسترسی به امکانات و خدمات اساسی و زیرساختی است. اما در ایران سکونتگاه‌های غیررسمی به گونه‌ای متفاوت از سایر کشورها شکل گرفته است. به طوری که در غالب سکونتگاه‌های ایران، تصرف و مالکیت به صورت ملکی است و شکل تصرف عدوانی و غصبی بسیار نادر است. ساکنان این سکونتگاه‌ها مسکن را خود بر روی زمینی که تملک کرده‌اند، ساخته اما ضوابط و مقررات رسمی را رعایت نکرده و در نتیجه این سکونتگاه‌ها بدون برنامه ایجاد شده است. از

این رو سکونتگاه‌های بی ضابطه با سکونتگاه‌های ایران قرابت معنایی بیش‌تری دارد. در حال حاضر بیش از ۳۰ درصد از جمعیت کشورمان در سکونتگاه‌های غیررسمی ساکن هستند. متأسفانه این پدیده به سرعت در حال رشد و گسترش است و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و زیست‌محیطی فراوانی را در اغلب کلان‌شهرهای ایران به وجود آورده است. شهرهای تهران، اهواز، شیراز و تبریز از جمله نخستین شهرهایی بودند که این فرایند بر آن‌ها تأثیر مهم گذاشت. کلان‌شهر شیراز به دلیل دارا بودن شرایط آب‌وهوایی مناسب، شرایط نظامی و سیاسی، جاذب مهاجران درون استانی و برون استانی بی‌شماری گردید. با وقوع جنگ تحمیلی و تخریب و ویرانی بسیاری از شهرهای جنوب غربی کشور، جمعیت بسیاری برای یافتن محل سکونت و کار، شهر شیراز را برگزیدند. از آن جا که بیشتر آن‌ها شرایط اقتصادی مناسبی نداشتند، در حاشیه شهر و یا در محلات فقیرنشین مستقر شدند. ادامه این روند موجب شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی در حاشیه و درون شهر شیراز گردید.

استان فارس با مساحت ۱۲۲۶۰۸ کیلومترمربع، چهارمین استان بزرگ ایران و با جمعیت برابر با ۴۸۵۱۲۷۴ نفر ، ۶/۱ درصد از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده است (شماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). اقوام مختلفی نظیر لرها، قشقایی‌ها، اعراب خمسه، اچمی‌ها و فارس‌ها در این استان به شیوه‌های مختلف ایلاتی، روستایی و شهرنشینی در حال گذران زندگی خود هستند.

شدت جاذبه شهرهای استان در سال ۱۳۹۰، با انحراف معیار برابر با ۱۱۰۱۲۲۹۶۵ در ۶ دسته، سطح‌بندی شده است. شهر شیراز با شدت جاذبه ۱۰۱۰۲۱۱۴۶۹/۶ در سطح ۱ (شدت جاذبه بسیار زیاد) قرار می‌گیرد. بنابراین روند روبه رشد تمرکز جمعیت در شهر شیراز در این دوره شدت یافته، به نحوی که هیچ شهری در این استان در سطح ۲ (شهرهای با شدت جاذبه زیاد) و سطح ۳ (شدت جاذبه نسبتاً زیاد)، قرار نمی‌گیرد و فاصله شهر شیراز از سایر شهرهای استان به دو سطح افزایش یافته است. این امر نشان‌دهنده تمرکز روزافزون جمعیت در شهر شیراز و افزایش جاذبه این شهر نسبت به سایر شهرهای استان است (برنامه آمایش استان فارس، ۱۳۹۴: ۷۵). از این رو توسعه نامتوازن؛ تجمع امکانات رفاهی، تجهیزات، اشتغال و .. در مرکز، آسیب‌های بسیاری را هم‌راستا با رشد سکونتگاه‌های غیررسمی در پی داشته است. هرچند برآورد دقیقی از جمعیت اسکان غیررسمی در استان فارس وجود ندارد اما آمارهای غیررسمی حاکی از آن است که سکونتگاه‌های غیررسمی در بیش از یک هزار و ۴۰۰ هکتار در اطراف شیراز وسعت دارند. بر اساس مطالعات انجام شده مهندسین مشاور پارس ارائه (۱۳۸۸)، ۶۰ محله به عنوان محلات فرودست شهر شیراز شناسایی شدند.

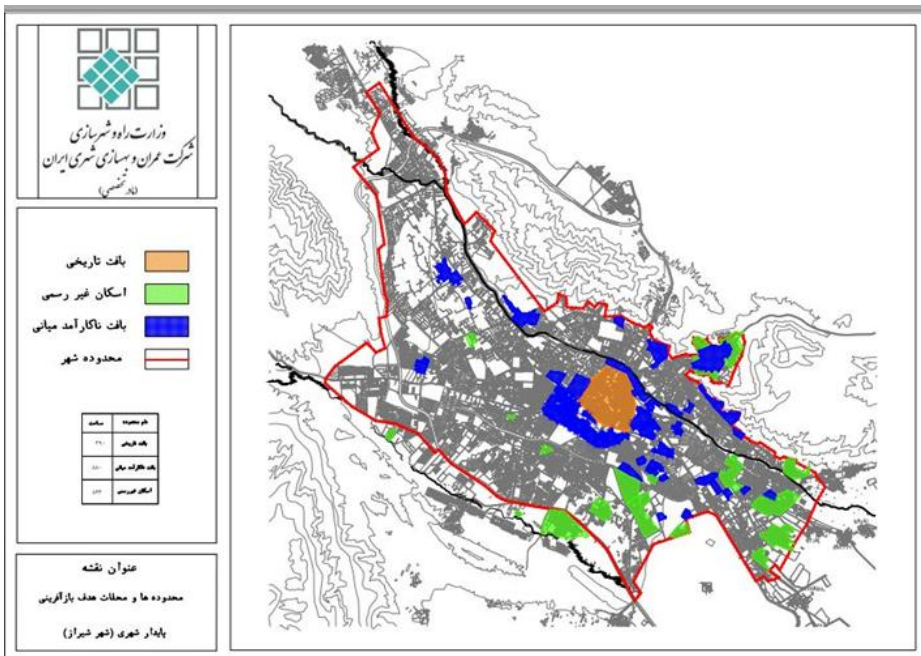
جدول ۶۷- محلات فرودست شهر شیراز

نام محلات فرودست	ردیف	نام محلات فرودست	ردیف
جوشکاری	۳۱	گل کوب	۱
جوادیه	۳۲	دباغی	۲
ریاستی	۳۳	گودشیری	۳
ابیوردی	۳۴	کوشک میدان	۴
باباکوهی	۳۵	کنس بس	۵
شهرک فرهنگیان	۳۶	قلعه شاهزاده بیگم	۶
شهرک امام حسین	۳۷	دشت چنار	۷
ده کره	۳۸	شهرک سعدی	۸
بازارچه حاج زینل	۳۹	تل ریگی	۹
بازارچه حاج رجب	۴۰	پودنک	۱۰
کوشک نصرالله میرزا	۴۱	احمدآباد صفاد	۱۱
شیشه گری	۴۲	سهل آباد	۱۲
تل پروس	۴۳	شریف آباد	۱۳
فخرآباد	۴۴	حسین آباد سرتل	۱۴
بلربند مشیر	۴۵	دهپاله	۱۵
قآنی کهنه	۴۶	شیخ علی چوپان	۱۶
سردزک	۴۷	کشن	۱۷
قصردشت	۴۸	پای کنا	۱۸
گود عریان	۴۹	قبله	۱۹
اکبرآباد	۵۰	درکی	۲۰
حجت آباد	۵۱	تلخداش	۲۱
باباکوهی	۵۲	سیل آباد	۲۲
دره چناری	۵۳	احمدآباد	۲۳
هفت تنان	۵۴	احمدی نو	۲۴
چهل تنان	۵۵	شهرک مدرس	۲۵
ابیوردی	۵۶	خاورمیانه	۲۶
شاقلی بیگی	۵۷	شهرک رضوان	۲۷
مشیرکهنه	۵۸	قالیشویی	۲۸
شاقول بیگی	۵۹	پارمک آبی	۲۹
مهدی آباد	۶۰	عادل آباد	۳۰

(مهندسین مشاور پارس ارائه، ۱۳۸۸)

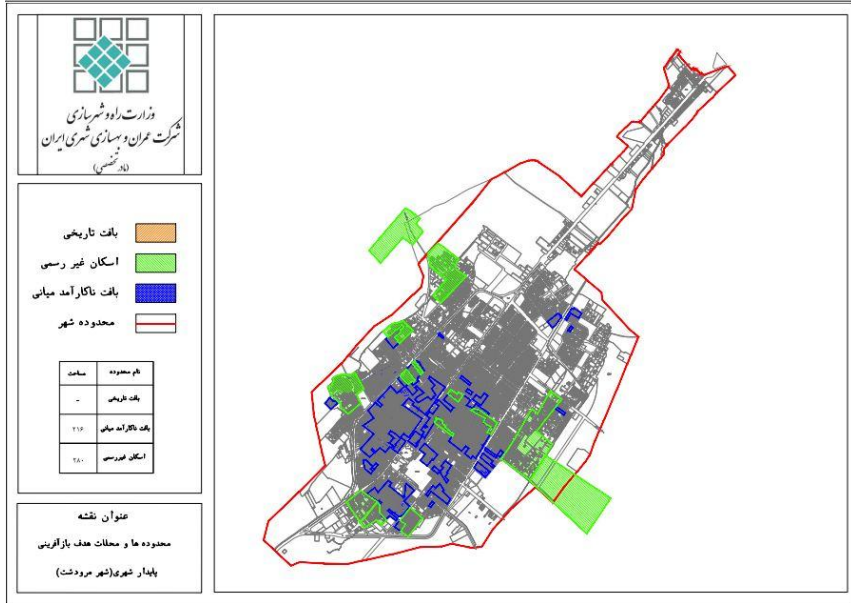
در این میان محلات مهدی‌آباد (کتس بس) به عنوان یکی از بزرگ‌ترین محلات حاشیه‌نشین در حاشیه جنوب غربی و در حوزه استحفاظی منطقه ۵ شهرداری واقع شده است.

محله سهل‌آباد در حاشیه جنوب شرقی شیراز و شهرک بهار (پای کنا) در قسمت مرکزی شیراز و در منطقه ۲ از تقسیمات شهرداری به عنوان مهم‌ترین سکونتگاه‌های غیررسمی شهر شیراز به شمار می‌آیند. در ادامه نقشه شهر شیراز به تفکیک بافت‌های تاریخی، بافت ناکارآمد میانی و اسکان غیررسمی مشخص شده است.

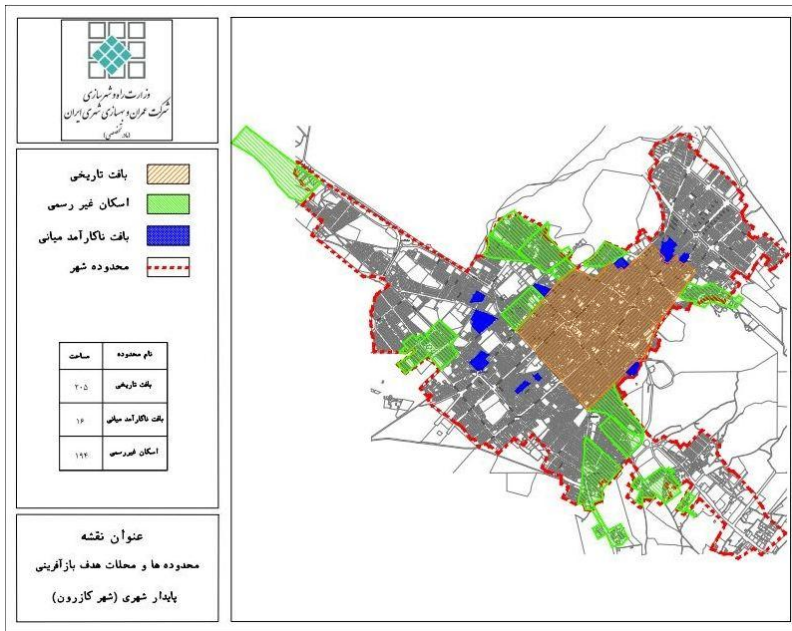

نقشه ۱۴- مناطق شهر شیراز به تفکیک بافت تاریخی، اسکان غیررسمی و بافت ناکارآمد میانی

همان‌طور که مشاهده می‌شود بسیاری از سکونتگاه‌های غیررسمی درون محدوده رسمی شهر قرار دارند. لازم به ذکر است علاوه بر شهر شیراز، شهرهای مرودشت و کازرون نیز دارای سکونتگاه‌های غیررسمی هستند. در نقشه‌های زیر محدوده پراکنش سکونتگاه‌های غیررسمی شهرهای مذکور مشخص شده است.

نقشه ۱۵- مناطق شهر مرودشت به تفکیک بافت تاریخی، اسکان غیررسمی و بافت ناکارآمد میانی

نقشه ۱۶- مناطق شهر کازرون به تفکیک بافت تاریخی، اسکان غیررسمی و بافت ناکارآمد میانی

۳-۳-۳- جمع بندی

نتایج مطالعات حاکی از روند نزولی جایگاه استان فارس در رتبه بندی توسعه ای استان ها در سطح ملی است (برنامه آمایش استان فارس، ۱۳۹۴). منابع طبیعی و زیست محیطی استان، همچنین منابع آب با نرخ و آهنگی تند در حال تخریب و زوال است. این امر با تداوم خشکسالی ها منجر به کاهش تولیدات کشاورزی خواهد شد و خیل عظیمی از روستائینان را به شهرهای استان و استان های هم جوار رهسپار خواهد کرد. از سوی دیگر از بین رفتن مراتع و زمین مناسب جهت چرای دام های عشایر و سایر سیاست های دولتی، ایلات را نیز به سوی یکجانشینی سوق خواهد داد. همه این عوامل موجب گسترش سکونتگاه های غیررسمی در این استان و استان های همسایه آن خواهد شد.

به طور کلی محرومیت و عدم برخورداری سکونتگاه های غیررسمی از تسهیلات زندگی شهری در قیاس با دیگر نواحی شهری، بالا بودن نرخ بیکاری، مشکلات سازگاری با محیط اجتماعی، عدم آشنایی با مشاغل شهری، تراکم بیش از حد جمعیت، تنوع فرهنگی و قومی، وضعیت نامناسب محیط مسکونی، حاکم بودن فرهنگ فقر، گسترده بودن بعد خانوار، دوگانگی فرهنگی، وابستگی به اقتصاد کشاورزی، نبود مهارت ها و .. زمینه های مناسبی را جهت افزایش بزهکاری های اجتماعی در سکونتگاه های غیررسمی استان فارس فراهم ساخته است. از این رو ضرورت توجه به بحث اسکان غیررسمی در قالب برنامه های توانمندسازی اجتماعی، تقویت نهاد های اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب، ایجاد و تقویت دستگاه های مدیریتی در محلات، تنوع بخشی به اقتصاد خانوارها، تمرکززدایی امکانات و .. بر مبنای پتانسیل های محلی از جمله مهم ترین اقداماتی است که می بایست در دستور کار قرار گیرد.

جدول ۶۸- مسائل کلیدی مرتبط با سکونتگاه های غیررسمی استان فارس

ردیف	مسئله	شرح مسئله
۱	تمرکز امکانات در شهر شیراز	- شهر شیراز با شدت جاذبه ۱۰۲۱۱۴۶۹/۶ در سطح ۱ (شدت جاذبه بسیار زیاد) قرار می گیرد. فاصله شهر شیراز از سایر شهرهای استان به دو سطح افزایش یافته است.
۲	افزایش مهاجرت	- ناتوانی در بخش کشاورزی به دلیل خشکسالی - ناتوانی در دام پروری و یکجانشینی عشایر
۳	بیکاری	- وابستگی به اقتصاد کشاورزی و شبانی - نداشتن مهارت در سایر زمینه ها

۳-۳-۴- بررسی ویژگی‌های جمعیتی

در برنامه‌ریزی‌هایی که در راستای پیشرفت و آبادانی یک منطقه صورت می‌گیرد، شناخت وضعیت گذشته آن منطقه یک اصل پذیرفته شده است و به طور معمول بخش قابل توجهی از مطالعات پشتیبان این نوع برنامه‌ریزی‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. از سوی دیگر در شرایطی که هدف‌گذاری‌های کمی در چارچوب یک برنامه‌ریزی لحاظ شوند، شناسایی روندها و ساختار تحولات متغیرهای مورد نظر، اهمیتی مضاعف خواهند یافت. به طور طبیعی در یک برنامه‌ریزی مرتبط با توسعه، تحولات جمعیتی از مهم‌ترین حوزه‌هایی است که وضعیت گذشته آن، باید مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین یکی از پیش‌نیازهای اساسی برنامه‌ریزی‌های ملی و منطقه‌ای آگاهی از تحولات و ساختار جمعیت فعلی و آینده است. این آگاهی از یک‌سو وضعیت و کیفیت منابع انسانی را روشن می‌کند و از سوی دیگر سطح نیازهای جامعه را برای سال‌های آتی مشخص می‌سازد. عدم توجه به شاخص‌های جمعیتی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و ملی، موجب می‌شود که توان منطقه و سرزمین با جمعیت آن تناسب نداشته و مشکلات بسیاری را جهت دستیابی به توسعه متوازن در سطح ملی به وجود آورد. گزارش حاضر با استفاده از روش اسنادی و بهره‌گیری از منابع آماری از قبیل آمارهای توصیفی، نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، سالنامه‌های سازمان ثبت احوال و ...، با تمرکز بر ساختمان جمعیت استان فارس و مقایسه شاخص‌های مربوطه با میانگین‌های کشوری در صدد است که تصویری روشن از منابع انسانی استان را جهت دستیابی به توسعه‌ی عادلانه و متوازن ارائه دهد.

۳-۳-۴-۱- تغییرات جمعیت

جمعیت استان فارس از ۲۰۳۵۵۸۲ نفر در سال ۱۳۵۵ به ۳۸۱۷۰۳۶ نفر در سال ۱۳۷۵ و سپس به ۴۸۵۱۲۷۴ نفر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است و بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، چهارمین استان پرجمعیت کشور بوده است. این ارقام بیانگر آن است که طی ۴۰ سال منتهی به سال ۱۳۹۵، جمعیت استان هر ساله به طور میانگین ۲/۲ درصد رشد داشته است. این نرخ رشد در مقایسه با رشد متوسط، ۲/۱ درصدی کل کشور در همین بازه زمانی، نشان می‌دهد که افزایش جمعیت استان در قیاس با کل کشور نسبتاً از وضعیت مشابهی برخوردار بوده است. در واقع، جمعیت استان فارس و کشور طی این دوره ۲/۴ برابر شده‌اند. برآوردها نشان می‌دهد که در سال ۱۳۹۹ نیز جمعیت استان نسبت به سال ۱۳۹۵ با رشد متوسط ۱/۰۱ درصد، به بیش از ۵ میلیون نفر رسیده است. با وجود افزایش مستمر تعداد جمعیت در دوره مورد بررسی، شتاب این افزایش در سطح استان کاهش یافته است. با مشاهده تغییرات افزایش نسبی جمعیت در جداول زیر به خوبی می‌توان به کاهش این شتاب پی برد. افزایش نسبی جمعیت از حدود ۶۰ درصد در دوره ۶۵-۱۳۵۵ به ۵/۵ درصد در دوره ۹۵-۱۳۹۰ رسیده است.

لازم به ذکر است که همسو با تغییرات جمعیت نقاط شهری و روستایی کشور، در استان فارس نیز تعداد جمعیت نقاط شهری همواره با افزایش و تعداد جمعیت نقاط روستایی با کاهش مواجه شده است. اما شتاب کاهش جمعیت روستایی استان در مقایسه با جمعیت روستایی کشور، کمتر بوده است.

جدول ۶۹- تغییرات جمعیت کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

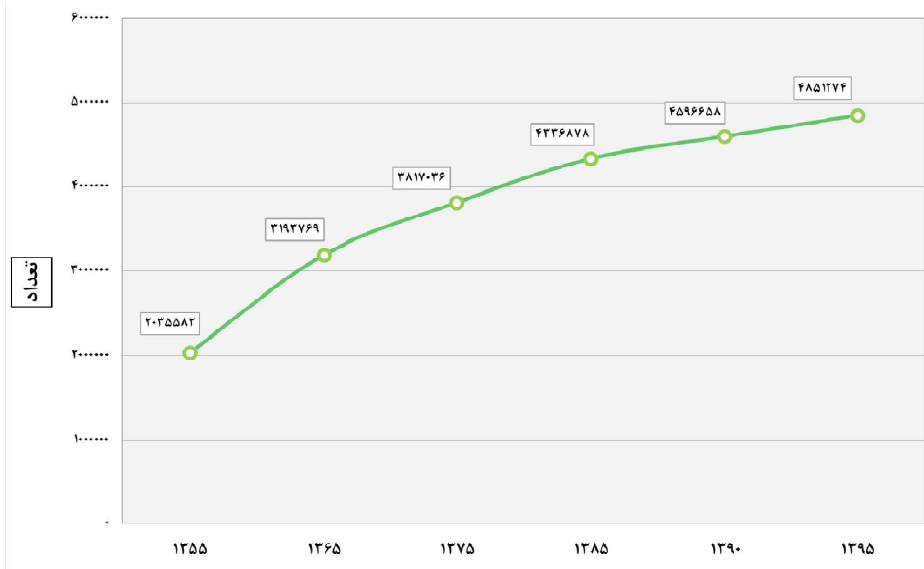
سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۳۳۷۰۸۷۴۴	-	-	۱۵۸۵۴۶۸۰	-	-	۱۷۸۵۴۰۶۴	-	-
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۱۰	۱۵۷۳۶۲۶۶	۴۶/۷	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۰۹۸۹۸۸۱	۶۹/۳	۲۲۶۰۰۴۴۹	۴۷۴۶۳۸۵	۲۶/۶
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱۰۶۱۰۴۷۸	۲۱/۵	۳۶۸۱۷۷۸۹	۹۹۷۳۲۲۸	۳۷/۲	۲۳۲۳۷۶۹۹	۶۳۷۲۵۰	۲/۸
۱۳۸۵	۷۰۴۹۵۷۸۲	۱۰۴۴۰۲۹۴	۱۷/۴	۴۸۲۵۹۹۶۴	۱۱۴۴۲۱۷۵	۳۱/۱	۲۲۲۳۵۸۱۸	-۱۰۰۱۸۸۱	-۴/۳
۱۳۹۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۴۶۵۳۸۸۷	۶/۶	۵۳۶۴۶۶۶۱	۵۳۸۶۶۹۷	۱۱/۲	۲۱۵۰۳۰۰۸	-۷۳۲۸۱۰	-۳/۳
۱۳۹۵	۷۹۹۲۶۲۷۰	۴۷۷۶۶۰۱	۶/۴	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۵۰۰۱۸۶	۱۰/۳	۲۰۷۷۹۴۲۳	-۷۲۳۵۵۵	-۳/۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

جدول ۷۰- تغییرات جمعیت استان فارس به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

سال	کل			نقاط شهری			نقاط روستایی		
	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)	تعداد جمعیت	افزایش مطلق	افزایش نسبی (درصد)
۱۳۵۵	۲۰۳۵۵۸۲	-	-	۸۷۳۲۶۵	-	-	۱۱۶۲۳۱۷	-	-
۱۳۶۵	۳۱۹۳۷۶۹	۱۱۵۸۱۸۷	۵۶/۹	۱۶۲۴۵۸۶	۷۵۱۳۲۱	۸۶	۱۵۶۹۱۸۳	۴۰۶۸۶۶	۳۵
۱۳۷۵	۳۸۱۷۰۳۶	۶۳۲۲۶۷	۱۹/۵	۲۱۶۳۱۱۹	۵۳۸۵۳۳	۳۳/۱	۱۶۵۳۹۱۷	۸۴۷۳۴	۵/۴
۱۳۸۵	۴۳۶۸۱۷۸	۵۱۹۸۴۲	۱۳/۶	۲۶۵۲۹۴۷	۴۸۹۸۲۸	۲۲/۶	۱۶۸۳۹۳۱	۳۰۰۱۴	۱/۸
۱۳۹۰	۴۵۹۶۶۵۸	۲۵۹۷۸۰	۶	۳۱۰۶۷۳۲	۴۵۳۷۸۵	۱۷/۱	۱۴۸۹۹۲۶	-۱۹۴۰۰۵	-۱۱/۵
۱۳۹۵	۴۸۵۱۲۷۴	۲۵۴۶۱۶	۵/۵	۳۴۰۱۶۷۵	۲۹۴۹۴۳	۹/۵	۱۴۴۹۵۹۹	-۴۰۲۳۷	-۲/۷

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

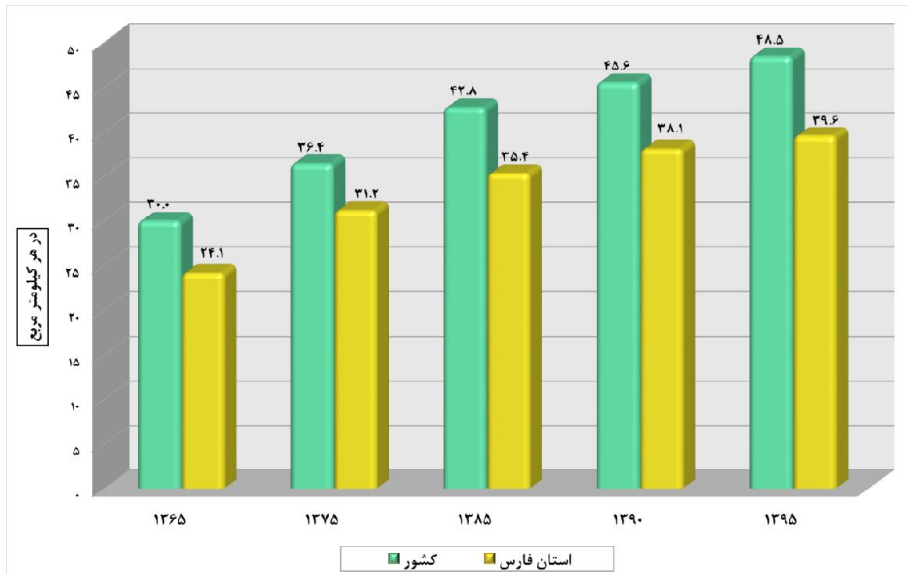

نمودار ۱۲- تغییرات جمعیت استان فارس، در سال های ۹۵-۱۳۵۵

۳-۳-۴- تراکم جمعیت

جمعیت هر منطقه بر اساس عوامل متعددی نظیر آب و هوا، امکانات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح آن منطقه پخش و توزیع می شود. تراکم جمعیت را در اصطلاح عامیانه می توان به پر ازدحام و کم ازدحام بودن هر سرزمینی تعبیر کرد. تراکم جمعیت از تقسیم جمعیت به مساحت، برحسب کیلومتر مربع به دست می آید. در کشور ایران تراکم حسابی جمعیت در سرشماری های متعدد رو به افزایش است و علت آن ثابت بودن مساحت کشور و افزایش روزافزون جمعیت است.

در سال ۱۳۶۵ تراکم جمعیت در کل استان برابر با ۲۴/۱ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است و این در حالی است که تراکم جمعیت در همان سال در کل کشور ۳۰ نفر در هر کیلومتر مربع است. بر اساس محاسبات به عمل آمده؛ طی ۳۰ سال بعد (۱۳۹۵) میزان تراکم جمعیت استان به حدود ۱/۵ برابر (۳۹/۶ نفر در هر کیلومتر مربع) افزایش یافته است. با این حال؛ تراکم جمعیتی استان فارس در سال ۱۳۹۵ حدود ۹ واحد از میانگین تراکم جمعیت در کل کشور پایین تر بوده است. در واقع این استان نسبت به سایر استان ها و کل کشور از تراکم جمعیتی مطلوبی برخوردار است.

نمودار ۱۳- تراکم نسبی جمعیت کشور و استان فارس، در سال های ۹۵-۱۳۶۵

در جدول زیر تراکم جمعیت شهرستان های استان فارس در سال ۱۳۹۵ آورده شده است. ملاحظه می شود که شهرستان شیراز با اختلاف قابل توجهی نسبت به بقیه شهرستان های استان، پرتراکم تر محسوب می شود، این شهرستان به تنهایی حدود ۳۹ درصد از جمعیت استان را شامل می شود. همچنین شهرستان شیراز در رده شهرستان های پرجمعیت کشور نیز محسوب می شود. در مقابل شهرستان های فرشبند، خنج، نیریز، بوانات و اقلید قرار دارند که دارای تراکم جمعیتی پایین تر از ۱۵ نفر در کیلومتر مربع می باشند.

جدول ۷۱- تراکم نسبی جمعیت شهرستان‌های استان فارس، در سال ۱۳۹۵

شهرستان	تعداد جمعیت	مساحت	تراکم جمعیت (در هر کیلومتر مربع)
آباده	۱۰۰۸۳۱	۵۶۴۶	۱۷/۹
ارسنجان	۴۲۷۲۵	۱۴۳۹	۲۹/۷
استهبان	۶۸۸۵۰	۱۹۹۴	۳۴/۵
اقلید	۹۳۷۶۳	۷۱۴۶	۱۳/۱
بوانات	۵۰۴۱۸	۴۶۹۷	۱۰/۷
پاسارگاد	۳۰۱۱۸	۱۶۷۳	۱۸/۰
جهرم	۲۲۸۵۳۲	۵۷۳۷	۳۹/۸
خرامه	۵۴۸۶۴	۱۵۹۳	۳۴/۴
خرم بید	۵۰۵۲۲	۲۷۰۲	۱۸/۷
خنج	۴۱۳۵۹	۴۴۱۵	۹/۴
داراب	۲۰۱۴۸۹	۶۵۶۰	۳۰/۷
رستم	۴۴۳۸۶	۱۰۳۰	۴۳/۱
زرین دشت	۷۳۱۹۹	۴۵۸۱	۱۶/۰
سپیدان	۹۱۰۴۹	۲۸۳۹	۳۲/۱
سروستان	۳۸۱۱۴	۱۷۰۸	۲۲/۳
شیراز	۱۸۶۹۰۰۱	۶۰۴۹	۳۰۹/۰
فراشیند	۴۵۴۵۹	۴۸۵۶	۹/۴
فسا	۲۰۵۱۸۷	۴۱۹۷	۴۸/۹
فیروزآباد	۱۲۱۴۱۷	۳۵۵۹	۳۴/۱
فیروکازرین	۷۱۲۰۳	۳۳۹۵	۲۱/۰
کازرون	۲۶۶۲۱۷	۴۰۶۴	۶۵/۵
کوار	۸۳۸۸۳	۱۰۸۳	۷۷/۵
گراش	۵۳۹۰۷	۱۸۱۵	۲۹/۷
لارستان	۲۱۳۹۲۰	۱۴۱۴۲	۱۵/۱
لامرد	۹۱۷۸۲	۳۹۱۵	۲۳/۴
مرودشت	۳۲۳۴۳۴	۳۶۵۶	۸۸/۵
ممسنی	۱۱۷۵۲۷	۵۶۰۱	۲۱/۰
مهر	۶۴۸۲۷	۱۷۲۹	۳۷/۵
نی ریز	۱۱۳۲۹۱	۱۰۷۸۷	۱۰/۵
استان فارس	۴۸۵۱۲۷۴	۱۲۲۶۰۸	۳۹/۶

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران و سالنامه آماری استان فارس

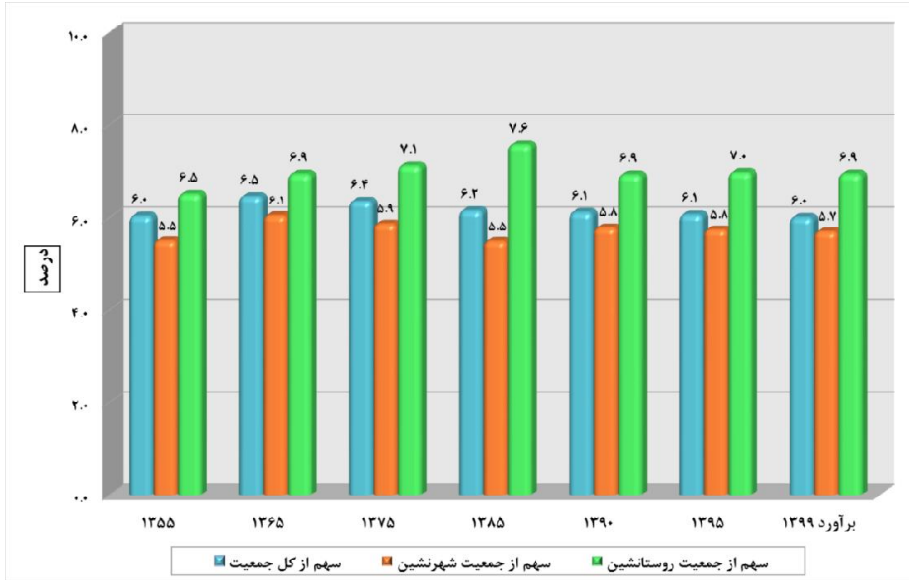
۳-۴-۳- سهم جمعیت استان از کشور

سهم جمعیتی هر منطقه نشان از نسبت جمعیت آن منطقه نسبت به جمعیت کل دارد. این سهم می‌تواند نشانگر میزان تأثیرگذاری بر جریان‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی در کل (استان یا کشور) باشد. لذا با توجه به تفاوت سهم جمعیتی در تأثیرگذاری روی روندهای ملی، توجه به این شاخص می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های کشوری و منطقه‌ای راهگشا باشد؛ بنابراین با توجه به تفاوت تعداد جمعیت استان‌ها و نیز تأثیر تفاوت سهم جمعیتی مناطق بر میزان تأثیرگذاری آن‌ها بر کل کشور، سهم جمعیتی استان فارس از کل کشور طی شش دوره سرشماری و همچنین برآورد سال ۱۳۹۹ به تفکیک وضع سکونت مورد بررسی قرار گرفت. ملاحظه می‌شود که از سال ۱۳۷۵ به بعد، سهم جمعیت استان از جمعیت کشور به مقدار کمی کاهش یافته است و در طول سرشماری‌های بعدی نسبتاً ثابت باقی مانده است. با توجه به برآورد جمعیتی مرکز آمار ایران می‌توان ادعان نمود که ثبات نسبی در روند سهم جمعیت استان از جمعیت کشور در سال‌های آتی ادامه دارد.

جدول ۲۲- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان فارس از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح	
برآورد ۱۳۹۹	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵		
۸۴۰۳۸۰۰۰	۷۹۹۲۶۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	۳۳۷۰۸۷۴۴	کشور	تعداد کل جمعیت
۵۰۵۱۰۰۰	۴۸۵۱۲۷۴	۴۵۹۶۶۵۸	۴۳۳۶۸۷۸	۳۸۱۷۰۳۶	۳۱۹۳۷۶۹	۲۰۳۵۵۸۲	استان فارس	
۶/۰	۶/۱	۶/۱	۶/۲	۶/۴	۶/۵	۶/۰	سهم از کشور (درصد)	
۶۳۳۹۰۰۰۰	۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	۱۵۸۵۴۶۸۰	کشور	تعداد جمعیت شهرنشین
۳۶۱۸۰۰۰	۳۴۰۱۶۷۵	۳۱۰۶۷۳۲	۲۶۵۲۹۶۷	۲۱۶۳۱۱۹	۱۶۲۴۵۸۶	۸۷۳۲۶۵	استان فارس	
۵/۷	۵/۸	۵/۸	۵/۵	۵/۹	۶/۱	۵/۵	سهم از کشور (درصد)	
۲۰۶۴۸۰۰۰	۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۳۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	۱۷۸۵۴۰۶۴	کشور	تعداد جمعیت روستائین
۱۴۴۴۰۰۰	۱۴۴۹۵۹۹	۱۴۸۹۹۲۶	۱۶۸۳۹۳۱	۱۶۵۳۹۱۷	۱۵۶۹۱۸۳	۱۱۶۲۳۱۷	استان فارس	
۶/۹	۷/۰	۶/۹	۷/۶	۷/۱	۶/۹	۶/۵	سهم از کشور (درصد)	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴- روند تغییرات سهم جمعیت شهری و روستایی استان فارس از جمعیت شهری و روستایی کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

۳-۳-۴- میزان شهرنشینی و روستائین

میزان شهرنشینی و روستائینی به نسبتی از جمعیت یک محدوده اطلاق می‌شود که در نقاط شهری یا روستایی سکونت دارند. وجود نابرابری در امکانات خدماتی و رفاهی در نقاط شهری و روستایی موجب شده است تا طی چند دهه اخیر، حجم جمعیت ساکن در مناطق شهری نسبت به مناطق روستایی به طرز قابل توجهی افزایش یابد. این افزایش جمعیت در مناطق شهری به علل مختلفی ایجاد شده است؛ باروری و مهاجرت دو عامل اصلی در این روند بوده و هستند. ورود ارتباطات و فناوری به روستاها علاوه بر ایجاد شناخت و آگاهی نسبت به مناطق شهری، موجب شد که در فعالیتهای روستایی مانند کشاورزی و دامداری مزاد نیروی انسانی رخ دهد که برای گذران زندگی و نیل به زندگی ایده‌آل، به سمت شهرها روانه شوند. این عوامل موجب شده است که در دهه‌های اخیر با نسبت‌های بالای شهرنشینی و در مقابل کاهش روستائینی مواجه باشیم.

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، نسبت جمعیت شهرنشین کشور برابر با ۷۴ درصد و نسبت جمعیت روستائین برابر با ۲۶ درصد بوده است و در نتیجه میزان جمعیت شهرنشین در کشور در این سال، حدود ۳ برابر میزان جمعیت روستائین بوده است. جمعیت شهرنشین استان فارس نیز طی بازه مورد

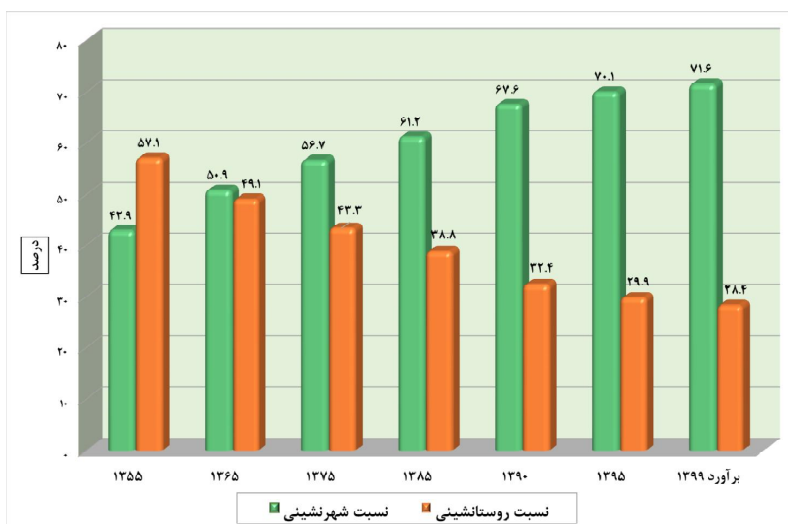
بررسی (۴۴ سال) از حدود ۴۳ درصد به ۷۱/۶ درصد افزایش یافته و در مقابل جمعیت روستانشین از حدود ۵۷ درصد به ۲۸/۴ درصد، کاهش یافته است، به عبارتی جمعیت شهرنشین استان، ۱/۷ برابر افزایش و جمعیت روستانشین به نصف تقلیل یافته است. بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵، رتبه استان فارس به لحاظ شاخص شهرنشینی، ۱۵ بوده است. پیش‌بینی می‌شود که با توجه به روند مهاجرت‌ها و تغییر وضعیت برخی نقاط روستایی و تبدیل شدن آن‌ها به نقاط شهری، افزایش میزان شهرنشینی در استان با سرعت بیشتری تداوم پیدا کند.

جدول ۷۳- مقایسه روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان فارس با کشور، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

سال							شرح	
۱۳۹۹د	۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵		
۷۵/۴	۷۴	۷۱/۴	۶۸/۵	۶۱/۳	۵۴/۳	۴۷	کشور	نسبت شهرنشینی
۷۱/۶	۷۰/۱	۶۷/۶	۶۱/۲	۵۶/۷	۵۰/۹	۴۲/۹	استان فارس	
۲۴/۶	۲۶	۲۸/۶	۳۱/۵	۳۸/۷	۴۵/۷	۵۳	کشور	نسبت روستانشینی
۲۸/۴	۲۹/۹	۳۲/۴	۳۸/۸	۴۳/۳	۴۹/۱	۵۷/۱	استان فارس	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۵- روند تغییرات نسبت جمعیت شهرنشین و روستانشین استان فارس، در سال‌های ۹۹-۱۳۵۵

۳-۳-۴-۵- متوسط رشد سالانه جمعیت

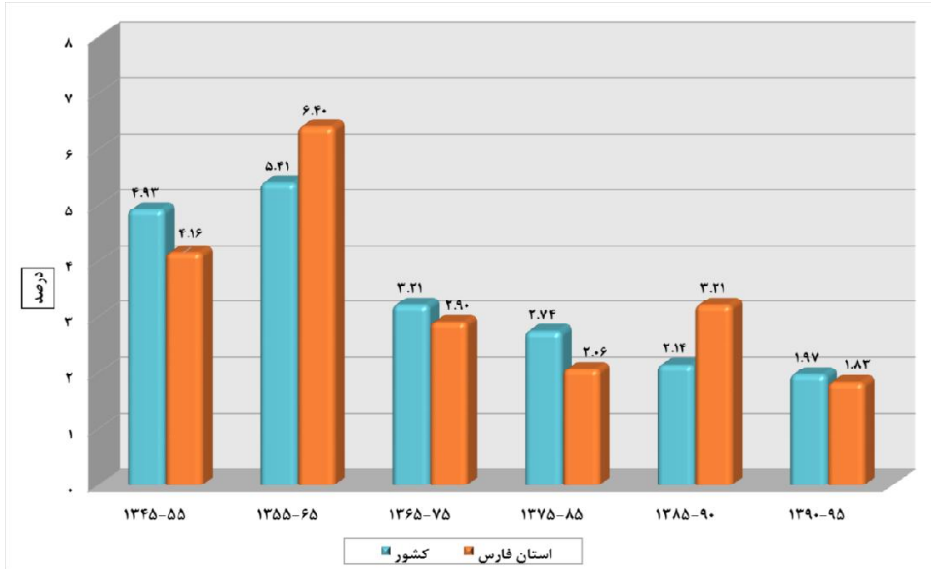
طی شش دوره مابین سال‌های ۹۵-۱۳۴۵ رشد سالانه جمعیت استان فارس در مناطق شهری و روستایی نوساناتی قابل توجه پشت سر نهاده است. همان‌طوری که در جدول نمایش داده شده است؛ رشد سالانه جمعیت استان فارس در دوره ۶۵-۱۳۵۵ بالاترین افزایش را داشته که بخشی از آن متأثر از افزایش میزان باروری‌های دهه ۶۰ و بخش دیگر مربوط به ورود مهاجران جنگی از استان‌های هم‌جوار به استان بوده است. در دهه ۷۵-۱۳۶۵ شاهد افت شدید رشد سالانه جمعیت نسبت به دوره قبل هستیم که در دوره‌های بعد نیز ادامه داشته است.

طی سال‌های ۹۵-۱۳۹۰، رتبه استان فارس به لحاظ شاخص رشد جمعیت برابر یا ۱۷ بوده است. همچنین در مقایسه میان رشد جمعیت شهری و روستایی می‌توان اذعان نمود؛ به همان میزانی که از رشد جمعیت نقاط روستایی کاسته شده به رشد جمعیت نقاط شهری افزوده شده است، اما به طور کلی طی ۲۰ ساله دوره ۹۵-۱۳۷۵ همواره از میزان رشد سالانه جمعیت نقاط شهری و روستایی استان کاسته شده است. به نظر می‌رسد که کاهش میزان باروری تأثیر محسوسی بر میزان رشد جمعیت استان داشته است.

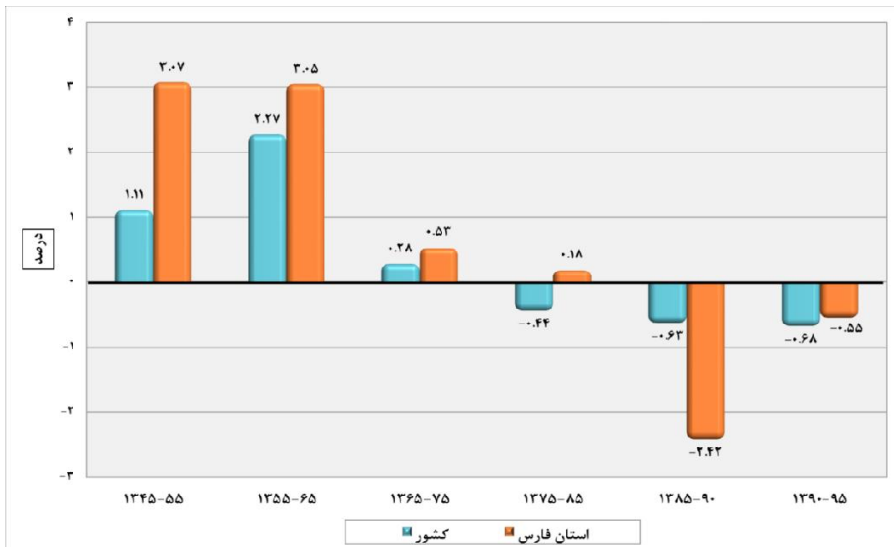
جدول ۷۴- درصد رشد سالانه جمعیت استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۴۵

دوره سرشماری						شرح	وضع سکونت
۹۵-۱۳۹۰	۹۰-۱۳۸۵	۸۵-۱۳۷۵	۷۵-۱۳۶۵	۶۵-۱۳۵۵	۵۵-۱۳۴۵		
۱/۲۴	۱/۲۹	۱/۶۲	۱/۹۶	۳/۹۱	۲/۷۱	کشور	کل
۱/۰۸	۱/۱۷	۱/۲۸	۱/۸	۴/۶۱	۳/۵۲	استان فارس	
۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	۵/۴۱	۴/۹۳	کشور	نقاط شهری
۱/۸۳	۳/۲۱	۲/۰۶	۲/۹۰	۶/۴۰	۴/۱۶	استان فارس	
-۰/۶۸	-۰/۶۳	-۰/۴۴	۰/۲۸	۲/۲۷	۱/۱۱	کشور	نقاط روستایی
-۰/۵۵	-۲/۴۲	۰/۱۸	۰/۵۳	۳/۰۵	۳/۰۷	استان فارس	

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۱۶- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط شهری استان فارس و کشور، طی سرشماری‌های ۱۳۴۵-۹۵

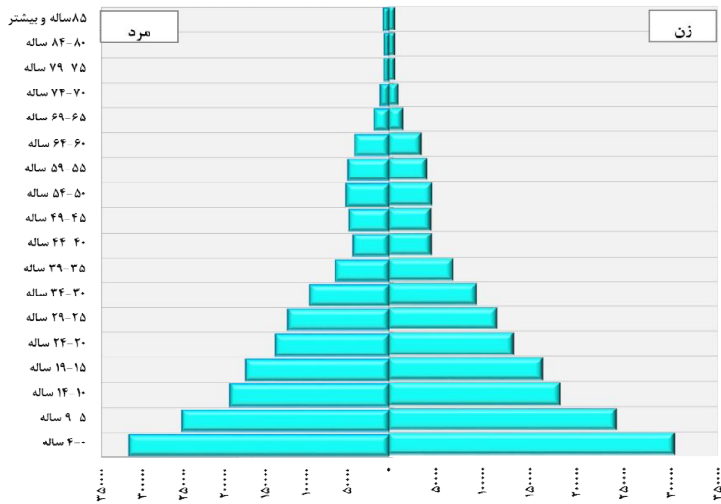

نمودار ۱۷- درصد رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی استان فارس و کشور، طی سرشماری‌های ۱۳۴۵-۹۵

۳-۳-۴- هرم سنی جنسی جمعیت

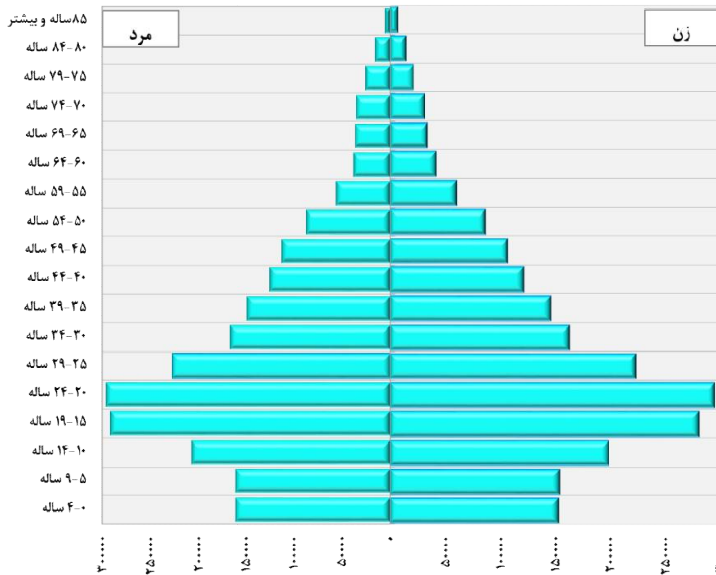
ترکیب سنی جمعیت به صورت توزیع سنی و به تفکیک جنس با هرم سنی نشان داده می‌شود و به عبارت دیگر نمایش هندسی توزیع جمعیت برحسب سن و جنس با هرم سنی امکان‌پذیر است. شکل هرم سنی جنسی یک منطقه به سه عامل بستگی دارد: تعداد موالید در هر یک از نسل‌ها، تقلیل تعداد افراد در اثر مرگ و میر، مهاجرت به یک منطقه یا مهاجرت از آن منطقه.

هرم سنی جنسی جمعیت استان فارس در سال ۱۳۶۵، دارای قاعده‌ای پهن و گسترده بوده است که حکایت از جوانی جمعیت دارد. تیزی نوک هرم نیز بیانگر پایین بودن متوسط عمر یا امید به زندگی مردان و زنان ساکن این استان در سال ۱۳۶۵ می‌باشد. همچنین، در بیشتر گروه‌های سنی، ترکیب جنسی جمعیت در این استان همگون بوده است، به عبارت دیگر نابرابری در تعداد مردان و زنان در این سال، بیشتر در گروه‌های سنی نزدیک به رأس هرم، مشاهده می‌شود.

نمودار ۱۸- هرم سنی جنسی جمعیت استان فارس، در سال ۱۳۶۵

تأثیر متولدین دهه ۶۰ و ورود مهاجران شغلی به استان، در هرم سنی جنسی سال ۱۳۸۵ به خوبی مشهود است. مقایسه حجم جمعیت در گروه‌های سنی ۲۵-۲۹ ساله و ۳۰-۳۴ ساله در این هرم با هرم سال ۱۳۶۵ به خوبی نمایانگر ورود نیروی جوان جویای کار به این استان است.

نمودار ۱۹- هرم سنی جنسی جمعیت استان فارس، در سال ۱۳۸۵

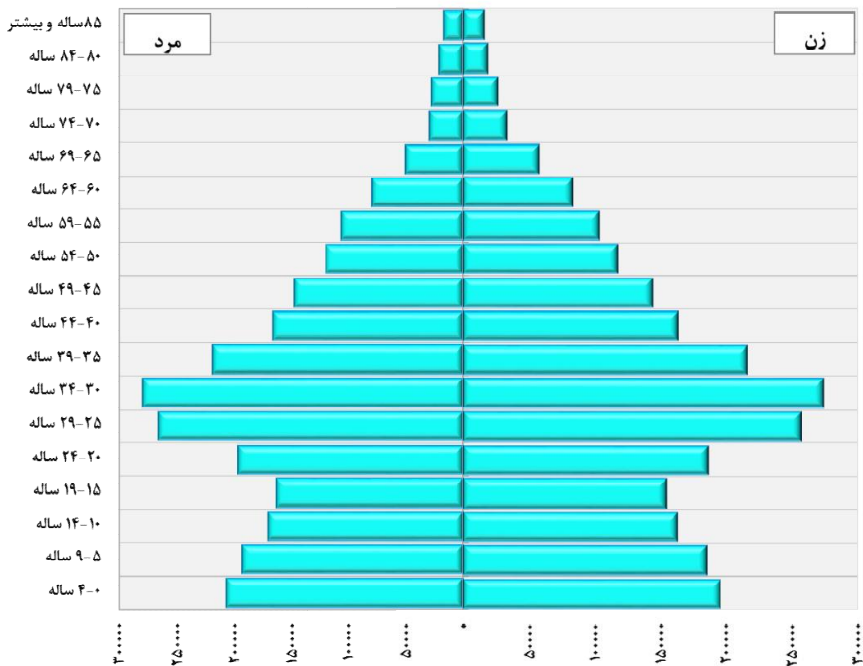
هرم سنی جنسی جمعیت استان فارس در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که تعداد متولدین از سال ۱۳۹۰ به بعد رو به افزایش گذاشته است، در واقع هرم‌های سنی جمعیت نشان می‌دهند که در سال ۱۳۹۵، تعداد جمعیت ۰-۴ ساله بیشتر از تعداد جمعیت ۵-۹ ساله و تعداد جمعیت ۵-۹ ساله بیشتر از تعداد جمعیت ۱۴-۱۰ ساله بوده است، این پدیده به اثر «گشتاور جمعیتی» معروف است.

بروز گشتاور جمعیتی به دلیل رسیدن متولدین دهه ۱۳۶۰ به سن ازدواج و باروری است و در واقع باروری بالای گذشته را منعکس می‌کند. نکته قابل توجه این است که متولدین دهه ۶۰ قاعده هرم را به اندازه خود متورم نکرده‌اند زیرا تحت تأثیر نگرش‌های محدود نمودن تعداد فرزندان قرار گرفته‌اند. همچنین انتظار می‌رود که روند افزایشی باروری در سال‌های آینده متوقف شود و با خروج نسل انفجاری یا متولدین دهه ۶۰ از سنین اصلی

فرزندآوری (معمولاً ۲۱ تا ۳۵ سالگی)، مجدداً شاهد کاهش تعداد متولدین باشیم. به همین علت؛ احتمالاً در هرم سنی سال ۱۴۰۰ ما شاهد کوچک شدن مجدد پایه هرم سنی خواهیم بود.

به علاوه هرم سنی جنسی سال ۱۳۹۵ نشان می‌دهد که متولدین دهه ۱۳۶۰ که اکنون به سن بزرگسالی و فعالیت رسیده‌اند بیشترین تعداد جمعیت را نشان می‌دهند. در واقع پدیده‌ای به نام «پنجره جمعیتی» که در سطح کشور به وقوع پیوسته، در سطح استان فارس نیز وقوع یافته است و اگر از این فرصت جمعیتی بهره برده شود، استان فارس به سرعت راه‌های پیشرفت و توسعه را طی خواهد کرد.

با توجه به هرم‌های سنی ارائه شده، می‌توان گفت که روند مذکور تا سال‌های زیادی و تا زمانی که نسل دهه ۶۰ از این سنین عبور کنند ادامه خواهد یافت. همچنین با توجه به هرم سنی جنسی کنونی جمعیت استان فارس سالخورده نیست اما توجه به جمعیت سنین قبل از ۶۵ سالگی می‌تواند مؤید این نکته باشد که در سال‌های آینده ما شاهد افزایش هر چه بیشتر سهم سالمندان از کل جمعیت استان خواهیم بود.

نمودار ۲۰- هرم سنی جنسی جمعیت استان فارس، در سال ۱۳۹۵

۳-۳-۴-۷- گروه عمده سنی جمعیت

وضعیت توزیع جمعیت در گروه‌های سنی یا سنین مختلف، همان نحوه پراکندگی جمعیت بر حسب سن است. سن یکی از متغیرهای اصلی جمعیت است و توزیع آن در گروه‌های مختلف سنی از نظر اقتصادی و اجتماعی حائز اهمیت است.

به استناد نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، از کل جمعیت ۴۸۵۱۲۷۴ نفری استان فارس، فقط ۱۱۱۲۹۶۴ نفر در گروه سنی ۰-۱۴ ساله قرار داشته‌اند که در نتیجه اندازه میزان جوانی جمعیت^۹ این استان در حدود ۲۳ درصد به دست می‌آید. بررسی این رقم و مقایسه آن با رقم مشابه در سال ۱۳۶۵ (معادل ۴۶/۶ درصد) حاکی از کاهش شدید میزان جوانی جمعیت استان در سال ۱۳۹۵ است.

از دیگر ویژگی‌های جمعیتی، میزان کهن‌سالی جمعیت (سهم نسبی جمعیت ۶۵ ساله و بیشتر در کل جمعیت) است. در مطالعه‌های جمعیت‌شناختی، سالمندی جمعیت به این معنا است که نسبت افراد سالخورده به کل جمعیت، در حال افزایش باشد. به عبارت دقیق‌تر، جمعیت رو به سوی سالمندی، جمعیتی است که بین ۷ تا ۱۴ درصد آن جمعیت را گروه‌های سنی ۶۵ ساله و بیشتر تشکیل دهند.

با توجه به تعداد جمعیت واقع در این گروه‌های سنی، اندازه میزان کهن‌سالی جمعیت استان فارس معادل ۴/۲ درصد است. این میزان در سال ۱۳۶۵ معادل ۲/۹ درصد بوده است. مقایسه میزان کهن‌سالی استان طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۵ حاکی از افزایش سهم و شمار مطلق جمعیت این گروه سنی است، با این حال؛ نمی‌توان اذعان داشت که جمعیت استان، جمعیتی سالمند است.

مابه‌التفاوت جمعیت جوان و کهن‌سال از کل جمعیت، جمعیت میان‌سال را تشکیل می‌دهد که جمعیت در سن کار و نیروی بالقوه فعال استان را شامل می‌شوند. در سال ۱۳۹۵، میزان جمعیت میان‌سال استان در حدود ۳ میلیون و ۴۴۱ هزار نفر و سهم آنان از کل جمعیت استان نیز، ۷۰/۹ درصد است. سهم جمعیت میان‌سال استان در سال ۱۳۶۵، معادل ۵۰/۵ درصد بوده است. بررسی این ارقام نشانگر افزایش میان‌سالی جمعیت استان در سال

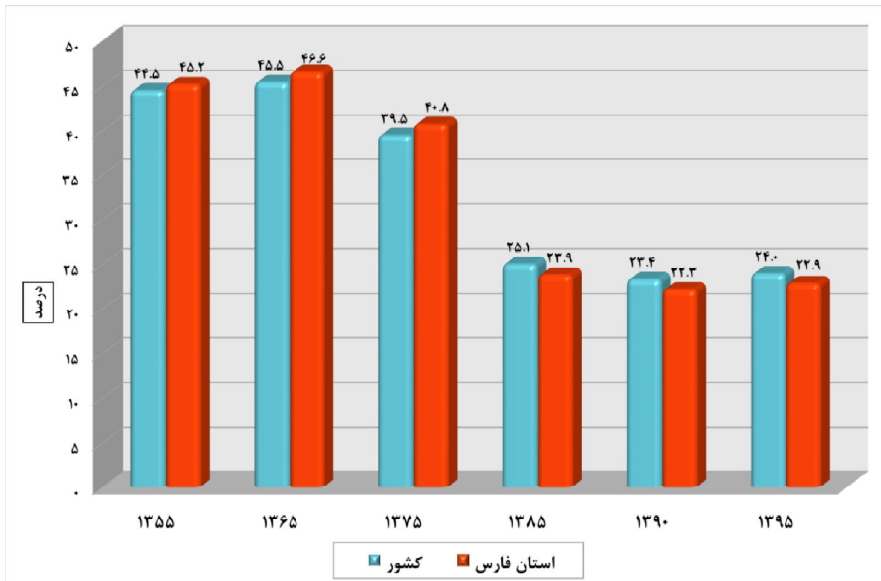
۹. نسبت گروه سنی کمتر از ۱۵ سال به کل جمعیت ضریب جوانی جمعیت نامیده می‌شود که به "نسبت ورت‌هام" مشهور است و از تقسیم جمعیت ۰-۱۴ ساله به کل جمعیت به دست می‌آید و نتیجه را جهت سهولت بیان در ۱۰۰ ضرب و به درصد بیان می‌کنند. هر جا که باروری بیشتر و میزان مرگ‌ومیر کودکان کمتر باشد، اندازه این ضریب بیشتر خواهد بود و به همین دلیل از آن به عنوان یکی از ویژگی‌های توسعه‌یافتگی نیز استفاده می‌کنند. هر جمعیتی که ضریب جوانی آن ۴۰ درصد و بیشتر باشد به عنوان جمعیت دارای ساختار جوان نامیده می‌شود و قرار گرفتن این نماگر در سطح ۲۰ درصد و کمتر نشانه سالخورده‌گی جمعیت است. جمعیت‌هایی که ضریب جوانی آن‌ها بین ۲۰ تا ۴۰ درصد باشد دارای ساختارهای در حال گذار می‌باشند و این گذار معمولاً از جوانی به سالخوردگی است.

یاد شده است. بدین ترتیب مشخص می‌شود که حجم بالایی از جمعیت استان در دوره میان‌سالی به سر می‌برند.

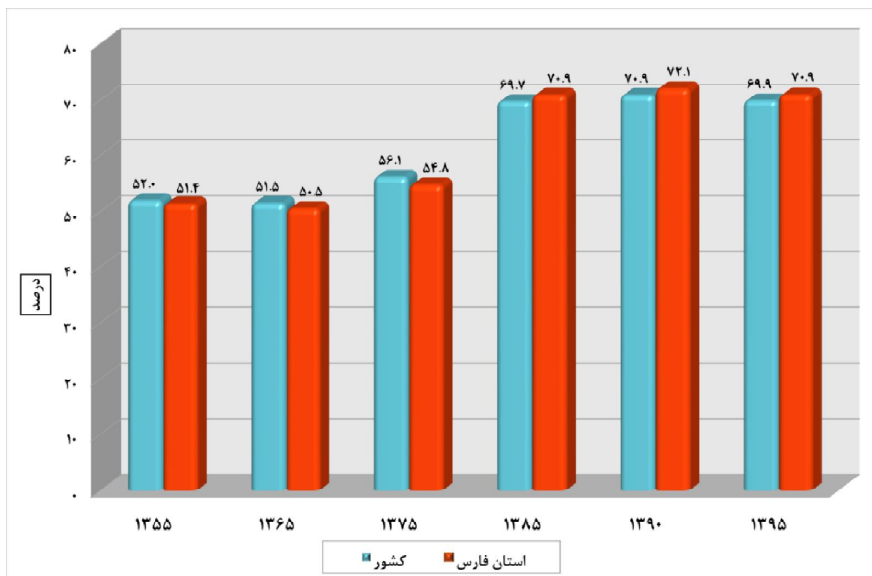
جدول ۷۵- تعداد و توزیع درصد جمعیت استان فارس و کشور برحسب گروه‌های عمده سنی، در سال‌های ۹۵-۱۳۵۵

شرح	سال	تعداد				توزیع درصد			
		۱۴-۰ ساله	۱۵-۶۴ ساله	۶۵ ساله و بیشتر	جمع	۱۴-۰ ساله	۱۵-۶۴ ساله	۶۵ ساله و بیشتر	جمع
کشور	۱۳۵۵	۱۵۰۰۹۳۶۳	۱۷۵۱۲۹۱۱	۱۱۸۶۴۷۰	۳۳۷۰۸۷۴۴	۴۴/۵	۵۲/۰	۳/۵	۱۰۰
	۱۳۶۵	۲۲۴۷۴۰۱۷	۲۵۴۴۵۵۶۲	۱۵۰۱۷۱۸	۴۹۴۲۱۲۹۴	۴۵/۵	۵۱/۵	۳/۰	۱۰۰
	۱۳۷۵	۲۳۷۲۵۵۴۵	۳۳۷۰۲۴۰۶	۲۵۹۵۱۸۱	۶۰۰۲۳۱۳۲	۳۹/۵	۵۶/۱	۴/۳	۱۰۰
	۱۳۸۵	۱۷۶۸۱۶۲۹	۴۹۱۵۷۵۶۲	۳۶۵۶۵۹۱	۷۰۴۹۵۷۸۲	۲۵/۱	۶۹/۷	۵/۲	۱۰۰
	۱۳۹۰	۱۷۵۶۱۷۷۸	۵۳۲۴۴۸۰۰	۴۲۹۶۷۶۹	۷۵۱۰۳۳۴۷	۲۳/۴	۷۰/۹	۵/۷	۱۰۰
	۱۳۹۵	۱۹۱۹۲۶۶۵	۵۵۸۶۲۰۸۷	۴۸۷۱۵۱۸	۷۹۹۲۶۲۷۰	۲۴/۰	۶۹/۹	۶/۱	۱۰۰
استان فارس	۱۳۵۵	۹۲۰۴۸۵	۱۰۴۶۱۱۷	۶۸۹۸۰	۲۰۳۵۵۸۲	۴۵/۲	۵۱/۴	۳/۴	۱۰۰
	۱۳۶۵	۱۴۸۷۷۵۷	۱۶۱۳۴۸۸	۹۱۴۲۳	۳۱۹۳۷۶۹	۴۶/۶	۵۰/۵	۲/۹	۱۰۰
	۱۳۷۵	۱۵۵۶۸۲۸	۲۰۹۰۱۱۳	۱۶۹۸۳۷	۳۸۱۷۰۳۶	۴۰/۸	۵۴/۸	۴/۴	۱۰۰
	۱۳۸۵	۱۰۳۵۶۸۶	۳۰۷۵۶۲۶	۲۲۵۵۶۶	۴۳۳۶۸۷۸	۲۳/۹	۷۰/۹	۵/۲	۱۰۰
	۱۳۹۰	۱۰۲۳۰۷۳	۳۳۱۲۵۵۹	۲۵۷۰۰۰	۴۵۹۶۶۵۸	۲۲/۳	۷۲/۱	۵/۶	۱۰۰
	۱۳۹۵	۱۱۱۲۹۶۴	۳۴۴۱۶۳۵	۲۹۶۶۷۵	۴۸۵۱۲۷۴	۲۲/۹	۷۰/۹	۶/۱	۱۰۰

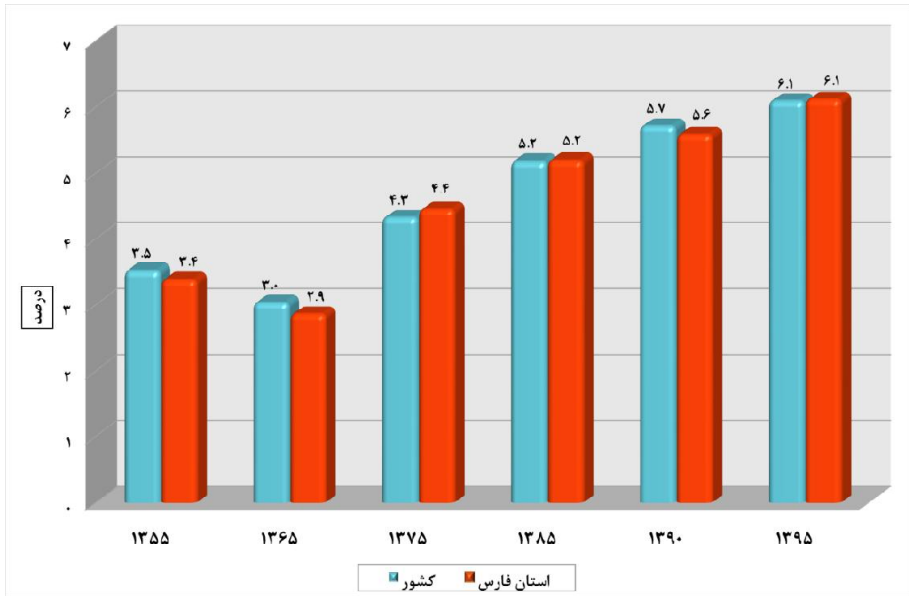
مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۱- روند تغییرات درصد جمعیت ۱۴-۰ ساله استان فارس و کشور، در سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

نمودار ۲۲- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله استان فارس و کشور، در سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

نمودار ۲۳- روند تغییرات درصد جمعیت ۶۵ ساله و بالاتر استان فارس و کشور، در سال‌های ۱۳۵۵-۹۵

۳-۴-۸- نسبت جنسی جمعیت

نسبت جنسی یک از شاخصه‌های ترکیب جمعیت است که از نسبت مردان به زنان به ازای هر صد زن به دست می‌آید. بر مبنای یافته‌های زیست‌شناختی، نسبت جنسی در سال‌های اولیه زندگی در بالاترین حد خود و در حدود ۱۰۴ تا ۱۰۶ است و با افزایش سن کاهش می‌یابد. مقدار ۱۰۰ در حدود ۲۰ سالگی مشاهده می‌شود و سپس کاهش ادامه می‌یابد تا به سطح ۵۰ یا ۶۰ در سنین سالخوردگی می‌رسد. این الگو، به استثنای حالات شدید دخالت انسان یا وجود یک اختلال، باید در اکثر جمعیت‌ها به وقوع بپیوندد. بنابراین، چنانچه شرایط خاصی رخ ندهد (مثل مهاجرت شدید یا مرگ‌ومیر بیشتر برای یک جنس) انتظار می‌رود نسبت جنسی همانند روند مورد انتظار باشد. افزایش یا کاهش نسبت جنسی جمعیت می‌تواند تبعات و آثار بسیاری را در زمینه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی جامعه داشته باشد. با توجه به اهمیت این شاخص، بررسی آن و تغییرات حاصله طی پنج دوره مورد بررسی مفید خواهد بود.

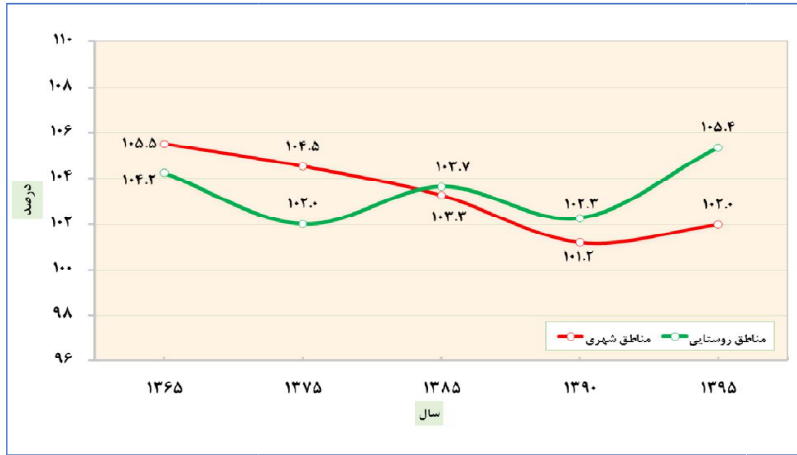
با توجه به اطلاعات ارائه شده از سوی مرکز آمار ایران و همان‌گونه که در جدول زیر نمایش داده شده است طی پنج دوره مورد بررسی شاخص نسبت جنسی جمعیت در استان تغییرات قابل توجهی داشته است، این شاخص از

سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ روندی کاهشی طی کرده و در سال ۱۳۹۰ به متعادل ترین وضعیت ممکن رسیده است، اما در سال ۱۳۹۵، شاخص نسبت جنسی به ویژه در مناطق روستایی استان، افزایش محسوسی تجربه کرده است، این امر به احتمال خیلی قوی به دلیل مهاجرت مردان این استان به دلایل شغلی یا علل دیگر می باشد.

جدول ۷۶- نسبت جنسی جمعیت استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۵-۱۳۶۵

شرح	سال	کل کشور			استان فارس	
		مرد	زن	نسبت جنسی	مرد	زن
کل	۱۳۶۵	۲۵۲۸۰۹۶۱	۲۴۱۶۴۰۴۹	۱۰۴/۶	۱۶۳۵۰۰۸	۱۵۵۸۷۶۱
	۱۳۷۵	۳۰۵۱۵۱۵۹	۲۹۵۴۰۳۲۹	۱۰۳/۳	۱۹۴۰۶۹۲	۱۸۷۶۳۴۴
	۱۳۸۵	۳۵۸۶۶۳۶۲	۳۴۶۲۹۴۲۰	۱۰۳/۶	۲۲۰۴۸۵۲	۲۱۳۲۰۲۶
	۱۳۹۰	۳۷۹۰۵۶۶۹	۳۷۲۴۴۰۰۰	۱۰۱/۸	۲۳۱۵۹۱۴	۲۲۸۰۷۴۴
	۱۳۹۵	۴۰۴۹۸۴۴۲	۳۹۴۲۷۸۲۸	۱۰۲/۷	۲۴۶۱۲۵۱	۲۳۹۰۰۲۳
	۱۳۶۵	۱۳۷۶۹۶۱۷	۱۳۰۷۴۹۴۴	۱۰۵/۳	۸۳۴۱۳۸	۷۹۰۴۴۸
نقاط شهری	۱۳۷۵	۱۸۸۰۵۰۲۳	۱۸۰۱۲۷۶۶	۱۰۴/۴	۱۱۰۵۴۶۱	۱۰۵۷۶۵۸
	۱۳۸۵	۲۴۵۷۶۴۴۲	۲۳۶۸۳۵۲۲	۱۰۳/۸	۱۳۴۷۷۹۱	۱۳۰۵۱۵۶
	۱۳۹۰	۲۷۰۲۳۶۳۸	۲۶۶۲۳۰۲۳	۱۰۱/۵	۱۵۶۲۵۵۶	۱۵۴۴۱۷۶
	۱۳۹۵	۲۹۸۴۱۴۱۴	۲۹۳۰۵۴۳۳	۱۰۱/۸	۱۷۱۷۵۲۰	۱۶۸۴۱۵۵
	۱۳۶۵	۱۱۵۱۱۳۴۴	۱۱۰۸۹۱۰۵	۱۰۳/۸	۸۰۰۸۷۰	۷۶۸۳۱۳
نقاط روستایی	۱۳۷۵	۱۱۷۱۰۱۳۶	۱۱۵۲۷۵۶۳	۱۰۱/۶	۸۳۵۲۳۱	۸۱۸۶۸۶
	۱۳۸۵	۱۱۲۸۹۹۲۰	۱۰۹۴۵۸۹۸	۱۰۳/۱	۸۵۷۰۶۱	۸۲۶۸۷۰
	۱۳۹۰	۱۰۸۱۲۰۳۱	۱۰۶۲۰۹۷۷	۱۰۲/۵	۷۵۳۳۵۸	۷۳۶۵۶۸
	۱۳۹۵	۱۰۶۵۷۰۲۸	۱۰۱۲۲۳۹۵	۱۰۵/۳	۷۴۳۷۳۱	۷۰۵۸۶۸
	۱۳۶۵	۱۱۵۱۱۳۴۴	۱۱۰۸۹۱۰۵	۱۰۳/۸	۸۰۰۸۷۰	۷۶۸۳۱۳

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۴- مقایسه نسبت جنسی جمعیت استان فارس به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

۳-۳-۴-۹- متوسط بعد خانوار

خانوار به افرادی که زیر یک سقف زندگی می‌کنند و معیشت آن‌ها با هم مشترک است، گفته می‌شود. بعد خانوار که تسامحاً به جای خانواده نیز به کار می‌رود، بیشتر یک مفهوم آماری و جمعیت‌شناختی است. عواملی همچون مهاجرت، ورود زنان به بازار کار، سنت‌ها و ارزش‌های رایج در گروه‌های قومی و نژادی مختلف، سطح توسعه اقتصادی و ساختار اقتصادی، نرخ مرگ‌ومیر و زادوولد بر اندازه خانوار تأثیر دارند. بررسی و شناخت بعد خانوار کاربردهای بسیاری در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های بخش‌های اجتماعی و مسکن، اشتغال، خدمات و تسهیلات کودکان در شهرها، امنیت غذایی و غیره در شهرها و روستاها دارد. بر این اساس در این بند به بررسی و تحلیل بعد خانوار پرداخته شده است.

متوسط بعد خانوار در استان فارس در سرشماری سال‌های ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ حدود ۵ نفر به ازای یک خانوار شهری و حدود ۶ نفر به ازای یک خانوار روستایی بوده که در سرشماری‌های بعد به سرعت روند نزولی طی کرده و به ۳/۳ نفر به ازای یک خانوار شهری و ۳/۴ نفر به ازای یک خانوار روستایی در سال ۱۳۹۵ رسیده است. همچنین بر اساس آخرین نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، متوسط بعد خانوار در استان فارس و کشور نسبتاً برابر می‌باشد.

گفتنی است که بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۸ درصد از خانوارهای استان فارس (۱۱۷۸۳۹ خانوار) یک‌نفره (خودسرپرست) می‌باشند. این رقم در میان خانوارهای مرد

سرپرست استان معادل ۳/۲ درصد و در میان خانوارهای زن سرپرست استان معادل ۴۰/۶ درصد بوده است. میزان خانوارهای خود سرپرست زن ساکن در استان فارس گواه بر لزوم توجه بیشتر به خانوارهای زن سرپرست و مسائل و چالش‌هایی که پیش روی آنان است، می‌باشد.

جدول ۷۷- تعداد و متوسط بعد خانوارهای استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۱۳۶۵-۹۵

شرح	سال	کل		نقاط شهری		نقاط روستایی	
		تعداد خانوار	بعد خانوار	تعداد خانوار	بعد خانوار	تعداد خانوار	بعد خانوار
کشور	۱۳۶۵	۹۶۷۲۴۷۷	۵/۱	۵۵۲۷۴۷۵	۴/۹	۴۱۴۵۰۰۲	۵/۵
	۱۳۷۵	۱۲۳۸۷۳۴۵	۴/۸	۷۹۴۳۱۸۹	۴/۶	۴۴۰۵۸۱۴	۵/۳
	۱۳۸۵	۱۷۳۵۲۶۸۶	۴/۱	۱۲۲۸۲۹۲۶	۳/۹	۵۰۶۹۷۶۰	۴/۴
	۱۳۹۰	۲۱۱۱۰۴۸۱	۳/۶	۱۵۳۶۵۸۹۲	۳/۵	۵۷۴۴۵۸۹	۳/۷
	۱۳۹۵	۲۴۱۹۶۰۳۵	۳/۳	۱۸۱۲۵۴۸۸	۳/۳	۶۰۷۰۵۴۷	۳/۴
استان فارس	۱۳۶۵	۶۰۴۵۴۲	۵/۳	۳۲۲۰۶۳	۵/۰	۲۸۲۴۷۹	۵/۶
	۱۳۷۵	۷۵۴۵۸۳	۵/۱	۴۴۷۹۳۰	۴/۸	۲۹۶۸۴۵	۵/۶
	۱۳۸۵	۱۰۱۱۹۳۲	۴/۳	۶۳۶۰۷۲	۴/۲	۳۷۵۸۶۰	۴/۵
	۱۳۹۰	۱۲۴۳۹۹۳	۳/۷	۸۵۳۳۲۵	۳/۶	۳۹۰۶۶۸	۳/۸
	۱۳۹۵	۱۴۴۳۰۲۷	۳/۴	۱۰۲۲۴۰۲	۳/۳	۴۲۰۶۲۵	۳/۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۴-۱۰- موازنه مهاجرتی

مهاجرت به عنوان یکی از عوامل اصلی پویایی جمعیت، سبب تغییر در ساختار سنی و جنسی و متوسط رشد سالانه جمعیت و تحولات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در مبدأ و مقصد می‌گردد. خالص مهاجرت از تفاضل

مهاجرت به یک منطقه (مهاجرپذیری) و مهاجرت از همان منطقه (مهاجرفرستی) به دست می‌آید. به عبارت دیگر، میزان خالص مهاجرت بر اساس تفاوت بین آن‌هایی که به یک جمعیت می‌پیوندند و آن‌هایی که آن جمعیت را ترک می‌کنند، محاسبه می‌شود.

بر اساس جدول زیر همچنان که نمایان است خالص مهاجرت استان فارس در تمامی دوره‌های مورد بررسی منفی بوده است. بالاترین میزان خالص مهاجرت استان مربوط به دوره ۹۵-۱۳۹۰ بوده که با این حال استان فارس حدود ۲۰ هزار نفر از جمعیت خود را به علت مهاجرت از دست داده است.

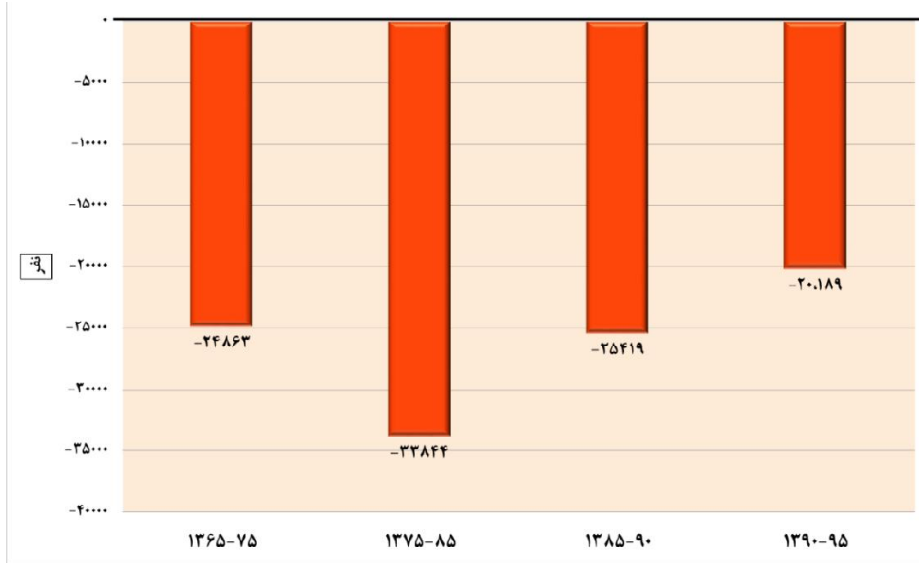
به علاوه، یافته‌ها نشان می‌دهد که در دوره ۵ ساله ۹۵-۱۳۹۰ تعداد مردان خارج شده از استان بیشتر از زنان است اما تفاوت آن‌ها زیاد نیست. این موضوع هم می‌تواند بیانگر مهاجرت خانوادگی از استان باشد زیرا تعداد زنان و مردان در جریان مهاجرتی نزدیک به هم است. هم می‌تواند نشان دهنده‌ی خروج و مهاجرت تعدادی از مردان به صورت مستقل و فردی از استان باشد. به طور کلی خالص مهاجرت برای زنان و مردان منفی است اما رقم آن برای مردان از رقم متناظر آن برای زنان بیشتر است. (در دوره ۵ ساله ۹۵-۱۳۹۰ خالص مهاجرت مردان استان برابر با ۱۱۳۰۷- و خالص مهاجرت زنان استان برابر با ۸۸۸۲- بوده است).

جدول ۲۸- مقایسه مهاجران وارد شده، خارج شده و خالص مهاجرت استان فارس، طی

سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵

دوره	مهاجران وارد شده	مهاجران خارج شده	خالص مهاجرت	نسبت خالص مهاجرت به جمعیت استان (درصد)	نسبت مهاجران وارد شده به مهاجران خارج شده (درصد)
۷۵-۱۳۶۵	۱۲۱۲۵۳	۱۴۶۱۱۶	۲۴۸۶۳-	۰/۷-	۸۳
۸۵-۱۳۷۵	۱۶۵۶۹۵	۱۹۹۵۳۹	۳۳۸۴۴-	۰/۸-	۸۳
۹۰-۱۳۸۵	۷۳۱۷۰	۹۸۵۸۹	۲۵۴۱۹-	۰/۶-	۷۴/۲
۹۵-۱۳۹۰	۷۲۰۷۴۵	۹۲۰۹۳۴	۲۰۱۸۹-	۰/۴-	۷۸/۳

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

نمودار ۲۵- خالص مهاجرت استان فارس، طی سرشماری‌های ۱۳۶۵-۹۵

به منظور نشان دادن سهم مهاجرت نسبت به سهم مولید و مرگ‌ومیر (عوامل طبیعی) در تغییرات تعداد جمعیت استان، از شاخص نسبت مهاجرت به جمعیت استفاده می‌شود.

در پنج ساله ۱۳۹۰-۹۵ تعداد مهاجران وارد شده به استان فارس برابر با ۲۵۳۱۷۵ نفر بوده که ۲۱۷۳۰۴ نفر از آن‌ها در نقاط شهری و ۳۵۸۷۱ نفر باقی مانده نیز در نقاط روستایی استان سکونت گزیده‌اند به عبارتی دیگر طی دوره مورد بررسی، ۶/۴ درصد از جمعیت ساکن در نقاط شهری و ۲/۵ درصد از جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان، مهاجر بوده‌اند.

گفتنی است که میزان مهاجرپذیری استان در دوره ۱۳۹۰-۹۵، در مقایسه با دوره‌های قبل به شدت افت داشته است. البته کاهش دوره سرشماری را نباید نادیده انگاشت.

بالاترین میزان مهاجرپذیری مربوط به دوره ۱۳۷۵-۸۵ بوده که ۱۶/۹ درصد از جمعیت نقاط شهری و ۱۲/۳ درصد از جمعیت نقاط روستایی، مهاجر بوده‌اند.

جدول ۷۹- تعداد و نسبت مهاجرپذیری استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، طی

سرشماری‌های ۹۵-۱۳۶۵

دوره	شرح	تعداد			نسبت مهاجرپذیری (به ازای صد نفر جمعیت کل شهری/روستایی)	
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری
۷۵-۱۳۶۵	کشور	۸۷۱۸۷۰	۶۱۲۲۶۷۵	۲۵۹۶۰۹۵	۱۴/۵	۱۶/۶
	استان فارس	۴۸۰۲۳۷	۳۱۷۰۸۴	۱۶۳۱۵۳	۱۲/۶	۱۴/۷
۸۵-۱۳۷۵	کشور	۱۲۱۴۸۱۴۸	۸۹۹۹۷۰۹	۳۱۴۸۴۳۹	۱۷/۲	۱۸/۶
	استان فارس	۶۵۴۰۹۸	۴۴۷۷۰۹	۲۰۶۳۸۹	۱۵/۱	۱۶/۹
۹۰-۱۳۸۵	کشور	۵۵۳۴۶۶۶	۴۳۰۲۰۸۶	۱۲۳۲۵۸۰	۷/۴	۸/۰
	استان فارس	۳۶۴۳۹۶	۲۹۱۷۰۸	۷۲۶۸۸	۷/۹	۹/۴
۹۵-۱۳۹۰	کشور	۴۳۰۰۹۸۸	۳۵۶۴۷۳۵	۷۳۶۲۵۳	۵/۴	۶/۰
	استان فارس	۲۵۳۱۷۵	۲۱۷۳۰۴	۳۵۸۷۱	۵/۲	۶/۴

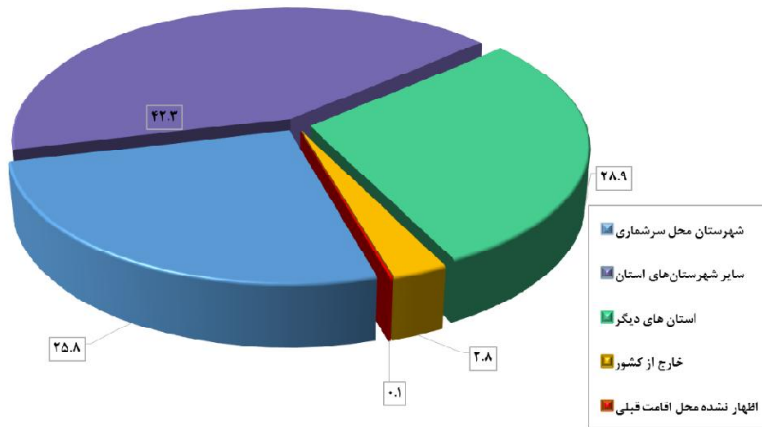
مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۱- مبدأ اقامت قبلی مهاجران

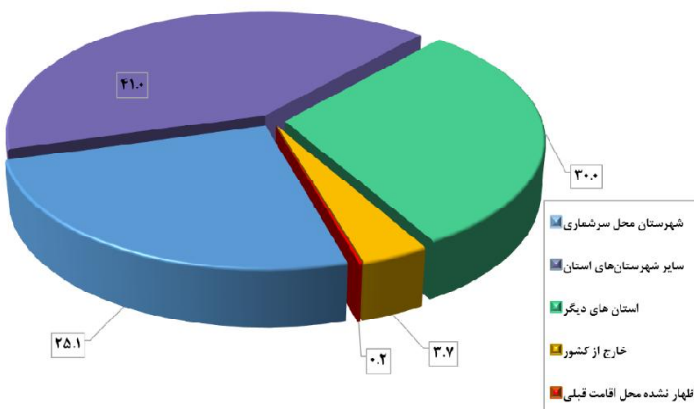
مهاجرت‌های داخلی خود به انواع مختلفی از قبیل مهاجرت‌های شهر به شهر، روستا به شهر، روستا به روستا، شهر به روستا، بین استانی، داخل استانی و ... قابل تقسیم هستند که هر کدام از منظر خاصی به موضوع مهاجرت می‌پردازند. در این بخش، مهاجران استان فارس برحسب محل اقامت قبلی آنان مورد مطالعه قرار گرفته‌اند و علت پرداختن به این موضوع آگاهی از حجم مهاجرت‌های درون استانی و برون استانی می‌باشد. آگاهی از سهم مهاجرت‌های بین استانی و درون استانی می‌تواند نقش عمده‌ای در سیاست‌گذاری‌های جمعیتی و مهاجرتی یک منطقه داشته باشد.

مطابق با نتایج سرشماری سال ۱۳۹۵ از کل مهاجران وارد شده به استان فارس؛ مبدأ اقامت ۴۲/۳ درصد، مهاجران بین شهرستانی (مربوط به سایر شهرستان‌های استان) بوده است. مهاجران مربوط به استان‌های دیگر با ۲۸/۹ درصد

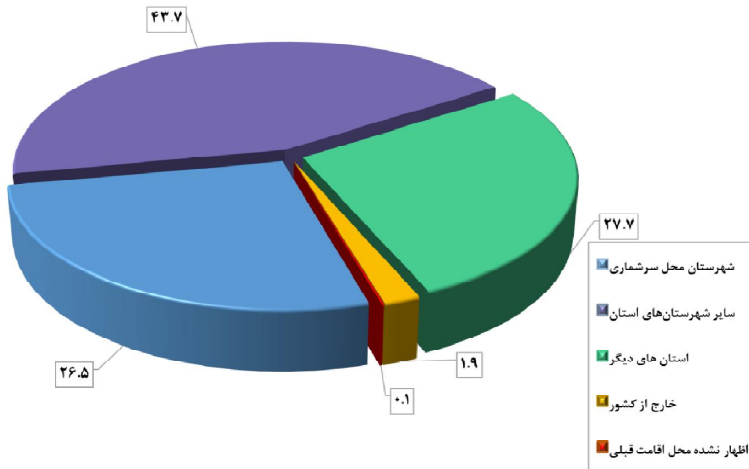
در مرتبه دوم قرار گرفته‌اند و سهم مهاجرت‌های درون شهرستانی در مرتبه بعدی قرار دارد. بنابراین این استان در زمره‌ی استان‌هایی است که سهم مهاجرت‌های برون استانی آن کم است. عمده مهاجران برون استانی وارد شده به استان فارس متعلق به استان‌های بوشهر، خوزستان، هرمزگان، کهگیلویه و بویراحمد و تهران هستند.

نمودار ۲۶- مبدأ اقامت قبلی مهاجران استان فارس، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودار ۲۷- مبدأ اقامت قبلی مردان مهاجر استان فارس، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

نمودار ۲۸- مبدأ اقامت قبلی زنان مهاجر استان فارس، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

۳-۴-۱۲- الگوی مهاجرت

بررسی آمار و اطلاعات مهاجرتی، طی دوره ۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد حجم قابل توجهی از مهاجران وارد شده به استان فارس، مبدأ اقامت قبلی‌شان شهر بوده و به شهرهای استان نیز وارد شده‌اند (۶۴/۶ درصد از کل مهاجران). حجم مهاجرت‌های روستا به شهر با ۱۸/۸ درصد از کل مهاجران، در مرتبه دوم قرار گرفته است. گفتمنی است که حدود ۳ درصد از مهاجران وارد شده به استان فارس غیر ایرانی هستند که عمدتاً از کشورهای افغانستان و امارات متحده عربی به این استان وارد شده‌اند.

جدول ۸۰- تعداد و توزیع درصد مهاجران وارد شده به استان فارس بر حسب الگوی

مهاجرت (بر اساس آخرین جابجایی انجام شده)، طی سرشماری‌های ۹۵-۱۳۹۰

الگوی مهاجرت							شرح
جمع	اظهار نشده محل اقامت قبلی	خارج از کشور	شهر به روستا	روستا به روستا	روستا به شهر	شهر به شهر	
۲۵۳۱۷۵	۳۵۷	۷۱۱۳	۲۱۵۹۴	۱۲۹۲۶	۴۷۶۸۲	۱۶۳۵۰۳	تعداد
۱۰۰	۰/۱	۲/۸	۸/۵	۵/۱	۱۸/۸	۶۴/۶	توزیع درصد

مأخذ: محاسبه شده بر اساس نتایج سرشماری‌های عمومی و نفوس مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۳- ولادت‌های ثبت شده

ولادت یکی از شاخص‌های پویای جمعیتی است. فراوانی ولادت‌ها بیانگر جامعه‌ای است که جمعیت آن قابلیت باروری دارد، مطالعه باروری و ولادت را نمی‌توان از یکدیگر جدا کرد. اما علل و همچنین نتایج این دو پدیده جمعیتی همواره یکسان نیستند و اگر ولادت را بتوان یک پدیده جمعیتی و یا بیولوژیک دانست، عوامل گوناگونی چون عوامل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در امر باروری مؤثر هستند.

در سال ۱۳۸۵ تعداد ۷۴۶۹۸ ولادت برای استان فارس ثبت شده بود که این رقم به ۸۷۳۵۹ ولادت در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته و طی دو سال بعد (۱۳۹۷) به ۷۵۹۲۰ ولادت کاهش یافته است. همان‌طور که در جدول ملاحظه می‌شود در تمامی مقاطع مورد بررسی، میزان خام ولادت‌های ثبت شده در استان پایین‌تر از متوسط کشوری به دست آمده است. در سال ۱۳۹۷ میزان ولادت استان با اختلاف پایین‌تر از میانگین کشوری گزارش شده است. افزایش تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان در طول سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ را می‌توان به موالید مربوط به دهه ۶۰ دانست که در این بازه زمانی به سن ازدواج و فرزندآوری رسیده‌اند.

جدول ۸۱- تعداد و میزان ولادت‌های ثبت شده استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال‌های ۹۷-۱۳۸۵

سال	شرح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل / شهری / روستایی		
		جمع	نقاط شهری	نقاط روستایی	جمع	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۱۲۵۳۹۱۲	۸۴۵۰۵۰	۴۰۸۸۶۲	۱۷/۸	۱۷/۵	۱۸/۴
	استان فارس	۷۴۶۹۸	۴۸۱۷۸	۲۶۵۲۰	۱۷/۲	۱۸/۲	۱۵/۷
۱۳۹۰	کشور	۱۳۸۲۲۲۹	۱۰۸۷۹۸۸	۲۹۴۲۴۱	۱۸/۴	۲۰/۳	۱۳/۷
	استان فارس	۸۰۸۴۸	۷۹۶۸۲	۱۱۶۶	۱۷/۶	۲۵/۶	۰/۸
۱۳۹۵	کشور	۱۵۲۸۰۵۳	۱۱۷۶۰۳۲	۳۵۲۰۲۱	۱۹/۱	۱۹/۹	۱۶/۹
	استان فارس	۸۷۳۵۹	۶۵۷۳۸	۲۱۶۲۱	۱۸/۰	۱۹/۳	۱۴/۹
۱۳۹۷	کشور	۱۳۶۶۵۱۹	۱۰۴۷۹۲۵	۳۱۸۵۹۴	۱۶/۶	۱۷/۱	۱۵/۴
	استان فارس	۷۵۹۲۰	۵۷۶۰۰	۱۸۳۲۰	۱۵/۳	۱۶/۶	۱۲/۴

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۴-۱۴- میزان باروری کل

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های باروری، میزان کل باروری است. میزان کل باروری عبارت است از شمار فرزندان که یک زن در طول دوران باروری خود با توجه به سن باروری (۴۹-۱۵ سال)، بدون به شمار آوردن مرگ‌ومیرهای فرزندان به دنیا می‌آورد.

تغییرات میزان باروری کل استان فارس و کشور برحسب دوره‌های ۵ ساله، از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۵ در جدول زیر نمایش داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود روند باروری هم در کشور و هم در استان فارس از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰، روندی کاهشی بوده است و در دوره ۹۵-۱۳۹۱ نسبت به دوره‌های قبل، اندکی افزایش یافته است.

جدول ۸۲- میزان باروری کل استان فارس و کشور، طی سال‌های ۹۵-۱۳۷۶

۹۵-۱۳۹۱		۹۰-۱۳۸۶		۸۵-۱۳۸۱		۸۰-۱۳۷۶		دوره
استان فارس	کشور	استان فارس	کشور	استان فارس	کشور	استان فارس	کشور	شرح
۱/۸۳	۲/۰۱	۱/۶۷	۱/۷۹	۱/۷	۱/۸۱	۲	۲/۰۹	میزان باروری کل

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۴-۱۵- مرگ‌ومیرهای ثبت شده

یکی دیگر از عوامل و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر روند رشد جمعیت میزان مرگ‌ومیر است و دسترسی به آمار دقیق، صحیح و به روز این رویداد بسیار حائز اهمیت می‌باشد. این واقعه برای همه افراد و به صورت ناهم‌زمان در طول زندگی آن‌ها اتفاق می‌افتد.

میزان خام مرگ‌ومیرهای ثبت شده برای استان فارس در سال ۱۳۸۵ برابر با ۵/۹ مرگ به ازای هزار نفر جمعیت بوده که طی سال‌های بعد با روندی نزولی به ۴/۳ مرگ کاهش یافته است. در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۷ میزان خام مرگ‌ومیرهای ثبت شده استان، اندکی پایین‌تر از متوسط کشوری گزارش شده است.

جدول ۸۳- تعداد و میزان مرگ و میر ثبت شده استان فارس و کشور به تفکیک وضع سکونت، در سال های ۹۷-۱۳۸۵

سال	شرح	تعداد			میزان به ازای هزار نفر جمعیت کل شهری/روستایی		
		کل	نقاط شهری	نقاط روستایی	کل	نقاط شهری	نقاط روستایی
۱۳۸۵	کشور	۴۰۸۵۶۶	۲۵۷۴۳۶	۱۵۱۱۳۰	۵/۸	۵/۳	۶/۸
	استان فارس	۲۵۵۸۴	۱۵۶۰۱	۹۹۸۳	۵/۹	۵/۹	۵/۹
۱۳۹۰	کشور	۴۲۲۱۳۳	۳۰۵۴۷۵	۱۰۹۶۲۸	۵/۶	۵/۷	۵/۱
	استان فارس	۲۴۹۳۱	۱۸۶۴۶	۶۲۸۵	۵/۴	۶/۰	۴/۲
۱۳۹۵	کشور	۳۶۹۷۵۱	۲۷۴۸۷۰	۹۴۷۸۸	۴/۶	۴/۶	۴/۶
	استان فارس	۲۱۹۵۹	۱۶۰۳۲	۵۹۲۷	۴/۵	۴/۷	۴/۱
۱۳۹۷	کشور	۳۷۷۲۴۵	۲۷۹۵۲۵	۹۷۶۶۸	۴/۶	۴/۶	۴/۷
	استان فارس	۲۱۵۵۳	۱۵۶۸۳	۵۸۷۰	۴/۳	۴/۵	۴/۰

مأخذ: محاسبه شده بر اساس اطلاعات سازمان ثبت احوال کشور

۳-۳-۴-۱۶- امید به زندگی

امید به زندگی به عنوان یکی از اندازه‌های خلاصه سلامت جمعیت، به همراه سایر شاخص‌های بهداشتی، نتیجه عملکردهای نظام سلامت را جهت تعیین اولویت‌ها، تخصیص منابع و ارزشیابی برنامه‌های سلامت مشخص می‌کند. بررسی مقادیر امید زندگی یک جمعیت در طول زمان یا در مکان‌های مختلف با زمان‌های مشابه، امکان مقایسه برآیند نهایی عوامل خطر منتهی به مرگ و عوامل پیشگیری کننده از مرگ و میر را فراهم می‌سازد. به همین جهت یکی از بخش‌های اصلی مورد بررسی در استان فارس، میزان امید زندگی آن در سال‌های ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ می‌باشد.

همراه با افزایش خدمات پزشکی و امکانات بهداشتی و ظهور درمان‌های نوین، روند افزایشی در میزان امید به زندگی رخ داده است. این روند افزایشی هم در سطح کشوری و در سطح استانی نوسانی قابل مشاهده دارد. در

طول سه دوره مورد بررسی نوساناتی در میزان شاخص امید به زندگی استان فارس رخ داده است و در سال ۱۳۹۰ نسبت به دوره قبل شاهد کاهشی اندک اما تأمل برانگیز بوده است. در استان فارس و همین طور کل کشور، همواره امید به زندگی زنان بیشتر از مردان بوده و البته سرعت رشد این شاخص در زنان نیز بیشتر از مردان بوده است.

در سال ۱۳۹۵ امید به زندگی زنان استان برابر با ۷۶/۳ و برای مردان برابر با ۷۲/۱ سال بوده است همچنین امید به زندگی زنان استان با اختلاف، بیشتر از امید به زندگی زنان کشور نیز می باشد. به طور کلی طی سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، به امید به زندگی مردان استان حدود یک سال و به امید به زندگی زنان حدود ۲/۴ سال افزوده شده است.

جدول ۸۴- مقایسه امید به زندگی کل کشور و استان فارس به تفکیک جنس، در سال های

۱۳۸۵-۹۵

سال	کل کشور		استان فارس	
	مرد	زن	مرد	زن
۱۳۸۵	۷۱/۷	۷۳/۶	۷۱/۱	۷۳/۹
۱۳۹۰	۷۱/۵	۷۴	۷۰/۴	۷۳/۶
۱۳۹۵	۷۲/۵	۷۵/۵	۷۲/۱	۷۶/۳

مأخذ: بر اساس اطلاعات مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۷- پیش بینی جمعیت تا سال ۱۴۱۵

برای انجام پیش بینی از روش «ترکیبی پیش بینی جمعیت» بهره گرفته شده است. در این روش که متداول ترین روش پیش بینی جمعیت می باشد بر اساس عملکرد مجموعه عوامل مؤثر بر تغییر و تحولات جمعیت یعنی باروری، مرگ و میر، مهاجرت و ترکیب سنی و جنسی جمعیت استفاده شده است. بر اساس پیش بینی مرکز آمار ایران، جمعیت استان فارس تا سال ۱۴۱۵ به بیش از ۵ میلیون و ۴۵۴ هزار نفر خواهد رسید. که بیش از ۷۶ درصد از آن در نقاط شهری سکونت خواهند داشت.

جدول ۸۵- پیش بینی تعداد جمعیت کشور و استان فارس، بر اساس برآوردهای مرکز آمار ایران تا سال ۱۴۱۵

سال	شوع	جمع			نقاط شهری			نقاط روستایی		
		مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن	مردوزن	مرد	زن
۱۴۰۰	کشور	۸۴۹۷۱۰۰۰	۴۲۹۳۷۰۰۰	۴۲۰۳۴۰۰۰	۶۴۳۹۷۰۰۰	۳۲۵۳۶۰۰۰	۳۱۸۶۱۰۰۰	۲۰۵۷۵۰۰۰	۱۰۴۰۱۰۰۰	۱۰۱۷۳۰۰۰
	استان فارس	۵۰۹۴۰۰۰	۲۵۷۴۰۰۰	۲۵۱۹۰۰۰	۳۶۶۷۰۰۰	۱۸۵۴۰۰۰	۱۸۱۴۰۰۰	۱۴۲۶۰۰۰	۷۲۱۰۰۰	۷۰۵۰۰۰
۱۴۰۵	کشور	۸۹۱۲۱۰۰۰	۴۴۹۵۰۰۰	۴۴۱۷۱۰۰۰	۶۸۹۸۲۰۰۰	۳۴۷۸۸۰۰۰	۳۴۱۹۵۰۰۰	۲۰۱۳۹۰۰۰	۱۰۱۶۳۰۰۰	۹۹۷۶۰۰۰
	استان فارس	۵۲۶۷۰۰۰	۲۶۵۵۰۰۰	۲۶۱۳۰۰۰	۳۸۷۲۰۰۰	۱۹۵۱۰۰۰	۱۹۲۰۰۰۰	۱۳۹۶۰۰۰	۷۰۴۰۰۰	۶۹۲۰۰۰
۱۴۱۰	کشور	۹۲۴۶۰۰۰	۴۶۵۶۲۰۰۰	۴۵۸۹۸۰۰۰	۷۲۸۷۷۰۰۰	۳۶۶۹۴۰۰۰	۳۶۱۸۳۰۰۰	۱۹۵۸۳۰۰۰	۹۸۶۸۰۰۰	۹۷۱۵۰۰۰
	استان فارس	۵۳۸۱۰۰۰	۲۷۰۶۰۰۰	۲۶۷۵۰۰۰	۴۰۳۶۰۰۰	۲۰۳۰۰۰۰	۲۰۰۶۰۰۰	۱۳۴۵۰۰۰	۶۷۷۰۰۰	۶۶۹۰۰۰
۱۴۱۵	کشور	۹۵۲۷۸۰۰۰	۴۷۹۰۸۰۰۰	۴۷۳۷۰۰۰۰	۷۶۳۳۷۰۰۰	۳۸۳۸۱۰۰۰	۳۷۹۶۵۰۰۰	۱۸۹۳۲۰۰۰	۹۵۲۷۰۰۰	۹۴۰۵۰۰۰
	استان فارس	۵۴۵۴۰۰۰	۲۷۳۷۰۰۰	۲۷۱۷۰۰۰	۴۱۷۲۰۰۰	۲۰۹۴۰۰۰	۲۰۷۸۰۰۰	۱۲۸۲۰۰۰	۶۴۳۰۰۰	۶۳۸۰۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۳-۴-۱۸- جمع بندی

- استان فارس به عنوان چهارمین استان پرجمعیت کشور، با جمعیتی بیش از ۵ میلیون نفر، ۶ درصد از جمعیت کشور را شامل می‌شود. از جمله شاخص‌های قابل توجه در این استان بالا بودن نسبت جمعیت شهری به کل جمعیت استان است، به طوری که بر اساس برآورد مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۹، بیش از ۷۱ درصد جمعیت استان را شهرنشینان تشکیل می‌دهند.
- ساختار سنی جمعیت کنونی استان فارس نمایانگر قرار گرفتن سهم قابل توجهی از جمعیت در سنین جوانی و میان‌سالی (فعال بالقوه) است؛ میانگین سنی جمعیت (۳۱/۵ سال) و بالا بودن سهم جمعیت ۶۴-۱۵ ساله (۷۰/۹ درصد از کل جمعیت) گواه این مطلب هستند.
- کاهش رشد سالانه جمعیت و پیش‌بینی ادامه آن در سال‌های آتی به‌ویژه در نقاط روستایی می‌تواند به یکی از چالش‌های پیش روی جمعیت استان تبدیل شود. پیش‌بینی‌های مرکز آمار حاکی است که اگر جمعیت استان با این روند ادامه پیدا کند در سال ۱۴۱۵ جمعیت برابر با ۵۴۵۴۰۰۰ نفر خواهد بود.

- کاهش میزان خام ولادت‌های ثبت شده استان به‌ویژه در مناطق روستایی به استناد آمار ارائه شده از سوی سازمان ثبت احوال در سال ۱۳۹۷، نگران کننده است.
- آمار مهاجرت استان (با کسر مهاجرت‌های داخل استانی) نشان می‌دهد که جمعیت مهاجر وارد شده به استان (طی دوره ۹۵-۱۳۹۰) حدود ۱/۷ درصد جمعیت از استان و بدون کسر مهاجرت‌های درون استانی، ۵/۲ درصد از جمعیت استان را شامل می‌شود. این امر نشان می‌دهد که مهاجرت‌های استان فارس، بیشتر مربوط به جابه‌جایی‌های داخلی استان است.
- عمده مهاجرین برون استانی وارد شده به استان فارس به ترتیب مربوط به استان‌های بوشهر، خوزستان، هرمزگان، کهگیلویه و بویراحمد و تهران بوده است.
- الگوی مهاجرت استان نیز حاکی است که حدود ۶۵ درصد جابه‌جایی‌های جمعیتی در استان، شهر به شهر بوده است و میزان مهاجرت شهر به روستا با حدود ۱۹ درصد در مرتبه دوم قرار گرفته است. لازم به ذکر است که ۲/۸ درصد (معادل ۷۱۱۳ نفر) از مهاجران وارد شده به استان فارس، ایرانی نیستند و عمدتاً از کشورهای افغانستان و امارات متحده عربی به این منطقه وارد شده‌اند. برتری الگوی مهاجرت شهر به شهر به معنای حرکت جمعیت از شهرهای کوچک به سمت شهرهای بزرگ به‌ویژه مراکز شهرستانی و در نتیجه برهم خوردن توازن جمعیتی در سطح استان می‌باشد.
- از مجموع ۲۹ شهرستان استان، سهم جمعیتی ۱۸ شهرستان کمتر از ۲ درصد از کل جمعیت استان می‌باشد.
- در خصوص متوسط بعد خانوارهای ساکن در این استان باید گفت که بعد خانوار کمی بالاتر از میانگین کشوری گزارش شده است و نکته حائز اهمیت در مورد خانوارهای استان این است که بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۸ درصد از خانوارهای استان (معادل ۱۱۷۸۳۹ خانوار) یک‌نفره (خود سرپرست) هستند، رقم مذکور برای خانوارهای زن سرپرست برابر با ۴۱ درصد (معادل ۷۸۵۲۳ خانوار زن سرپرست) می‌باشد.

۳-۳-۵- وضعیت سواد و تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

۳-۳-۵-۱- تعلیم و تربیت رسمی - عمومی

آموزش عمومی شامل دوره‌های ابتدایی، راهنمایی، متوسطه عمومی و فنی و حرفه‌ای می‌باشد و مسئولیت اجرای آن با وزارت آموزش و پرورش است. شایان ذکر است که از سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ با تغییر نظام آموزش عمومی مقاطع تحصیلی شامل ابتدایی، متوسطه دوره اول و متوسطه دوره دوم است. در این بخش تلاش

خواهد شد آمار بخش تعلیم و تربیت رسمی عمومی و وضعیت سواد با تمرکز بر استان فارس ارائه شود و در نهایت ضمن احصاء مهم ترین مسائل و چالش های آموزش عمومی، راهکارهایی برای بهبود این وضعیت پیشنهاد خواهد شد.

آمار و اطلاعات

در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۹۹، به گزارش اداره کل آموزش و پرورش، تعداد کل دانش آموزان در دوره های روزانه و بزرگسال حدود ۹۲۹ هزار نفر بوده است که نسبت به سال گذشته ۱/۵ درصد افزایش یافته است. از این میان، ۵۲/۳ درصد در مقطع ابتدایی، ۲۲/۲ درصد در مقطع دوره اول متوسطه (با بزرگسال) و ۱۹/۶ درصد در مقطع دوره دوم متوسطه (با بزرگسال) مشغول به تحصیل بوده اند. همچنین در این سال، ۵۴۵۵ نفر در آموزش استثنایی و ۴۹۴۵۱ نفر در دوره پیش دبستانی مشغول به تحصیل بوده اند که نسبت به سال گذشته به ترتیب ۳/۷ درصد افزایش و ۶/۷ درصد کاهش داشته است.

جدول ۸۶- آمار تعداد دانش آموزان، معلمان و فضای آموزشی در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ بر اساس سالنامه آماری استان

سال و دوره تحصیلی	جمع	پسر	دختر	معلم	مدیریت و کیفیت بخشی	تعداد آموزشگاه	تعداد کلاس درس
۱۳۹۸-۹۹	۹۲۸۸۰۶	۴۷۶۰۳۰	۴۵۲۷۷۶	۳۳۳۱۶	۱۴۰۵۹	-	-
آموزش استثنایی	۵۴۵۵	۳۲۷۶	۲۱۷۹	۱۰۲۹	۳۹۵	-	-
پیش دبستانی	۴۹۴۵۱	۲۵۰۱۵	۲۴۴۳۶	.	.	۱۸۵۰	۴۱۹۵
ابتدایی	۴۸۵۶۵۳	۲۵۰۵۵۴	۲۳۵۰۹۹	۱۳۹۱۹	۶۰۰۸	۴۲۶۷	۲۱۹۰۱
متوسطه دوره اول	۲۰۴۷۹۹	۱۰۴۵۶۷	۱۰۰۲۳۲	۷۹۹۴	۳۶۸۲	۱۶۷۹	۸۲۳۳
متوسطه دوره دوم	۱۶۳۴۲۰	۸۱۰۰۵	۸۲۴۱۵	۱۰۳۷۴	۳۹۷۴	۱۶۷۹	۸۶۹۳
بزرگ سال (دوره اول متوسطه)	۱۱۹۶	۷۳۹	۴۵۷	-	-	-	-
بزرگ سال (دوره دوم متوسطه)	۱۸۸۳۲	۱۰۸۷۴	۷۹۵۸	-	-	-	-

مهم ترین مسائل آموزش و پرورش استان فارس

۱. بر اساس اذعان مدیرکل آموزش و پرورش، کمبود منابع انسانی مهم ترین مشکل آموزش و پرورش استان محسوب می شود. بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش استان سالانه حدود سه هزار نفر از نیروی انسانی استان بازنشسته می شوند. این در حالی است که حدود ۶۰۰ نفر به بدنه اضافه می شوند که این امر منجر به بحرانی شدن وضعیت نیروی انسانی در سطح استان شده است. این عدم تطابق بین ورودی و خروجی نیروی انسانی به بدنه آموزش و پرورش موجب شده است که در حال حاضر آموزش و پرورش استان با کمبود نیروی انسانی حدود ۱۲ هزار نفری روبرو باشد.
۲. بر اساس گزارش اداره کل آموزش و پرورش استان، به خاطر کمبود زیرساخت ها، در زمینه برگزاری کلاس درس به صورت مجازی در نقاط مختلف این استان مشکلات جدی وجود دارد. بر اساس بررسی های کارشناسی در این زمینه، ۸۳۰ نقطه استان فارس از اینترنت بی بهره هستند، ۵۰۰ نقطه به آنتن تلویزیون دسترسی ندارند و ۲۰۰ نقطه نیز از رادیو بی بهره اند. این وضعیت باعث شده است که در شرایط کرونایی بی عدالتی آموزشی چهره بگشاید و دسترسی به آموزش به عنوان گام اول تحقق عدالت آموزشی را با چالش های اساسی روبرو کند.
۳. کمبود فضای آموزشی یکی دیگر از معضلات آموزشی استان فارس می باشد. بر اساس آمار سرانه فضای آموزشی در استان برابر با ۵/۲ متر است که تقریباً برابر با میانگین کشوری می باشد ولی با استاندارد جهانی که حدود ۹ متر است فاصله زیادی دارد. مهاجرت های بی رویه و عواملی مانند خشکسالی و مسائل اقتصادی که سبب حاشیه نشینی شده موازنه جمعیت دانش آموزی در استان فارس را برهم زده است و این بخش ها را با کمبود فضای آموزشی روبرو کرده است. بر اساس آمار مدیرکل نوسازی مدارس استان فارس در سطح استان حدود ۶۰۰ پروژه فعال می باشد که حدود ۱۰۰ پروژه تا پایان سال ۹۹ به بهره برداری رسیده است.
۴. بر اساس گزارش های اداره کل آموزش و پرورش استان مسئله آسیب های اجتماعی مانند اعتیاد و ... در سطح استان جدی می باشد. بر اساس میانگین کشوری یک درصد دانش آموزان در معرض "آسیب های شدید اجتماعی" و سی درصد در معرض "آسیب های اجتماعی" قرار دارند. ریشه این وضعیت را باید در کمبود نیروهای مشاور در سطح مدارس جستجو کرد که در وضع موجود، به ازای هر ۱۲۰۰ دانش آموز یک مشاور در حال فعالیت است.
۵. استان فارس بیشترین دانش آموز عشایری کشور را در اختیار دارد. بر اساس آمار اداره آموزش و پرورش عشایر استان، ده هزار و هشتصد و پنجاه دانش آموز عشایری در ۴۷۶ مدرسه ابتدایی، ۲۱ مدرسه

شبانه‌روزی و ۲ مدرسه متوسطه مشغول به تحصیل هستند. با این وجود، بر اساس آمار ارائه شده، در خوش‌بینانه‌ترین حالت فقط سی درصد دانش‌آموزان به سامانه شاد و آموزش از طریق فضای مجازی دسترسی دارند که به نوبه خود می‌تواند یک فاجعه در تحقق عدالت آموزشی باشد. به نظر می‌رسد که ریشه اصلی این رخداد را باید عدم اجرای اساسنامه مدارس عشایری از زمان تصویب آن در ۱۳۹۳ تاکنون دانست.

۳-۳-۵-۲- وضعیت سواد در استان فارس

وضع سواد در بین افراد جامعه یکی از معیارهای مهم در تعیین میزان توسعه‌یافتگی کشورها بشمار می‌آید و بررسی روند تغییرات آن بیانگر چگونگی پیشرفت و توسعه نیروی انسانی در آن جامعه است. یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها در این زمینه میزان باسوادی است. به طور کلی، بررسی این شاخص در سال‌های بعد از انقلاب حاکی از روند افزایشی آن و توجه به مسئله آموزش عمومی در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های کشور است. در این بخش تلاش خواهد شد وضعیت سواد در استان فارس مورد بررسی قرار گیرد و در نهایت دلالت‌های این مطالعه برای تدوین برنامه‌های راهبردی استان استخراج شود.

آمار و اطلاعات

بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، تعداد باسوادان برابر با ۳۸۸۴ هزار نفر بوده است که از این تعداد ۷۲/۷ درصد در نقاط شهری و ۲۷ درصد در نقاط روستایی سکونت داشته‌اند. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵ نرخ باسوادی در جمعیت ۶ سال و بیشتر به ترتیب برابر با ۶۵/۷ درصد، ۷۷/۸ درصد، ۸۱/۸ درصد، ۸۶/۶ درصد، ۸۶/۳ درصد و ۸۸/۸ درصد بوده است. شایان ذکر است در سال ۱۳۹۵ نرخ باسوادی در مردان ۹۱/۶ درصد و در زنان ۸۵/۹ درصد بوده است. در سواد جمعیت شهری فارس برابر با ۹۱/۵ درصد و در مناطق روستایی نیز برابر با ۸۲/۵ درصد بوده است و اختلاف باسوادی بین مناطق شهری و روستایی حدود ۹ درصد است. بر اساس آمار تفکیکی، شهرستان‌های شیراز و آباده به ترتیب با ۹۳/۱ درصد و ۸۹/۸ درصد دارای بالاترین نرخ سواد و شهرستان‌های رستم و فرشبند به ترتیب با ۷۹/۵ درصد و ۸۱/۳ دارای پایین‌ترین نرخ باسوادی در سطح استان می‌باشند. با این همه، استان فارس در سال ۱۳۹۹ برای سومین سال پیاپی، استان برتر کشور در زمینه سوادآموزی شناخته شده است.

جدول ۸۷- وضعیت نرخ باسوادی در استان فارس

نرخ باسوادی(درصد)	جنس /مجموع
۹۱/۶	مردان
۸۵/۹	زنان
۸۸/۸	مجموع

مهم ترین مسائل سوادآموزی

بر اساس پژوهش صورت گرفته که با روش مطالعه زمینه‌ای و مبتنی بر تجربه متولیان، سوادآموزان و آموزشیاران صورت گرفته است مهم ترین مسائل مربوط به سوادآموزی استان فارس عبارت بود از:

۱. عدم در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی در بزرگسالان(در نظر گرفتن محتوای مشابه برای همه گروه‌های سنی تحت آموزش)
۲. زیاد بودن حجم کتاب‌های درسی و کاربردی نبودن محتوای ارائه شده
۳. خود اظهاری افراد به باسوادی در سرشماری، در حالی که کاملاً بی‌سواد هستند
۴. رسمی نبودن وضعیت استخدامی آموزشیاران و تلقی کردن آن‌ها به عنوان نیروهای حاشیه‌ای و دسته دومی در بدنه آموزشی کشور
۵. کمبود امکانات آموزشی، محدود بودن دوره آموزش به دوره ابتدایی و محدودیت زمان آموزش(۶ الی ۹ ماه)
۶. وجود موانع قانونی در مورد برخی افراد سوادآموز(به طور مثال اکثر برنامه‌ها برای افراد زیر ۵۰ سال است و افرادی با سن بالاتر در ثبت نام دچار مشکل می‌شوند)

۳-۵-۳- وضعیت آموزش عالی در استان فارس

آمار و اطلاعات

در حوزه آموزش عالی با توجه به تقسیم‌بندی‌های صورت گرفته مبتنی بر سیاست‌ها و ضوابط اجرایی حاکم بر آمایش آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران(مصوبه جلسه ۷۷۶ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی) استان فارس در منطقه ۷ و در کنار استان‌های بوشهر و کهگیلویه و بویراحمد جانمایی شده است:

منطقه ۷ شامل استان‌های بوشهر، فارس و کهگیلویه و بویراحمد و دانشگاه‌های شیراز، سلمان فارسی، صنعتی شیراز، هنر شیراز، فسا، جهرم، یاسوج، دانشکده فنی و مهندسی لار، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی داراب (انفکاک) است.

در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۹۹، تعداد دانشجویان استان بیش از ۱۷۱ هزار نفر بوده است که ۱۵/۴ درصد در مقطع کاردانی، ۶۴/۴ درصد در مقطع کارشناسی، ۱۳/۱ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و ۷/۱ درصد در مقطع دکتری حرفه‌ای و تخصصی مشغول به تحصیل بوده‌اند. همچنین از این تعداد دانشجو، ۹/۷ درصد مربوط به پزشکی، ۴۷/۴ درصد مربوط به علوم انسانی، ۶ درصد مربوط به علوم پایه، ۲۶/۱ درصد مربوط به فنی و مهندسی، ۳/۲ درصد مربوط به کشاورزی و دامپزشکی و ۷/۶ درصد مربوط به گروه هنر می‌باشد که نسبت به سال گذشته، ۲/۸ درصد کاهش یافته است. گروه علوم انسانی و بعد از آن فنی و مهندسی بیشترین سهم از دانشجویان را به خود اختصاص داده است.

لازم به ذکر است حدود ۳۴/۸ درصد از دانشجویان در سال تحصیلی مذکور در دانشگاه آزاد مشغول به تحصیل بوده‌اند.

در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۹۸ تعداد دانش‌آموختگان حدود ۳۲ هزار نفر بوده که ۲۶/۶ درصد در مقطع کاردانی، ۵۳/۶ درصد در مقطع کارشناسی، ۱۵/۹ درصد در مقطع کارشناسی ارشد و ۳/۹ درصد در مقطع دکتری حرفه‌ای و تخصصی بوده است. از این تعداد دانش‌آموخته ۹/۴ درصد مربوط به پزشکی، ۴۴/۷ درصد مربوط به علوم انسانی، ۳/۳ درصد مربوط به علوم پایه، ۳۰/۶ درصد مربوط به فنی و مهندسی، ۲/۵ درصد مربوط به کشاورزی و دامپزشکی و ۹/۴ درصد مربوط به هنر بوده است که نسبت به سال تحصیلی قبل حدود ۸/۴ درصد کاهش داشته است. همچنین حدود ۴۲/۸ درصد دانش‌آموختگان سال تحصیلی فوق مربوط به دانشگاه آزاد بوده است.

بر اساس آمار ارائه شده در سال ۱۳۹۵ در استان فارس ۱۸۸ موسسه آموزش عالی وجود دارد که بیشترین سهم متعلق به دانشگاه آزاد اسلامی با ۵۵ واحد و پایین‌ترین سهم متعلق به وزارت بهداشت با ۵ سهم می‌باشد.

در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۹۹ تعداد آموزشگران دانشگاهی تمام‌وقت مؤسسات آموزش عالی برابر با ۴۸۰۰ نفر بوده است که نسبت به سال گذشته ۱/۵ درصد کاهش داشته است. ۷۰ درصد از آموزشگران مرد و ۳۰ درصد نیز زن بوده‌اند. همچنین در سال تحصیلی مذکور، ۹۹/۴ درصد از آموزشگران از لحاظ مرتبه علمی هیات علمی بوده‌اند. بر اساس آمار آمایش آموزش عالی سهم شاغلان با تحصیلات عالی به کل شاغلان استان حدود ۱۹/۵۰ درصد است در حالی که سهم شاغلان با تحصیلات عالی هر استان به کل شاغلان عالی کشور برابر با ۵/۶۱ درصد می‌باشد.

مهم‌ترین مسائل آموزش عالی استان فارس

بر اساس گزارش‌ها و تحلیل‌های ارائه شده مهم‌ترین مسائل آموزش عالی استان به شرح ذیل می‌باشد:

۱. مسئله بیکاری مهم‌ترین معضل استان محسوب می‌شود که در پیوند مستقیم با خروجی‌های آموزش عالی قرار دارد. بر اساس آمار ارائه شده حدود ۵۰ درصد فارغ‌التحصیلان آموزش عالی در رشته‌های علوم انسانی هستند که حجم غالب بیکاری در سطح استان را نیز به خود اختصاص داده‌اند.
۲. تمرکز بالای مؤسسات آموزش عالی در یک یا دو شهر استان معضل دیگر آموزش عالی در استان فارس می‌باشد. ایجاد بستر به منظور سامان‌دهی مؤسسات آموزش عالی در سطح استان بر مبنای مطالعات آمایشی ضرورتی غیرقابل انکار می‌باشد.
۳. در شرایط خاص کرونایی "کلاس‌داری آنلاین" به عنوان راهبرد اصلی آموزش در سطح آموزش عمومی و عالی تبدیل شده است. تحقق این مدل از آموزش نیازمند زیرساخت‌های ارتباطی و فناوریانه می‌باشد که ضعف در تمهید آن فرایند آموزش را با چالش‌های جدی روبرو می‌کند. به‌زعم بسیاری از مدیران آموزش عالی استان و بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته "کلاس‌داری آنلاین" در سطح آموزش عالی استان به دلیل ضعف‌های زیرساختی، در وضعیت مطلوبی ارزیابی نمی‌شود.
۴. عدم تناسب رشته‌های دانشگاهی با نیازهای زیست‌بوم و ماموریت‌گرا نبودن مؤسسات آموزش عالی چالش دیگر آموزش عالی در سطح استان می‌باشد. به نظر می‌رسد که تشکیل شورای استانی آموزش عالی مصوب وزارت عتف در سال ۱۳۹۹ ظرفیت بالایی در تحقق این امر در سطح کشور به طور اعم و در سطح استان به طور اخص داشته باشد.

محورهای اساسی در آموزش عالی مبتنی بر نیازهای زیست‌بوم استان

بر اساس گزارش ارائه شده با عنوان طرح آمایش آموزش عالی (در چارچوب نقشه جامع علمی کشور)، محورهای اساسی که آموزش عالی در جهت توسعه اقتصادی و افزایش اشتغال باید بر آن‌ها تمرکز نماید عبارت‌اند از:

۱. زراعت و باغداری
۲. تولید محصولات غذایی و آشامیدنی
۳. دامپزشکی
۴. جنگلداری
۵. حمل و نقل هوایی

۶. گردشگری و صنایع وابسته به آن
۷. صنایع IT و خدمات هوشمند
۸. پزشکی

۳-۴- بررسی نظام اقتصادی و تولید

در گام نخست برای آشنایی کلی با اقتصاد استان، برخی ویژگی‌های اقتصادی استان بررسی می‌گردد. استان فارس از نظر اندازه بازار خانگی که در قالب سهم جمعیتی مشخص شده است، وضعیت مطلوبی دارد. سهم این استان از پراکنش فضایی جمعیت حدود ۶/۱ درصد است که با توجه به مساحت استان و تراکم جمعیتی، پراکندگی بیشتری در سطح استان دارد. اهمیت بازار خانگی به این دلیل است که عامل مهمی در تقاضا برای تمرکز بنگاه‌های اقتصادی و پشتیبان تولیدات داخلی است. اما وضعیت استان با توجه جمعیت آن از نظر تولید بیانگر بهره‌وری کم در نیروی انسانی و تولید داخلی است به گونه‌ای که سرانه تولید ناخالص داخلی استان پایین-تر از میانگین کشوری و از این نظر در رتبه چهاردهم کشوری قرار دارد. این استان از جمله استان‌های کشور با سطح بالای روستائینی است که بعد از استان خراسان رضوی در رتبه دوم قرار دارد. از این رو در مقایسه با میانگین کشور سهمی حدود ۵ درصد بیشتر اشتغال در بخش کشاورزی دارد. نرخ بیکاری استان در مقایسه با کشور در وضعیت مطلوبی قرار دارد. نرخ بیکاری در این استان به تفکیک مناطق شهری و روستایی متفاوت است. نرخ بیکاری مناطق روستایی بیشتر از مناطق شهری است که این امر با توجه به سهم قابل توجه استان از جمعیت روستای (۱۴۳۲۳۵۵ میلیون نفر)، نیازمند توجه بیشتر در زمینه اشتغال روستاییان است. با وجود نرخ پایین-تر بیکاری مناطق شهری، اما بارتکفل خالص استان در مناطق شهری بالاتر از میانگین کشوری است و بار تکفل ناخالص پایین‌تری در مقایسه با کشور دارد. نرخ مشارکت اقتصادی در مناطق شهری و روستایی پایین‌تر از متوسط کشوری است. نرخ مشارکت اقتصادی پایین نشان از آن دارد که درصد قابل توجهی از جمعیت در سنین فعالیت در بازار کار حضور ندارند و در حقیقت از زمره جمعیت فعال کشور خارج هستند. این موضوع بیانگر عدم بهره‌گیری و توجه کافی به سرمایه انسانی، جهت ایجاد بهره‌وری و توسعه اقتصادی استان است. متوسط درآمد سرانه خانوار روستایی این استان بالاتر از میانگین کشوری است که این زمینه را برای کاهش فقر به‌ویژه در مناطق روستایی فراهم کرده است. اما متوسط درآمد سرانه خانوار شهری پایین‌تر از میانگین کشوری است. از آنجا که سطح درآمد سرانه در سپرده‌گذاری و سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی تعیین‌کننده است بنابراین پایین بودن متوسط درآمد سرانه مناطق شهری در استان فارس بیانگر سطح زندگی و رفاه اقتصادی پایین شهروندان است. از سوی دیگر ضریب جینی که بیانگر شکاف درآمدی است، در مناطق روستایی وضعیت بهتری نسبت به

مناطق شهری دارد. نرخ رشد سپرده گذاری‌های اقتصادی بیانگر رونق کسب و کار و مولد بودن اقتصاد استان است. هر چه میزان رشد سپرده‌های بانکی کاهش یابد، به همان میزان گردش سرمایه و در جریان بودن آن در اقتصاد افزایش می‌یابد. این امر بیانگر مولد بودن استان است که نرخ حبس سرمایه‌ی کمتری دارد. وضعیت استان از نظر نرخ رشد سپرده، کمتر از میانگین کشور است که در مقایسه با کشور جریان سرمایه‌ی سیال‌تری در استان را شاهد هستیم. تمرکز بر جریان داخلی سرمایه برای توسعه اقتصادی کافی نیست، این امر نیازمند توجه به جریان‌های فرا منطقه‌ای و حتی جریان بین‌المللی از نظر گردش سرمایه است. از این رو سرمایه گذاری مستقیم خارجی نقش مهمی در توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. طی سال‌های اخیر سهم استان فارس از میزان جذب سرمایه-گذاری کم بوده است. در سال ۹۸ سهم استان فارس از جذب سرمایه‌گذاری خارجی در کشور، کمتر از ۲ درصد بوده است و در رتبه دهم از نظر جذب در مقایسه با سایر استان‌ها قرار دارد.

جدول ۸۸- نمای کلی وضعیت استان فارس در مقایسه با کشور در سال ۹۸

شاخص	بخش	فارس	کشور	رتبه در کشور
اندازه بازار خانگی	سهم جمعیتی (۱۳۹۵)	۶/۱	۱۰۰	۴
	سهم جمعیت شهری (۱۳۹۵)	۵/۸	۱۰۰	۵
	سهم جمعیت روستایی (۱۳۹۵)	۶/۹	۱۰۰	۲
	تراکم نسبی جمعیت (نفر در کیلومتر مربع)	۴۱	۵۱	۲۳
	میزان شهرنشینی (۱۳۹۵)	۷۱/۲	۷۵/۱	۱۵
نرخ اشتغال	مناطق شهری	۹۱/۹	۸۸/۲	-
	مناطق روستایی	۹۴/۸	۹۲/۷	-
	کشاورزی	۱۹/۸	۱۷/۷۵	-
سهم اشتغال	صنعت	۳۰	۳۱/۹۵	-
	خدمات	۵۰/۲	۵۰/۲۵	-
	جمعیت کل	۸	۱۰/۶	۲۹
نرخ بیکاری	مناطق شهری	۹/۱	۱۱/۸	۲۷

رتبه در کشور	کشور	فارس	بخش	شاخص
۲۶	۷/۳	۵/۲	مناطق روستایی	
۱۴	۲/۰۹	۲/۱۶	مناطق شهری	بار تکفل خالص
۱۳	۲/۷۱	۲/۵۵	مناطق شهری	بار تکفل ناخالص
۸	۵۴۱۰۰۷	۴۷۸۸۰۸	متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری	درآمد
۱۰	۲۹۷۷۸۹۹	۳۲۸۹۹۰	متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی	
۱۴	۰/۳۸۲۸	۰/۳۲۰۰	مناطق شهری	ضرب جینی
۲۰	۰/۳۵۳۹	۰/۳۰۹۱	مناطق روستایی	
۲۱	۳۹/۹	۳۸/۲	جمعیت کل	نرخ مشارکت اقتصادی
۲۰	۳۹/۲	۳۷/۸	مناطق شهری	
۲۱	۴۲/۳	۳۹/۰	مناطق روستایی	
۱۰	۵۱۰۴۶۴۲	۸۸۰۷۳	میزان جذب سرمایه (هزار دلار) (۱۳۹۷)	سرمایه گذاری خارجی
۲۷	۳۱/۴	۳۰	-	نرخ رشد سپرده های بانکی
۱۴	۱۸۴۵۸۴	۱۶۰۹۵۲	هزار ریال به نفر (۱۳۹۶)	سرنانه تولید ناخالص داخلی استان

تولید ناخالص داخلی

سهم استان از تولید ناخالص داخلی طی سال های اخیر روند رو به رشدی داشته است. هرچند میزان این رشد ناچیز بوده است. بالاترین سهم درصدی استان از تولید ناخالص داخلی مربوط به سال ۹۴ است که این میزان نزدیک به ۵/۴ درصد بوده است. با توجه به سهم جمعیتی استان از جمعیت کشور، بهره وری نیروی کار کمتر است. استان فارس از نظر تولید ناخالص داخلی بدون نفت در مقایسه با نفت، وضعیت مطلوب تری دارد. این امر بیانگر قابلیت های استان برای خارج شدن از اقتصادی نفتی و گرایش به سمت تنوع اقتصادی است. کمترین سهم استان از تولید ناخالص داخلی طی سال های مورد بررسی، نیز مربوط به سال ۸۸ با ۴/۶۸ درصد است.

جدول ۸۹- سهم استان فارس از تولید ناخالص داخلی بدون نفت و با نفت

تولید ناخالص داخلی بدون نفت (میلیون ریال)			تولید ناخالص داخلی (میلیون ریال)		
سهم درصدی	استان فارس	کشور	سهم درصدی	استان فارس	کشور
۵.۰۱	۲۵۶۴۵۸۵۴.۸۳	۵۱۲۳۴۰۲۰۰	۴.۱۲	۲۵۹۳۸۹۲۳.۸۳	۶۳۰۰۳۸۶۲۲.۹
۵.۰۰	۳۰۷۰۶۴۲۵.۶۹	۶۱۴۱۷۶۶۷۵.۷	۴.۲۹	۳۱۴۶۹۷۳۱.۲۹	۷۳۳۹۰۸۹۸۱.۹
۵.۲۲	۴۰۶۳۹۸۷۶.۰۴	۷۷۸۸۵۶۴۵۳.۸	۴.۴۴	۴۲۳۳۳۲۳۱.۲۴	۹۵۴۲۴۰۲۷۳.۴
۵.۲۲	۵۰۴۱۳۳۴۱.۳۶	۹۶۵۷۵۷۱۳۱	۴.۴۱	۵۲۴۸۱۷۷۷.۳۳	۱۱۸۹۲۸۶۸۷۹
۵.۲۰	۶۴۰۸۳۶۵۰.۱۷	۱۲۳۱۵۱۳۰۳۷	۴.۳۳	۶۷۳۴۰۹۰۷.۲۸	۱۵۵۴۸۱۰۸۹۴
۵.۰۲	۷۵۴۰۳۲۵۹.۲۶	۱۵۰۱۳۲۰۴۰۶	۴.۰۸	۷۹۱۲۷۵۹۶.۷۷	۱۹۴۱۱۸۷۵۸۴
۵.۰۸	۹۴۴۶۵۰۹۵.۴۱	۱۸۵۸۱۳۹۹۶۹	۴.۱۷	۹۹۲۳۹۹۶۶.۴۶	۲۳۸۲۶۷۴۸۱۸
۴.۹۱	۱۱۶۳۷۸۷۹۳.۳	۲۳۷۰۸۰۶۱۹۲	۴.۰۵	۱۲۴۴۸۸۷۱۵.۶	۳۰۷۲۶۱۵۴۳۹
۴.۷۵	۱۳۹۱۵۵۲۱۵.۱	۲۹۳۲۶۰۱۴۷۳	۳.۹۵	۱۴۴۳۱۸۷۸۴	۳۶۵۵۱۹۵۴۷۲
۴.۶۸	۱۵۴۴۰۳۸۲۶.۳	۳۲۹۶۵۷۹۴۷۶	۴.۰۸	۱۵۸۸۵۷۰۵۶.۲	۳۸۹۴۲۲۳۷۷۸
۴.۸۶	۱۹۵۰۷۰۹۰۷	۴۰۱۰۲۲۰۵۷۲	۴.۱۷	۲۰۲۴۳۸۴۵۸.۳	۴۸۵۵۸۶۲۲۱۱
۵.۱۱	۲۶۱۷۴۶۶۴۶	۵۱۲۳۲۳۳۷۰.۷	۴.۳۳	۲۷۴۵۱۱۱۲۲.۵	۶۳۳۹۶۲۱۵۵۵
۵.۲۲	۳۳۹۷۷۰۷۸۳.۳	۶۵۱۳۶۵۲۳۳۷	۴.۷۴	۳۵۱۷۳۵۲۸۶.۵	۷۴۲۰۸۰۱۱۴۴
۵.۳۶	۴۷۴۲۸۹۲۸۸.۵	۸۸۵۱۱۴۴۱۹۴	۴.۸۳	۴۸۹۳۰۴۵۶۷.۹	۱۰۱۲۵۷۲۳۶۱۸
۵.۳۳	۵۵۰۹۲۳۱۲۶.۹	۱۰۳۲۸۷۳۴۰.۱۶	۴.۹۳	۵۶۶۰۰۷۰۹۳.۴	۱۱۴۸۷۱۶۹۸۲۰
۵.۳۸	۵۸۰۸۷۰۰۶۸.۱	۱۰۷۹۸۱۵۸۷۸۱	۴.۹۱	۵۹۸۵۲۰۴۵۱.۴	۱۲۱۸۰۰۱۶۱۲۹
۵.۳۴	۶۸۶۹۷۲۸۵۲.۶	۱۲۸۶۴۲۸۹۲۴۹	۴.۸۰	۷۱۵۶۱۳۰۱۵.۳	۱۴۹۰۶۲۵۷۵۳۴
۵.۱۴	۷۸۰۳۲۸۰۶۱.۲	۱۵۱۹۴۲۹۲۴۳۷	۴.۵۵	۸۱۸۳۷۶۱۶۷.۶	۱۷۹۷۱۸۷۱۱۵۳
۵.۰۵	۱۰۵۴۵۸۹۲۹۶	۲۰۸۷۰۳۲۹۲۲۴	۴.۳۰	۱۱۱۰۴۵۵۹۴۴	۲۵۸۲۹۷۱۲۴۲۶

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

ارزش افزوده به تفکیک بخش های اقتصادی استان فارس در مقایسه با کشور

بخش کشاورزی

سهم بخش کشاورزی استان فارس از ارزش افزوده کشور، قابل توجه است. این میزان طی بازه زمانی مورد بررسی به صورت متوسط حدود ۸ درصد بوده است. بیشترین میزان ارزش افزوده بخش کشاورزی مربوط به سال ۹۰ به میزان ۸/۵۵ درصد است. وضعیت شاخص های فرعی بخش کشاورزی بیانگر مزیت نسبی استان در بخش زراعت و باغداری است. سهم این بخش از ارزش افزوده بخش کشاورزی حدود ۹۰ درصد است. در واقع می-

توان بیان داشت اهمیت زراعت و باغداری نسبت به سایر زیر بخش های کشاورزی دوچندان است. این استان از موهبت منابع زیرزمینی نیز برخوردار است. استخراج معادن نیز از دیگر پتانسیل های طبیعی استان است که طی دوره مورد بررسی به صورت میانگین سهم ۲ درصدی در ارزش افزوده کل کشور داشته است. بیشترین میزان ارزش افزوده در بخش معدن مربوط به استخراج معادن است.

جدول ۹۰- سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن استان فارس از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۷.۶۴	۸.۱۰	۷.۸۴	۸.۳۲	۸.۲۸	۸.۱۳	۷.۸۱	۸.۵۵	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۶.۸۱	۷.۲۹	۷.۱۲	۷.۴۵	۷.۴۱	۷.۳۱	۶.۹۱	۷.۶۶	زراعت و باغداری
۰.۷۳	۰.۶۸	۰.۵۹	۰.۷۲	۰.۷۴	۰.۷۰	۰.۷۸	۰.۷۶	پرورش حیوانات
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۰	گاوداری صنعتی
۰.۶۳	۰.۵۹	۰.۵۱	۰.۶۳	۰.۶۵	۰.۶۱	۰.۶۷	۰.۶۵	دام سنتی
۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۹	مرغداری
۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۲	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت های کشاورزی
۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۷	جنگلداری
۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۶	ماهیگیری
۲.۲۷	۲.۳۸	۱.۸۵	۱.۲۴	۱.۸۵	۲.۱۹	۲.۴۰	۳.۰۴	استخراج معدن
۲.۰۵	۲.۰۹	۱.۶۳	۱.۰۹	۱.۶۸	۲.۰۲	۲.۱۶	۲.۸۲	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۰.۲۲	۰.۲۹	۰.۲۳	۰.۱۵	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۲۵	۰.۲۲	استخراج سایر معادن

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

با توجه به قابلیت استان در بخش کشاورزی، مشاهده می شود که در این زمینه وضعیت استان در مقایسه با کشور در بخش زراعت و کشت، مطلوب است. سهم استان از سهم اراضی تحت پوشش آبیاری تحت فشار حدود ۱۲ درصد است که رتبه نخست در کشور را دارد. این استان در سال ۹۴ رتبه ۲ را داشت اما با گذشت چهار سال و توسعه زیرساخت ها، سهم اراضی تحت پوشش شبکه آبیاری تحت فشار گسترش یافت. به طوری که سهم استان از میزان آب مصرفی نیز از ۹/۲ در سال ۹۴ به ۸/۸ درصد در سال ۹۸ رسیده است و این امر در بخش کشاورزی از ۹/۸ درصد به ۹/۲ رسیده است که ۰/۰۵ درصد کاهش تجربه کرده است. این موضع نشان دهنده توسعه زیرساخت ها در بخش زراعت و باغداری است. در مقابل سهم اراضی تحت پوشش آبیاری زهکشی استان کاهش یافته است و از رتبه ۷ در سال ۹۴ به رتبه ۱۰ در سال ۹۸ رسیده است. این استان از نظر توسعه بخش گاوداری و تولیدات گوشت و آبریان در وضعیت مطلوبی در مقایسه با بخش زراعت و باغداری برخوردار نیست. سهم استان از شاخص های بخش معدن نیز قابل توجه است. حدود ۴/۵ درصد از معادن در حال بهره برداری در استان فارس تمرکز یافته است و ۵/۱۷ درصد از اشتغال استان نیز مربوط به بخش معدن است. اما

سهم ارزش افزوده این استان با توجه به سهم معادن و میزان اشتغال کمتر از میانگین کشور در حدود یک سوم از میانگین کشوری است. افزون بر آن سرانه ارزش تولیدات این معادن نیز حدود یک چهارم در مقایسه با متوسط کشوری است.

جدول ۹۱- وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی و معدن در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	فارس	شاخص
۱۷	۱۰/۳۴	۱۲/۴۵	سرانه تولید گوشت قرمز (کیلوگرم به نفر)
۱۸	۱۳۲/۴۳	۱۲۶/۵۳	سرانه تولید شیر
۱۵	۳۲/۹۰	۳۷/۵۹	سرانه تولید گوشت مرغ
۲۱	۱۵/۴۴	۲/۲۱	سرانه تولید آبریان
۲۸	۱/۱۱	۰/۳۰	نسبت تعداد شاغلان بخش شیلات (آبزی پروری) به کل جمعیت
۱۶	۰/۰۳	۰/۰۳	نسبت مساحت جنگل کاری به مساحت استان
۱	۱۰۰	۱۱/۰۷	سهم استان از اراضی تحت پوشش سیستم آبیاری تحت فشار (۱۳۹۷)
۱۰	۱۰۰	۱/۰۰	سهم استان از اراضی تحت پوشش شبکه‌های آبیاری و زهکشی (۱۳۹۷)
۲	۱۰۰	۸/۸	سهم آب مصرف شده استان از منابع آب کشور
۲	۱۰۰	۹/۳	سهم استان از آب مصرف شده در بخش کشاورزی
۲۴	۵/۹۹	۴/۴۸	نسبت تعداد معادل در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (۱۳۹۷)
۷	۱۰۰	۴/۵۲	سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری
۸	۱۲۱/۴۸	۱۰۴/۰۷	نسبت تعداد شاغلان معدن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)
۱۲	۴/۸۱	۱/۲۴	سرانه ارزش تولیدات معدن در حال بهره‌برداری (میلیون ریال به نفر)
۱۲	۳۷۵۲/۱۰	۱۰۰۳/۲۸	سرانه ارزش افزوده معدن در حال بهره‌برداری (هزار ریال به نفر)
۸	۲۳۷/۲۷	۲۶۹/۳۳	نسبت سرمایه‌گذاری (ارزش تغییرات اموال سرمایه‌ای) معدن در حال بهره‌برداری به کل جمعیت (هزار ریال به نفر)
۶	۱۰۰	۵/۱۷	سهم استان از شاغلان معدن در حال بهره‌برداری

منبع: مرکز آمار، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها در مقایسه با کشور

بخش صنعت

بخش صنعت در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی استان، سهم کمتری در ارزش‌افزوده دارد. سهم این بخش از ارزش‌افزوده کشور به طور متوسط، طی سال‌های مورد بررسی حدود $3/5$ درصد بوده است. بیشترین میزان ارزش‌افزوده این بخش مربوط به سال ۹۱ با $4/10$ درصد و کمترین میزان آن با $2/78$ درصد مربوط به سال ۹۶ است. اما سهم بخش‌های مختلف استان طی سال‌های مورد بررسی متفاوت بوده است.

در بخش تولید محصولات غذایی، سهم این استان طی ۸ سال مورد بررسی حدود یک درصد بوده است که طی دو سال اخیر این میزان کاهش یافته و به کمتر از یک درصد رسیده است. از دیگر نقاط قوت استان در زمینه صنعتی در بخش تأمین برق و گاز و تولید و توزیع گاز طبیعی بوده است.

سهم ارزش‌افزوده این بخش‌ها در مقایسه با کشور قابل توجه است. هر چند روندی رو به کاهش شدیدی را تجربه کرده است و سهم تأمین برق، گاز، بخاری و تهویه هوا از $8/62$ درصد در سال ۹۰ با کاهش حدود ۵ درصدی به $3/15$ در سال ۹۷ رسیده است. این فرایند برای دیگر فعالیت صنعتی استان در زمینه تولید و توزیع گاز طبیعی نیز رخ داده است.

سهم استان از این بخش از ارزش‌افزوده نیز، طی سال‌های مورد بررسی به شدت کاهش یافته است. این فعالیت حدود ۶ درصد کاهش در ارزش‌افزوده را طی هشت سال تجربه کرده و از رقم $8/4$ به $2/84$ درصد رسیده است.

بخش ساختمان از دیگر بخش‌های با اهمیت در اقتصاد است. مطالعه روند ارزش‌افزوده این بخش، بیانگر ارزش‌افزوده کمتر از ۲ درصد در کشور است. این بخش نیز همانند بخش صنعت، روند رو به کاهش و نوسانی را تجربه کرده است.

جدول ۹۲- سهم ارزش افزوده بخش صنعت استان فارس از کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۳۳۰	۲۷۸	۳۰۶	۳۲۶	۳۵۵	۳۶۸	۴۱۰	۳۴۷	صنعت
۰.۹۵	۰.۸۶	۱.۰۴	۱.۳۵	۱.۳۴	۱.۴۴	۱.۴۶	۱.۰۴	تولید محصولات غذایی
۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۵	تولید انواع آشامیدنیها
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید فرآوردههای تونون و تباکو
۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۱۲	۰.۰۹	تولید منسوجات
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	تولید پوشاک
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید چرم و فرآوردههای وابسته
۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۸	تولید چوب و محصولات چوبی به جز میلمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	تولید کاغذ و فرآوردههای کاغذی
۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۶	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰.۱۶	۰.۰۸	۰.۱۳	۰.۰۴	۰.۱۰	۰.۲۳	۰.۲۲	۰.۱۱	تولید کک، فرآوردههای حاصل از پالایش نفت
۰.۵۴	۰.۴۴	۰.۳۶	۰.۳۰	۰.۴۴	۰.۵۲	۰.۵۵	۰.۴۲	تولید مواد شیمیایی و فرآوردههای شیمیایی
۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	تولید داروها و فرآوردههای دارویی و شیمیایی و گیاهی
۰.۲۱	۰.۱۷	۰.۱۸	۰.۱۶	۰.۱۵	۰.۱۱	۰.۱۴	۰.۱۶	تولید فرآوردههای لاستیکی و پلاستیکی
۰.۴۶	۰.۳۳	۰.۴۰	۰.۴۰	۰.۴۸	۰.۴۵	۰.۶۴	۰.۵۸	تولید سایر فرآوردههای معدنی غیر فلزی
۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۱۱	۰.۰۹	۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۲۲	۰.۱۶	تولید فلزات پایه
۰.۱۳	۰.۱۶	۰.۲۱	۰.۲۰	۰.۱۷	۰.۱۵	۰.۱۷	۰.۲۰	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات و تجهیزات
۰.۱۹	۰.۰۹	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۶	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۱۰	۰.۰۷	۰.۰۹	۰.۱۳	تولید تجهیزات برقی
۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۰۷	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۱۲	تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر
۰.۰۰	۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۶	تولید میلمان
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	تولید سایر مصنوعات
۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات
۳.۱۵	۳.۸۲	۴.۵۶	۳.۹۹	۵.۵۶	۶.۲۳	۶.۶۱	۸.۶۲	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۰.۲۲	۰.۳۰	۰.۵۲	۰.۲۲	۰.۱۸	۰.۲۰	۰.۲۱	۰.۲۲	تولید، انتقال و توزیع برق
۲.۸۴	۳.۵۲	۴.۰۴	۳.۷۷	۵.۳۸	۶.۰۳	۶.۴۰	۸.۴۰	تولید و توزیع گاز طبیعی
۰.۱۶	۰.۱۴	۰.۱۳	۰.۱۶	۰.۱۳	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۲	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۱.۲۸	۱.۳۶	۱.۷۳	۱.۶۸	۱.۴۰	۱.۳۱	۱.۲۱	۱.۴۸	ساختمان
۰.۴۷	۰.۳۲	۰.۳۷	۰.۴۰	۰.۴۷	۰.۴۵	۰.۵۹	۰.۵۸	ساختمان‌های مسکونی
۰.۸۱	۱.۰۵	۱.۳۶	۱.۲۷	۰.۹۳	۰.۸۶	۰.۶۲	۰.۹۰	سایر ساختمان‌ها

منبع: مرکز آمار ایران، محاسبات نگارنده

سهم تعداد کارگاه‌های صنعتی استان فارس به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) پایین‌تر از متوسط کشوری است و استان از نظر این شاخص در رتبه چهاردهم کشور قرار دارد در حدود ۴/۱۳ درصد از کارگاه‌های صنعتی کشور نیز در استان فارس تمرکز یافته‌اند و رتبه استان از نظر این شاخص، شش است. سهم اشتغال کارگاهی نیز در استان کمتر است و حدود نصف کشور است و ۳/۳ درصد از شاغلان بخش کارگاه‌های صنعتی در استان فارس تمرکز یافته است. همچنین سهم استان فارس از سرانه ارزش افزوده فعالیت کارگاه‌های صنعتی دو برابر کشور و رتبه آن سه است. سهم مصرف آب استان از بخش صنعت طی ۵ سال گذشته افزایش یافته است و بعد از استان‌های خوزستان، اصفهان و تهران، در رتبه چهارم قرار می‌گیرد.

جدول ۹۳- وضعیت شاخص‌های بخش صنعت استان فارس در مقایسه با کشور

رتبه در کشور	کشور	فارس	شاخص
۱۴	۳/۷۴	۲/۵۵	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۱۴	۳/۷۲	۲/۵۵	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)
۲۸	۲/۲۷	۰/۴۱	نسبت تعداد کارگاه‌های صنعتی عمومی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۵)
۱۷	۲۱/۹۳	۱۲/۰۸	نسبت تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت (تعداد به ده هزار نفر) (۱۳۹۶)
۳	۲۶/۷۰	۶۳/۶۱	سرانه ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (میلیون ریال به نفر)
۱۲	۱۰۰	۲/۵۸	سهم استان از ارزش تولید کارگاه‌های صنعتی (۱۳۹۶)
۶	۱۰۰	۴/۱۳	سهم استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۱۳	۱۰۰	۲/۴۲	سهم استان از ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (۱۳۹۶)
۱۱	۱۰۰	۳/۳۳	سهم استان از شاغلان کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر
۴	۱۰۰	۲/۸	سهم استان از آب مصرف شده در بخش صنعت

بخش خدمات

بخش خدمات همانند سایر استان‌ها در استان فارس نیز سهم بالایی از ارزش افزوده در مقایسه با بخش کشاورزی و صنعت را دارد. املاک و مستغلات، بالاترین میزان از ارزش افزوده بخش خدمات را تشکیل داده است. این بخش طی بازه زمانی مورد بررسی حدود ۶ درصد از ارزش افزوده کشور در بخش مستغلات را تشکیل داده است. از دیگر بخش‌های اقتصادی استان که ارزش افزوده بالاتری را تولید کرده‌اند بخش‌های عمده فروشی و خرده فروشی است که به طور متوسط حدود ۸ درصد از ارزش افزوده این بخش در مقایسه با کشور را بر عهده دارند. از دیگر بخش‌های دارای ارزش افزوده بالاتر، بخش مددکاری اجتماعی و بهداشت و سلامت است که طی دوره مورد بررسی به طور میانگین حدود ۲ درصد از ارزش افزوده را تشکیل داده است.

جدول ۹۴- سهم استان فارس از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۴.۳۴	۴.۳۵	۴.۳۵	۴.۳۵	۴.۳۳	۴.۳۱	۴.۳۱	۴.۳۳	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۳.۸۸	۳.۹۵	۳.۹۱	۳.۹۲	۴.۰۰	۴.۰۲	۴.۰۰	۴.۰۰	عمده فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۰.۳۶	۰.۴۰	۰.۴۴	۰.۴۳	۰.۳۳	۰.۲۹	۰.۳۱	۰.۳۳	عمده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۲.۷۸	۳.۱۵	۳.۳۰	۳.۳۷	۳.۰۵	۲.۶۱	۱.۹۶	۲.۰۷	حمل و نقل و انبارداری و پست
۲.۵۷	۲.۹۲	۳.۰۵	۳.۱۹	۲.۹۰	۲.۴۹	۱.۸۷	۱.۹۷	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل از طریق راه آهن بین شهری
۲.۴۲	۲.۷۱	۲.۸۱	۲.۹۲	۲.۶۹	۲.۲۹	۱.۶۳	۱.۷۵	سایر حمل و نقل زمینی
۰.۱۴	۰.۲۱	۰.۲۴	۰.۲۷	۰.۲۱	۰.۲۰	۰.۲۳	۰.۲۲	حمل و نقل از طریق لوله
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل آبی
۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۵	حمل و نقل هوایی
۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۳	۰.۱۴	انبارداری و فعالیت‌های پشتیبانی حمل و نقل
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	فعالیت‌های پست و پیک
۰.۲۰	۰.۲۰	۰.۲۳	۰.۲۴	۰.۱۹	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۸	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۹	تامین جا(اقامتگاهها)
۰.۱۱	۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۲	۰.۱۰	۰.۱۰	۰.۰۹	فعالیت‌های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی‌ها(رستوران‌ها و...)
۰.۱۶	۰.۱۷	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۴	۰.۱۲	۰.۱۳	۰.۱۴	اطلاعات و ارتباطات
۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۹	ارتباطات
۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۰۸	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	سایر فعالیت‌های اطلاعات و ارتباطات
۰.۷۰	۰.۵۱	۰.۴۳	۰.۳۵	۰.۴۲	۰.۵۵	۰.۶۹	۰.۷۰	فعالیت‌های مالی و بیمه
۰.۴۱	۰.۳۱	۰.۱۸	۰.۲۳	۰.۲۱	۰.۲۸	۰.۴۴	۰.۵۱	بانک و موسسات مالی
۰.۲۴	۰.۱۶	۰.۲۰	۰.۱۸	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۲۱	۰.۱۵	بیمه
۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۱۰	۰.۰۳	۰.۰۳	سایر فعالیت‌های خدمات مالی و بیمه
۵.۵۰	۵.۳۹	۶.۷۴	۶.۵۵	۵.۲۶	۴.۶۴	۵.۹۱	۵.۵۰	املاک و مستغلات
۳.۱۶	۲.۸۴	۴.۰۰	۳.۸۹	۳.۳۴	۲.۷۳	۳.۸۸	۳.۴۳	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۱.۷۴	۱.۹۱	۲.۰۷	۱.۸۷	۱.۳۱	۱.۳۳	۱.۴۰	۱.۴۸	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۰.۵۴	۰.۵۸	۰.۶۰	۰.۶۳	۰.۵۷	۰.۵۳	۰.۵۵	۰.۵۲	خدمات واحدهای غیرمسکونی
۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۸	۰.۰۷	خدمات دلالت مستغلات
۰.۲۳	۰.۲۶	۰.۲۸	۰.۲۶	۰.۲۰	۰.۱۸	۰.۲۰	۰.۲۰	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۱	تحقیق و توسعه
۰.۲۰	۰.۲۲	۰.۲۴	۰.۲۲	۰.۱۷	۰.۱۵	۰.۱۶	۰.۱۷	سایر فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	فعالیت‌های دامپزشکی
۰.۱۶	۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۲۰	۰.۱۷	۰.۱۵	۰.۱۵	۰.۱۶	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی

جدول ۹۵- ادامه سهم استان فارس از ارزش افزوده بخش خدمات کشور

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲۰۳	۲۵۰	۲۳۸	۱۹۷	۱۵۷	۱۴۶	۱۶۷	۱۹۲	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی
۰۹۷	۱۲۷	۱۰۸	۰۷۷	۰۶۳	۰۶۶	۰۶۷	۰۶۴	امور عمومی و خدمات شهری
۰۱۹	۰۳۳	۰۲۲	۰۱۹	۰۱۲	۰۱۷	۰۲۰	۰۲۰	امور عمومی
۰۷۸	۱۰۴	۰۸۶	۰۵۸	۰۵۱	۰۵۰	۰۴۷	۰۴۴	خدمات شهری
۰۹۷	۱۱۳	۱۱۹	۱۱۰	۰۸۷	۰۷۶	۰۹۵	۱۲۲	امور دفاعی و انتظامی
۰۷۴	۰۸۷	۰۸۸	۰۸۶	۰۶۴	۰۵۷	۰۷۴	۰۹۷	امور دفاعی
۰۲۳	۰۲۶	۰۳۰	۰۲۵	۰۲۳	۰۱۹	۰۲۱	۰۲۶	امور انتظامی
۰۰۸	۰۱۱	۰۱۱	۰۱۰	۰۰۷	۰۰۴	۰۰۵	۰۰۵	تأمین اجتماعی اجباری
۱۳۷	۱۷۶	۱۸۸	۱۷۷	۱۴۱	۱۲۶	۱۷۵	۲۰۳	آموزش
۰۴۳	۰۵۹	۰۶۰	۰۵۹	۰۴۶	۰۳۹	۰۵۶	۰۵۱	آموزش ابتدایی
۰۴۱	۰۵۶	۰۵۸	۰۵۶	۰۴۴	۰۳۷	۰۵۴	۰۵۰	آموزش ابتدایی دولتی
۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	آموزش ابتدایی خصوصی
۰۶۰	۰۷۶	۰۸۳	۰۷۳	۰۵۲	۰۵۰	۰۷۳	۰۹۸	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۰۵۸	۰۷۴	۰۸۰	۰۷۰	۰۵۰	۰۴۸	۰۷۲	۰۹۷	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۰۰۳	۰۰۲	۰۰۳	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۱	۰۰۲	۰۰۱	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۰۳۰	۰۳۷	۰۴۰	۰۴۱	۰۳۹	۰۳۴	۰۳۷	۰۴۴	آموزش عالی
۰۱۹	۰۲۲	۰۲۲	۰۲۵	۰۲۴	۰۲۰	۰۲۱	۰۲۶	آموزش عالی دولتی
۰۱۱	۰۱۶	۰۱۷	۰۱۷	۰۱۵	۰۱۳	۰۱۶	۰۱۸	آموزش عالی خصوصی
۰۰۳	۰۰۴	۰۰۴	۰۰۴	۰۰۴	۰۰۴	۰۰۸	۰۱۰	آموزش بزرگسالان
۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۳	۰۰۳	۰۰۴	۰۰۵	آموزش بزرگسالان دولتی
۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۲	۰۰۴	۰۰۵	آموزش بزرگسالان خصوصی
۲۱۵	۲۸۰	۲۸۸	۳۰۵	۲۳۲	۱۸۱	۱۹۸	۱۹۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۲۱۱	۲۷۵	۲۸۲	۲۹۷	۲۲۶	۱۷۵	۱۹۱	۱۸۵	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۱۰۳	۱۲۸	۱۲۵	۱۳۲	۰۹۹	۰۷۲	۰۸۳	۱۰۳	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۱۰۸	۱۴۷	۱۵۶	۱۶۵	۱۲۸	۱۰۴	۱۰۷	۰۸۲	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۰۰۴	۰۰۵	۰۰۶	۰۰۷	۰۰۶	۰۰۶	۰۰۷	۰۰۷	مددکاری اجتماعی
۰۲۳	۰۲۷	۰۲۹	۰۳۰	۰۲۶	۰۲۴	۰۲۸	۰۲۸	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۰۱۱	۰۱۱	۰۱۲	۰۱۳	۰۱۲	۰۱۱	۰۱۳	۰۱۱	هنر، سرگرمی و تفریح
۰۰۴	۰۰۵	۰۰۶	۰۰۶	۰۰۶	۰۰۵	۰۰۷	۰۰۸	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
۰۰۱	۰۰۱	۰۰۲	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	۰۰۱	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی
۰۰۷	۰۰۹	۰۰۹	۰۰۹	۰۰۸	۰۰۷	۰۰۸	۰۰۷	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی در استان فارس

بخش کشاورزی و معدن

سهم بخش کشاورزی طی سال‌های ۹۰-۹۷ سهم رو به رشد و تأثیرگذاری را در میزان کل ارزش افزوده استان در مقایسه با بخش خدمات و صنعت ایفا کرده است. در سال ۹۰ بخش کشاورزی، ۱۰/۰۳ درصد ارزش افزوده استان را تولید کرده است که با رشد حدود ۵۰ درصدی به ۱۵/۲۱ درصد در سال ۹۷ رسیده است. در این میان نیز بخش زراعت و باغداری بیشترین میزان ارزش افزوده استان را تولید کرده است. بر اساس اطلاعات آمارنامه کشاورزی سال ۱۳۹۵، شهرستان مرودشت با ۱۴/۶ درصد از اراضی زراعی بالاترین میزان

اراضی را در میان شهرستان‌های استان دارد. پس از آن شهرستان اقلید با ۹/۶ درصد، شیراز با ۹/۱ درصد، سپیدان با ۶/۶ درصد و ممسنی با ۶/۴ درصد به ترتیب بیشترین میزان سهم از اراضی کشاورزی استان را دارند. بر اساس گزارش آمارنامه کشاورزی سال ۱۳۹۵ سطح محصولات باغی کشور برابر با ۲/۸۶ میلیون هکتار بوده است که سهم استان فارس حدود ۱۴/۲ درصد بوده است و سهم استان از تولید محصولات باغی از کل محصولات تولید شده در این زمینه برابر با ۱۵ درصد است. در بخش معدن نیز سهم آن به طور متوسط حدود ۳ درصد بوده است. کمترین میزان ارزش افزوده بخش معدن برابر با ۲/۴۱ درصد و مربوط به سال ۹۴ بوده است و بیشترین میزان آن نیز برابر با ۴/۵۳ درصد و مربوط به سال ۹۷ است. در سال ۱۳۹۵ استان فارس، ۴۷۹ معدن در حال بهره‌برداری داشته است که ۳۱ معدن در زمینه معادن فلزی، ۱۹۴ معدن در زمینه معادن غیر فلزی و ۲۵۴ معدن در زمینه مصالح ساختمانی فعالیت دارند. بیشترین تراکم معدن‌ها مربوط به شهرستان‌های شیراز با ۷۶ معدن، بونات با ۵۱ معدن و نی‌ریز با ۴۸ معدن است.

جدول ۹۶- ارزش افزوده بخش کشاورزی و معدن نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی استان فارس

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۵.۲۱	۱۵.۰۵	۱۴.۶۶	۱۶.۲۴	۱۴.۷۵	۱۳.۹۹	۱۱.۴۴	۱۰.۰۳	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۱۳.۵۶	۱۳.۵۶	۱۳.۳۱	۱۴.۵۵	۱۳.۲۰	۱۲.۵۸	۱۰.۱۳	۸.۹۸	زراعت و باغداری
۱.۴۶	۱.۲۷	۱.۱۰	۱.۴۱	۱.۳۱	۱.۲۱	۱.۱۴	۰.۹۰	پرورش حیوانات
۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۱	گاوآردی صنعتی
۱.۲۶	۱.۱۰	۰.۹۵	۱.۲۲	۱.۱۵	۱.۰۴	۰.۹۸	۰.۷۷	دام سنی
۰.۱۳	۰.۱۰	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۱	۰.۱۲	۰.۱۲	۰.۱۱	مرغداری
۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۰.۰۶	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۸	جنگلداری
۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۷	۰.۱۸	۰.۱۵	۰.۱۳	۰.۱۰	۰.۰۷	ماهیگیری
۴.۵۳	۴.۴۲	۳.۴۶	۲.۴۱	۳.۳۰	۳.۷۷	۳.۵۲	۳.۵۷	استخراج معدن
۴.۰۸	۳.۸۸	۳.۰۴	۲.۱۳	۲.۹۹	۳.۴۸	۳.۱۶	۳.۳۱	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۰.۴۴	۰.۵۳	۰.۴۲	۰.۲۹	۰.۳۱	۰.۳۰	۰.۳۶	۰.۲۶	استخراج سایر معادن

بخش صنعت

بخش صنعت نیز همانند کشور، سهم قابل توجهی در اقتصاد استان دارد. این بخش از نظر تولید میزان ارزش افزوده نسبت به بخش خدمات و کشاورزی در رتبه دوم قرار دارد. از میان صنایع استان حدود ۴۰ درصد در زمینه تولید صنایع کانی غیر فلزی، حدود ۱۵ درصد در زمینه صنایع غذایی، ۱۴/۲۵ درصد در زمینه صنایع شیمیایی و ۱۱ درصد در زمینه صنایع فلزی مشغول به فعالیت هستند. سهم بخش تأمین و توزیع برق و گاز در استان بالاترین میزان ارزش افزوده را در بخش صنعت دارد. استان فارس دارای ۸ میدان گازی بزرگ است که حدود ۶ درصد از ذخایر گاز کشور را شامل می‌شود. بعد از این بخش سهم بخش تولید مواد غذایی به دلیل

پتانسیل‌های استان، در رتبه بعدی از سهم ارزش افزوده قرار دارد. سهم صنعت مواد غذایی از نظر تعداد کارگاه نشان می‌دهد که ۲۸۳ بنگاه اقتصادی در شیراز، ۵۱ بنگاه در مرودشت و ۵۰ بنگاه اقتصادی در لامرد وجود دارد که در زمینه تولید محصولات غذایی فعالیتی دارند. در کل استان، ۶۰۲ واحد صنعتی در ارتباط با محصولات غذایی فعالیت دارند که سهم این سه شهرستان حدود ۶۴ درصد از صنایع این بخش است.

جدول ۹۷- ارزش افزوده بخش صنعت و ساختمان در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی در استان فارس

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۱.۶۰	۹.۲۲	۹.۳۹	۹.۶۹	۱۱.۱۴	۱۲.۰۲	۱۳.۳۶	۱۰.۶۲	صنعت
۳.۳۶	۲.۸۴	۳.۱۸	۴.۰۲	۴.۲۱	۴.۶۹	۴.۷۶	۳.۱۹	تولید محصولات غذایی
۰.۱۲	۰.۱۵	۰.۱۱	۰.۱۶	۰.۲۵	۰.۲۴	۰.۱۵	۰.۱۶	تولید انواع آشامیدنیها
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو
۰.۲۶	۰.۲۳	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۲۴	۰.۲۱	۰.۳۸	۰.۲۹	تولید منسوجات
۰.۱۲	۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۳	تولید پوشاک
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۱	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
۰.۲۹	۰.۲۳	۰.۱۹	۰.۲۱	۰.۲۷	۰.۲۷	۰.۲۶	۰.۲۳	تولید چوب و محصولات چوبی به جز میلمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۰۹	۰.۰۸	۰.۰۶	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۰.۱۹	۰.۱۷	۰.۱۶	۰.۱۸	۰.۱۸	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۱۸	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰.۵۶	۰.۲۶	۰.۴۰	۰.۱۳	۰.۳۰	۰.۷۵	۰.۷۱	۰.۳۵	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
۱.۹۰	۱.۴۷	۱.۱۱	۰.۸۹	۱.۳۸	۱.۷۰	۱.۷۹	۱.۲۸	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۰.۱۴	۰.۱۱	۰.۱۶	۰.۱۳	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۰۸	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
۰.۷۳	۰.۵۸	۰.۵۷	۰.۴۸	۰.۴۶	۰.۳۵	۰.۴۶	۰.۴۹	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۱.۶۲	۱.۱۱	۱.۲۳	۱.۱۹	۱.۵۱	۱.۶۸	۲.۰۸	۱.۷۹	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیر فلزی
۰.۲۱	۰.۱۸	۰.۳۵	۰.۲۶	۰.۳۸	۰.۴۷	۰.۷۳	۰.۴۸	تولید فلزات پایه
۰.۴۷	۰.۵۴	۰.۶۴	۰.۵۸	۰.۵۴	۰.۴۹	۰.۵۶	۰.۶۲	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات
۰.۶۶	۰.۲۹	۰.۰۹	۰.۱۳	۰.۱۲	۰.۱۱	۰.۱۴	۰.۱۹	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۱۷	۰.۲۰	۰.۳۱	۰.۲۴	۰.۳۰	۰.۳۹	تولید تجهیزات برقی
۰.۳۰	۰.۳۰	۰.۲۲	۰.۳۵	۰.۴۲	۰.۳۳	۰.۲۹	۰.۳۷	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۸	۰.۰۷	۰.۰۸	۰.۰۵	۰.۰۷	۰.۰۸	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر
۰.۰۱	۰.۰۲	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۱	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۰.۱۶	۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۱۸	۰.۱۵	۰.۱۴	۰.۱۵	۰.۱۷	تولید میلمان
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۳	۰.۰۳	تولید سایر مصنوعات
۰.۱۳	۰.۱۲	۰.۱۱	۰.۰۹	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات
۱۱.۱۰	۱۲.۶۷	۱۴.۰۰	۱۱.۸۵	۱۷.۴۳	۲۰.۳۱	۲۱.۵۳	۲۶.۴۲	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۱.۱۲	۱.۰۱	۱.۵۹	۰.۶۵	۰.۵۷	۰.۶۴	۰.۶۷	۰.۶۸	تولید، انتقال و توزیع برق
۹.۹۸	۱۱.۶۶	۱۴.۴۱	۱۱.۲۰	۱۶.۸۶	۱۹.۶۷	۲۰.۸۵	۲۵.۷۴	تولید و توزیع گاز طبیعی
۰.۵۵	۰.۴۸	۰.۳۹	۰.۴۶	۰.۴۰	۰.۳۸	۰.۴۱	۰.۳۶	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۴.۴۹	۴.۵۲	۵.۳۰	۴.۹۸	۴.۳۸	۴.۲۷	۳.۹۳	۴.۵۴	ساختمان
۱.۶۵	۱.۰۵	۱.۱۲	۱.۲۰	۱.۴۶	۱.۴۸	۱.۹۱	۱.۷۹	ساختمان‌های مسکونی
۲.۸۴	۳.۴۷	۴.۱۸	۳.۷۸	۲.۹۱	۲.۷۹	۲.۰۲	۲.۷۵	سایر ساختمان‌ها

صنعت نسبت به استان

بخش خدمات

بخش خدمات بیشترین میزان ارزش افزوده استان در مقایسه با سایر بخش های اقتصادی را دارد. در این بین نیز ارزش افزوده بخش املاک و مستغلات بالاتر از سایر بخش ها است. بخش عمده فروشی و خرده فروشی نیز در مقایسه با سایر بخش ها در رتبه دوم از نظر سهم ارزش افزوده قرار دارد. بخش مددکاری اجتماعی و سلامت نیز ارزش افزوده قابل توجهی حدود ۷ درصدی را در استان تولید کرده است. توزیع فضایی مراکز درمانی در استان نیز نشان می دهد که از ۶۸ بیمارستان موجود در استان فارس، ۳۶ بیمارستان در شهرستان شیراز واقع شده است و عمده تمرکز بیمارستان های تخصصی در شهرستان شیراز و فسا است.

جدول ۹۸- ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به سایر بخش های استان فارس

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۱.۴۸	۱۰.۸۴	۹.۹۳	۱۰.۴۳	۱۰.۸۸	۱۱.۱۴	۱۰.۲۸	۹.۹۲	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۱۰.۵۳	۹.۸۴	۸.۹۲	۹.۴۱	۱۰.۰۵	۱۰.۴۰	۹.۵۳	۹.۱۷	عمده فروشی، خرده فروشی به جز وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۰.۹۵	۱.۰۰	۱.۰۱	۱.۰۲	۰.۸۴	۰.۷۴	۰.۷۵	۰.۷۶	عمده فروشی، خرده فروشی و تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت
۷.۳۶	۷.۸۴	۷.۵۳	۸.۰۹	۷.۶۷	۶.۷۳	۴.۶۷	۴.۷۴	حمل و نقل و انبارداری و پست
۶.۸۰	۷.۲۷	۶.۹۷	۷.۶۶	۷.۲۹	۶.۴۴	۴.۴۵	۴.۵۱	حمل و نقل زمینی و حمل و نقل با خط لوله
۰.۰۱	۰.۰۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل از طریق راه آهن بین شهری
۶.۴۲	۶.۷۴	۶.۴۱	۷.۰۰	۶.۷۷	۵.۹۱	۳.۸۹	۴.۰۰	سایر حمل و نقل زمینی
۰.۳۸	۰.۵۲	۰.۵۵	۰.۶۵	۰.۵۲	۰.۵۳	۰.۵۶	۰.۵۱	حمل و نقل از طریق لوله
۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	حمل و نقل آبی
۰.۲۲	۰.۲۲	۰.۲۳	۰.۲۶	۰.۲۵	۰.۱۸	۰.۱۳	۰.۱۲	حمل و نقل هوایی
۰.۳۲	۰.۳۳	۰.۳۱	۰.۱۴	۰.۱۱	۰.۱۰	۰.۰۸	۰.۰۹	انبارداری و فعالیت های پشتیبانی حمل و نقل
۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	۰.۰۲	فعالیت های پست و پیک
۰.۵۲	۰.۵۰	۰.۵۱	۰.۵۷	۰.۴۹	۰.۴۶	۰.۴۴	۰.۴۱	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۰.۲۲	۰.۲۰	۰.۲۰	۰.۲۴	۰.۲۰	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۰	تامین جا (اقامتگاهها)
۰.۳۰	۰.۳۰	۰.۳۱	۰.۳۴	۰.۲۹	۰.۲۷	۰.۲۵	۰.۲۱	فعالیت های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی ها (رستوران ها و ...)
۰.۴۳	۰.۴۲	۰.۴۱	۰.۳۹	۰.۳۵	۰.۳۲	۰.۳۰	۰.۳۱	اطلاعات و ارتباطات
۰.۱۵	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۰	۰.۲۱	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۱	ارتباطات
۰.۲۸	۰.۲۳	۰.۲۲	۰.۱۹	۰.۱۴	۰.۱۳	۰.۱۱	۰.۱۰	سایر فعالیت های اطلاعات و ارتباطات
۱.۸۶	۱.۲۷	۰.۹۸	۱.۰۷	۱.۰۷	۱.۴۲	۱.۶۴	۱.۵۹	فعالیت های مالی و بیمه
۱.۰۸	۰.۷۸	۰.۴۲	۰.۵۵	۰.۵۳	۰.۷۲	۱.۰۵	۱.۱۸	بانک و موسسات مالی
۰.۶۴	۰.۴۰	۰.۴۵	۰.۴۲	۰.۴۴	۰.۴۳	۰.۵۰	۰.۳۵	بیمه
۰.۱۴	۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۲۷	۰.۰۸	۰.۰۶	سایر فعالیت های خدمات مالی و بیمه
۱۴.۵۵	۱۳.۴۳	۱۵.۳۹	۱۵.۷۱	۱۳.۳۳	۱۱.۹۹	۱۴.۱۰	۱۲.۶۰	املاک و مستغلات
۸.۳۶	۷.۰۷	۹.۱۴	۹.۳۴	۸.۳۹	۷.۰۵	۹.۲۶	۷.۸۵	خدمات واحدهای مسکونی شخصی
۴.۶۱	۴.۷۷	۴.۷۳	۴.۷۲	۳.۲۸	۳.۴۴	۳.۳۵	۳.۴۰	خدمات واحدهای مسکونی اجاری
۱.۴۴	۱.۴۴	۱.۳۷	۱.۵۱	۱.۴۳	۱.۳۶	۱.۳۱	۱.۱۸	خدمات واحدهای غیر مسکونی
۰.۱۴	۰.۱۵	۰.۱۵	۰.۱۵	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۹	۰.۱۷	خدمات دولانی مستغلات
۰.۶۰	۰.۶۴	۰.۶۳	۰.۶۳	۰.۵۱	۰.۴۷	۰.۴۸	۰.۴۵	فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۶	۰.۰۷	۰.۰۳	تحقیق و توسعه
۰.۵۲	۰.۵۴	۰.۵۴	۰.۵۴	۰.۴۴	۰.۳۸	۰.۳۸	۰.۳۹	سایر فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی
۰.۰۳	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	فعالیت های دامپزشکی
۰.۴۳	۰.۴۴	۰.۴۴	۰.۴۸	۰.۴۳	۰.۳۸	۰.۳۷	۰.۳۷	فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی
۵.۶۶	۶.۲۳	۵.۴۴	۴.۷۲	۳.۹۴	۳.۷۸	۳.۹۸	۴.۳۹	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی

جدول ۹۹- ادامه ارزش افزوده بخش خدمات نسبت به سایر بخش‌های استان فارس

۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲.۵۸	۳.۱۶	۲.۴۷	۱.۸۴	۱.۵۸	۱.۷۲	۱.۶۰	۱.۶۷	امور عمومی و خدمات شهری
۰.۵۱	۰.۵۸	۰.۵۰	۰.۴۴	۰.۳۱	۰.۴۳	۰.۴۷	۰.۴۷	امور عمومی
۲.۰۷	۲.۵۸	۱.۹۷	۱.۳۹	۱.۲۸	۱.۲۸	۱.۱۳	۱.۰۰	خدمات شهری
۲.۵۶	۲.۸۰	۲.۷۱	۲.۶۴	۲.۱۹	۱.۹۶	۲.۲۷	۲.۸۰	امور دفاعی و انتظامی
۱.۹۶	۲.۱۶	۲.۰۲	۲.۰۵	۱.۶۲	۱.۶۷	۱.۷۶	۲.۲۱	امور دفاعی
۰.۶۱	۰.۶۴	۰.۶۹	۰.۵۹	۰.۵۸	۰.۴۸	۰.۵۱	۰.۵۹	امور انتظامی
۰.۲۲	۰.۲۷	۰.۲۶	۰.۲۴	۰.۱۷	۰.۱۱	۰.۱۱	۰.۱۲	تأمین اجتماعی اجباری
۳.۶۲	۴.۳۸	۴.۲۸	۴.۲۴	۳.۵۴	۳.۲۵	۴.۱۷	۴.۶۶	آموزش
۱.۱۴	۱.۴۶	۱.۳۸	۱.۴۱	۱.۱۵	۱.۰۰	۱.۳۳	۱.۱۷	آموزش ابتدایی
۱.۰۹	۱.۴۱	۱.۳۲	۱.۳۵	۱.۱۱	۰.۹۶	۱.۳۰	۱.۱۵	آموزش ابتدایی دولتی
۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۶	۰.۰۴	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	آموزش ابتدایی خصوصی
۱.۶۰	۱.۸۹	۱.۹۰	۱.۷۴	۱.۳۰	۱.۲۸	۱.۷۵	۲.۲۴	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۱.۵۲	۱.۸۴	۱.۸۴	۱.۶۸	۱.۲۵	۱.۲۴	۱.۷۱	۲.۲۱	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۰.۰۸	۰.۰۵	۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۰۴	۰.۰۳	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۰.۸۰	۰.۹۳	۰.۹۱	۰.۹۹	۰.۹۸	۰.۸۷	۰.۸۹	۱.۰۲	آموزش عالی
۰.۵۱	۰.۵۴	۰.۵۱	۰.۵۹	۰.۶۰	۰.۵۲	۰.۵۰	۰.۶۰	آموزش عالی دولتی
۰.۲۹	۰.۳۹	۰.۴۰	۰.۴۰	۰.۳۸	۰.۳۴	۰.۳۹	۰.۴۱	آموزش عالی خصوصی
۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۰۹	۰.۱۰	۰.۱۱	۰.۱۱	۰.۱۹	۰.۲۳	آموزش بزرگسالان
۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۷	۰.۰۷	۰.۱۰	۰.۱۲	آموزش بزرگسالان دولتی
۰.۰۴	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۵	۰.۰۴	۰.۱۰	۰.۱۱	آموزش بزرگسالان خصوصی
۵.۷۰	۶.۹۹	۶.۵۸	۷.۳۱	۵.۸۳	۶.۶۷	۴.۷۱	۴.۳۹	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۵.۵۹	۶.۸۵	۶.۴۳	۷.۱۴	۵.۶۹	۶.۵۳	۴.۵۵	۴.۲۳	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۲.۷۳	۳.۲۰	۲.۸۶	۳.۱۷	۲.۴۸	۱.۸۵	۱.۹۹	۲.۳۶	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان دولتی
۲.۸۵	۳.۶۵	۳.۵۷	۳.۹۷	۳.۲۱	۲.۶۷	۲.۵۶	۱.۸۸	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان خصوصی
۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۱۵	۰.۱۷	۰.۱۵	۰.۱۵	۰.۱۶	۰.۱۶	مددکاری اجتماعی
۰.۶۱	۰.۶۷	۰.۶۶	۰.۷۱	۰.۶۶	۰.۶۳	۰.۶۷	۰.۶۳	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۰.۲۸	۰.۲۷	۰.۲۷	۰.۳۱	۰.۳۰	۰.۲۹	۰.۳۰	۰.۲۶	هنر، سرگرمی و تفریح
۰.۱۰	۰.۱۲	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۶	۰.۱۸	سازمان‌های مذهبی و سازمان‌های دارای عضو
۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۳	۰.۰۲	تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی
۰.۲۰	۰.۲۴	۰.۲۲	۰.۲۲	۰.۱۹	۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۱۷	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

مزیت نسبی

در سال ۸۵، شهرستان‌های آباده، کازرون، ممسنی، نی‌ریز، خرم‌بید، لارمرد، مهر، فراشبند و قیر و کارزین از جمله شهرستان‌هایی بودند که از نظر صنعتی، صادر کننده محصولات این بخش بوده‌اند و مابقی شهرستان‌ها در این زمینه وارد کننده بوده‌اند. در سال ۹۰ نیز تعداد ۹ شهرستان صادر کننده محصولات صنعتی بوده‌اند با این تفاوت که شهرستان‌های سپیدان، شیراز، مرودشت، سروستان و کوار جایگزین برخی شهرستان‌های صادر کننده در سال ۸۵ شده‌اند. در سال ۸۵ از ۲۴ شهرستان است فارس، ۱۴ شهرستان در زمینه محصولات کشاورزی صادر کننده بوده و ۱۰ شهرستان نیز وارد کننده این محصولات بوده‌اند. در سال ۹۰ تعداد شهرستان‌هایی که صادر کننده محصولات کشاورزی بوده‌اند افزایش یافته و به عدد ۱۸ رسیده است. در این زمینه عمده عامل اصلی

تقسیمات سیاسی بوده است، به گونه‌ای که در بازه زمانی پنج ساله، ۵ شهرستان به استان فارس اضافه شده است. در سال ۱۸۵ از میان شهرستان‌های استان، ۸ شهرستان صادرکننده خدمات و بقیه شهرستان‌ها وارد کننده بوده‌اند. شهرستان‌های آباده و نی‌ریز در هر دو دوره سرشماری در بخش صنعت و کشاورزی صادر کننده این محصولات بوده‌اند. شهرستان جهرم نیز طی هر دو دوره سرشماری در بخش خدمات و کشاورزی صادر کننده محسوب می‌شود. شهرستان لامرد نیز همین کارکرد دوگانه را داشته است به طوری که در بخش صنعت و خدمات صادر کننده بوده است. در نهایت می‌توان بیان داشت از نظر کارکرد شهری، شهرستان‌های با اقتصاد پایه کشاورزی در هر دو دوره سرشماری بیشتر می‌باشند و بخش خدمات در رتبه دوم و بخش صنعت نیز در رتبه سوم قرار دارد.

جدول ۱۰۰- شهرستان‌های استان به تفکیک گروه عمده فعالیت اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰

۱۳۹۰ LQ			۱۳۸۵ LQ			شهرستان
خدمات	کشاورزی	صنعت	خدمات	کشاورزی	صنعت	
۰/۸۳	۱/۹۵	۱/۱۴	۰/۸۵	۱/۵۹	۲/۵۳	آباده
۰/۸۶	۲/۷۳	۰/۶۹	۰/۹۵	۱/۲۴	۰/۲۱	استهبان
۰/۸	۲/۸۴	۰/۸۲	۰/۸۵	۱/۵۲	۰/۹۶	اقلید
۱/۰۱	۱/۳۵	۰/۶۸	۱/۰۱	۱/۰۱	۰/۴	جهرم
۱	۱/۷۳	۰/۶۳	۰/۹۹	۰/۹۹	۰/۱	داراب
۰/۷۹	۲/۱۳	۱/۳۸	۰/۸۷	۱/۴۸	۰/۴	سیدان
۱/۰۶	۰/۳۸	۱/۱۷	۱/۰۴	۰/۸۵	۰/۸۷	شیراز
۱/۰۲	۱/۱۳	۰/۶۷	۰/۹۹	۱/۰۸	۰/۴۷	فسا
۰/۹۳	۱/۶۴	۰/۷۵	۰/۹۸	۱/۱۱	۰/۴۳	فیروزآباد
۰/۹۹	۱/۱۱	۰/۸۴	۱/۰۳	۰/۹۲	۱/۰۲	کازرون
۱/۰۸	۰/۶۶	۰/۷۲	۱/۰۸	۰/۷۱	۰/۳۴	لارستان
۰/۹۱	۱/۵۷	۱/۱	۰/۹۱	۱/۴۱	۰/۳۸	مرودشت
۰/۹	۲/۳۳	۰/۵۷	۱/۰۴	۰/۸۲	۱/۱۶	ممسنی
۰/۸۵	۱/۷۶	۱/۱۱	۰/۸۸	۱/۵	۲/۱۹	نی‌ریز

۱/۰۳	۰/۵	۱/۰۵	۱/۰۸	۰/۶۸	۳/۴۵	لامرد
۰/۷۶	۳/۹۸	۰/۴۹	۰/۸۲	۱/۷۵	۰/۸۷	یوانات
۱/۰۷	۱/۲۸	۰/۴۶	۱/۰۷	۰/۷۲	۰/۳۲	ارسنجان
۰/۷۶	۲/۴	۱/۴۷	۰/۶۸	۲/۲۱	۴/۴۴	خرم بید
۰/۷۸	۲/۲	۰/۵۱	۰/۸۷	۱/۵	۰	زرین دشت
۰/۸	۳/۳۳	۰/۶۳	۰/۸۶	۱/۴۴	۳/۵۵	قیروکارزین
۱/۰۱	۰/۵۹	۱/۲۱	۰/۹۹	۰/۶۱	۷/۷۹	مهر
۰/۸۵	۲/۰۹	۰/۸۴	۰/۹۳	۱/۲	۴/۶۷	فرشبند
۰/۹۶	۲/۴۲	۰/۴۹	۰/۹۵	۱/۲۵	۰	پاسارگاد
۱/۱۵	۰/۵۹	۰/۵۹	۱/۱۵	۰/۵	۰/۱۳	خنج
۰/۹۵	۱/۲۱	۱/۱۵	-	-	-	سروستان
۰/۷۱	۳/۸۲	۰/۶۷	-	-	-	رستم
۱/۱۷	۰/۴۴	۰/۷۶	-	-	-	گراش
۰/۹۶	۱/۳۲	۱/۱۴	-	-	-	کوار
۱/۰۴	۱/۶۷	۰/۵۵	-	-	-	خرامه
۱/۰۴	۱/۳۷	۰/۶۵	۱/۰۵	۰/۸۷	۰/۴۲	فارس

منبع: مرکز آمار، محاسبات نگارندگان

مزیت رقابتی

مزیت رقابتی استان بر اساس فعالیت بنگاه‌های اقتصادی محاسبه شده است. به دلیل عدم وجود سایر بنگاه‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف، بخش صنعتی در این بخش مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. در واقع می‌توان بیان داشت میزان تخصیصی بودن فعالیت‌های اقتصادی در استان بیانگر مزیت رقابت استان در فعالیت مورد نظر است. از میان ۳۰ رشته فعالیت یا کد ایسیک فعال در استان فارس، ۱۹ کد ایسیک، به صورت تخصیصی در استان مشغول به فعالیت هستند. از نظر ساخت منسوجات سهم اشتغال این بخش، ۲/۴۳ درصد از اشتغال کل است که این رشته فعالیت در شهرستان‌های زرین دشت و سروستان به صورت تخصیصی درآمده است. سهم اشتغال بخش پوشاک و عمل آوردن پوست خز، از کل اشتغال کمتر از یک درصد است که در شهرستان‌های خرم بید و

کازرون به صورت تخصصی صورت می‌گیرد. ساخت کاغذ و محصولات کاغذی با ۱/۴۶ درصد از اشتغال بخش صنعت استان در خرم بید تخصصی شده است. در کل سهم اشتغال استان از صنایع با فناوری پایین حدود ۶ درصد است که در شهرستان‌های زرین دشت، سروستان، خرم بید، کازرون، لارستان، جهرم، سپیددشت و ممسنی تخصصی شده‌اند. سهم اشتغال صنعتی با فناوری بالا در اشتغال کل حدود ۱۷ درصد است که در شهرستان‌های سروستان، پاسارگاد، شیراز، زرقان، سپیدان و فیروزآباد تخصصی شده‌اند. در نهایت شهرستان شیراز در چهار کد ایسیک، خرم بید در سه کد ایسیک، سروستان در سه کد ایسیک و ممسنی نیز در سه کد ایسیک تخصصی شده‌اند.

جدول ۱۰۱- ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های صنعتی در استان فارس به تفکیک کد ایسیک و شهرستان

شهرستان	ضریب تخصصی	کد ایسیک
زرین دشت، سروستان	۰/۹۶۷	ساخت منسوجات (۱۷)
خرم بید، کازرون	۰/۷۷۹	پوشاک و عمل آوردن پوست خز (۱۸)
خرم بید	۰/۹	ساخت کاغذ و محصولات کاغذی (۲۱)
لارستان	۰/۹۳۲	انتشار و چاپ و تکثیر (۲۲)
فیروزآباد	۰/۸۸۲	ساخت مواد و محصولات شیمیایی (۲۴)
ممسنی، شیراز	۰/۸۰۲	محصولات از لاستیک و پلاستیک (۲۵)
استهبان	۰/۹۸۷	محصولات فلزی فابریکی (۲۸)
زرقان	۰/۹۲۲	ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات (۲۹)
سپیدان	۰/۹۶۸	ماشین‌آلات دفتری و حسابداری (۳۰)
زرقان	۰/۷۵۶	ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی (۳۱)
شیراز	۰/۹۵۶	رادیو و تلویزیون و وسایل ارتباط (۳۲)
سروستان، پاسارگاد، شیراز	۰/۹۷۲	ابزار پزشکی - اپتیکی - دقیق - ساعت (۳۳)
ممسنی، خرم بید	۰/۷۶۶	وسایل نقلیه موتوری (۳۴)
کازرون	۰/۷۷۳	سایر تجهیزات حمل و نقل (۳۵)
زرین دشت، ممسنی	۰/۸۳۳	مبلمان و سایر مصنوعات (۳۶)
جهرم	۰/۸۰۹	باز یافت (۳۷)
سپیدان	۰/۹۷۶	تولید انرژی (۴۰)
سروستان	۰/۹۳۱	فعالیت‌های پشتیبانی و کمکی حمل و نقل؛ فعالیت‌های آژانس‌های مسافرتی (۶۳)
شیراز	۰/۹۳۳	کامپیوتر و فعالیت‌های مربوطه (۷۲)

منبع: وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارنده

وضعیت تمرکز فضایی بنگاه‌های اقتصادی استان نشان می‌دهد که شهرستان شیراز با ۵۳ درصد از تمرکز بنگاه‌ها، صرفه بالایی برای جذب بنگاه‌های جدید به دلیل انداز بازار بزرگ‌تر و همچنین تنوع اقتصادی بیشتر را دارد. در شهرستان شیراز ۲۱۱۶ بنگاه اقتصادی در ۳۰ کد ایسیک مشغول به فعالیت هستند. سهم تعداد بنگاه اقتصادی در نی‌ریز حدود شش درصد (۲۳۶ بنگاه) و در مرودشت نیز حدود ۴/۸۱ درصد (۱۹۲ بنگاه) است. شهرستان لارستان از نظر تمرکز بنگاه‌های اقتصادی در رتبه چهارم قرار دارد. سهم این شهرستان از تعداد بنگاه‌ها برابر با ۱۸۲ بنگاه است. در مجموع بیش از ۶۷ درصد از بنگاه‌های اقتصادی استان در این چهار شهرستان تمرکز یافته‌اند. شهرستان‌های زرقان، خرامه، رستم، خنج و پاسارگاد روی هم رفته کمتر از یک درصد از تمرکز صنایع استان را دارند.

جدول ۱۰۲- ضریب تمرکز بنگاه‌های اقتصادی به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۹۸

شهرستان	ضریب تمرکز	شهرستان	ضریب تمرکز
داراب	۱.۶۵	سپیدان	۳.۴۳
زرین دشت	۰.۷۳	شیراز	۵۳.۰۲
سروستان	۰.۵۵	فسا	۲.۲۸
فیروزآباد	۱.۳۵	قیروکارزین	۰.۵۰
لارستان	۴.۵۶	کازرون	۳.۰۳
مرودشت	۴.۸۱	کوار	۱.۷۳
ممسنی	۱.۴۵	گراش	۰.۴۵
فراشبند	۰.۳۰	لامرد	۱.۵۵
نی‌ریز	۵.۹۱	مهر	۱.۱۳
اقلید	۰.۹۸	ارسنجان	۰.۴۸
آباده	۳.۰۳	استهبان	۰.۴۸
بوانات	۰.۴۳	جهرم	۲.۱۳
پاسارگاد	۰.۲۰	رستم	۰.۲۰
خرم‌بید	۳.۲۸	زرقان	۰.۱۰
خنج	۰.۱۸	خرامه	۰.۰۸

منبع: وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارنده

مزیت همکارانه

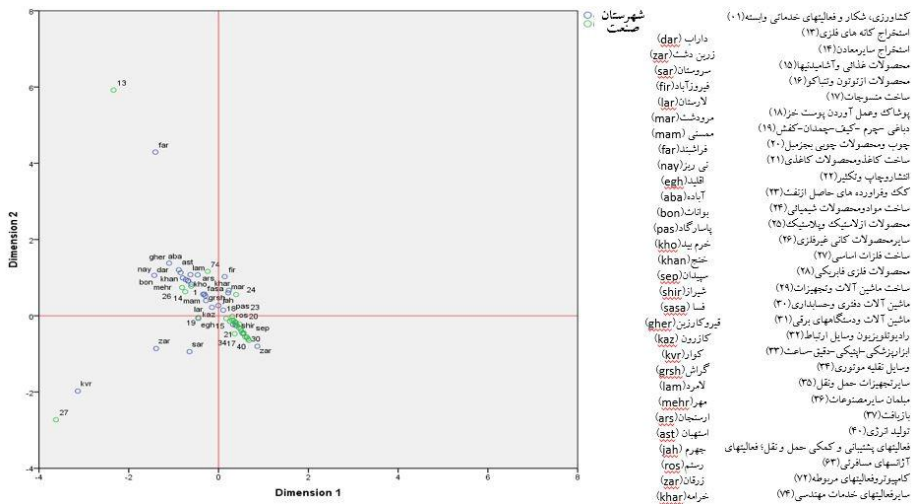
مزیت همکارانه میان شهرستان‌های استان فارس بر اساس تحلیل تناظر سنجدیه شده است. تکنیک تحلیل تناظر به عنوان ابزاری برای سنجش قابلیت‌های اقتصادی شهرستان‌های استان بر اساس نقش کارکردی برای همکاری بر اساس ویژگی‌های مشترک یا همکاری بر اساس ویژگی‌های متفاوت است. نتایج بررسی میزان مکمل بودن فعالیت‌ها نشان می‌دهد که شهرستان‌های استان فارس قابلیت بالایی برای ایفای نقش هم‌افزا و مکمل را دارند. نرخ مکمل‌گری در شهرستان خرامه، کوارو و فراشبند بیشتر از سایر شهرستان‌های استان است. کمترین میزان نرخ مکمل‌گری نیز مربوط به شهرستان‌های ارسنجان، بوانات و پاسارگاد است. در مجموع نرخ مکمل-گری کل، بالاتر از سطح متوسط است. به طوری میزان آن برابر با ۰/۶۰۲ است. هرچه این میزان به سمت یک میل کند بیانگر پتانسیل بالای استان برای مکمل بودن فعالیت‌ها است.

جدول ۱۰۳- میزان مکمل‌گری میان شهرستان‌های استان فارس

شهرستان	نرخ مکمل‌گری	شهرستان	نرخ مکمل‌گری	نرخ مکمل‌گری کل
داراب	۰.۰۱۴	سپیدان	۰.۰۶۲	۰.۶۰۲
زرین دشت	۰.۰۰۹	شیراز	۰.۰۸۵	
سروستان	۰.۰۱۳	فسا	۰.۰۰۸	
فیروزآباد	۰.۰۵۸	قیروکارزین	۰.۰۱	
لارستان	۰.۰۱۳	کازرون	۰.۰۳۶	
مرودشت	۰.۱۱۳	کوار	۰.۲۷۶	
ممسنی	۰.۰۰۵	گراش	۰.۰۱۴	
فراشبند	۰.۱۳۶	لامرد	۰.۰۱۲	
نی ریز	۰.۰۹۱	مهر	۰.۰۰۵	
اقلید	۰.۰۴۳	ارسنجان	۰.۰۰۲	
آباده	۰.۰۵۲	استهبان	۰.۰۴۸	
بوانات	۰.۰۰۲	جهرم	۰.۰۰۵	
پاسارگاد	۰.۰۰۳	رستم	۰.۰۰۷	
خرم بید	۰.۰۲۴	زرقان	۰.۰۰۸	
خنج	۰.۰۱۹	خرامه	۱.۱۸۳	

منبع: وزارت صنعت، معدن و تجارت، محاسبات نگارنده

پراکنش فضایی شهرستان‌ها بر اساس توزیع فعالیت نشان می‌دهد که زرین‌دشت، سروستان، کوار و اقلید در ساخت فلزات اساسی دارای پتانسیل هم‌افزایی اقتصادی هستند. شهرستان‌های قیروکارزین، فیروزآباد، خرامه، مرودشت، پاسارگاد و کازرون در پوشاک و عمل خز و ساخت محصولات شیمیایی دارای قابلیت‌های هم‌افزایی اقتصادی هستند. شهرستان‌های سپیدار، شیراز، زرقان و زرین‌دشت نیز در فعالیت‌های انتشار، چاپ و تکثیر، ساخت منسوجات، کک و فراورده‌های حاصل از نفت، محصولات فلزی فابریکی، ماشین‌آلات دفتری و حسابداری، رادیو و تلویزیون، وسایل ارتباطی، کامپیوتر و فعالیت‌های مربوطه، فعالیت‌های پشتیبانی و کمکی حمل و نقل و فعالیت‌های آژانس‌های مسافرتی دارای قابلیت هم‌افزایی می‌باشند. شهرستان‌های ممسنی، لار، فسا، بوانات، گراش، استهبان، مهر، نی‌ریز نیز در فعالیت‌های کشاورزی، شکار و فعالیت‌های خدماتی وابسته، استخراج سایر معادن، سایر محصولات کانی‌های غیرفلزی و سایر فعالیت‌های خدمات مهندسی دارای قابلیت‌های هم‌افزایی هستند. از بین این شهرستان‌ها، اقلید، جهرم، پاسارگاد و رستم بیشترین قابلیت برای مکمل بودن را دارند.

شکل ۳- نمایش از وضعیت مکمل‌گری فعالیت‌های اقتصادی در استان

۳-۵- بررسی نظام سکونتگاهی

۳-۵-۱- نظام شهرنشینی

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، ۵۹۱۴۶۸۴۷ نفر از جمعیت کشور را ساکنین شهری تشکیل می‌دهند و متوسط رشد سالانه جمعیت شهری کشور در دوره ۳۰ ساله اخیر (۹۵-۶۵) برابر با ۲/۶۴ درصد بوده است که از متوسط رشد جمعیت کل (۱/۶) بیشتر است. به عبارتی در این بازه زمانی، جمعیتی بالغ بر ۳۲/۳ میلیون نفر به جمعیت شهری کشور افزوده شده و سهم نسبی جمعیت شهرنشین از ۵۴/۲۹ درصد به ۷۴ درصد افزایش یافته است. بررسی تحول شهرنشینی کل کشور و مقایسه آن با استان فارس به وضوح نشان می‌دهد که میزان شهرنشینی در استان فارس در قیاس با کل کشور پایین‌تر است؛ چرا که میزان شهرنشینی در سال ۱۳۹۵ در کل کشور، ۷۴ درصد و در استان فارس، ۷۰ درصد بوده است. همچنین لازم به ذکر است که میزان شهرنشینی در استان طی ۳۰ سال مورد بررسی (۹۵-۱۳۶۵) همواره از نسبت شهرنشینی کشور پایین‌تر بوده است. از بررسی و مقایسه نرخ‌های رشد جمعیت شهری کل کشور و استان در سال‌های مورد بررسی نیز این گونه برداشت می‌شود که از سال ۱۳۶۵ نرخ‌های رشد شهرنشینی در کل کشور و استان روندهای مشابهی را طی کرده و این روند تا سال ۱۳۸۵ تداوم الگوی تقریباً یکسانی را نشان داده است. اما در این سال در حالی که نرخ رشد شهری کل کشور روندی کاهشی به خود گرفته، استان فارس راه خود را جدا کرده و با ۳/۲ درصد در مقابل ۲/۱۴ درصد کل کشور در سال ۱۳۹۰ رشد بالاتری از نرخ رشد شهری کشور را تجربه کرده است. مجدد در سال ۱۳۹۵ میزان نرخ رشد جمعیت شهری استان فارس از کشور کمتر شده و با ۱/۸ درصد در برابر ۱/۹۷ درصد در کشور قرار گرفته است.

جدول ۱۰۴- تغییرات جمعیت کشور و استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۶۵

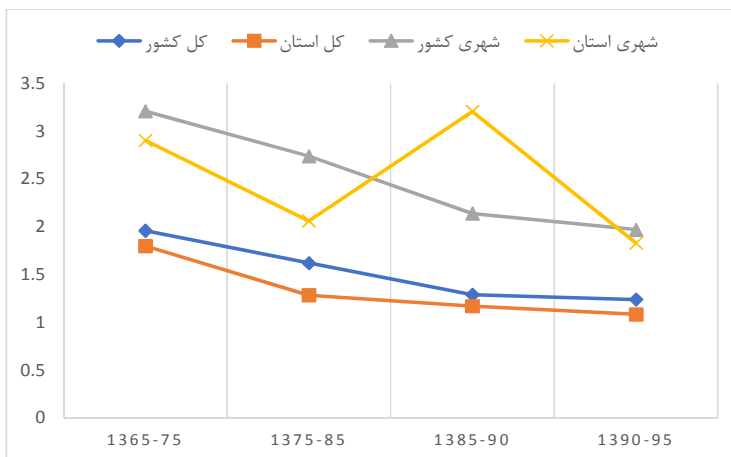
جمعیت کل					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۷۹۹۲۶۲۷۰	۷۵۱۴۹۶۶۹	۷۰۴۹۵۷۸۲	۶۰۰۵۵۴۸۸	۴۹۴۴۵۰۱۰	کشور
۴۸۵۱۲۷۴	۴۵۹۶۶۵۸	۴۳۳۶۸۷۸	۳۸۱۷۰۳۶	۳۱۹۳۷۶۹	استان
۶/۰۷	۶/۱۲	۶/۱۵	۶/۳۶	۶/۴۶	سهم استان از کشور
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
۱/۶	۱/۲۴	۱/۲۹	۱/۶۲	۱/۹۶	کل کشور
۱/۴۰	۱/۰۸	۱/۱۷	۱/۲۸	۱/۸۰	کل استان

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

جدول ۱۰۵- تغییرات جمعیت شهری و نرخ رشد کشور و استان در فاصله سال های ۹۵-۱۳۶۵

جمعیت شهری					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۵۹۱۴۶۸۴۷	۵۳۶۴۶۶۶۱	۴۸۲۵۹۹۶۴	۳۶۸۱۷۷۸۹	۲۶۸۴۴۵۶۱	کشور
۳۴۰۱۶۷۵	۳۱۰۶۷۳۲	۲۶۵۲۹۴۷	۲۱۶۳۱۱۹	۱۶۲۴۵۸۶	استان
۵/۷۵	۵/۷۹	۵/۵۰	۵/۸۸	۶/۰۵	سهم استان از کشور
نسبت شهرنشینی					شرح
۷۴	۷۱/۳۹	۶۸/۴۶	۶۱/۳۱	۵۴/۲۹	
۷۰/۱	۶۷/۶	۶۱/۲	۵۶/۷	۵۰/۹	شهری استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
۲/۶۴	۱/۹۷	۲/۱۴	۲/۷۴	۳/۲۱	شهری استان
۲/۵	۱/۸	۳/۲	۲/۱	۲/۹	

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن

نمودار ۲۹- تغییرات رشد سالانه جمعیت کل و شهری کشور و استان

مطابق با نمودار فوق نرخ رشد جمعیت شهری استان طی دوره ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۵ روند نسبتاً کاهشی داشته و از ۲/۹ درصد به ۲/۱ درصد در سال‌های مذکور رسیده است. این روند از سال ۱۳۸۵ تغییر کرده و تا سال ۱۳۹۰ سیری صعودی به خود گرفته و معادل ۳/۲ درصد برآورد شده است. مقایسه این روند با وضعیت کشور نشان دهنده وضعیت مناسب‌تر استان نسبت به کشور تنها در این سال و در خصوص نرخ رشد جمعیت شهری بوده است چراکه نرخ رشد جمعیت کل استان طی دوره ۳۰ ساله همواره کمتر از کشور بوده است.

۳-۵-۱-۱- بررسی تحولات جمعیتی کانون‌های شهری استان فارس

بررسی روند تغییرات در تعداد شهرهای استان فارس نیز حکایت از روند رو به افزایش شهرها و به تبع آن جمعیت شهری استان دارد به گونه‌ای که تعداد کانون‌های شهری استان از ۵۲ شهر در سرشماری سال ۱۳۷۵ به ۱۰۲ شهر در سال ۱۳۹۵ افزایش یافته است.

در این میان ۹ شهر، قره‌بلاغ، میانشهر، مزایجان، خوزی، کوبین، خانمین، سلطان‌شهر، مادرسلیمان و بابامنیر مراکز سکونتی هستند که در سال ۱۳۹۵ به کانون‌های شهری استان اضافه شده‌اند. لازم به ذکر است که در سال ۱۳۹۵ شهر شیراز با داشتن جمعیتی معادل ۱،۵۶۵،۵۷۲ نفر، پرجمعیت‌ترین شهر استان و مرودشت با داشتن ۱۴۸،۸۵۸ نفر جمعیت، دومین شهر استان در دو دهه اخیر به شمار می‌روند.

جدول ۱۰۶- جمعیت نقاط شهری استان در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۷۵

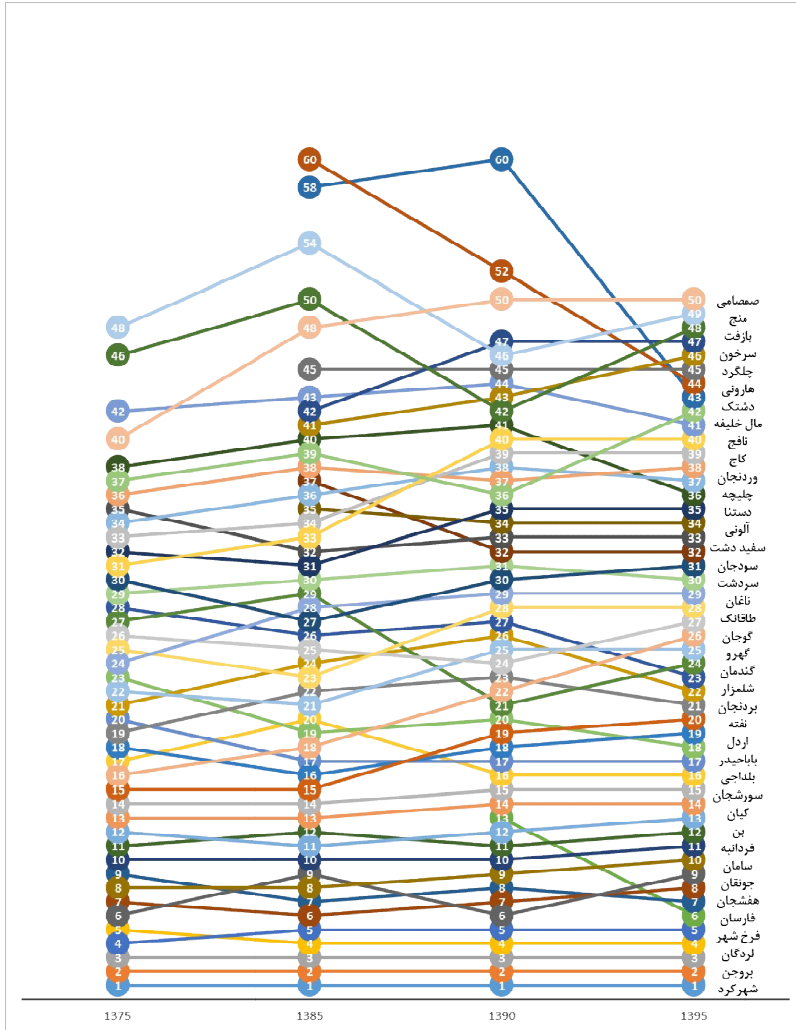
۱۳۹۵		۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		نام
جمعیت ۱۳۹۵	رتبه	جمعیت ۱۳۹۰	رتبه	جمعیت ۱۳۸۵	رتبه	جمعیت	رتبه	
۵۷۲،۵۶۵،۱	۱	۱۴۶۰،۶۶۵	۱	۱۲۰۴،۸۸۲	۱	۱۰۵۳،۰۲۵	۱	شیراز
۸۵۸،۱۴۸	۲	۱۳۸۶،۴۴۹	۲	۱۲۳،۸۵۸	۲	۱۰۳،۵۷۹	۲	مرودشت
۶۳۴،۱۴۱	۳	۱۱۴۱،۰۸	۳	۱۰۳،۰۲۳	۳	۹۴،۱۸۵	۳	چهرم
۸۲۵،۱۱۰	۴	۱۰۴۸،۰۹	۴	۹۰،۲۵۱	۴	۸۱۷،۰۶	۵	فسا
۶۸۳،۹۶	۵	۸۹۶،۸۵	۵	۸۴۵،۹۴	۵	۸۱۷،۱۳	۴	کازرون
۸۶۳،۹۱	۶	۳۹۹،۷۹	۱۳					شهرصدرا
۲۳۲،۷۰	۷	۶۱۶،۷۲	۸	۵۴۵،۱۳	۷	۴۸۱،۳۰	۹	داراب
۴۱۷،۶۵	۸	۶۴۹،۶۹	۷	۵۸۲،۱۰	۶	۵۰۰،۵۱	۷	فیروزآباد
۰۴۵،۶۲	۹	۶۵۴،۵۱	۶	۵۱۹،۶۱	۹	۵۱۹،۹۰	۶	لار
۱۱۶،۵۹	۱۰	۵۵۷،۵۸	۹	۵۲۰،۴۲	۸	۴۸۸،۲	۸	آباده
۰۵۸،۵۷	۱۱	۵۵۷،۳۶	۱۰	۵۱۶،۶۸	۱۰	۴۲۲،۴۳	۱۰	نورآباد

۱۳۹۵		۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		نام
جمعیت ۱۳۹۵	رتبه	جمعیت ۱۳۹۰	رتبه	جمعیت ۱۳۸۵	رتبه	جمعیت	رتبه	
۸۵۰,۴۹	۱۲	۵۰۲۹۱	۱۱	۴۵۱۸۰	۱۲	۳۷۳۷۷	۱۱	نی ریز
۳۴۱,۴۴	۱۳	۴۴۵۵۲	۱۲	۴۹۷۰۹	۱۱	۳۵۹۸۳	۱۲	اقلید
۴۱۰,۳۶	۱۴	۳۴۶۳۹	۱۴	۳۳۱۰۱	۱۳	۳۱۱۹۲	۱۳	استهبان
۴۶۹,۳۴	۱۵	۳۰۵۹۳	۱۵	۲۷۵۷۴	۱۴	۲۱۸۵۱	۱۴	گراش
۲۶۱,۳۲	۱۶	۲۸۹۵۸	۱۶	۱۹۸۶۱	۲۰	۱۸۸۷۲	۱۷	زرقان
۷۱۱,۳۱	۱۷	۲۶۳۴۲	۱۷	۲۲۱۵۸	۱۷	۱۶۶۱۱	۲۰	کوار
۳۸۰,۲۹	۱۸	۲۵۱۳۱	۲۰	۲۱۳۶۵	۱۹	۱۵۳۹۰	۲۳	لامرد
۹۳۳,۲۶	۱۹	۲۶۰۹۱	۱۸	۲۲۲۵۴	۱۶	۱۷۵۷۶	۱۸	صفاشهر
۹۱۸,۲۶	۲۰	۲۵۳۵۵	۱۹	۲۳۷۳۴	۱۵	۲۰۴۹۱	۱۵	قایمیه
۶۷۵,۲۱	۲۱	۲۰۵۰۱	۲۳	۱۸۳۴۶	۲۲	۱۶۹۶۲	۱۹	حاجی آباد
۳۲۰,۲۰	۲۲	۱۸۴۹۲	۲۶	۱۷۱۴۲	۲۴	۱۶۱۰۶	۲۱	فراشیند
۰۱۰,۲۰	۲۳	۱۸۰۳۸	۲۷	۱۶۸۳۹	۲۶	۱۲۸۳۱	۲۸	قیر
۹۸۷,۱۹	۲۴	۲۲۴۰۱	۲۱	۱۴۳۱۵	۲۹	۱۳۱۵۷	۲۷	اوز
۲۱۷,۱۹	۲۵	۱۸۷۹۲	۲۵	۱۹۳۴۷	۲۱	۱۵۶۸۰	۲۲	ختج
۴۷۷,۱۸	۲۶	۲۰۹۲۰	۲۲	۲۱۶۸۳	۱۸	۱۹۶۵۴	۱۶	خرامه
۱۸۷,۱۸	۲۷	۱۹۱۱۶	۲۴	۱۶۸۴۶	۲۵	۱۳۹۹۳	۲۶	سروستان
۷۰۶,۱۷	۲۸	۱۷۳۸۲	۲۸	۱۷۶۴۲	۲۳	۱۴۷۴۴	۲۵	ارسنجان
۱۳۱,۱۷	۲۹	۱۶۸۷۶	۲۹	۱۵۹۴۷	۲۸	۱۴۸۶۷	۲۴	سعادت شهر
۹۷۳,۱۴	۳۰	۱۵۷۹۲	۳۱	۱۴۰۹۵	۳۰	۱۲۷۶۳	۲۹	قادرآباد
۶۳۳,۱۴	۳۱	۱۶۶۶۱	۳۰	۱۶۲۱۲	۲۷	۱۱۲۳۰	۳۰	اردکان
۸۰۹,۱۳	۳۲	۱۲۶۸۲	۳۲	۹۸۹۷	۳۷			دبیران
۵۹۸,۱۳	۳۳	۱۱۸۵۲	۳۳	۱۰۸۱۷	۳۲	۹۸۱۲	۳۵	جنت شهر
۴۴۸,۱۳	۳۴	۱۱۳۵۴	۳۴	۹۹۸۲	۳۵			گله دار
۵۸۲,۱۲	۳۵	۱۱۱۵۶	۳۵	۱۱۰۶۵	۳۱	۱۰۷۴۶	۳۲	صغاد
۱۲۰,۱۰	۳۶	۹۰۵۸	۴۱	۸۶۱۵	۴۰	۷۴۹۶	۳۸	میمند
۰۳۷,۱۰	۳۷	۹۵۵۷	۳۸	۹۹۲۶	۳۶	۹۸۶۲	۳۴	داریان
۷۷۶,۹	۳۸	۱۰۶۷۰	۳۷	۹۶۴۵	۳۸	۹۰۱۹	۳۶	بوانات
۷۱۹,۹	۳۹	۹۴۸۳	۳۹	۱۰۰۳۸	۳۴	۱۰۴۹۵	۳۳	زاهدشهر
۵۹۹,۹	۴۰	۹۱۰۸	۴۰	۱۰۳۳۲	۳۳	۱۰۹۴۰	۳۱	خشت
۱۱۵,۹	۴۱	۸۲۱۱	۴۴	۷۵۱۳	۴۳	۶۳۸۸	۴۲	اشکنان
۰۷۷,۹	۴۲	۱۰۹۷۷	۳۶	۹۳۱۸	۳۹	۷۷۴۷	۳۷	بنارویه
۰۳۱,۹	۴۳	۵۸۳۰	۶۰	۵۳۶۵	۵۸			مصیری

۱۳۹۵		۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		نام
جمعیت ۱۳۹۵	رتبه	جمعیت ۱۳۹۰	رتبه	جمعیت ۱۳۸۵	رتبه	جمعیت	رتبه	
۹۸۵,۸	۴۴	۹۹۲۴	۵۲	۴۹۷۵	۶۰			لپویی
۹۲۷,۸	۴۵	۸۱۰۰	۴۵	۷۱۶۱	۴۵			شهرپیر
۸۴۱,۸	۴۶	۸۴۴۶	۴۳	۷۹۵۳	۴۱			کارزین (فتح آباد)
۵۷۴,۸	۴۷	۷۵۶۳	۴۷	۷۵۵۵	۴۲			سیدان
۰۱۰,۸	۴۸	۸۸۱۰	۴۲	۶۳۹۶	۵۰	۵۹۴۵	۴۶	جویم
۷۸۴,۷	۴۹	۷۸۲۳	۴۶	۶۱۸۸	۵۴	۳۹۰۴	۴۸	مهر
۵۶۸,۷	۵۰	۷۳۰۵	۵۰	۶۴۸۴	۴۸	۶۹۲۵	۴۰	بهمن
۴۷۶,۷	۵۱	۶۷۵۴	۵۴	۶۴۵۰	۴۹	۶۲۸۲	۴۳	قطب آباد
۳۷۹,۷	۵۲	۷۵۶۲	۴۸	۶۲۱۳	۵۳	۵۲۹۵	۴۷	آباده طشک
۳۳۸,۷	۵۳	۶۸۲۱	۵۳	۶۳۷۰	۵۱			خور
۳۰۰,۷	۵۴	۷۳۷۹	۴۹	۶۵۲۰	۴۷	۶۲۶۳	۴۴	بیرم
۳۰۰,۷	۵۵	۶۶۶۹	۵۵					لطیفی
۲۵۲,۷	۵۶	۴۲۳۴	۶۹	۳۵۹۳	۶۴			بیضا
۰۶۱,۷	۵۷	۶۹۶۸	۵۱	۱۷۰۲	۷۳	۱۴۶۹	۵۲	باب انار
۷۷۲,۶	۵۸							قره بلاغ
۷۴۷,۶	۵۹	۶۱۳۷	۵۷	۵۵۷۲	۵۷			سده
۲۴۶,۶	۶۰	۵۸۴۹	۵۹	۶۲۳۳	۵۲			ایج
۲۲۰,۶	۶۱	۶۰۹۵	۵۸					خومه زار
۰۸۱,۶	۶۲	۵۴۷۸	۶۳	۶۶۹۰	۴۶	۷۰۰۹	۳۹	کنار تخته
۹۷۲,۵	۶۳	۴۲۴۳	۶۷	۳۹۳۶	۶۳			بالاده
۹۶۰,۵	۶۴	۵۵۶۲	۶۲	۵۵۷۲	۵۶	۶۰۷۹	۴۵	ششده
۹۱۲,۵	۶۵							میان شهر
۹۱۰,۵	۶۶	۶۵۳۲	۵۶	۷۳۶۶	۴۴			ایزدخواست
۸۰۳,۵	۶۷	۵۱۹۰	۶۴					امام شهر
۷۶۰,۵	۶۸	۵۵۹۳	۶۱	۵۹۹۱	۵۵	۶۴۶۹	۴۱	رونیز
۷۰۷,۴	۶۹	۴۲۳۵	۶۸					مبارک آباددیز
۶۲۲,۴	۷۰	۳۹۷۱	۷۴	۴۰۵۶	۶۲			وراوی
۶۱۷,۴	۷۱	۴۵۸۰	۶۵	۴۶۳۰	۶۱			مشکان
۳۳۲,۴	۷۲	۴۰۷۵	۷۲	۵۱۳۷	۵۹	۳۷۷۱	۴۹	خاوران
۲۳۵,۴	۷۳	۴۵۰۶	۶۶					عمادده
۰۹۷,۴	۷۴	۴۰۲۸	۷۳					فدامی
۰۶۸,۴	۷۵	۴۰۹۵	۷۱	۳۵۰۲	۶۵	۲۹۴۳	۵۰	علامرودشت

۱۳۹۵		۱۳۹۰		۱۳۸۵		۱۳۷۵		نام
جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	جمعیت	رتبه	
۰۲۷,۴	۷۶	۳۳۷۰	۷۹					خانه زنیان
۹۵۴,۳	۷۷	۳۹۱۲	۷۵	۳۱۵۸	۶۶			کره ای
۹۲۴,۳	۷۸	۴۲۲۰	۷۰					دژکرد
۸۵۲,۳	۷۹	۳۲۳۳	۸۰					هماشهر
۷۶۹,۳	۸۰	۳۴۱۶	۷۸					نوجین
۷۱۳,۳	۸۱	۲۴۹۸	۸۸	۲۵۳۰	۷۱			کامفیروز
۵۶۷,۳	۸۲							مزایجان
۴۶۸,۳	۸۳	۲۹۹۹	۸۱					دهرم
۲۸۱,۳	۸۴	۳۷۳۹	۷۶					کوهنجان
۲۴۵,۳	۸۵							خوزی
۲۳۷,۳	۸۶							کوپن
۱۷۹,۳	۸۷	۲۹۴۰	۸۲	۲۷۹۷	۶۹	۲۳۷۱	۵۱	اهل
۱۳۱,۳	۸۸	۲۸۲۶	۸۳					حسامی
۰۵۰,۳	۸۹	۳۴۵۸	۷۷	۳۱۱۶	۶۷			سورمق
۰۴۲,۳	۹۰	۲۱۸۰	۹۱					اسیر
۰۲۰,۳	۹۱							خانیمین
۹۰۷,۲	۹۲	۲۶۵۱	۸۶					دوبرجی
۸۹۵,۲	۹۳	۲۷۶۴	۸۴					قطرویه
۸۹۲,۲	۹۴	۲۵۷۴	۸۷	۲۵۸۹	۷۰			نودان
۶۵۷,۲	۹۵	۲۳۳۸	۸۹	۲۲۴۳	۷۲			افزر
۵۵۰,۲	۹۶	۲۲۶۰	۹۰					رامجرد
۴۱۰,۲	۹۷	۲۷۰۴	۸۵	۲۹۳۳	۶۸			نوبندگان
۰۴۵,۲	۹۸	۱۸۹۴	۹۲					حسن آباد
۹۲۸,۱	۹۹							سلطان شهر
۵۴۶,۱	۱۰۰							مادر سلیمان
۳۷۹,۱	۱۰۱							بابامنیر
۳۴۸,۱	۱۰۲	۸۸۷	۹۳					دوزه

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

نمودار ۳۰- تغییرات رتبه جمعیتی ۵۰ شهر اول استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵

بررسی رتبه جمعیتی پنجاه شهر نخست استان طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ نشان دهنده ثبات جمعیتی شهرهای یک تا پنج است. این شهرها که شامل شهرهای شیراز، مرودشت، جهرم، فسا و کازرون است، توانسته‌اند رتبه جمعیتی خود را در بین کانون‌های شهری استان حفظ نمایند. همان‌طور که در نمودار فوق دیده می‌شود، با تغییرات جمعیت شهرهای با رتبه جمعیتی بالاتر استان در طول دو دهه مذکور، رتبه جمعیتی آن‌ها نیز دستخوش تغییراتی شده است. به طور مثال شهر جدید صدرا که در سال ۱۳۹۰ با رتبه جمعیتی ۱۳ در زمره شهرهای استان قرار

گرفته است، در سال ۱۳۹۵ جایگاه خود را به رتبه ششم جمعیتی استان ارتقا داده است. شهر داراب نیز که در سال ۱۳۷۵ در رتبه نهم جمعیتی قرار داشته در سال ۱۳۹۵ رتبه هفتم جمعیتی استان را به خود اختصاص داده است. به طور کلی تغییرات رتبه جمعیتی بین ۲۰ شهر اول استان اندک است. اما تغییرات در بین ۳۰ شهر بعدی بیشتر از ۲۰ شهر اول است که بخشی از آن ناشی از اضافه شدن نقاط جدید شهری طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ است و بخشی نیز مربوط به تفاوت نرخ رشد جمعیت بین شهرها است به طوری که سه شهر خرامه، زاهدشهر و خشت طی این دوره دارای نرخ رشد منفی بوده اند و سایر شهرهای کوچک از نرخ رشد اندک و زیر یک بر خوردار بوده اند.

۳-۵-۱-۲- وضعیت نخست شهری در استان فارس

وضعیت نخست شهری یک منطقه می تواند وضعیت توسعه را تحت الشعاع قرار دهد و به طور نامتناسبی نسبت یک شهر به دیگر شهرهای بزرگ تر را نشان می دهد. مروری بر روش ها و شاخص های بررسی میزان نخست شهری بیانگر آن است که تاکنون چندین شاخص برای این موضوع بیان شده است که شاخص چهار شهر مهتا یک از مهم ترین این روش ها است.

شاخص مهتا در سال ۱۹۶۴ بهترین روش را برای نخست شهری، نسبت اندازه ی شهر نخست به چهار شهر اول پیشنهاد کرد. بعدها ریچاردسون شاخص چهار شهر را با معیارهای قاعده ی رتبه - اندازه تطبیق داد؛ بدین صورت که اگر بر اساس قاعده ی رتبه - اندازه ی شهری، اندازه مطلوب شهرها در نظام شهری این گونه باشد که شهر اول دو برابر شهر دوم، سه برابر شهر سوم و چهار برابر شهر چهارم باشد؛ بنابراین نسبت شهر اول به مجموع چهار شهر نخست نظام شهری، باید برابر با $0/48$ باشد (حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵).

$$\frac{P_1}{P_1 + P_2 + P_3 + P_4}$$

بررسی این شاخص در استان فارس طی دوره ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۵ نشان از وضعیت بسیار نامطلوب توزیع جمعیت در استان دارد؛ چراکه شهر شیراز به تنهایی در میان ۱۰۲ شهر استان، ۴۶ درصد از جمعیت شهری استان فارس را در خود جای داده است. همچنین لازم به ذکر است که فاصله جمعیتی شهر شیراز با شهر دوم استان (مرودشت) بیش از ۱۰ برابر بوده و این مهم وضعیت نامطلوب توزیع جمعیت شهری را سبب شده و نشان دهنده فوق برتری شیراز نسبت به دیگر شهرهای استان است.

جدول ۱۰۷- روند تغییرات شاخص نخست شهری در استان فارس

شرح	جمعیت شهر نخست	جمعیت شهرهای نخست، دوم، سوم و چهارم	شاخص نخست شهری
نخست شهری ۱۳۷۵	۱۰۵۳۰۲۵	۱۳۳۲۵۰۲	۰/۷۹
نخست شهری ۱۳۸۵	۱۲۰۴۸۸۲	۱۵۲۲۰۱۴	۰/۷۹
نخست شهری ۱۳۹۰	۱۴۶۰۶۶۵	۱۸۱۸۲۳۱	۰/۸۰
نخست شهری ۱۳۹۵	۱۵۶۵۵۷۲	۱۹۶۶۸۸۹	۰/۸۰

۳-۱-۵-۳- بررسی وضعیت ساختار سلسله مراتبی کانون‌های شهری استان

امروزه شهرهایی که جریانات فضایی را به خود جذب می‌کنند و به کانون‌های سکونتی حائز اهمیت تبدیل می‌شوند، با ارائه فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، تحصیلی و ... منجر به جذب بیشتر جمعیت می‌گردند. از این رو شناخت سلسله مراتب جمعیتی شهرها می‌تواند تصویری از سلسله مراتب اهمیت و تأثیرگذاری آن‌ها ارائه دهد. امری که پیش‌نیاز تعیین اندازه‌ی بهینه‌ی شهرها و اتخاذ راهبردهای برنامه‌ریزانه در این راستا است. بر اساس اطلاعات سرشماری‌های نفوس و مسکن انجام‌شده در کشور در دوره‌ی ۱۳۹۵-۱۳۷۵، وضعیت ساختار سلسله‌مراتبی استان فارس در هر رده در قالب جدول زیر نشان داده شده که شرح آن به صورت زیر است:

جدول ۱۰۸- روند تغییرات سطوح جمعیتی نقاط شهری استان طی سال‌های ۱۳۷۵-۹۵

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
کلان‌شهرها (بیش از ۱ میلیون نفر)	شیراز	شیراز	شیراز	شیراز
شهرهای بسیار بزرگ (۱۰۰۰-۵۰۰ هزار نفر)	-	-	-	-
شهرهای بزرگ (۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر)	-	-	-	-

سال	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
شهرهای میانی بزرگ (۲۵۰- ۱۰۰ هزار نفر)	مرودشت	مرودشت-جهرم	مرودشت-جهرم-فسا	مرودشت-جهرم-فسا
شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر)	جهرم-کازرون-فسا- لار-فیروزآباد	فسا-کازرون-فیروزآباد- داراب-آباده-لار- نورآباد	کازرون-لار-فیروزآباد-داراب- آباده-نورآباد-نی‌ریز	کازرون-شهر صدر-داراب- فیروزآباد-لار-آباده-نورآباد
شهرهای کوچک (۲۵-۵۰ هزار نفر)	آباده-داراب-بوانات- نورآباد-نی‌ریز-اقلید- استهبان	اقلید-نی‌ریز-استهبان- گراش	اقلید-شهر صدر-استهبان- گراش-زرقان-کوار-صفاشهر- قابمیه-لامرد	نی‌ریز-اقلید-استهبان-گراش- زرقان-کوار-لامرد-صفاشهر-قابمیه
شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر)	گراش-قابمیه-خرامه زرقان-صفاشهر-حاجی- آباد-کوار-فراشند- خنج-لامرد-سعادت- شهر-ارسنجان- سروستان-اوز-قیر- قادراباد-اردکان-خشت- صغاد-زاهدشهر	اوز-خرامه-حاجی‌آباد- سروستان-خنج-فراشند-قیر- ارسنجان-سعادت-شهر-اردکان- قادراباد-دبیران-جنت-شهر-گله دار-صغاد-بنارویه-بوانات	حاجی‌آباد-فراشند-قیر-اوز-خنج- خرامه-سروستان-ارسنجان-سعادت شهر-قادراباد-اردکان-دبیران-جنت شهر-گله-دار-صغاد-میمند-داریان	صغاد-زاهدشهر
روستا - شهر بزرگ (۱۰-۵ هزار نفر)	داریان-جنت‌شهر- بنارویه-میمند- کنارتخته-بهنم-رونیز- اشکان-قطب‌آباد-بیرم- شده-جویم-آباده طشک	گله‌دار-داریان-دبیران- بوانات-بنارویه-میمند- کارزین(فتح‌آباد)- سیدان-اشکان-ایزد خواست-شهرپیر-کنار تخته-بیرم-بهنم-قطب- آباد-جویم-خور-ایج- آباده-طشک-مهر-رونیز- شده-سده-مصری -خاوران	داریان-زاهدشهر-خشت-میمند- جویم-کارزین(فتح‌آباد)- اشکان-شهرپیر-مهر-سیدان- آباده-طشک-بیرم-بهنم-باب- انار-لپویی-خور-قطب‌آباد- لطیفی-ایزدخواست-سده- خومه‌زار-ایج-مصری-رونیز- شده-کنارتخته -امام‌شهر	بوانات-زاهدشهر-خشت-اشکان- بنارویه-مصری-لپویی شهرپیر-کارزین(فتح‌آباد)- جویم-مهر-بهنم-قطب‌آباد-آباده طشک-خور-بیرم-لطیفی-ایضا-باب انار-قره‌بلاغ-سده-ایج-خومه‌زار- کنارتخته-بالاده-شده-میانشهر- ایزدخواست-امام‌شهر -رونیز
روستا - شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	مهر-خاوران- علامرودشت-اهل‌باب انار	لپویی-مشکان-وروی- بالاده-بیضا- علامرودشت-کره‌ای- سورمق-نوبندگان-اهل- نودان-کامفیروز-افزر- باب‌انار	مشکان-عمادده-بالاده-مبارک- آباددیز-بیضا-دژکرد- علامرودشت-خاوران-فدامی- وروی-کره‌ای-کوهنجان- سورمق-نوجین-خانه‌زنیان- هماشهر-دهرم-اهل-حسامی- قطرویه-نوبندگان-دوبرجی- نودان-کامفیروز-افزر-رامجرد- اسیر-حسن‌آباد-دوزه	مبارک‌آباددیز-وروی-مشکان- خاوران-عمادده-فدامی- علامرودشت-خانه‌زنیان-کره‌ای- دژکرد-هماشهر-نوجین-کامفیروز- مزایجان-دهرم-کوهنجان-خوزی- کوپن-اهل-حسامی-سورمق-اسیر- خانمین-دوبرجی-قطرویه-نودان- افزر-رامجرد-نوبندگان-حسن‌آباد- سلطان‌شهر-مادرسلیمان-بابامینیر -دوزه

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵

بررسی وضعیت توزیع جمعیت شهری در سلسله مراتب اندازه شهری بیانگر سه موضوع مهم به شرح زیر است:

- شکل‌گیری تعداد زیادی از نقاط شهری در نیمه شمالی و مرکزی استان منجر به تمرکز مراکز سکونتگاهی در این پهنه شده است؛ به گونه‌ای که شهر نخست و دیگر شهرهای با رتبه جمعیتی کمتر در این پهنه واقع شده‌اند. لازم به ذکر است که تمرکز نقاط شهری در این نیمه ناشی از اثرات مرکز پیرامون شهر شیراز است؛ چراکه در پهنه جنوبی تعداد کمتری از کانون‌های شهری استقرار یافته‌اند و این مهم تعادل در نظام سکونت‌گاهی را برهم زده است؛
- همان‌طور که پیش‌تر در بخش نخست شهری بررسی شد شهر شیراز به عنوان مرکز استان فارس بیشترین جمعیت شهری استان (۴۶ درصد) را در خود جای داده و از نظر اندازه جمعیتی با شهر دوم استان اختلاف بیش از ۱۰ برابری دارد.
- از نظر سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونت‌گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است؛ به نحوی که در رده جمعیتی شهرهای میانی تنها سه شهر و در رده جمعیتی روستا-شهرها، ۶۵ شهر قرار گرفته است.

شهرهای استان فارس از نظر موقعیت طبیعی نشان می‌دهد که اغلب شهرهای استان (۴۳ شهر) با جمعیت ۲۳۳۶۵۳۱ نفر در سطح ارتفاعی ۱۵۰۰ تا ۲۵۰۰ متر از سطح دریا استقرار یافته‌اند.

بررسی شرایط توپوگرافی استان فارس نشان می‌دهد ارتفاعات زاگرس در قسمت‌های شمال، غرب و جنوب استان و همچنین پهنه‌های هموار، پست و عموماً کویری در قسمت‌های مرکزی و شرقی آن قرار دارند. ناهمواری‌ها استان فارس دنباله رشته کوه‌های زاگرس است. جهت این ارتفاعات به تبعیت از رشته کوه‌های زاگرس، شمال غربی-جنوب شرقی است. بخش اعظم منطقه فارس در زاگرس چین خورده یا بیرونی واقع شده است و بخش کمی نیز با زاگرس مرتفع منطبق است.

شرح	وضعیت توپوگرافی				وضعیت شیب زمین				دسترسی به راه					
	بین ۵۰ تا ۱۰۰ متر	بین ۱۰۰ تا ۵۰۰ متر	بین ۵۰۰ تا ۱۰۰۰ متر	بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰۰ متر	کمتر از ۲/۵ درصد	بین ۲/۵ تا ۵ درصد	بین ۵ تا ۱۵ درصد	جمع کل تعداد شهرها	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه اصلی	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه فرعی	جمع کل جمعیت	در فاصله ۱۰ کیلومتری بزرگراه	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه اصلی	در فاصله ۱۰ کیلومتری راه فرعی
جمع کل	۱۳	۲۵	۴۴	۱۰۲	۹۸۲۵۰	۴۴۹۶۹	۵۱۷۱۳۵	۳۳۶۵۳۱	۳۴۰۱۶۷۵	۶۷	۲۵	۱۰۲	۳۴	۳۴
کلیان شهرها (بیش از ۱ میلیون نفر)														
شهرهای میانی بزرگ (۱۰۰-۳۵۰ هزار نفر)		۲	۱	۳	۲۵۳۵۹	۱۴۸۵۸	۱۴۸۵۸	۴۰۳۱۷	۴۰۳۱۷	۳	۱۰	۳	۳	۳
شهرهای میانی کوچک (۱۰۰-۵۰ هزار نفر)	۱	۳	۲	۷	۲۱۵۷۶	۱۳۵۴۹	۱۵۰۹۷۹	۵۰۳۴۱۴	۵۰۳۴۱۴	۶	۱	۷	۷	۷
شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر)	۱	۲	۳	۹	۶۱۲۸۷	۶۱۲۸۷	۳۲۱۵۰۶	۳۲۳۲۷۳	۳۲۳۲۷۳	۶	۲	۹	۹	۹
شهرهای کوچک (۵-۲۵ هزار نفر)	۱	۲	۳	۱۷	۱۳۴۴۸	۶۴۴۳	۶۴۴۳	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۱۲	۵	۱۷	۱۷	۱۷
شهرهای بسیار بزرگ (۱۰-۵۰ هزار نفر)														
شهرهای بسیار کوچک (۲۵-۱۰ هزار نفر)	۱	۴	۹	۳۱	۳۳۷۹۸	۶۷۵۳	۶۴۴۳	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۲	۶	۳۱	۳۱	۳۱
شهرهای بزرگ (۵-۱۰ هزار نفر)														
روستا - شهر کوچک (کمتر از ۵ هزار نفر)	۶	۷	۶	۱۵	۲۱۶۲۴	۲۵۰۰۹	۱۵۶۴۲	۳۷۸۱۹	۱۱۰۶۹۴	۱۷	۱۳	۱۶	۱۶	۱۶
روستا - شهر بزرگ (۵-۱۰ هزار نفر)														
جمع کل جمعیت	۱۱۰۶۹۴	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰	۲۷۵۹۱۰

برخی از شهرهای استان به واسطه موقعیت استان فارس در هم‌جواری با استان اصفهان و بوشهر و از طریق شبکه ارتباطی بین این دو استان تقویت شده و توسعه یافته‌اند. برای مثال محور عبوری بندر بوشهر به سوی اصفهان از میانه استان فارس عبور می‌کند و شهرهای مهمی مانند کازرون، شیراز و مرودشت حول این محور قرار دارند، در نتیجه بخشی از مورفولوژی شبکه شهری استان نیز بر پایه شبکه ارتباطی شکل گرفته است.

۳-۵-۲- نظام روستانشینی

طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن، رشد جمعیت روستایی کشور تنها در دهه ۷۵-۱۳۶۵ نرخ مثبت ۰/۳ را تجربه کرده است و در سایر دوره‌های سرشماری با رشد منفی روبه‌رو بوده است. در طول این دوره نسبت روستانشینی در کشور از ۴۵/۲ به ۲۶ درصد کاهش یافته و مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ تنها ۲۰/۷ میلیون نفر از جمعیت ۷۹/۹ میلیون نفری کشور را ساکنان روستایی شامل می‌شوند. به عبارت دیگر در بازه زمانی مورد مطالعه با وجود افزایش ۱/۶ برابری جمعیت کل کشور، جمعیت روستایی حدوداً هشت درصد کاهش یافته است و از سهم آن نسبت به جمعیت کل کشور حدود ۲۰ درصد کاسته شده است. بنابراین روند حاکم بر کل کشور در طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، کاهش جمعیت روستایی و در مقابل افزایش جمعیت شهری کل کشور و در نتیجه کاهش چشمگیر سهم جمعیت روستانشین نسبت به جمعیت کل شده است.

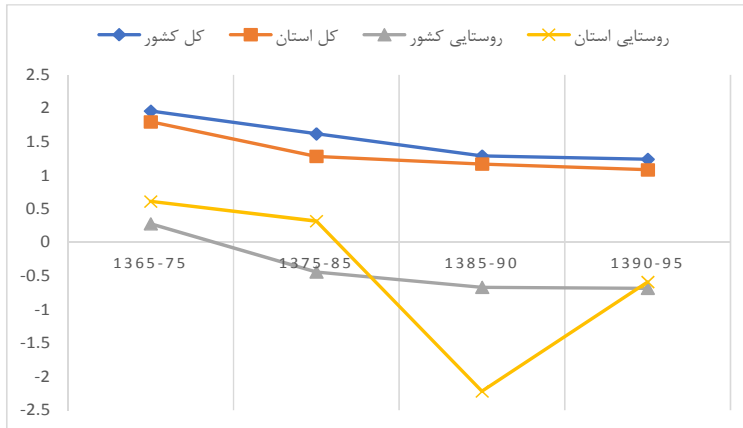
در استان فارس، از کل جمعیت ۳۱۹۳۷۶۹ نفری استان در سال ۱۳۶۵، ۱۵۰۴۲۶۱ نفر (۴۷ درصد)، روستانشین بوده‌اند و در سال ۱۳۹۵ از ۴۸۵۱۲۷۴ نفر جمعیت کل استان، ۱۴۳۲۳۵۵ نفر (۳۰ درصد) در روستاها سکونت داشته‌اند. بنابراین در بازه زمانی ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۵، با وجود افزایش جمعیت کل استان، از جمعیت روستایی کاسته شده است و سهم آن نسبت به جمعیت کل استان، ۱۷ درصد کاهش یافته است. همان‌طور که گفته شد جمعیت روستایی استان فارس ۳۰ درصد از جمعیت استان را تشکیل می‌دهد که کمی بیش‌تر از سهم جمعیت روستایی کشور (۲۶ درصد) است. این پدیده نشان دهنده موقعیت مهم روستاها در استان فارس است. همچنین لازم به ذکر است که روند جاری در استان در خصوص تغییرات جمعیت روستانشین و سهم آن از کل جمعیت، همسو با روند جاری در کشور طی بازه زمانی ۳۰ ساله است. نکته دیگر در خصوص مقایسه جمعیت روستانشین استان و کشور، آن است که طی بازه زمانی مورد مطالعه، همواره درصد روستانشینی در استان از میانگین آن در کشور بالاتر بوده است که این امر نشان دهنده سهم بالای جمعیت روستانشین استان نسبت به جمعیت شهرنشین آن است.

در ارتباط با نرخ رشد روستانشینی نیز می‌توان گفت که اگرچه در دو دوره ۵ ساله اخیر هم جمعیت روستایی کشور و هم جمعیت روستایی استان فارس دارای نرخ رشد منفی بوده‌اند، با این حال نرخ رشد جمعیت روستایی استان در بازه ۹۰-۱۳۸۵ به مراتب با آهنگ سریع‌تری رو به کاهش بوده است. به عبارت دقیق‌تر در مقابل نرخ رشد روستایی ۰/۶۷- برای کل کشور در بازه ۹۰-۱۳۸۵، نرخ رشد روستایی استان فارس در همین دوره حدود ۳ برابر بیشتر یعنی ۲/۲۲- درصد در سال بوده است. اما در بازه ۹۵-۱۳۹۰، سرعت کاهش جمعیت روستایی استان و کشور تقریباً به یکدیگر نزدیک بوده است.

جدول ۱۰۹- تغییرات جمعیت روستایی طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵

جمعیت روستایی					شرح
۱۳۹۵	۱۳۹۰	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	
۲۰۷۷۹۴۲۳	۲۱۵۰۳۰۰۸	۲۲۲۳۵۸۱۸	۲۳۲۳۷۶۹۹	۲۲۶۰۰۴۴۹	کشور
۱۴۲۲۳۵۵	۱۴۷۵۳۵۰	۱۶۵۰۶۱۴	۱۵۹۸۹۱۳	۱۵۰۴۲۶۱	استان
۶/۸۹	۶/۸۶	۷/۴۲	۶/۸۸	۶/۶۶	سهم استان از کشور
نسبت روستانشینی					شرح
۲۶	۲۸/۶۱	۳۱/۵۴	۳۸/۶۹	۴۵/۷۱	
۲۹/۵۳	۳۲/۱۰	۳۸/۰۶	۴۱/۸۹	۴۷/۱۰	استان
متوسط رشد سالانه جمعیت (درصد)					شرح
۱۳۶۵-۹۵	۱۳۹۰-۹۵	۱۳۸۵-۹۰	۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵	
-۰/۲۸	-۰/۶۸	-۰/۶۷	-۰/۴۴	۰/۲۸	روستایی کشور
-۰/۱۶	-۰/۵۹	-۲/۲۲	۰/۳۲	۰/۶۱	روستایی استان

منبع: مرکز آمار ایران

نمودار ۳۱- تغییرات نرخ رشد جمعیت روستایی استان و کشور

۳-۶- بررسی نظام زیربنایی

نظام زیربنایی استان در دو بخش نظام حمل و نقل و ارتباطات و نظام زیربنایی انرژی مورد بررسی قرار گرفته است.

۳-۶-۱- نظام حمل و نقل و ارتباطات

حمل و نقل استان فارس بر پایه سه حوزه حمل و نقل جاده‌ای، حمل و نقل ریلی و حمل و نقل هوایی استوار است که در ادامه به بررسی این زیر بخش‌ها پرداخته می‌شود.

۳-۶-۱-۱- حمل و نقل جاده‌ای استان فارس

مقایسه بین سهم انواع راه‌های بین شهری در استان فارس با کل کشور نشان می‌دهد که بیشترین سهم راه‌های استان را راه‌های اصلی تشکیل داده است اما مقایسه نسبت راه‌های اصلی به جمعیت در مقایسه با متوسط کشور نشان می‌دهد که وضعیت استان پایین‌تر از متوسط کشوری است اما از نظر طول شبکه بزرگراهی نسبت به جمعیت وضعیت استان از متوسط کشور مناسب‌تر است. از نظر دسترسی استان به شبکه آزادراهی، استان فاقد محور آزادراهی است، اما آزاد راه اصفهان-شیراز به عنوان مهم‌ترین پروژه شبکه حمل و نقل جاده‌ای استان در

حال حاضر توسط وزارت راه و شهرسازی در دست احداث است. جدول زیر نشان دهنده شاخص‌های اصلی حمل و نقل جاده‌ای استان در مقایسه با کشور است؛ همان‌طور که مشخص است نسبت طول آزادراه‌ها و بزرگراه‌های استان نسبت به جمعیت در مقایسه با کشور در وضعیت مناسب‌تری قرار دارد، اما استان از نظر برخورداری از راه‌های اصلی، روستایی و ترانزیتی وضعیت نامناسب‌تری نسبت به کشور دارد. وضعیت تجهیزات و پایانه‌های حمل‌ونقلی نسبت به میانگین کشوری در جایگاه مناسب‌تری قرار دارد. اما شاخص کشته‌شدگان جاده‌ای نسبت به جمعیت نشان دهنده مخاطره بیشتر جاده‌های استان نسبت به کشور است.

جدول ۱۱۰- مقایسه شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای استان و کشور

شاخص‌های حمل و نقل جاده‌ای در سال ۱۳۹۸	کشور	فارس	وضعیت نسبت به کشور
نسبت طول آزادراه و بزرگراه به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۲۵/۸	۳۴/۴	مناسب‌تر
نسبت طول راه‌های شریانی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۷۵/۶	۵۴/۰	نامناسب‌تر
نسبت طول راه‌های ترانزیتی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (کیلومتر به نفر)	۳۱/۶	۲۸/۹	نامناسب‌تر
نسبت طول راه‌های روستایی به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت روستایی (کیلومتر به نفر)	۶۴۵/۲	۵۹۶/۵	نامناسب‌تر
طول کل راه‌ها نسبت به ماشین‌آلات و تجهیزات راهداری (کیلومتر به دستگاه)	۱۵/۰	۱۴/۸	مناسب‌تر
نسبت راه‌های ترانزیتی به پایانه‌های باربری (کیلومتر به پایانه)	۳۰۴/۵	۲۰۰/۶	مناسب‌تر
پایانه مسافربری به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت (پایانه به ازای نفر)	۰/۴۲	۰/۴۵	مناسب‌تر
تعداد کشته‌شدگان جاده‌ای به ازای ۱۰۰ هزار نفر جمعیت	۱۴/۰	۱۸/۷	نامناسب‌تر

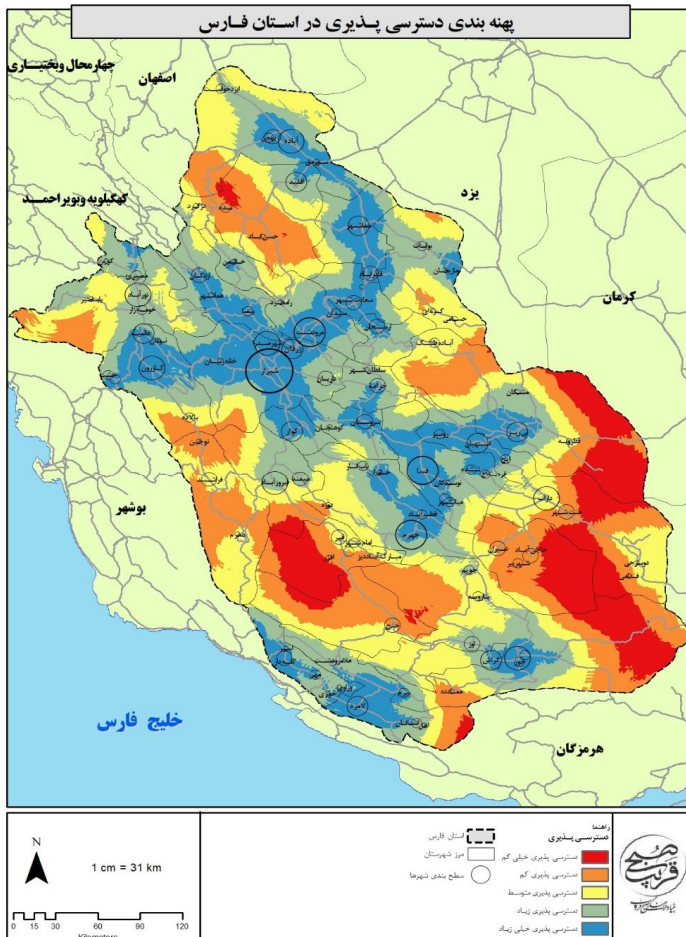
منبع: سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای کشور، ۱۳۹۸

عوامل مختلفی در شکل‌گیری شبکه راه‌های استان فارس تأثیر داشته است که در اینجا به خلاصه‌ای از مهم‌ترین این عوامل اشاره می‌شود.

- شکل زمین و خطوط توپوگرافی در نقاط مختلف استان فارس با توجه به واقع شدن بخشی از استان در منطقه‌ای کوهستانی و مرتفع، تأثیر بسیاری بر مسیرگزینی و شکل‌گیری راه‌های استان گذاشته است.
- ارتباط استان با استان‌های هم‌جوار به‌ویژه اصفهان، بوشهر، کرمان، هرمزگان، یزد و کهگیلویه و بویراحمد و موقعیت ارتباطی استان فارس سبب شکل‌گیری بخشی از راه‌های استان شده است.

۳-۶-۱-۲- پهنه‌بندی دسترسی پذیری

بررسی وضعیت دسترسی پذیری استان نشان می‌دهد، پهنه مرکزی و شمالی استان بیشترین دسترسی پذیری را به شبکه حمل و نقل جاده‌ای دارد و پهنه‌های شرقی (هم‌جوار با استان کرمان و هرمزگان) و غربی (هم‌جوار با استان بوشهر) دارای دسترسی کم و متوسط هستند (نقشه ۱۷).

نقشه ۱۸- پهنه‌بندی دسترسی پذیری در استان فارس

۳-۶-۱-۳- حمل و نقل هوایی و فرودگاهها

استان فارس از نظر وجود فرودگاهها یکی از استانهای برخوردار به شمار می‌رود به نحوی که ۴ فرودگاه اصلی و ۴ فرودگاه فرعی در شهرهای این استان در حال فعالیت هستند. فرودگاه بین‌المللی شیراز (فرودگاه شهید دستغیب) در کلان‌شهر شیراز و در ارتفاع ۱۵۰۰ متری از سطح دریا واقع شده است. این فرودگاه پس از فرودگاه امام خمینی مجهزترین فرودگاه ایران از لحاظ تجهیزات ناوبری و الکترونیک است. این فرودگاه در سال ۱۳۴۰ در زمینی به مساحتی برابر با ۵۰۰ هکتار مورد ساخت و بهره‌برداری قرار گرفت و در سال ۱۳۴۵ پروازهای بین‌المللی این فرودگاه آغاز شد. با اتمام طرح توسعه فرودگاه شیراز ظرفیت پذیرش مسافر در این فرودگاه از ۴ میلیون نفر به ظرفیتی برابر با ۱۰ میلیون نفر مسافر در سال افزایش یافت. این فرودگاه در مسیرهای داخلی به شهرهای تهران، مشهد، اصفهان، تبریز، اهواز، کرمانشاه، رشت، زاهدان، کرمان، بندرعباس، ساری، کیش، قشم، عسلویه، ماهشهر، خارک، بندرلنگه، نوشهر و لامرد پرواز دارد و تا پیش از تحریم‌ها در مسیرهای خارجی نیز به شهرهای استانبول، دبی، شارجه، دوحه، مسقط، کویت، نجف، جده و مدینه پرواز داشته است. فرودگاه بین‌المللی آیت‌الله آیت‌اللهی لارستان نیز در شهر لار واقع شده است، این فرودگاه دارای یک باند فرود آسفالت به طول ۳۳۲۹ متر است. فرودگاه لارستان در سال ۱۳۳۹ و برای کمک‌رسانی به زلزله لارستان تأسیس شد و در سال ۱۳۴۸ این فرودگاه آسفالت شد. پس از وقفه‌ی طولانی، تأسیس رسمی این فرودگاه در سال ۱۳۶۰ انجام شد. پس از تأسیس تا سال ۱۳۷۱ فرودگاه لار به شهرهایی همچون تهران و شیراز پرواز داشت و یک فرودگاه داخلی محسوب می‌شد. اما از سال ۱۳۷۲ با راه‌اندازی پرواز به فرودگاه دبی این فرودگاه به عنوان فرودگاه بین‌المللی لارستان شناخته شده است. سومین فرودگاه استان از نظر ارتباطات فرودگاه لامرد است، برنامه‌ریزی برای احداث این فرودگاه در سال ۱۳۳۶ صورت پذیرفت و در سال ۱۳۵۴ این فرودگاه تأسیس و در سال ۱۳۶۳ عملیاتی شد؛ در ابتدای احداث، این فرودگاه بیشتر به عنوان فرودگاه کمک‌رسان مطرح بود ولی با بعدتر فرودگاه لامرد تغییر کاربری داد و به یک پایانه مسافربری تبدیل شد، اولین نشست و برخاست هواپیما در این فرودگاه در سال ۱۳۵۳ به مقصد شیراز انجام شد. فرودگاه چهارم در سال ۱۳۴۸ به عنوان دومین فرودگاه استان فارس بعد از شیراز تأسیس شد. عملیات اجرایی فرودگاه چهارم در سال ۱۳۴۶ آغاز و دو سال بعد، در سال ۱۳۴۸، رسماً افتتاح شد. در سال‌های پیش از انقلاب، پروازهای پستی، کشاورزی و مسافربری در فرودگاه برقرار بوده است. همچنین فرودگاه در عملیات کمک‌رسانی به زلزله‌زدگان قیر و کارزین نقش محوری داشته است. در بعد از انقلاب در بحبوحه جنگ، از این فرودگاه به عنوان پارکینگ هواپیماهای C-130 برای دور بودن از حملات هوایی عراق استفاده شد. این فرودگاه از سال ۱۳۹۶ تاکنون هفته‌ای سه پرواز به مقصد تهران و یک

پرواز به مقصد مشهد توسط شرکت هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران (هما) به طور مستمر دارد. سایر فرودگاه‌های استان عبارت‌اند از فرودگاه شهدای فسا، فرودگاه داراب، فرودگاه زرقان، فرودگاه آباده (در دست احداث).

۳-۶-۱-۴- حمل و نقل ریلی

استان فارس از نظر دسترسی به شبکه ریلی دارای یک خط آهن در دست بهره‌برداری و دو خط در دست احداث است. خط راه آهن فعلی از اصفهان آغاز شده و پس از عبور از شهرهای آباده، اقلید، صفاشهر و مرودشت به شیراز متصل می‌شود. علاوه بر این محور ریلی بوشهر-شیراز-گل‌گهر که دارای یک خط آنتنی به مرودشت است و همچنین محور ریلی یزد-اقلید-یاسوج جز خطوط در دست اجرا شرکت ساخت و توسعه زیربنای کشور به شمار می‌روند. دو خط استهبان-بندرعباس و کوار-لار-بندرعباس نیز جزو خطوط در دست مطالعه شرکت راه آهن جمهوری اسلامی به شمار می‌روند.

بررسی وضعیت استان فارس از نظر شاخص IDI در سال ۱۳۹۸ نشان دهنده جایگاه هشتم استان در بین استان‌های کشور است. بررسی زیرشاخص‌ها نیز نشان می‌دهد، استان فارس در زیرشاخص مهارت استفاده از فناوری اطلاعات دارای رتبه ۱۳ ام، در زیرشاخص دسترسی به خدمات فناوری اطلاعات در جایگاه هشتم و در زیرشاخص میزان استفاده از خدمات فناوری اطلاعات در جایگاه نهم در بین استان‌های کشور قرار دارد. لذا باید گفت مهم‌ترین عامل مؤثر بر بهبود جایگاه استان توسعه مهارت‌های دیجیتال جمعیت و بهبود شاخص مهارت استفاده از فناوری اطلاعات در بین ساکنین استان است.

۳-۶-۲- نظام انرژی و تأمین آب

استان فارس با توجه به هم‌جواری با استان‌های جنوبی کشور دارای میادین محدود نفت و گاز و زیرساخت‌های پالایش نفت و گاز است. همچنین این استان به واسطه هم‌جواری با استان بوشهر از قدیمی‌ترین استان‌های برخوردار از شبکه توزیع گاز شهری و روستایی است به طوری که اولین شهر و روستای متصل شده به شبکه گاز سراسری در این استان قرار دارد.

۳-۶-۲-۱- زیرساخت‌های مرتبط با برق

استان فارس یکی از متنوع‌ترین نظام‌های تأمین انرژی برق در کشور را دارد به نحوی که نیروگاه‌های استان طیف متنوعی از نوع برق آبی، گازی، خورشیدی، بادی و حتی زباله‌سوز را شامل می‌شوند.

کل ظرفیت اسمی نیروگاه‌های استان تا پایان سال ۱۳۹۷ برابر با ۴/۹۲ گیگاوات و قدرت عملی نیروگاه‌های استان برابر با ۴/۱۲ گیگاوات بوده است. که سهمی بیش از ۵۰ درصد این ظرفیت مربوط به نیروگاه‌های چرخه ترکیبی بخش خصوصی در استان است. در سال ۱۳۹۷ تنها ۶ درصد انرژی برق توسط نیروگاه‌های برق وزارت نیرو تولید شده است و ظرفیت عملی نیروگاه‌های بخش خصوصی استان به بیش از ۳/۸۷ گیگاوات رسیده است که از این میزان ۲/۹۵ در نیروگاه‌های چرخه ترکیبی تولید شده است.

نیروگاه سیکل ترکیبی کازرون: این نیروگاه در زمینی به مساحت ۱۰۰ هکتار در کیلومتر ۱۲ جاده فراه‌شند واقع در جنوب شرقی شهرستان کازرون بنا شده است.

فاز اول نیروگاه مشکل از دو واحد گازی ساخت شرکت میتسوبیشی ژاپن و در تابستان ۱۳۷۳ مورد بهره‌برداری قرار گرفت.

فاز دوم در زمستان سال ۱۳۷۹ با نصب چهار واحد گازی محصول شرکت ایران و ایتالیا آغاز و در سال‌های ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ وارد مدار گردیدند. شایان ذکر است اولین توربین گازی و اولین ژنراتور ساخت ایران در این نیروگاه نصب شده است.

فاز سوم نیروگاه شامل سه واحد بخار هر کدام به ظرفیت ۱۶۰ مگاوات محصول مشترک ایران و آلمان می‌باشد که اولین واحد آن اواخر سال ۱۳۸۵ و دو واحد دیگر در سال ۱۳۸۶ به بهره‌برداری رسید. پس از ورود واحدهای بخار به مدار، قدرت اسمی این نیروگاه در حال حاضر به ۱۳۷۳ مگاوات رسیده است.

نیروگاه چرخه ترکیبی جهرم: نیروگاه سیکل ترکیبی جهرم با ظرفیت اسمی ۱۴۴۰ مگاوات در کیلومتر ۲۷ جاده جهرم به شیراز، در زمینی به مساحت ۱۰۰ هکتار واقع شده است. این نیروگاه شامل ۶ واحد گازی هر یک به ظرفیت ۱۵۹ مگاوات، که در حال حاضر همه آن‌ها در حال بهره‌برداری بوده و سه واحد بخار هر یک به ظرفیت ۱۶۰ مگاوات می‌باشد که واحد اول بخار در فروردین ۹۷ و واحد دوم بخار در اردیبهشت ۹۸ به شبکه سراسری برق کشور متصل و در حال بهره‌برداری است.

این شرکت همچنین از سال ۱۳۹۴ با انعقاد قراردادی با شرکت مدیریت پروژه‌های نیروگاهی ایران (مپنا) تکمیل بخش بخار که بنا به دلایلی متوقف شده بود را از سرگرفت و با برنامه‌ریزی و پشتکار تاکنون موفق به راه‌اندازی دو واحد بخار گشته است.

برای راه‌اندازی این دو واحد بخار در مجموع سرمایه‌گذاری بالغ بر ۲۵۰ میلیون یورو صورت پذیرفته که علاوه بر افزایش ۳۲۰ مگاواتی ظرفیت تولید برق نیروگاه، باعث شده تا نیروگاه سیکل ترکیبی جهرم به سبب افزایش راندمان و کاهش مصرف سوخت سالانه ۵۰۰ میلیون مترمکعب گاز، از طرف دیسپاچینگ ملی، بیشتر در برنامه تولید قرار گیرد. این امر علاوه بر افزایش درآمد ناشی از تولید بیشتر برق باعث کاهش هزینه‌های استهلاک ناشی از خاموش و روشن نمودن واحدهای گازی می‌شود.

نیروگاه چرخه ترکیبی فارس: نیروگاه سیکل ترکیبی فارس با ظرفیت اسمی تولید ۱۰۳۵ مگاوات در سال ۱۳۹۸ یکی از ۴ نیروگاه بزرگ استان است، که ظرفیت عملی آن ۸۳۰ مگاوات است. این نیروگاه در فاصله ۳۵ کیلومتری جنوب شرقی شیراز قرار گرفته است.

بخش بخار از ۶ بویلر بازیاب حرارتی و سه توربو ژنراتور به قدرت اسمی هر یک ۹۸ مگاوات تشکیل شده که بهره‌برداری از آن از سال ۱۳۸۱ آغاز گردیده است.

نیروگاه گازی فارس (BOT): قرارداد تبدیل انرژی نیروگاه گازی فارس، در سال ۱۳۸۴ بین شرکت توانیر به عنوان خریدار برق و سرمایه‌پذیر و شرکت پروژه نیروگاه گازی فارس متعلق به شرکت مپنا، به عنوان سرمایه‌گذار، برای فروش برق به مدت ۲۰ سال مبادله شد که منجر به ساخت نیروگاه گازی فارس شد.

این نیروگاه شامل شش واحد گازی هر یک به ظرفیت ۱۶۲ مگاوات در شرایط ایزو (در مجموع ۹۷۲ مگاوات) است که در کیلومتر ۲۵ جاده شیراز- فسا جنب نیروگاه سیکل ترکیبی فارس واقع شده است. بهره‌برداری تجاری از نخستین واحد نیروگاه گازی فارس، در نوزدهم اردیبهشت ماه ۱۳۹۱ آغاز شده و هم‌اکنون هر شش واحد نیروگاه در مدار قرار گرفته‌اند.

سایر نیروگاه‌های استان عبارت‌اند از: نیروگاه گازی شیراز با ظرفیت اسمی ۱۹۶ مگاوات، نیروگاه‌های برق‌آبی کوچک درودزن و سپیدان با مجموع ظرفیت اسمی ۱۲/۳ مگاوات، نیروگاه بادی شیراز با ظرفیت اسمی ۰/۶۶ مگاوات، نیروگاه خورشیدی آباده با ظرفیت اسمی ۱۰ مگاوات، نیروگاه‌های خورشیدی پارس لیان، اقلید، نیکا، عطار و پترو فرایند مجموعاً با ظرفیت اسمی ۴۴/۶ مگاوات و نیروگاه زباله سوز شیراز با ظرفیت اسمی ۱/۲ مگاوات.

بررسی وضعیت توزیع برق در سطح استان نشان می‌دهد که دسترسی به انرژی برق برای تمامی سکونتگاه‌های شهری استان فراهم است، اما از نظر دسترسی به برق روستایی تا پایان سال ۱۳۹۷ تعداد ۳۲۵۶ روستای در استان از نعمت برق برخوردار شده‌اند.

در پایان سال ۱۳۹۷ کل خانوارهای روستایی مشترک برق در استان معادل ۳۱۳ هزار خانوار بوده است.

۳-۲-۶-۲- زیرساخت‌ها، تأسیسات و میادین نفت و گاز

استان فارس یکی از باسابقه‌ترین استان‌ها در توزیع گاز طبیعی است به طوری که بیش از ۵۵ سال پیش برای اولین بار در کشور مصرف این سوخت پاک، در کارخانه پتروشیمی شیراز به‌عنوان مصرف‌کننده صنعتی کشور و سپس در روستای گویم از توابع شهر شیراز به‌عنوان اولین مصرف‌کننده خانگی کشور مورد بهره‌برداری قرار

گرفت. بر اساس آمار شرکت گاز استان فارس هم‌اکنون ۱۰۲ شهر و بیش از ۱۹۰۰ روستای استان از نعمت گاز طبیعی بهره‌مند هستند.

آمارها نشان دهنده نزدیک به یک میلیون و پانصد هزار مشترک گاز طبیعی است که بیش از ۹۸ درصد از خانوارهای شهری به همراه بیش از ۸۳ درصد از خانوارهای روستایی را شامل می‌شود.

استان فارس مسئولیت نگهداری و بهره‌برداری از سه رشته خطوط لوله ۱۰ اینچ نفت خام گچساران/ شیراز به طول ۲۲۴ کیلومتر و با ظرفیت ۶۰ هزار بشکه در روز، ۸ اینچ میعانات گازی دالان/ شیراز به طول ۲۲۷ کیلومتر با ظرفیت ۱۰ هزار بشکه در روز و ۱۰ اینچ نفت خام سروستان/ شیراز به طول ۹۶ کیلومتر با ظرفیت ۳۰ هزار بشکه در روز را به عهده دارد.

نفت خام و میعانات گازی پس از دریافت از میداین دشت بلوط گچساران، آغار، دالان فراشند و سعادت آباد سروستان، با بهره‌گیری از ۵ مرکز انتقال نفت خام و میعانات گازی و ۲ تأسیسات انتهایی با طی مسیری صعب‌العبور مجموعاً به طول ۵۵۰ کیلومتر به شرکت پالایش نفت شیراز منتقل می‌گردد.

مهم‌ترین میداین گاز استان عبارت‌اند از میداین گازی آغار و میداین گازی دالان که در بند شماره ۲-۳-۳-۳-۳ دسترسی به میداین نفت و گاز ارائه شده است. از نظر برخورداری از میداین نفت نیز، میداین نفتی سروستان و سعادت آباد که در مجاورت شهرستان سروستان واقع شده‌اند در استان فارس قرار دارد. همچنین پالایشگاه‌های نفت و گاز استان در بند شماره ۲-۳-۳-۳-۳ پالایشگاه‌های نفت و گاز ارائه شدند که عبارت‌اند از پالایشگاه‌های شیراز و فراشند.

۳-۲-۳-۳-۳ استحصال و تأمین آب

در سال آبی ۹۶-۹۷ تعداد ۸۶۶۳۰ منبع آب زیرزمینی با تخلیه سالانه ۹۷۸۰ میلیون مترمکعب وجود داشته است. ۸۴/۹ درصد تخلیه سالانه منابع آب زیرزمینی در استان مربوط به چاه‌های عمیق و نیمه عمیق بوده است. در بین شهرستان‌های استان به ترتیب مرودشت، شیراز و اقلید بیشترین سهم تخلیه منابع آب زیرزمینی را داشته‌اند و بیش از ۲۹ درصد تخلیه سالانه منابع آب زیرزمینی استان مربوط به این سه شهرستان بوده است.

جدول ۱۱۱- میزان برداشت و مصرف منابع آب سطحی و زیرسطحی در سال ۱۳۹۲

عنوان	واحد	مقدار
-------	------	-------

مقدار	واحد	عنوان
منابع آب سطحی		
۴۷۷۷	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب سطحی از منابع تجدیدشونده
۵۵۶۲	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب رودخانه‌های مرزی
۳۵۴۳	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب در چرخه (خروجی از استان، یا ورودی به دریاچه‌ها، کفه‌ها و کویرها)
۱۵۰	میلیون مترمکعب	حجم سالانه آب ورودی از طریق مرزهای استان یا انتقالی به استان
منابع آب زیرزمینی		
۷۳۶۴	میلیون مترمکعب	حجم منابع آب زیرزمینی از منابع تجدیدشونده
۶۵۸۸	میلیون مترمکعب	حجم برداشت سالانه آب از چاه‌ها
۱۰۲۹	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از چشمه‌ها
۴۱۱	میلیون مترمکعب	حجم سالانه تخلیه از قنوات
میزان کل برداشت و مصارف		
۷۴۲۶/۴	میلیون مترمکعب	میزان مصرف سالانه از منابع آب زیرزمینی
۴۱۰	میلیون مترمکعب	اضافه برداشت سالانه از منابع آب زیرزمینی
۱۰۶۸/۱	میلیون مترمکعب	میزان برداشت سالانه از منابع آب سطحی استان
۸۴۹۴/۴	میلیون مترمکعب	حجم کل سالانه آب مصرفی (سطحی و زیرزمینی)
۷۹۸۵/۲	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه کشاورزی
۴۵۲/۲	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه شرب
۵۶/۹	میلیون مترمکعب	مصارف سالانه صنعت

منبع: دفتر مطالعات پایه منابع آب، وزارت نیرو، ۱۳۹۲

بررسی میزان مصرف منابع در سال ۱۳۹۲ نشان دهنده سه موضوع اساسی است، نخست سهم برداشت از منابع زیرسطحی برابر با ۸۷/۵ درصد و برداشت از منبع آب سطحی برابر با ۱۲/۵ درصد آب مصرفی استان است. دوم استان در وضعیت اضافه برداشت از منابع آب زیرزمینی قرار داد و سوم سهم بالای مصرف در بخش کشاورزی است به طوری که بیش از ۹۴ درصد منابع سطحی و زیرسطحی در بخش کشاورزی مصرف شده است و سهم بخش صنعت به کمتر از ۱ درصد منابع محدود بوده است و حدود ۵/۳ درصد مربوط به مصارف شرب بوده است.

تا پایان سال ۱۳۹۷ تعداد کل انشعابات آب شهری و روستایی در استان بیش از ۱/۸۲ میلیون فقره بوده است که ۷۶/۸ درصد آن در نقاط شهری و ۲۳/۲ درصد آن در نقاط روستایی بوده است. در همین دوره ۴۴۶ فقره انشعاب فاضلاب در نقاط روستایی وجود داشته است. بر اساس آمار منتشر شده در سال ۱۳۹۷ تعداد ۲۶ شهر استان (شهرهای ارد، اسیر، بابامنیر، چاه ورز، حسن آباد، خانه زنیان، خانمین، خور، خوزی، خومه زار، دژکرد، دویرجی، دوزه، راجمرد، رستاق، سلطان شهر، طسوح، قره بلاغ، کوپن، مادرسلیمان، مبارک آباد دیز، محمله، مزایجان، میانشهر، نوبندگان و نوجین) فاقد شبکه آب شهری بوده‌اند.

۳-۷- بررسی نظام مدیریتی

۳-۷-۱- وضع موجود و مدل مفهومی

در این بخش، سیستم مدیریتی حاکم بر استان فارس بررسی و تحلیل می‌گردد. این سیستم همچون بستر و چارچوبی است که کلیه فرآیندها و اقدامات توسعه‌ای، هم در حوزه نرم‌افزاری (سازمانی، اداری، حقوقی و ...) و هم در حوزه سخت‌افزاری (اجرا، تدارکات، نظارت و ...)، از طریق این سیستم و نظام موجود صورت می‌گیرد. در واقع می‌توان گفت توسعه پایدار و متوازن استان از یک سو، به کلیه برآوردها، تحلیل‌ها و راهکارهای فنی و تخصصی توسعه استان و از سوی دیگر به نحوه اجرای نتایج و محصول مطالعات آمایش که حاصل کارآمدی و اثربخشی نظام مدیریتی است، وابسته است. دستیابی به اهداف طرح آمایش استان نیازمند استفاده حداکثری از ظرفیت‌های قانونی و حقوقی موجود در نظام مدیریتی و شناسایی خلأها و کمبودهای قانونی و اداری و رفع آنهاست، تا از این طریق امکان تحقق حداکثری پروژه‌ها و اقدامات برنامه‌ریزی شده در مطالعات آمایش استان فراهم گردد.

نظام برنامه‌ریزی و مدیریت در کشور به صورت متمرکز، از بالا به پایین و به صورت بخشی و تخصصی است. به عبارت دیگر، سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی اجرایی و بودجه‌ریزی به صورت متمرکز از مرکز و در سطح ملی صورت می‌گیرد و سهم هر یک از وزارتخانه‌ها (دستگاه‌های اجرایی تخصصی) مشخص و به آنها ابلاغ می‌شود و آنها نیز به صورت سلسله‌مراتبی به دستگاه‌های متناظر در استان و شهرستان ابلاغ نموده و سپس فرآیندهای اجرایی را مطابق آیین‌نامه‌های سازمان برنامه و بودجه کشور، انجام می‌دهند. نظام پایش و نظارت عملکرد نیز متناسب با همین سیستم سلسله‌مراتبی از سطح خرد به کلان تهیه و جهت برنامه‌ریزی‌های آینده بکار گرفته می‌شود. در این نظام انجام هماهنگی‌های بین بخشی از طریق تشکیل ستادها، کمیته‌ها و کمیسیون‌های متشکل از نمایندگان دستگاه‌ها، زیر نظر عالی‌ترین مقام مرتبط ملی، استانی یا شهرستانی، صورت می‌گیرد.

اجرای آمایش سرزمین در مقیاس استان فارس و شهرستان‌های آن در چارچوب نظام مدیریتی مذکور با چالش‌هایی مواجه است که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

- مهاجرت گسترده از روستا به شهر و عدم برنامه‌ریزی توسعه شهری برای پذیرش جمعیت با ایجاد زیرساخت‌های لازم؛
- عدم توجه مدیریت استان به حفظ نخبگان استانی با توجه به کاهش رشد جمعیت استان؛
- وابستگی قابل توجه توسعه استان به منابع ملی؛
- تنوع قومی در استان و ضعف در عدالت فضایی و نارضایتی بخش‌های مختلف استان؛
- عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیرساختی؛
- فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛
- نبود نظام یکپارچه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛
- تشتت شدید در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی؛
- عدم توجه جدی شوراهای عالی و ستادهای استانی نظیر شورای عالی شهرسازی و معماری، ستاد بازآفرینی پایدار شهری، ستاد آموزش استان و غیره به آمایش سرزمین در سطح ملی و استانی؛
- نبود نتایج و دستاوردهای آمایش سرزمین به عنوان قوانین لازم‌الاجرا برای نهادهای دولتی و غیردولتی؛
- فقدان متولی جدی، کارآمد، مسئولیت‌پذیر و پاسخگو برای اجرای آمایش استان؛
- نبود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان؛
- کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم و مدیریت بهینه منابع موجود برای تحقق آمایش استان؛
- نبود ابزارها، سازوکارهای منسجم و نهادهای مسئول پایش و نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن (سامانه ساترا، اگرچه یک بستر مناسب است اما سازوکار نهادی نیست)؛
- فقدان مشارکت جدی نهادهای غیردولتی و نمایندگان مردم (نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اعضای شورای اسلامی استان، شهرها و روستاها) در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری‌های برنامه توسعه استان؛
- نبود تقسیم وظایف و مسئولیت‌های نهادی غیردولتی و نهادهای عمومی در برنامه توسعه استان و پاسخگویی آن‌ها؛
- ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای قضایی به عنوان ناظر و مدعی‌العموم در برنامه‌های توسعه استان؛

- فقدان توجه به فرصت‌ها و پتانسیل‌های به وجود آمده بعد از تهیه طرح از یک سو، و تغییر در شرایط و ویژگی‌های مکانی و فضایی از سوی دیگر در راستای بازنگری و به‌روزرسانی برخط برنامه توسعه استان؛
- نبود سازوکار حفظ و رعایت زمان‌بندی پروژه‌ها و اقدامات برآمده از برنامه توسعه استان و ایجاد سازوکار رفع مشکلات و موانع اجرایی؛
- ضعف در شناسایی و توجه جدی به مسائل و مشکلات مردم استان به عنوان مجریان و دخیلان اصلی توسعه استان و سازوکارهای لازم برای انتقال نظرات و دیدگاه‌ها در برنامه توسعه؛
- عدم فرآیند برنامه‌ریزی از پایین به بالا و ایجاد شرایط تأثیرگذاری آن بر استراتژی‌های کلی توسعه استان؛
- نبود نظام کارا و مؤثر در جهت حفظ کیفیت اجرای برنامه‌ها و اقدامات توسعه‌ای؛
- تداخل تصمیم‌گیری‌ها در مناطقی با تداخل مسئولیت‌های نهادهای متولی و مجری و وجود خلأهای تصمیم‌گیری؛
- ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی و ارائه راهکارها برای مواقع بحران با هدف کاهش حداقل تأثیرات بر فرآیند توسعه استان؛
- نبود سازوکارهای لازم برای کاهش ریسک جهت فعالیت بخش خصوصی و تعاونی؛

برای رفع موانع نظری و عملی اجرای آمایش استان نیازمند چارچوب نظری مناسب و منطبق با شرایط کشور است، تا از این طریق هم از حداکثر ظرفیت قانونی موجود کشور استفاده شود و هم خلأهای موجود شناسایی شده و فرآیندهای لازم برای ایجاد سازوکارهای قانونی مناسب در آینده برداشته شود. لذا با مطالعه منابع مختلف داخلی و خارجی از جمله ROM، D&E، TQM، KM، PDCA، IMS، PMBOK و سایر مطالب مرتبط، مدل مفهومی نظام مدیریتی آمایش استان مطابق نمودار زیر پیشنهاد شده است. در این مدل کلیه مفاهیم کلیدی مرتبط با اجرای برنامه توسعه آمایش استان دیده شده است. هر یک از این ابعاد، خود یک نظام مدیریتی است که باید توسط نهادهای مرتبط در یک سازوکار اجرایی مناسب انجام شود. لازم به ذکر است که کلیه ۱۴ بعد (نظام) در کنار یکدیگر می‌توانند حداکثر اثرگذاری و کارآمدی را برای نتایج مطالعات آمایش استان داشته باشند. ایجاد خلل جدی در هر یک از این ابعاد، عملاً سایر ابعاد را با چالش جدی در هدایت و راهبری مواجه می‌کند.

نمودار ۳۲- چارچوب مفهومی نظام مدیریت آمایش و توسعه فضایی استان

۳-۷-۲- تحلیل وضع موجود

استان فارس از جمله استان‌های دارای ظرفیت توسعه در کشور است. بخش قابل توجهی از این ظرفیت به دلیل مدیریت نامطلوب و ناکارآمد در سطوح مختلف استان به کار گرفته نشده است. اجرای با کیفیت طرح آمایش، نیازمند سازوکارهای اجرایی مناسب و سازگار با طرح است، تا از این طریق امکان تحقق و اجرای نتایج طرح آمایش حاصل شده و اثرات مثبت آن در توسعه استان نمایان شود. در حال حاضر استان فارس دارای پروژه‌های ناتمام بسیاری است. بنا بر اظهار نظر رئیس برنامه و بودجه کشور در مرداد ۱۳۹۹ طی سفر به این استان، استان فارس دارای بیش از ۳۰۳۷ پروژه ناتمام با اعتبار مبادله شده ۲۱/۴۹۱/۳۸۴ میلیون ریال است. از مجموع پروژه‌های فوق، ۱۱۱۸ پروژه ۱۰ درصد پیشرفت فیزیکی، ۱۰۳۶ پروژه بین ۱۰ تا ۳۰ درصد، ۴۳۱ پروژه بین ۳۰ تا ۵۰ درصد و ۴۵۲ پروژه بین ۵۰ تا ۱۰۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته‌اند. از این تعداد ۱۴۶ طرح نیمه تمام ملی است که بیش از ۴۰۰ هزار میلیارد ریال اعتبار نیاز دارد. در زیر به برخی از این پروژه‌ها اشاره می‌گردد:

۱. بزرگراه دشت ارژن - قائمیه: قطعات اول و دوم بزرگراه دشت ارژن - ابوالحیات در سال ۱۳۹۱ آغاز شده و در حال حاضر ۷۲ درصد پیشرفت فیزیکی دارد و نیازمند تأمین مالی است.
۲. احداث راه آهن شیراز- بوشهر: این پروژه بعد از ۱۴ سال کمتر از ۲۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته است.
۳. آزادراه شیراز- اصفهان: بعد از ۱۶ سال از شروع پروژه، تاکنون کمتر از ۵۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته است و نیازمند بیش از ۵ هزار میلیارد ریال اعتبار است.
۴. بزرگراه شیراز- بوشهر: از سال ۱۳۸۴ شروع شده و تاکنون به طور کامل راه اندازی نشده است.
۵. احداث ورزشگاه میانرود: این پروژه از سال ۱۳۷۷ آغاز شده و تاکنون به پیشرفت فیزیکی حدود ۷۰ درصد رسیده است.
۶. طرح توسعه حرم مطهر شاه چراغ (ع): با نزدیک به ۳۰ درصد پیشرفت فیزیکی نزدیک به یک دهه از شروع آن می گذرد.
۷. طرح آبرسانی شهر شیراز: از آغاز آن ۲۰ سال می گذرد.
۸. احداث سد هایقر: از سال ۱۳۸۷ آغاز شده و بیش از ۳۳۰ میلیارد ریال هزینه شده و حدود ۶۰ درصد پیشرفت فیزیکی داشته است.
۹. احداث قطار شهری شیراز: بیش از ۲۰ سال از شروع طرح می گذرد و هنوز به طور کامل تکمیل نشده است.
۱۰. راه آهن شیراز- گل گهر: از سال ۱۳۸۹ عملیات اجرایی آن شروع شده و بیش از ۲۰ هزار میلیارد برای تکمیل آن اعتبار نیاز است.

در این زمینه می توان پروژه های متعدد نیمه تمام دیگر از جمله راه آهن شیراز- جهرم، باند دوم آزادراه شیراز- بندرعباس، بیمارستان مرودشت و مصیری در استان نام برد. تأمین بودجه و تکمیل پروژه های عمرانی و غیر عمرانی نیمه تمام دولت از مشکلات جدی استان فارس است. این امر کلیه امورات مربوط به مدیریت زمان، کیفیت، تغییرات، ریسک، نتیجه گرایی و غیره را تحت تأثیر قرار داده و نامشخص کرده است. هیچ سازمان و نهادی نیز مسئولیت این عدم تحقق برنامه را به عهده نگرفته و پیشنهادهای در خصوص به روزرسانی آن انجام نداده و همه امورات تحقق پروژه ها و اقدامات را به بودجه دولت گره زده اند. این در حالی است که راه حل های متنوع و مختلف تأمین مالی برای اجرای پروژه ها می توان برنامه ریزی و اجرا کرد.

به موارد فوق باید بخش پروژه های غیر عمرانی نظیر پروژه های اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی را نیز که معمولاً از دید مسئولان مغفول می ماند، اضافه کرد. به این ترتیب متوجه مشکلات قابل توجه استان فارس با توجه به

منابع و ظرفیت‌های فراوان آن خواهیم شد. دولت با در اختیار داشتن نقش‌های مختلف نظارت و ارزیابی، تأمین مالی، انتخاب مجریان و پیمانکاران و تصمیمات اجرایی پروژه‌ها، عملاً به عنوان مجری و متولی اجرا شناخته شده و تا حد زیادی توانمندی و ظرفیت‌های بخش خصوصی را در زمینه‌های مختلف خلاقیت و نوآوری، تأمین مالی، ارتقای کیفی، مدیریت اجرا و بهره‌برداری بهینه و کارآمد نادیده گرفته است.

با نگاهی کوتاه به اجرای پروژه‌ها و برنامه‌ها در استان فارس می‌توان چالش‌ها و مشکلات جدی در اجرا و بهره‌برداری آن‌ها را در نظام مدیریت اجرا دانست که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

۱. ساختار قومی استان موجب کشمکش‌های مدیریتی شده و نظام تصمیم‌گیری را با چالش مواجه کرده است. ارتباط با استان‌های اطراف نیز زیر سایه این موضوع قرار دارد.

۲. عدم تمرکز و آشنایی کافی مدیران و کارشناسان دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی با وظایف و مأموریت‌های سازمانی و برنامه‌ریزی برای انجام آن‌ها از معضلات این استان است.

۳. نگاه سیاسی به حوزه مدیریتی موجب شده است که در استان فارس بسیاری از پروژه‌ها و اقدامات به نتیجه و بهره‌برداری نرسند. نگاه حزبی و جهت‌گیری مدیریتی در این زمینه از موانع مهم و مشکلات مهم است.

۴. مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان فارس در یکی دو حوزه نظیر اشتغال متمرکز است و کمتر متناسب با وضعیت استان بوده و به بهبود فرایندها توجه دارد. در موارد قابل توجهی مصوبات انجام شده، به مرحله اجرا در نیامده‌اند.

۵. ساختار فعلی شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان و همچنین سایر شوراهای استان، بسیار عریض و طویل و با کارگروه‌های فراوان زیرمجموعه بوده که عملاً تصمیم‌گیری و اتفاق‌نظر را با مشکل مواجه می‌کند. بررسی‌ها نشان داده است که این شوراها تأثیر مثبت و مؤثری بر توسعه استان نداشته و نیاز به تغییرات ساختاری و عملکردی در این شوراها به صورت جدی احساس می‌شود. همچنین هیچ‌گونه نهاد و سازوکار نظارتی بر عملکرد این شوراها وجود ندارد.

۶. عدم مشارکت و بهره‌مندی بخش خصوصی و مردم فارس در توسعه استان: متأسفانه اکثر سمن‌ها از مأموریت و وظایف خود آشنا نبوده و از این ظرفیت برای حل بخشی از مشکلات و معضلات استان که در توان همکاری آن‌هاست، استفاده نمی‌شود.

۷. نمایندگان مردم استان فارس نظیر نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مهم‌تر نمایندگان در شورای اسلامی استان، شورای اسلامی شهرها و روستاهای استان و نمایندگان صنوف، نقش بسیار اندک و

ناچیزی در تصمیم‌گیری‌های راهبردی و کلان استان دارند. در استان فارس همواره به دلیل نقش پررنگ مسائل ملی، مردم دیده نشده‌اند. این در حالی است که در مواقع بحرانی، همیشه این مردم استان بوده‌اند که هزینه و امکان عبور از بحران را فراهم کرده‌اند.

۸. در این استان نهادهای نظارتی همچون استانداری، سازمان برنامه و بودجه استان و واحدهای ارزیابی و نظارت دستگاه‌های اجرایی، هیچ‌گونه سیستم اجرایی دقیق و هدفمند و برنامه‌ریزی شده‌ای برای مدیریت زمان پروژه‌های اجرایی را ندارند. همواره در پروژه‌ها بخش CPM پروژه‌ها وجود دارد که پیشرفت کار را کنترل می‌کند. اما مدیریت زمان یعنی رفع چالش‌هایی که زمان پروژه را با تغییر مواجه می‌کند. تأخیر در اجرای پروژه‌ها تنها به دلیل تأمین منابع مالی نیست، بلکه عمدتاً به دلایل تصمیم‌گیری‌های نادرست و غیرواقع تأمین مالی و تأمین‌کنندگان مالی، نبود راهکارهای رفع چالش‌های قانونی و حقوقی نظیر مالکیت، بروکراسی اعطای مجوزها و صلاحیت‌ها و نظایر آن است. مدیریت زمان اقدامات توسعه‌ای در استان عملاً بدون متولی است.

۹. شرایط استان همواره در حال تغییر است. این تغییرات شامل تغییر در داده‌ها به دلایل مهاجرت و جابجایی، تغییر در فناوری، تغییر در پارادایم‌ها و رویکردهای مواجهه با مسئله، تغییر در نیروی انسانی و ماهر، تغییر در بودجه و اعتبارات، تغییر در قوانین و مقررات و موارد مشابه است. سازگار شدن فرآیند توسعه استان و انطباق پروژه‌های کلان و راهبردی که معمولاً بلندمدت هستند با این تغییرات، یک کار کارشناسی، فنی و مدیریتی (تصمیم‌گیرانه) است. در استان متولی رصد تغییرات، اثرات آن بر اقدامات و پروژه‌ها، رفع کمبودها و نیازهای جدید چه ارگان و سازمانی است؟ مدیریت تغییرات یکی از چالش‌های جدی دنیای امروز ماست که نیاز است سازوکار مناسبی برای آن دیده شود.

۱۰. بسیاری از پروژه‌هایی که توسط دولت و یا توسط بخش خصوصی یا تعاونی که دارای صلاحیت لازم یا نظارت کافی نبوده‌اند، اجرا شده‌اند، از کیفیت پایین در بهره‌برداری برخوردارند. بخش قابل توجهی از این پروژه‌ها به اهداف خود نرسیده و با صرف هزینه و زمان زیاد، در واقع ناموفق بوده‌اند. مدیریت کیفیت یک فرآیند است که پیش، نظارت و ارزیابی فناوری، نیروی انسانی، گردش کار، مواد و مصالح و ارائه خدمت را بررسی و مدیریت می‌کند. با نگاهی به کشورهای همسایه، تمرکز بر کیفیت و تأثیر آن بر جذب مخاطب و سرمایه را می‌توان به آسانی مشاهده کرد. مدیریت کیفیت توسعه استان به عهده چه سازمان و ارگانی است؟ لازم است که این امر مهم در سازوکاری مطمئن و فنی پیگیری و اجرایی گردد.

۱۱. هر دستگاه اجرایی و یا نهاد نظارتی و سیاست گذاری دارای قلمروهای فعالیتی و عملکردی است. یکی از چالش های جدی استان فارس تداخل زیاد این قلمروها و عدم انطباق تصمیم گیری ها در قلمروهای مشترک است. هر دستگاهی برای پیشبرد اهداف و مأموریت های سازمانی خود طرح ها و برنامه هایی را آماده و تصویب می کند. این در حالی است که راهکارهای پیشنهادی این طرح ها در قلمروهای مشترک، در بسیاری موارد متناقض، متضاد و خنثی کننده یکدیگر است به جای آنکه هم افزا و دارای سینرژیک باشد.

۱۲. توسعه استان فارس بدون توجه به رصد تغییر شاخص های توسعه امکان پذیر نیست. برای تصمیم گیری کارآمد و مؤثر لازم است که داده ها و اطلاعات در طول زمان از رصد شده تا بستر لازم برای تحلیل، چرایی و چگونگی معین گردد. بدون داده های کمی و کیفی هدفمند، تصمیم گیری، قدم زدن در تاریکی مطلق است و امید داشتن به شانس و اقبال است. ایجاد سامانه داده ها و اطلاعات به صورت روشمند و هدفمند کمک می کند که اولویت ها، چالش ها، میزان عدم قطعیت و قابلیت کنترل و برنامه ریزی، دخیلان و ذی نفعان و بسیاری موارد مؤثر دیگر در تحقق توسعه، مشخص گردد. این امر نیازمند مدیریت و سیستم داده ها و اطلاعات در درازمدت است. به طوری که با تغییرات مدیران و یا سیاست های اجرایی، این نظام مدیریت به کار خود ادامه دهد.

۱۳. برنامه ریزی توسعه استان فارس به صورت بالا به پایین انجام شده است. در بهترین حالت نظر افراد و گروه های غیردولتی دریافت شده است. این امر با ایجاد نظامی که منابع و دارایی هایی که قابلیت جذب و به کارگیری در توسعه استان را دارد، بسیار متفاوت است. بخش قابل توجهی از ظرفیت استان فارس در اختیار بخش غیردولتی است. ایجاد یک جایگاه پرننگ در برنامه توسعه استان برای این امر ضروری است. همچنین این منابع به شکلی تجمیع شده و قابل دستیابی سریع نیست، لذا باید به شیوه ای مدیریت شود که در طول زمان به صورت انعطاف پذیر اضافه و کسر گردد. منابع و دارایی های فارس خارج از استان و کشور را نیز به این بخش اضافه شود، پیچیدگی موضوع و ضرورت مدیریت متمرکز آن در استان بیشتر احساس خواهد شد.

۱۴. بررسی تأمین اعتبارات در ۸۰ سال گذشته به روشنی نشان می دهد، بودجه ریزی با تخصیص اعتبارات دولتی همواره فاصله داشته است. روش های مختلفی برای حل این موضوع و جلوگیری از توقف توسعه استان فارس وجود دارد. برای مثال ایجاد محرک های تشویقی جذب سرمایه گذار، ایجاد فضای امن سرمایه گذاری، کاهش موانع جذب سرمایه و فعالیت های اقتصادی، ایجاد تناسب بین اجرای اقدامات و پروژه ها با تخصیص اعتبارات، بهره گیری از منابع بانکی و تعاونی و موارد مشابه دیگر کمک می کند

که مدیریت مالی و پولی توسعه استان فارس با کمترین چالش مواجه شود. لازم است از یک سو ریسک توسعه کاهش یابد و از سوی دیگر مدیریت مالی به صورت متمرکز در استان انجام شود. منابع مالی مسئولیت اجتماعی صنایع نیز از دیگر منابع قابل برنامه‌ریزی برای توسعه استان است. در حال حاضر هیچ کدام از این موارد به دقت اجرایی نشده است.

۱۵. نهادها و دستگاه‌های استان در بخش دولتی و غیردولتی دارای وظایف و آیین‌نامه‌هایی هستند که گاه با یکدیگر مشترک، متداخل و نا هم‌افزاست. این موارد موجب می‌شود که فعالیت‌های تصمیم‌گیری، اعطای مجوزها، اجرای پروژه‌ها و غیره با تأخیر زمانی زیادی صورت گیرد. مدیریت این چالش‌ها تا حد زیادی در داخل استان فارس امکان‌پذیر است. لازم است که مدیران عالی این امر را جدی گرفته و سازوکارهای لازم برای مدیریت آن را ایجاد کنند. استفاده از ظرفیت‌های قانونی موجود و ایجاد قوانین و مقررات جدید یکپارچه و هم‌افزا از موضوعات مهم توسعه استان فارس است.

۱۶. کلیه فعالیت‌های نهادهای دولتی، حکومتی، مردمی و تعاونی در نهایت باید منجر به توسعه بیشتر استان مطابق با پیش‌بینی‌های برنامه توسعه فضایی استان شود. در بسیاری مواقع نهادها و دستگاه‌ها تنها به دنبال اجرای پروژه‌ها هستند و هیچ‌گونه نگاه راهبردی برای دستیابی به اهداف برنامه نیستند. تصور می‌کنند با اجرای صرف پروژه‌ها در بازه‌های زمانی مختلف می‌توان به توسعه استان رسید که خطایی جدی است. همواره در انجام کنش‌های کوتاه مدت (اجرای پروژه‌ها و اقدامات) باید نگاه راهبردی و بلندمدت داشت تا موانع و مشکلات فعلی و آینده را دید و حل کرد. لذا مدیریت نتیجه‌گرا از جمله مدیریت‌های دیگر مغفول مانده استان، بدون متولی جدی و از چالش‌های پیشروست. کلیه فعالیت‌های باید در نهایت منجر به نتیجه گردد. این امر نیازمند مدیریت فرآیند، نتیجه و بهبود است.

۱۷. در نظام برنامه‌ریزی کشور ما، تهیه طرح با اجرای آن دو شق جدا انگاشته شده است. این در حالی است که مدیریت بهبود شامل چهار مرحله اصلی است: برنامه، اجرا، ارزیابی، بازنگری. چگونه می‌توان یک برنامه یا طرح را برای ده یا بیست سال به صورت قطعی و بدون انعطاف تهیه کرد؟ چگونه می‌توان تغییرات مختلف مالی، حقوقی، فنی، طبیعی و غیره را در آن اعمال کرد؟ چگونه می‌توان ریسک اجرای آن را کاهش داد؟ و بسیاری ابهام‌های دیگر، بنابراین لازم است که یک برنامه در فرآیند بهبود تعریف و اجرایی گردد. این امر نیازمند یک مدیریت واحد و متمرکز و آگاه است.

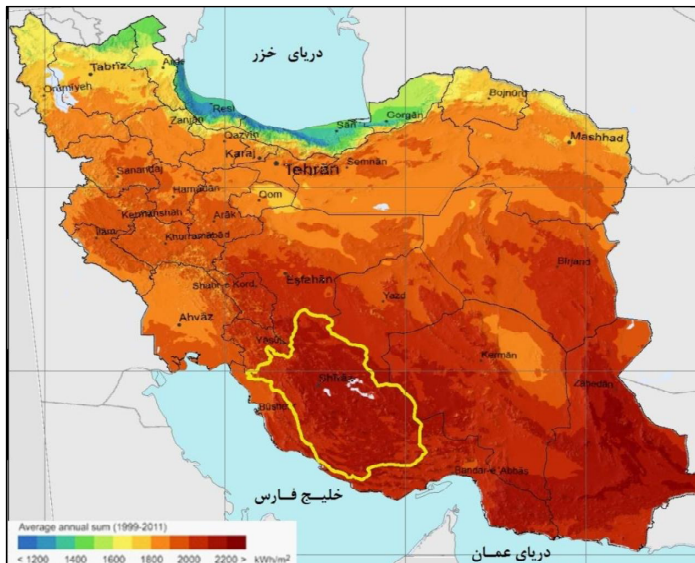
در نهایت باید گفت که مدیریت یکپارچه آمایش و توسعه فضایی استان فارس بدون توجه به هر یک از بخش‌های گفته شده امکان‌پذیر نیست. عدم توجه و داشتن سازوکار و برنامه برای هر یک از ابعاد منجر به

ایجاد اثرات منفی در دیگر بخش‌ها خواهد شد و در نهایت اجرای برنامه را با چالش و مشکل مواجه خواهد کرد. لذا نمی‌توان برای یک یا چند محور چاره‌اندیشید و دیگر محورها را به آینده موکول کرد.

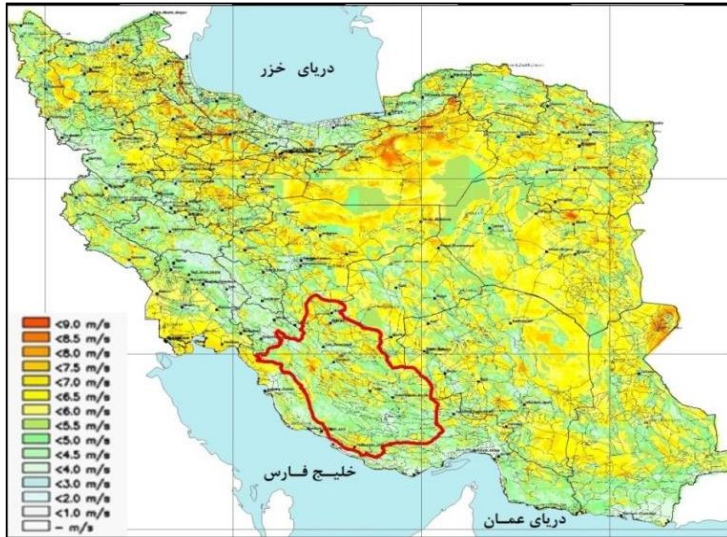
۳-۸- شناسایی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها

۳-۸-۱- قابلیت‌ها و ظرفیت‌های منابع طبیعی

استان فارس با برخورداری از بیشترین ظرفیت جذب تابش انرژی خورشیدی به عنوان یکی از مستعدترین استان‌های کشور در ساخت نیروگاه‌های خورشیدی است. این استان با دارا بودن ۳۴۰۰ ساعت متوسط تابش در سال (با انرژی تابشی ۵/۴-۵/۲ کیلووات ساعت بر مترمربع در روز) مزیت قابل توجهی در زمینه انرژی‌های نو دارا می‌باشد که در سال‌های اخیر توجه بسیاری از سرمایه‌گذاران را نسبت به تولید انرژی پاک و تجدیدپذیر و احداث نیروگاه‌های خورشیدی جلب نموده است. علاوه بر این، استان فارس در خصوص تولید انرژی بادی نیز دارای پتانسیل می‌باشد.

نقشه ۲۰- نقشه پتانسیل انرژی خورشیدی در کشور

نقشه ۲۱- نقشه پتانسیل انرژی بادی کشور

در زمینه معدن نیز وجود ذخایر غنی سنگ‌های معدنی و شناسایی ۳۷ نوع ماده معدنی ارزشمند نظیر کرومیت، کبالت، مس، سرب، روی و باریت، استان فارس را به یکی از مناطق مهم معدنی کشور تبدیل کرده است. استان فارس با تولید ۲۰ درصد سنگ تزئینی کشور دارای رتبه دوم کشور و با تولید ۹۰ درصد کل میزان استخراج خاک نسوز کشور رتبه نخست کشور را به خود اختصاص داده است. با توجه به توان معدنی استان می‌توان در زمینه سرمایه‌گذاری‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت برنامه‌ریزی نمود. در حال حاضر ۴۱۶ معدن فعال با سرمایه‌گذاری ۲۰۹۹ میلیارد ریال و اشتغال ۶۳۲۰ نفر در حال بهره‌برداری در استان فعالیت می‌نمایند که این معادن ذخیره‌ای معادل ۱۹۸۸ میلیون تن را دارا می‌باشند و سالانه بیش از ۳۵ میلیون تن مواد معدنی از آن استخراج می‌شود.

در زمینه کشاورزی، استان فارس جزو مراکز اصلی و استراتژیک در زمینه تولید محصولات کشاورزی در سطح کشور است. تولیدات زراعی همچون گندم و جو در کنار انواع غلات، صیفی‌جات، حبوبات، گیاهان دارویی و محصولات باغی متنوع از دیرباز در این منطقه به صورت چهار فصل کشت می‌شده است که هم نیازهای داخلی را تأمین می‌کند و هم به میزان قابل ملاحظه‌ای به بازارهای جهانی صادر می‌شوند. وسعت و تنوع گسترده این محصولات باعث شده استان فارس به قطب کشاورزی ایران تبدیل شود. استان فارس دارای مقام دوم کشور در تولید محصولات کشاورزی است و تولید ۱۰ درصد کل محصولات کشاورزی کشور را بر عهده دارد. این

استان رتبه اول تولیدات باغی کشور، رتبه دوم تولیدات زراعی کشور و رتبه پنجم تولیدات دامی کشور را به خود اختصاص داده است. همچنین استان فارس رتبه اول در تولید انگور، بادام، لیمو ترش، لیمو شیرین، انار، انجیر، لوبیا، گوجه فرنگی و گوشت قرمز را در کشور دارا می‌باشد.

پوشش گیاهی استان فارس را درختان جنگلی و گیاهان دارویی و صنعتی تشکیل می‌دهد، مهم‌ترین گونه‌های درختی این استان عبارت‌اند از: بادام کوهی، بنه و بلوط و برخی از گیاهان دارویی و صنعتی که شیرین بیان، گل- گاوزبان، کنیرا، آنگوزه و گون برخی از این گونه‌ها هستند. مناطق حفاظت شده استان فارس رویشگاه بسیاری از گونه‌های گیاهی منطقه می‌باشند. پارک ملی بمو واقع در شمال شهر شیراز از نظر پوشش گیاهی بسیار غنی و مهم است و تاکنون بالغ بر ۲۸۰ گونه گیاهی در آن شناسایی و نمونه‌برداری شده است.

استان فارس به دلیل تنوع اقلیمی خاص از گونه‌های جانوری متفاوتی برخوردار است. این گونه‌ها شامل پستانداران، پرندگان و آبزبان می‌شوند. زیستگاه‌ها و مناطق حفاظت شده موجود در استان، محل زندگی بسیاری از این جانوران می‌باشند، منطقه شکارممنوع توت سیاه، منطقه شکارممنوع بصیران، پارک ملی بمو و منطقه حفاظت شده هرمودلار برخی از این مناطق می‌باشند.

از دیگر ظرفیت‌های شاخص استان فارس وجود میدان‌های نفتی شامل میادین سروستان، سعادت آباد و خشت و همچنین میادین گازی متعدد است به طوری که استان فارس به لحاظ ذخیره گاز رتبه دوم کشور را داراست. عبور چهار خط لوله گاز سراسری از نقاط مختلف استان، تصویب عبور خط اتیلن مرکز و دنا از استان، تصویب استقرار ۶ پتروشیمی در مسیر خطوط انتقال، احداث پالایشگاه گازی هالیگان در فیروزآباد، پالایشگاه میعانات-گازی در کنار پالایشگاه شیراز، این استان را در زمینه سرمایه‌گذاری در این حوزه به مقصدی با ارزش تبدیل کرده است.

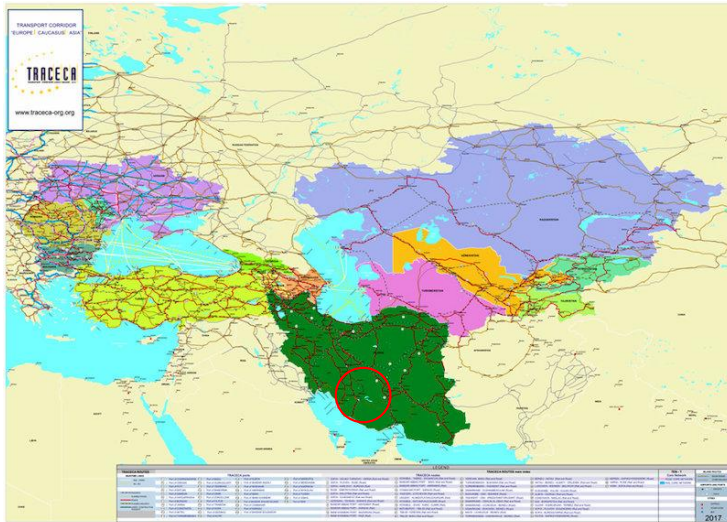
۳-۸-۲- مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی

مزیت‌های موقعیتی و استراتژیکی استان فارس در دو بخش مزیت‌های مکانی و اقتصادی قابل دسته‌بندی هستند که عبارت‌اند از:

۳-۸-۲-۱- موقعیت استان فارس در ارتباطات با کریدورهای بین‌المللی

به واسطه گستردگی استان و هم‌جواری با استان‌های هم‌مرزگان و پوشش این استان از زمینه مناسبی در ارتباط با کریدورهای عبوری بین‌المللی و منطقه‌ای برخوردار است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

کریدور تراسیکا (TRACECA): که شامل سیستم حمل و نقل ترکیبی در منطقه آسیای مرکزی، قفقاز و اروپای شرقی است و نقش مهمی در احیای یکی از مسیرهای راه تاریخی ابریشم ایفا می کند. در سال ۲۰۱۸، ۱۳ کشور بلغارستان، مولداوی، رومانی، اوکراین و ترکیه در اروپا، ارمنستان، جمهوری آذربایجان، و گرجستان در قفقاز جنوبی، ایران، تاجیکستان، ازبکستان، قزاقستان و قرقیزستان در آسیای مرکزی عضو این کریدور هستند. هدف این کریدور که از طرف اتحادیه اروپا با سرمایه اولیه ۱۵ میلیون یورو پشتیبانی مالی می شد، توسعه کریدور حمل و نقلی از اروپا به سمت دریای سیاه، قفقاز، دریای خزر و آسیای مرکزی بود. به واسطه موقعیت بسته (Land lock) برخی از کشورهای عضو و اهمیت دسترسی به خلیج فارس برخی از زیرشاخه های این کریدور از استان فارس عبور کرده و ارتباط کشورهای عضو را با خلیج فارس برقرار می کند. لازم به ذکر است از سال ۲۰۰۹ فعالیت های توسعه سازمان مربوطه به حداقل کاهش یافته و ایران از مزیت های عضویت در این مجموعه بهره ای نبرده است.

تصویر ۱: ارتباط ایران با کریدور بین المللی تراسیکا و موقعیت استان فارس

طرح توسعه شبکه زیربنای حمل و نقل زمینی آسیا (ALTID): این طرح توسعه هماهنگ راه آهن آسیا (TAR) و توسعه شبکه بزرگراهی آسیایی (AH) را در دست اجرا دارد. مسیر AH7 است پس از عبور از مرز اینچه برون وارد ایران می شود و در ادامه به بندر عباس متصل می شود. یکی از مسیرهای فرعی این محور با

کد AH72 پس از عبور از اصفهان و شیراز به بندر بوشهر متصل می‌شود. این مسیر فرعی وظیفه اتصال محورهای شرقی-غربی را به بنادر جنوبی ایران دارد.

تصویر ۲: محورهای بزرگراه آسیایی عبوری از کشور

۳-۸-۲- هم‌جواری با استان بوشهر و منطقه ویژه انرژی پارس (عسلویه)

استان فارس به واسطه هم‌جواری با استان‌های نفت‌خیز جنوب کشور از جمله بوشهر و هرمزگان دارای موقعیت ویژه و مزیت نسبی در مقایسه به سایر استان‌های کشور در توسعه نفت و گاز است. پهنه جنوبی استان به واسطه هم‌جواری با استان بوشهر دسترسی مناسبی به منطقه ویژه انرژی پارس و شهرستان عسلویه دارد که این موضوع می‌تواند زمینه‌ساز توسعه فعالیت‌های مرتبط با نفت و گاز در استان باشد.

۳-۸-۲- دسترسی به میادین نفت و گاز

مهم‌ترین میادین نفت و گاز این استان عبارت‌اند از:

(۱) میداین نفتی سروستان و سعادت آباد که در مجاورت شهرستان سروستان واقع شده‌اند؛ دارای تأسیسات سرچاهی، خطوط لوله جریانی، واحد بهره‌برداری، نمک‌زدایی، ایستگاه تقویت فشار گازهای همراه نفت، سیستم پمپاژ نفت، سیستم شیرین سازی و تثبیت فشار بخار نفت می‌باشند. نفت این میدان به پالایشگاه شیراز ارسال می‌شود.

(۲) میدان گازی آغار: این میدان در فاصله ۱۱۰ کیلومتری جنوب شرقی شیراز و ۳۵ کیلومتری جنوب شرقی فیروزآباد در مجاورت شهر قیر قرار گرفته است. گاز این میدان پس از تجمع در چهار مرکز جمع‌آوری وارد یک مرکز تفکیک شده و سپس گاز و مایعات گازی جهت فرورش توسط خطوط لوله مستقل به پالایشگاه گاز فراشبند ارسال می‌شود.

(۳) میدان گازی دالان: میدان گازی دالان در فاصله ۱۲۰ کیلومتری جنوب شرقی شیراز و فاصله ۲۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر فراشبند قرار دارد. این میدان دارای تسهیلات سرچاهی، خطوط لوله جریانی، سه مرکز جمع‌آوری گاز و همچنین پالایشگاه گاز فراشبند می‌باشد. گاز این پالایشگاه بنا به نیاز می‌تواند جهت تزریق در میداین نفتی به مناطق نفت‌خیز جنوب و یا به خط لوله سراسری شرکت ملی گاز ایران ارسال شود. همچنین امکان ارسال مایعات گازی تولیدی به پالایشگاه فجر جم و یا پالایشگاه شیراز توسط خط لوله وجود دارد.

۳-۸-۲-۴- پالایشگاه‌های نفت و گاز

استان فارس با توجه به موقعیت جغرافیایی و دسترسی به منابع نفت و گاز جنوب از تجهیزات و پالایشگاه‌های نفت و گاز برخوردار است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

(۱) پالایشگاه نفت شیراز: پالایشگاه نفت شیراز در ۲۲ جاده‌ی شیراز- اصفهان واقع شده است. ظرفیت طراحی شده‌ی این پالایشگاه ۴۰۰۰۰ بشکه در روز معادل ۲ میلیون تن در سال می‌باشد که طی سال‌های اخیر با تلاش‌های متخصصان داخلی ظرفیت این پالایشگاه به ۶۰۰۰۰ بشکه در روز (معادل ۵۰ درصد بیش از ظرفیت طراحی) افزایش یافته است که از این منظر این شرکت در رتبه هشتم بین پالایشگاه‌های کشور قرار دارد. خوراک نفت خام مورد نیاز به وسیله‌ی سه لوله تأمین می‌شود که عبارت‌اند از: خط لوله‌ی ۱۰ اینچی به طول ۲۳۰ کیلومتر که از چاه‌های نفتی منطقه گچساران آغاز می‌شود، دوم خط لوله ده اینچی به طول ۱۱۰ کیلومتر از منابع نفتی سروستان و خط لوله ۸ اینچی به طول ۲۲۷ کیلومتر از میعانات آغار و دالان تأمین می‌شود. مراحل طراحی و ساخت این پالایشگاه از سال ۱۳۴۹ شروع شد و در سال ۱۳۵۲ به اتمام رسید و در همان سال مورد

بهره‌برداری قرار گرفت. عمده محصولات پالایشگاه شامل گاز مایع، بنزین معمولی، بنزین جت، نفت جت، حلال‌ها، نفت سفید، نفت گاز (گازوئیل)، نفت کوره، و کیوم سلاپس، ایزورسیایکل، ایزوفید، قیر و گوگرد می‌باشد.

(۲) پالایشگاه گاز فراشبند: در جنب میدان گازی دالان واقع شده است و گاز تولیدی از میدان گازی آغار و دالان جهت فرورش به این پالایشگاه ارسال می‌شود؛ پالایشگاه فراشبند شامل لخته‌گیرهای جداکننده گاز از مایع، تفکیک گرهای دو و سه فازی، ۶ واحد نم‌زدایی گاز با تری اتیلن گلایکول، یک واحد تقلیل نقطه شبنم هیدروکربوری، واحد تثبیت مایعات گازی، مخازن ذخیره، ایستگاه بارگیری مایعات گازی، سیستم‌های ارسال و دریافت توپک و پمپ‌های ارسال مایعات گازی است.

۳-۸-۲-۵- مزیت استان در صنایع الکترونیک و الکترواپتیک

استان فارس با وجود شرکت صنایع الکترونیک ایران (صایران) که در سال ۱۳۵۲ به عنوان یکی از مراکز وابسته به وزارت جنگ (دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح) تأسیس شده است در زمینه صنایع الکترونیک دارای مزیت است. شرکت صایران در زمینه توسعه صنایع الکترونیک و الکترواپتیک و انجام تحقیقات و طراحی در علم و صنعت الکترونیک و الکترواپتیک فعالیت می‌کند و اغلب تولیدات الکتریکی، اپتیکی و مخابراتی صنایع نظامی مانند ساخت رادارها، قطعات الکتریکی خودرو و حتی ماهواره امید مرتبط به این شرکت بوده است. مهم‌ترین حوزه‌های فعالیتی این شرکت شامل: فعالیت در حوزه تجهیزات مخابراتی با تکنولوژی بالا *dhi-tech*، سیستم‌های اطلاعاتی، اپتیک، الکترواپتیک و لیزر، سیستم‌های امنیت مخابرات و فضای مجازی، تجهیزات پزشکی، سیستم‌های کنترل مرز، دفاع الکترونیک، رمز کننده‌ها، سیستم‌های هشداردهنده الکترونیک و نرم‌افزارها و شبیه‌سازها است. مرکز اصلی این شرکت در شهر شیراز است و شرکت‌های وابسته به آن در سایر استان‌ها در حال فعالیت هستند.

۳-۸-۳- مزیت‌های رقابتی و نسبی

مزیت نسبی استان در بخش کشاورزی مربوط به بخش زراعت و باغداری است. سهم این بخش از ارزش افزوده کشور حدود ۸ درصد است. مقایسه این بخش در استان نیز بیانگر سهم حدود ۱۵ درصدی بخش کشاورزی در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی استان است. تمرکز نزدیک به ۴۵ درصدی زمین‌های زراعی در

شهرستان‌های مرودشت، اقلید، شیراز، سپیدان و ممسنی به عنوان قابلیت‌های این استان در زمینه توسعه کشاورزی و قدم برداشتن به سمت کشاورزی مدرن و مکانیزه با ارزش افزوده بالا است. رتبه نخست این استان از نظر کشاورزی مکانیزه در قالب اراضی کشاورزی با سیستم‌های نوین کشت و آبیاری علاوه بر ایجاد ارزش افزوده بالاتر، موجب کاهش مصرف آب در بخش کشاورزی شده است. از سوی دیگر بر اساس میزان سهم مکانی بخش کشاورزی در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصادی، نقش کشاورزی پایه بودن بسیاری از شهرستان‌ها قابل توجه است. به گونه‌ای که از ۲۹ شهرستان استان فارس ۲۳ شهرستان نقش اقتصادی در بخش کشاورزی دارند. در بخش معدن نیز دارای مزیت نسبی است. اما این بخش به دلیل فراوری پایین، ارزش افزوده پایین تری را دارد. هرچند با سرمایه‌گذاری در این بخش جهت جلوگیری از فروش مواد معدنی خام و فرآوری نشده، موجب توسعه بخش معدن در استان فارس می‌گردد. سهم استان از معادن در حال بهره‌برداری حدود ۵ درصد است و در استان فارس ۴۷۹ معدن در زمینه‌های فلزی، غیر فلزی و مصالح ساختمانی فعالیت دارند. از سوی دیگر وجود شهرستان‌هایی با کارکرد گوناگون در بخش‌های مختلف همچون آباده و نی‌ریز در بخش صنعت و کشاورزی و شهرستان جهرم در بخش کشاورزی و خدمات، لارمرد در بخش صنعت و خدمات به عنوان دیگر مزیت‌های استان شناخته می‌شود. در واقع چند نقشی بودن شهر، بیانگر اقتصادی متنوع است که موجب تاب‌آوری اقتصادی بیشتر در مقابل با شک‌ها و تکان‌های اقتصادی است. مزیت رقابتی استان بر اساس میزان تخصصی شدن فعالیت‌های اقتصادی مشخص شده است. ضریب تخصصی شدن فعالیت‌های اقتصادی نشان می‌دهد که از سی کد ایسیک فعال در استان، نوزده کد ایسیک به صورت فعالیت تخصصی در استان فعالیت می‌کنند. این فعالیت‌های تخصصی شدن نزدیک به ۴۰ درصد از اشتغال استان در بخش صنعتی را تشکیل داده‌اند. شهرستان‌های شیراز، خرم‌بید، سروستان و ممسنی بیشترین کد فعالیت تخصصی را دارند.

بیشترین میزان تمرکز بنگاه‌های اقتصادی در شهرستان‌های شیراز، نی‌ریز، مرودشت و لارستان است. از سوی دیگر این شهرستان‌ها دارای بیشترین میزان صرفه ناشی از مقیاس و انباشت هستند و نقش پیشرو را در صنعت استان دارند. بیشترین میزان مزیت‌های همکاری در قالب نقش‌های متفاوت مربوط به شهرهای اقلید، جهرم، پاسارگاد و رستم است. شهرستان‌های خرامه، پاسارگاد، کازرون و فیروزآباد قابلیت هم‌افزایی بیشتر در بخش محصولات شیمیایی و محصولات چرم و خز دارند.

۳-۸-۴- قابلیت‌های گردشگری

استان فارس به پاس برخورداری از ۳۰ درصد آثار تاریخی کشور (۲۹۳۴ اثر ثبت ملی)، ۱۲ اثر ثبت شده در فهرست جهانی (تخت جمشید، پاسارگاد و باغ‌های پاسارگاد، باغ ارم، شهر تاریخی بی شاپور، تنگ چوگان، غار و مجسمه شاپور، کاخ ساسانی سروستان، قلعه دختر، کاخ اردشیر و شهر تاریخی گور و نقش برجسته‌های تنگاب)، ۴۰۰ جاذبه طبیعی منحصر به فرد (همچون آبشار مارگون)، آداب و رسوم و فرهنگ غنی عشایری و آثار هنری و صنایع دستی (علاوه بر ثبت هنر منبت شهرستان آواده در شورای جهانی صنایع دستی، ۴ اثر خاتم شیراز، گلیم عشایری و ۲ نمونه قالیچه عشایری استان، مهر اصالت یونسکو را دریافت نموده‌اند) از قابلیت تبدیل به یکی از مقاصد اصلی گردشگری کشور داراست. شهر شیراز با وجود بارگاه ملکوتی حضرت احمد بن موسی شاه‌چراغ (ع) و دیگر امامزادگان واجب‌التعظیم همواره کانون توجه شیفتگان اهل بیت عصمت و طهارت (ع) بوده است و بارگاه خواجه شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی و سعدی شیرین سخن، این شهر را به مقصدی مهم برای دوستداران شعر و ادب ایران و جهان مبدل نموده است.

بر اساس آمار سال ۱۳۹۷ اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری و صنایع دستی استان فارس، در این استان ۷۰ هتل، ۲۱ مجتمع گردشگری، ۱۹ خانه مسافر، ۱۳۲ اقامتگاه بومگردی، ۲۳ هتل آپارتمان، ۱۳۴ مهمان‌پذیر و ۲۲۳ دفتر خدمات مسافرتی و گردشگری وجود دارد.

نتایج آمارگیری از گردشگران ملی نشان می‌دهد که در بهار سال ۱۳۹۸، تنها ۶/۲ درصد از تعداد سفرهای انجام شده با اقامت شبانه کشور متعلق به استان فارس بوده است. این رقم در بهار سال ۱۳۸۷، ۶/۹ درصد بوده و بیانگر روند نزولی سهم استان از گردشگری کشور است. این در حالی است که ۳۰ درصد آثار تاریخی کشور در این استان واقع شده است. این آمار بیانگر آن است که گردشگری استان نتوانسته از قابلیت‌های خود به صورت بهینه استفاده کند.

نکته شایان ذکر در خصوص گردشگری استان این است که در بهار سال ۱۳۹۷، شهر شیراز در بین ۲۰ شهر مقصد اصلی گردشگری داخلی کشور بوده و جایگاه چهارم را به خود اختصاص داده است. در فصل بهار این سال، بیش از ۲/۷ میلیون نفر به این شهر سفر کرده‌اند.

رویکرد راهبردی

۴-۱- شناسایی مسائل راهبردی

مسائل راهبردی به رویدادها، وقایع و روندهای کلیدی، پیچیده و بی ساختار اطلاق می‌گردد که با پیامدهای چند رخساره‌ای و چندبعدی اثر چشمگیر بر راهبردهای آتی منطقه و خود منطقه دارند. با توجه به اثرات چشمگیر این مسائل بر منطقه به عنوان یک کل، شناسایی این مسائل یکی از پراهمیت‌ترین گام‌ها در برنامه‌ریزی راهبردی فضایی می‌باشد (محمدیان مصمم، ۱۳۹۸). در ادبیات جهانی رهیافت‌هایی که تصمیم‌گیران برای شناخت مسائل راهبردی بکار می‌گیرند عبارت‌اند از پویش محیطی، مدیریت مسائل، صورت‌بندی مسئله و تشخیص^{۱۰}. در این طرح از رهیافت اعتدالی برای شناسایی مسائل راهبردی استفاده می‌شود که در واقع با بهره‌گیری از ابعاد و معیارهای رهیافت‌های رایج جهانی است. بدین ترتیب که مسئله‌ای با شفافیت اندک، پیچیدگی، کنگی و عدم قطعیت بالا، اثرات شدیدتر، ماندگارتر و منفی‌تر، غیرعادی و جداگر، چندبعدی بودن و مقیاس اثرگذاری بالاتر و خارج از حوزه قدرت و اختیار و مسئولیت، مسئله‌ای راهبردی‌تر به شمار می‌رود (محمدیان مصمم، ۱۳۹۷).

نتایج حاصل از بررسی مسائل بر اساس معیارهای مختلف که در چهار بعد تحلیلی، محتوایی، کنش و منبع مسئله دسته‌بندی شده‌اند در جداول زیر به تفکیک آورده شده است. به طور کلی امتیازات مسائل نشان می‌دهد که فقر و محرومیت، سکونتگاه غیررسمی، تمرکز نامتوازن جمعیت، پایین آمدن نرخ رشد سالانه جمعیت، بیکاری، طلاق، اعتیاد، قاچاق مواد مخدر، نرخ رشد منفی جمعیت روستایی، کمبود فضای آموزشی، آسیب‌های اجتماعی در مدارس، آموزش ناکارآمد عشایری، بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، توزیع نامتوازن مؤسسات آموزش عالی، کمبود منابع انسانی (معلمان) و سرقت مسائل راهبردی حوزه اجتماعی-جمعیتی و آموزشی را تشکیل می‌دهند.

در حوزه مدیریتی، نبود نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان، تشتت شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی، کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش و سایر برنامه‌های استان، عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)، ضعف در برنامه‌ریزی به موقع توسعه استان (شهر و روستا) با توجه به مهاجرت گسترده از روستا به شهر، نگاه سیاسی و امنیتی در امور مدیریتی در استان فارس، خلأهای موجود در وظایف، مسئولیت‌ها، تصمیم‌گیری و رفع اختلافات و تضادهای سازمانی، فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان، عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی

¹⁰ - Environmental scanning, issues management, and issue formulation and diagnosis.

مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیرساختی و کمبود نیروهای متخصص و میان رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان مسائل راهبردی استان فارس را تشکیل می‌دهند.

در حوزه زیربنایی و نظام سکونتگاهی، ضعف شبکه حمل و نقل استان در اتصال با استان‌های نوار ساحلی جنوب (در شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی)، محدودیت‌های دسترسی در پهنه‌های شرق و غرب استان، محدودیت زیرساخت‌های تأمین آب شرب برای شهرهای کوچک و روستاها، اضافه برداشت از منابع آب زیرزمینی و سهم بالای بخش کشاورزی در مصرف آب، تمرکز جمعیت شهری در شهر شیراز، تمرکز کانون‌های شهری پیرامون شیراز (مرکز استان)، عدم تعادل و توازن در سلسله مراتب اندازه شهرها و تخلیه جمعیتی روستاهای استان و نرخ رشد منفی جمعیت روستایی مسائل راهبردی استان می‌باشند.

مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست شامل آسیب‌پذیری مراکز سکونتگاهی در برابر سیل، بحران شدید آبی و تبخیر و تعرق شدید آب‌های سطحی، استفاده فراتر از ظرفیت منابع آب زیرزمینی و تراز منفی آن، تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت، تخریب و زوال مناطق حفاظت شده و تالاب‌ها و تاب‌آوری پایین محصولات کشاورزی در برابر هواسختی است.

در عرصه اقتصادی، ضعف تکنولوژیکی و نوآوری و محدودیت در توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، عدم گسترش مطلوب زیرساخت‌های ارتباطی جهت تسهیل جریان کالا و خدمات، عدم توازن نظام فعالیت، کمبود صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی و معدن، ضعف در صنایع خلاق با ارزش افزوده بالا، سرانه پایین تولید ناخالص داخلی و ضعف در توسعه بخش گردشگری مسائل راهبردی استان فارس را شکل داده‌اند.

جدول ۱۱۳ - شرح مسائل راهبردی در حوزه نظام اجتماعی - جمعیتی و آموزش

مسئله	شرح
تعمیر ناآمنوارن جمعیت	از مجموع ۲۹ شهرستان استان، سهم جمعیتی ۱۸ شهرستان کمتر از ۲ درصد از کل جمعیت استان می باشد.
پایین آمدن نرخ رشد سالانه جمعیت	کاهش رشد سالانه جمعیت و پیش بینی ادامه آتی به ویژه در نقاط روستایی می تواند به یکی از چالش های پیش روی جمعیت استان تبدیل شود. رتبه رشد جمعیت استان در دوره ۹۵-۱۳۹۰ برابر با ۱۷ بوده است، به عبارتی در رده استان های با رشد متوسط قرار داشته و پیش بینی های مرکز آمار حاکی است که اگر جمعیت استان با این روند ادامه پیدا کند در سال ۱۴۱۵ جمعیت برابر با ۵۴۵۴۰۰ نفر خواهد بود.
نرخ رشد منفی جمعیت روستایی	رشد منفی جمعیت مناطق روستایی بیشتر از هر چیزی متأثر از مهاجرت به شهرها و به ویژه مراکز شهرستانی است.
بالا بودن حجم خانوارهای یک نفره	بر اساس نتایج آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن (سال ۱۳۹۵)، حدود ۸ درصد از خانوارهای استان (معادل ۱۱۷۸۳۹ خانوار) یک نفره (خودسرپرست) هستند، رقم مذکور برای خانوارهای زن سرپرست برابر با حدود ۴۱ درصد (معادل ۷۸۵۲۳ خانوار زن سرپرست) می باشد.
قتل	میزان قتل در استان ۷۴/۵۴ در صد هزار نفر) به نسبت کل کشور (۷۲/۵ در صد هزار نفر) بالاتر بوده است.
طلاق	نسبت طلاق به ازدواج طی سال های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۷ افزایش یافته است به گونه ای که از ۹/۲۷ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۳۳/۸۴ درصد در سال ۱۳۹۸ رسیده است.
اعتیاد	میزان افراد دستگیر شده به دلیل اعتیاد و مصرف مواد در استان روند افزایشی و نگران کننده ای دارد.
فاجاق مواد مخدر	استان فارس جزو ۱۰ استانی است که به نسبت جمعیت در آن بیشترین مواد مخدر کشف شده است.
سرق	سرق در استان فارس در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۵ روند افزایشی داشته است و این روند در آینده ای نه چندان دور بسیار نگران کننده است.
بیکاری	نرخ بیکاری در استان فارس در سال ۸/۹ (۱۳۹۷ درصد) در مقایسه با کل کشور (۱۲ درصد) وضعیت بهتری دارد ولی همچنان یکی از مهم ترین چالش های استان به شمار می رود.
کمبود منابع انسانی	بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش استان سالانه حدود سه هزار نفر از نیروی انسانی استان بازنشسته می شوند، این در حالی است که حدود ۶۰۰ نفر به بدنه اضافه می شوند که این امر منجر به بحرانی شدن وضعیت نیروی انسانی در سطح استان شده است.
کمبود فضای آموزشی و امکانات آموزش مجازی	۸۳۰ نقطه استان فارس از اینترنت بی بهره هستند، ۵۰۰ نقطه به آنتن تلویزیون دسترسی ندارند و ۲۰۰ نقطه نیز از رادیو بی بهره اند. بر اساس آمار سرانه فضای آموزشی در استان ۵/۲ متر است که تقریباً معادل میانگین کشوری می باشد ولی با استاندارد جهانی که حدود ۹ متر است فاصله زیادی دارد.
مسائل مربوط به آموزش عشایری	قطعی رسیدن دانش آموزان به سانه شاد و آموزش از طریق فضای مجازی دسترسی دارند که به نوبه خود می تواند یک فاجعه در تحقق عدالت آموزشی باشد. به نظر می رسد که ریشه اصلی این رخداد را باید عدم اجرای اساسنامه مدارس عشایری از زمان تصویب ۱۳۹۳- تاکنون دانست.
بیکاری فارغان تحصیلات دانشگاهی	حدود ۵۰ درصد فارغان تحصیلات آموزش عالی در رشته های علوم انسانی هستند که حجم غالب بیکاری در سطح استان را به خود اختصاص داده اند.
آسیب های اجتماعی در مدارس	بر اساس میانگین کشوری یک درصد دانش آموزان در معرض "آسیب های شدید اجتماعی" و سی درصد در معرض "آسیب های اجتماعی" قرار دارند. ریشه این وضعیت را باید در کمبود نیروهای مشاور در سطح مدارس جستجو کرد که در وضع موجود به ازای هر ۱۲۰۰ دانش آموز یک مشاور در حال فعالیت است.
فقر و محرومیت	بر این اساس ۱۳ درصد از خانوارهای مناطق شهری استان فارس دچار فقر شهری هستند. همچنین ۲۹ درصد از خانوارهای مناطق روستایی دچار فقر چندبعدی هستند. استان فارس دارای ۳۶ شهرستان و ۱۶ بخش محروم است. شهرستان های ممسنی، مازهر، میلاتی، داراب بخش رستاق، ممسنی بخش دشمن زبیری، رستم بخش سورنا، کازرون بخش گوهمره و فیروز کاردین بخش آفرزه به ترتیب در رتبه ۵۹، ۷۰، ۱۰۲، ۱۱۴ و ۱۲۱ مناطق محروم کشور به حساب آمدند.
حاشیه نشینی	آمارهای غیررسمی حاکی از آن است که سکونتگاه های غیررسمی در بیش از یک هزار و ۴۰۰ هکتار در اطراف شیراز وسعت دارند. بر اساس مطالعات انجام شده مهندسین مشاور پارس ارائه (۱۳۸۸)، ۶۰ محله به عنوان محلات فرودست شهر شیراز شناسایی شدند.

جدول ۱۱۴- تعیین مسائل راهبردی در حوزه مدیریتی

ردیف	ابعاد											عنوان مسئله	نوع مسئله	اولویت					
	منبع مسئله	کش مسئله	محتوای مسئله	بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)							توجه								
				میان‌مدتی	بلندمدتی	توسعه	تعمیر	تعمیر	تعمیر	تعمیر									
۱۳۵	۲	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۱	ضعف در برنامه‌ریزی به موقع توسعه استان (شهر و روستا) توجه به مهاجرت گسترده از روستا به شهر	مسئله محور	۱
۱۳۶	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	نگاه سیاسی و امنیتی در امور مدیریتی در استان فارس	مسئله محور	۲
۱۱۴	۱	۶	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	تناسب کم مصوبات شورای برنامه‌ریزی استان با وضعیت استان و تصمیم‌گیری در مورد بهبود فرآیندها و حل مشکلات	مسئله محور	۳
۱۱۱	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیر ساختی	مسئله محور	۴
۱۱۴	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	برنامه‌ریزی موضوع محور و بخشی و علم برنامه‌ریزی بر اساس مسائل اولویت‌دار استان	مسئله محور	۵
۱۱۸	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	نبرد سازوکار شناسایی مسائل و اولویت‌های اصلی مردم	مسئله محور	۶
۱۱۸	۲	۱	۳	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	فقدان برنامه‌ریزی از پایین به بالا و اصلاح اهداف و راهبردهای کلان استان بر اساس آن	مسئله محور	۷
۱۱۳	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	عدم توجه به آمایش استان در تدوین برنامه توسعه استان	مسئله محور	۸
۱۰۶	۵	۶	۶	۴	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	ضعف در پیش‌بینی و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای آتی و امنیتی و ارائه راهکارها برای	مسئله محور	۹
۱۱۰	۶	۴	۵	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	نبرد دوربرد شفاف و روشن امنیتی به توسعه استان و انعکاس آن در برنامه‌های توسعه استان	مسئله محور	۱۰
۱۱۹	۸	۶	۷	۶	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	کمبود نیروهای متخصص و میان‌رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان	مسئله محور	۱۱
۱۱۷	۲	۶	۲	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	۷	واستفاده ناکارآمد از منابع ملی	مسئله محور	۱۲
۹۷	۲	۳	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	عدم توجه جدی به کلیه ظرفیت‌ها و امکانات فضای (محیطی، انسانی و نهادی) مناطق به دلیل برنامه‌ریزی از بالا به پایین	مسئله محور	۱۳
۱۰۱	۱	۵	۳	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	۵	ضعف در به کارگیری منابع غیردولتی در برنامه‌ریزی توسعه استان (منابع نهادهای حاکمیتی و مردمی، خصوصی و تعاونی)	مسئله محور	۱۴
۱۱۷	۱	۳	۷	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان در راستای توسعه استان	مسئله محور	۱۵
۱۱۰	۱	۴	۸	۵	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	۳	عدم نظارت بر فعالیت‌ها و مصوبات شورای راهبردی کمیسیون‌های موجود و فعال در	مسئله محور	۱۶

ردیف	ایجاد										عنوان مسئله	نوع فعالیت	محل اجرا		
	بهد تنظیمی														
	منبع مسئله	کشش مسئله	محتوای مسئله	تولید محتوا	تولید محتوا	تولید محتوا	تولید محتوا	تولید محتوا	تولید محتوا	تولید محتوا					
۱۱۸	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲۶	نبرد نظام کار و مؤثر در جهت پایش و مدیریت کیفیت اجرای برنامه ها و اقدامات توسعای	۸	کتابخانه
۱۱۶	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲۷	درک و فهم درست و دقیق مجریان از اهداف برنامه ها و پروژه ها	۸	کتابخانه
۱۰۹	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲۸	عدم آرزایی اثرات اجتماعی، اقتصادی و محیط زیست سیاست ها و پروژه ها بر دخیلان برنامه	۸	کتابخانه
۹۴	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲۹	عدم شناسایی و رصد تغییرات اثرات محیط زیست و بهداشتی از تولیدات و اثرات آنها (غیر از پرس از تهیه طرح	۸	کتابخانه
۱۰۵	۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۰	فقدان سازو کار بازنگری و به روز رسانی برنامه آمایش و روش های اجرای آن	۸	کتابخانه
۱۰۹	۸	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۱	نبودن ابزارها، سازو کارهای مشخص و نهادهای مسئول از زوایای نظارت بر عملکرد آمایش و فرآیندهای آن	۸	کتابخانه
۹۳	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۲	ضعف در مشارکت و همکاری نهادهای قضایی، عنوان ناظر و مدنی العموم در برنامه های توسعه استان	۸	کتابخانه
۱۱۰	۴	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۳	نبودن نظام بهبود و ارتقای فرآیندها و نتایج اجرا، برنامه ها، پاندمها بر اساس گزارشات عملکرد	۸	کتابخانه
۱۳۸	۱۰	۸	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۴	کمبود جدی منابع مالی و بودجه لازم برای تحقق آمایش استان	۸	کتابخانه
۱۱۶	۱۰	۹	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۵	برنامه ریزی و تأمین منابع مالی از مرکز و عدم تقسیم در آمد و هزینه استان	۸	کتابخانه
۹۰	۵	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۶	نبودن مدیریت بهینه منابع مالی و بودجه موجود و مشارکت پایین بانک ها و موسسات مالی بر اساس برنامه توسعه استان	۸	کتابخانه
۱۰۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۷	نبودن سازو کارهای لازم برای کاهش ریسک جهت تعالی بخش خصوصی و تعاونی	۸	کتابخانه
۱۰۶	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۸	نبودن نظام مدیریت ریسک در تهیه و اجرای برنامه آمایش و توسعه استان	۸	کتابخانه
۱۰۷	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۳۹	نبودن سیستم جامع داده ها و اطلاعات توسعه استان	۸	کتابخانه
۷۰	۱	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۰	نبودن نظام مستندسازی و انتشار دوره های آن	۸	کتابخانه
۷۱	۱	۱	۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۱	عدم تبادل تجربیات و مدیریت دانش و انتشار آن جهت نقد و بررسی	۸	کتابخانه
۱۳۸	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۲	عدم شمولگر بر حصول نتیجه (مستثنی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)	۸	کتابخانه
۱۱۶	۵	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۲	۴۳	عدم توجه به زنجیره و ماتریس نتایج	۸	کتابخانه

در حوزه نظام مدیریتی استان فارس ۵۳ مسئله اصلی شناسایی شد. بر اساس ۲۰ شاخص مندرج در جدول مربوطه به هر یک از مسئله‌ها امتیاز داده شده است. در نهایت پس از محاسبه امتیاز نهایی و رده‌بندی مسائل مطابق بیشترین امتیاز، ۱۰ مسئله اصلی و راهبردی نظام برنامه‌ریزی استان فارس به شرح جدول زیر است:

جدول ۱۱۵- مسائل راهبردی نظام مدیریت استان فارس

امتیاز	ابعاد	مسئله	ردیف
۱۵۱	تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان	تصمیم‌گیری قلمرو محور	۱
۱۴۰	تشتت شدید و تداخل در تصمیمات و مداخلات فضایی بخش‌های استان با مدیریت بخشی	تصمیم‌گیری قلمرو محور	۲
۱۳۸	کمبود جدی منابع مالی و پولی لازم برای تحقق آمایش استان	مالی و پولی	۳
۱۳۸	عدم تمرکز بر حصول نتیجه (دستیابی به هدف) در اجرای برنامه توسعه استان (به جای اجرای صرف تعدادی پروژه)	نتیجه‌گرا	۴
۱۳۵	ضعف در برنامه‌ریزی به موقع توسعه استان (شهر و روستا) با توجه به مهاجرت گسترده از روستا به شهر	مسئله محور	۵
۱۳۱	نگاه سیاسی و امنیتی در امور مدیریتی در استان فارس	مسئله محور	۶
۱۲۶	خلأهای موجود در وظایف، مسئولیت‌ها، تصمیم‌گیری و رفع اختلافات و تضادهای سازمانی	سازمانی	۷
۱۲۴	فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان	سازمانی	۸
۱۲۱	عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیرساختی	مسئله محور	۹
۱۱۹	کمبود نیروهای متخصص و میان رشته‌ای در راستای تحقق آمایش در استان	منابع و دارایی‌ها	۱۰

مأخذ: نگارندگان

همچنین در بین ۱۴ بعد نظام مدیریت آمایش استان فارس، بر اساس بیشترین امتیاز هر یک از ابعاد، رتبه‌بندی این نظام‌ها به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۱۱۶- رتبه‌بندی ابعاد و نظام‌های مدیریتی ذیل مدیریت آمایش استان

رتبه	امتیاز نهایی	ابعاد
۱	۱۲۷	نتیجه‌گرا
۲	۱۲۰	تصمیم‌گیری قلمرومحور
۳	۱۱۵	مالی و پولی
۴	۱۱۱	کیفیت
۵	۱۱۰	منابع و دارایی‌ها
۶	۱۰۹	سازمانی
۷	۱۰۸	مسئله‌محور
۸	۱۰۶	ریسک
۹	۱۰۰	تغییرات و انطباق
۱۰	۹۸	ایمنی و امنیت

مأخذ: نگارندگان

جدول ۱۱۸ - شرح مسائل راهبردی در حوزه زیربنایی

شرح	مسئله
<p>وضعیت شبکه حمل و نقل جاده‌ای استان نشان‌دهنده ضعف ارتباطی استان فارس با پهنه جنوبی کشور است به طوری که اتصال استان با پوشهر به عنوان نزدیک‌ترین بندر جنوبی کشور از طریق راه اصلی است و این محور فاقد استانداردهای آزادراهی و بزرگراهی است، همچنین شبکه ریلی در اتصال با استان‌های جنوبی وجود ندارد.</p>	<p>ضعف شبکه حمل و نقل استان در اتصال با استان‌های نوار ساحلی جنوب (در شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی)</p>
<p>بررسی میزان دسترسی پذیری استان به شبکه حمل و نقل جاده بر اساس نوع راه و میزان فاصله از راه نشان دهنده ضعف ارتباطی در پهنه‌های شرقی و غربی استان است و عمده پهنه دارای دسترسی مناسب در پهنه مرکزی استان قرار دارد.</p>	<p>محدودیت‌های دسترسی در پهنه‌های شرق و غرب استان</p>
<p>بر اساس آمار سال ۱۳۹۷ تنها ۷۶/۸ درصد اشتراکات آب شرب مربوط به نقاط شهری و ۲۳/۲ درصد در نقاط روستایی بوده است و همچنین تعداد ۲۶ شهر کوچک استان فاقد شبکه آب شهری بوده‌اند.</p>	<p>محدودیت زیرساخت‌های تأمین آب شرب برای شهرهای کوچک و روستاها</p>
<p>بر اساس آمار منتشر شده توسط وزارت نیرو در سال ۱۳۹۲ استان دارای ۴۱۰ م.م.م اضافه برداشت از منابع آب زیرزمینی بوده است و سهم مصرف آب در بخش کشاورزی در همین سال بیش از ۹۴ درصد بوده است، که نشان‌دهنده مصرف نامناسب در بخش کشاورزی است.</p>	<p>اضافه برداشت از منابع آب زیرزمینی و سهم بالای بخش کشاورزی در مصرف آب</p>

جدول ۱۱۹- تعیین مسائل راهبردی در حوزه نظام سکونتگاهی

مسئله	ابعاد											تعداد										
	منبع مسئله		کشش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بند تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)															
	میزان ارتباط (مستوئیت)	غیرجمعی بودن	میزان ناشی‌شدن از کشش	عدم قطعیت ناشی‌شدن از کشش	گیرال تأثیرپذیری	چندبعدی بودن (اقتصادی/ اجتماعی و)	کاربردی/ مقایسه‌ای	غیرعادی بودن	وابستگی و ارتباطات زیاد	کشش/ زائگی/ جداگاری	تأثیرات اثر و پیامد		(محیط) وونی بودن	ماندگاری	مطبی بودن	میزان تأثیرات در مرتبه	عدم قطعیت/ مدت	کشش	کشش مشخصه	مسئله	توجه به ابعاد و احوال	
۹۶	۹	۳	۴	۵	۸	۹	۵	۳	۴	۲	۴	۳	۸	۶	۵	۲	۱	۵	۸	۲	۲	
۱۰۰	۸	۴	۴	۴	۷	۹	۶	۳	۵	۳	۵	۳	۷	۵	۶	۲	۱	۴	۸	۴	۴	
۱۱۲	۹	۳	۵	۵	۸	۷	۶	۴	۳	۲	۵	۶	۸	۷	۶	۵	۴	۶	۷	۷	۷	
۱۳۳	۹	۴	۷	۵	۶	۸	۴	۶	۸	۵	۸	۹	۵	۹	۴	۸	۴	۸	۵	۲	۲	
	۳۵	۱۴	۲۰	۱۹	۲۹	۳۳	۲۱	۱۶	۲۰	۱۲	۲۲	۲۲	۲۸	۲۷	۲۰	۱۷	۱۰	۲۳	۲۸	۱۵		
											بیشترین											کمترین

جدول ۱۲۰ - شرح مسائل راهبردی نظام سکونتگاهی استان فارس

مسئله	شرح
تمرکز جمعیت شهری در شهر شیراز	با بررسی اندازه شهرها در سال ۱۳۹۵ باید گفت ۴۶ درصد از جمعیت شهری استان فارس در شهر شیراز متمرکز شده است که این امر الگوی بسیار نامتداول توزیع فضایی جمعیت در استان را سبب شده است. بررسی شاخص نخست شهری نیز گواهی بر این مدعاست چرا که جمعیت شهر شیراز به عنوان مرکز استان بیش از ۱۰ برابر جمعیت شهر مرودشت (شهر دوم) است که نشان از فاصله بسیار زیاد جمعیتی شهر نخست با سایر شهرهای استان دارد.
تمرکز کانون های شهری پیرامون شیراز (مرکز استان)	با توجه به شکل گیری رابطه مرکز-پیرامون میان شهر شیراز و دیگر نقاط شهری استان باید گفت که بسیاری از شهرهای استان همچون مرودشت، شهر صدرا، زرکان، کازرون، قایمیه، فیروزآباد، کوار، نورآباد در پیرامون شهر شیراز واقع شده اند که از نظر الگوی شکلی شبکه شهری استان، شاهد وجود تمرکز در استقرار سکونتگاه های شهری پیرامون شهر شیراز هستیم
عدم تعادل و توازن در سلسله مراتب اندازه شهرها	از نظر سلسله مراتب اندازه شهرها، نظام سکونت گاهی استان دارای عدم توازن و تعادل در توزیع اندازه شهری است؛ به نحوی که هیچ یک از شهرهای استان در ده جمعیتی شهرهای بسیار بزرگ و بزرگ قرار نگرفته و در میان ۱۰۳ شهر واقع در استان، تنها سه شهر در زمره شهرهای میانی قرار گرفته است. این در حالی است که تعداد روستا-شهرهای استان ۶۵ نقطه شهری را شامل شده است.
تخلیه جمعیتی روستاهای استان و نرخ رشد منفی جمعیت روستایی	استان فارس بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای ۴۲۲۴ آبادی خالی از سکنه بوده است که این تعداد بیش از ۵۰ درصد آبادی های استان را شامل می شود. اگرچه در دو دوره ۵ ساله اخیر هم جمعیت روستایی کشور و هم جمعیت روستایی استان فارس دارای نرخ رشد منفی مشابهی بوده اند، اما در بازه ۹۰-۱۳۸۵ نرخ رشد جمعیت روستایی استان به مراتب با آهنگ سریع تری رو به کاهش بوده است.

جدول ۱۲۱- تعیین مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

امتیاز نهایی	ابعاد										مسئله										
	منبع مسئله		کش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)														
	بهرات زیست‌ارزنا (سوسپان)	تیرمندی بودن	بهرات ناشی از گشایش	عدم تعظیم ناشی از گشایش	تیرتال تانپیری	چندبندی بودن (اقتصادی/ اجتماعی)	مقاسم اکسپلورژن	تیرمندی بودن (محیط)	ماندگاری	بهرت بودن		بهرت ناشی از گشایش	عدم تعظیم	رشد	تیرمندی بودن	مسئله	مهم و وضوح				
۱۱۶	۵	۳	۶	۵	۵	۷	۶	۵	۸	۶	۶	۷	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	۶	قرارگیری استان در پهنه خطر نسبی زلزله
۱۳۰	۷	۷	۸	۵	۸	۷	۵	۸	۵	۵	۵	۸	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	۴	آسیب پذیری مراکز سکونتگاهی در برابر سیل
۱۲۳	۹	۱۰	۹	۵	۸	۵	۲	۴	۳	۴	۵	۵	۱۰	۵	۴	۶	۳	۵	۵	۵	بحران شدید آبی و تبخیر و تعرق شدید آب‌های سطحی
۱۲۵	۷	۷	۶	۵	۵	۸	۶	۴	۶	۴	۷	۶	۶	۱۰	۵	۶	۴	۶	۸	۶	استفاده فزاینده از ظرفیت منابع آب زیرزمینی و تراز نسبی آن
۱۱۰	۴	۶	۴	۳	۴	۶	۸	۳	۶	۳	۶	۵	۵	۹	۶	۴	۶	۶	۵	۸	زوال اکوسیستم گیاهی و جانوری
۱۲۹	۸	۶	۵	۶	۵	۱۰	۴	۷	۸	۷	۸	۷	۸	۸	۳	۴	۵	۵	۶	۴	تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت
۱۲۳	۷	۸	۴	۴	۵	۴	۶	۶	۵	۶	۷	۷	۵	۸	۶	۷	۵	۶	۶	۹	تخریب و زوال مناطق حفاظت شده و تالاب‌ها
۱۰۷	۳	۴	۲	۲	۳	۸	۶	۶	۵	۶	۷	۳	۳	۸	۵	۴	۵	۶	۶	۷	فرسایش خاک
۱۲۳	۷	۶	۴	۴	۳	۸	۹	۴	۸	۴	۹	۵	۵	۹	۵	۴	۵	۴	۵	۵	تاب آوری پایین محصولات کشاورزی در برابر هواستختی
۱۱۷	۸	۹	۸	۵	۸	۵	۲	۴	۳	۴	۵	۵	۹	۵	۴	۶	۳	۵	۹	۵	افزایش روزگرم‌ها در برخی از شهرستان‌های جنوبی و غربی استان
۱۱۵	۵	۴	۶	۵	۵	۷	۶	۴	۶	۴	۷	۶	۶	۵	۵	۶	۴	۶	۶	۶	آوردگی هوای ناشی از فعالیت‌های ترافیکی و صنعتی در شهرهای بزرگ استان

جدول ۱۲۲- شرح مسائل راهبردی در حوزه منابع طبیعی و محیط زیست

مسئله راهبردی	شرح
آسیب پذیری مراکز سکونتگاهی در برابر سیل	استان فارس دارای شدت سیل خیزی خیلی زیاد تا ناچیز بوده و همچنین استان از نظر میزان خطر سیل دارای درجه عادی تا شدید به خصوص در بخش های شمالی و جنوبی است.
بحران شدید آبی و تبخیر و تعرق شدید آب های سطحی	متوسط بارندگی بلندمدت استان فارس در حدود ۳۰۰ میلی متر برابر با ۲۹ میلیارد مترمکعب بود است که از این میزان ۲۷ میلیارد مترمکعب (۷۰ درصد کل) آن تبخیر و تعرق می شود.
استفاده فراتر از ظرفیت منابع آب زیرزمینی و تراز منفی آن	سالانه حدود ۹ میلیارد مترمکعب آب در استان فارس مصرف می شود که از این میزان ۷ میلیارد مترمکعب آن از منابع زیرزمینی و ۲ میلیارد مترمکعب آن از آب های سطحی تأمین می شود. بیش از ۷/۵ میلیارد مترمکعب از ذخایر آب استان صرف کشاورزی می شود و از این میزان، ۸۲ درصد از منابع زیرزمینی و ۱۷ درصد از منابع سطحی تأمین می شود.
تغییرات اقلیمی و خشکسالی بلندمدت	کمبود بارش در سال ۱۳۹۹ از بین رفتن ۱۰۰ درصدی ۵۰ هزار هکتار از مزارع جو و گندم دیم در مناطقی مانند لار، لامرد، مهر، خنج، اوز، گراش، زرین دشت و فراهبند شده است. نقشه پهنه بندی خشکسالی شاخص SPEI از ابتدای مهر تا پایان بهمن ماه ۱۳۹۹ در فارس حاکی از آن است که اکثر مناطق استان طی ۵ ماه گذشته سال زراعی جاری با خشکسالی خفیف تا بسیار شدید مواجه بوده است.
تخریب و زوال مناطق حفاظت شده و تالاب ها	دست کم ۷ تالاب و دریاچه استان فارس در طول سال های اخیر به دلیل کمی بارش و خشکسالی از چرخه طبیعی خود بیرون رفته و عوامل انسانی و استفاده بی رویه از سفره های آب زیرزمینی موجب تشدید این بحران زیست محیطی شده است.
تاب آوری پایین محصولات کشاورزی در برابر هواسختی	نمودار نوسانی تولید محصولات کشاورزی در استان و همبستگی آن با خشکسالی ها و تغییرات در الگوی دما و بارش نشان از سازگاری پایین کشاورزی استان با تغییرات اقلیمی دارد.

جدول ۱۲۳ - تعیین مسائل راهبردی در حوزه اقتصادی

شماره امتیاز	ابعاد										مسئله					
	منبع مسئله		کش مسئله		محتوای مسئله (ماهیت مسئله)		بعد تحلیلی (ویژگی‌های تحلیلی)									
	میان رابطه/ارتباط میان (دستورالعمل)	غیر عملی بودن	میان رابطه کش	عدم تفصیل کافی از کش	میان رابطه کش (اقتصادی/اجتماعی و)	میان رابطه کش (محیط)	میان رابطه کش (محدود بودنی)	میان رابطه کش (محدود بودنی)	میان رابطه کش (محدود بودنی)	میان رابطه کش (محدود بودنی)						
۱۱۳	۱	۴	۵	۴	۳	۷	۸	۷	۶	۷	۶	۸	۹	۹	۹	ضعف تکنولوژیکی و محدودیت در توسعه اقتصاد دانش‌بنیان
۱۱۲	۲	۳	۳	۵	۳	۸	۵	۸	۷	۸	۶	۷	۹	۵	۵	کمبود صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی و معدن
۱۰۶	۳	۴	۳	۲	۱	۸	۴	۷	۶	۷	۴	۷	۶	۶	۶	فضای کسب و کار نامناسب استان
۹۴	۱	۱	۱	۲	۱	۸	۴	۷	۶	۷	۶	۷	۷	۴	۴	بهره‌وری پایین در بخش صنعت و معدن و کشاورزی
۱۱۵	۳	۵	۳	۴	۳	۸	۵	۱۰	۸	۷	۷	۶	۳	۳	۳	عدم توازن در پراکنش فضایی فعالیت‌ها
۹۹	۱	۱	۳	۲	۱	۸	۵	۵	۶	۵	۹	۶	۷	۷	۷	عدم گسترش مطلوب زیرساخت‌های ارتباطی جهت تسهیل جریان کالا و خدمات
۱۱۳	۳	۸	۴	۴	۳	۶	۴	۸	۷	۶	۸	۵	۵	۶	۶	ضعف در صنایع خلاق با ارزش افزوده بالا
۹۳	۱	۱	۲	۳	۴	۷	۳	۶	۶	۶	۷	۸	۵	۵	۴	قندان صنایع کوچک و پایین دستی در زمینه پژوهشی
۱۱۴	۲	۴	۳	۳	۱	۹	۶	۶	۹	۶	۹	۸	۷	۷	۱۰	سراجه پایین تولید ناخالص داخلی
۱۰۹	۳	۴	۳	۲	۱	۹	۶	۷	۸	۷	۷	۸	۶	۶	۴	ضعف در توسعه بخش گردشگری

جدول ۱۲۴ - شرح مسائل راهبردی استان فارس

عنوان مسئله	شرح مسئله
ضعف تکنولوژی و نوآوری و محدودیت در توسعه اقتصاد دانش بنیان	تمرکز صنایع با فناوری بالا در استان از جمله پتانسیل های استان برای قدم گذاشتن در زمینه منطقه نوآور است. تعداد کارگاه‌ها دارای فعالیت تحقیق و توسعه ۳۷ کارگاه است که سهم درصدی آن حدود ۳ درصد است. سهم استان از میزان دانشگاه‌های کشور ۵۱۲ درصد معادل ۲۰ دانشگاه است و سهم استان از مراکز تحقیقاتی ۳ است. استان دارای ۱۱۲ مرکز رشد در زمینه فنی و مهندسی فعالیت دارد. این استان دارای ۲۹ پارک علم و فناوری در زمینه‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) الکترونیک، مکانیک، نفت، گاز و پتروشیمی، نانوتکنولوژی، صنایع غذایی و خدمات تخصصی فنی مهندسی فعالیت دارند. با وجود این قابلیت‌ها همچنان سهم ارزش افزوده بخش صنایع با فناوری بالا در استان قابل توجه نیست. از این رو نیازمند سیاست گذاری مطلوب در این زمینه باشیم.
عدم گذرش مطلوب زیرساخت‌های ارتباطی جهت تسهیل جریان کالا و خدمات	سهم پایین ۴۷ درصدی از شبکه ریلی کشور در مقایسه با سهم ۷/۵ درصدی از مساحت کشور بیانگر عدم توسعه زیرساخت‌های ارتباطی در استان فارس است. این استان از نظر ترک راه‌های ارتباطی در رتبه ۲۱ در مقایسه با سایر استان‌ها قرار دارد و میزان تراکم آن ۱۳۳۷ (کیلومتر به صد کیلومتر مربع) است. همچنین حدود ۱۱ درصد از مسیرهای ارتباطی استان جز بزرگراه‌ها محسوب می‌شوند و نزدیک به ۵۰ درصد از مسیرهای ارتباطی، راه‌های فرعی هستند. سهم ۶/۸۸ درصدی از میزان کالاهای بارنامای در حمل و نقل جاده‌ای که از این نظر در سال ۹۸ رتبه استان پنج است، ضرورت توسعه مسیرهای ارتباطی را بیش از پیش گوشزد می‌نماید. ضعف شبکه جاده‌های استان در پهنه‌های غربی، شرقی و جنوبی و فاصله زیاد شهرهای جنوبی، نیازمند توسعه متوازن و رو به گذرش شبکه ارتباطی است.
عدم توازن نظام معایب	در استان از نظر توزیع فعالیت‌های اقتصادی عدم تعادل مشاهده می‌شود. بخش شمالی استان بیشترین تمرکز فعالیت‌های اقتصادی را دارد. این در حالی است که بخش جنوبی سهم کمتری در مقایسه با بخش شمالی دارد. به دلیل قرار گیر شیراز در بخش شمالی و همچنین شرایط آبروهرائی مطلوب عمده جمعیت و فعالیت در بخش شمالی منجر شده است.
کمبود صنایع تبدیلی در بخش کشاورزی و معدن	بخش کشاورزی به دلیل دارا بودن مزیت‌های گوناگون به‌ویژه در بخش زراعت و باغ حدود ۸ درصد از ارزش افزوده کشور را تولید می‌کند. در این میان توسعه راضی تحت کشت کشاورزی با سیستم‌های مکانیزه و مدرن و سهم حدود ۱۴ درصد از سطح باغات کشور در استان فارس، انتظار می‌رود این بخش ارزش افزوده بیشتری را تولید نماید و وجود شیوه‌های کشت سنتی علاوه بر مصرف آب زیاد موجب ایجاد ارزش افزوده کمتری می‌شود. از این رو توسعه بیشتر روش‌های نوین کشت، داشت و برداشت و وجود صنایعی تبدیلی که توان فرآوری بیشتر بر محصولات بخش کشاورزی و معدن را داشته باشند، ضروری است. بخش معدن نیز با وجود سهم قابل توجه (سهم پنج درصدی از معادن کشور) ارزش افزوده حدود ۱۳ درصدی را تولید کرده است. بنابراین تولید مواد معدنی به صورت خام و فرآوری نشده از ویژگی بارز استان در این زمینه است که ضرورت صنایع تبدیلی را گوشزد می‌نماید.
ضعف در صنایع خلاق با ارزش افزوده بالا	استان فارس به دلیل وجود ۴۰۰ جاذبه طبیعی توریستی و هزاران مکان تاریخی و فرهنگی از پتانسیل بسیار زیادی برای توسعه صنایع خلاق با تأکید بر صنایع دستی دارد. از سوی دیگر این استان از نظر جذب توریست‌های خارجی می‌تواند رومسماز حضور طبقه خلاق گردد که این طبقه می‌تواند تسهیل کننده ایجاد صنایع خلاق از یک طرف و از سوی دیگر جذب کننده و آورنده سرمایه‌های خارجی جهت توسعه این صنایع و در نهایت منجر به توسعه کل استان گردد.
سرا به پایین تولید ناخالص داخلی	سهم استان از تولید ناخالص داخلی ۶ است با وجود اینکه سهم جمعیتی رتبه ۴ است. در واقع این موضوع بیانگر ارزش افزوده کمتر و عدم بهره‌وری نیروی انسانی در استان است. از سوی دیگر سرانه تولید ناخالص داخلی طی سال‌های اخیر همواره کمتر از میانگین کشور بوده است. افزون بر آن سهم این استان از ارزش افزوده نیز روند کاهش داشته و در سال ۱۳۹۸ ۴/۶۸ درصد است که در مقایسه با سایر استان‌ها تبه ۶ دارد. هرچند از نظر کشاورزی در سال ۱۳۹۸ سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی ۸/۱۵ درصد بوده است و رتبه استان بعد از مازندران دوم است. سهم ارزش افزوده بخش معدن ۱/۳ درصد در سال ۱۳۹۸ بوده است. سهم ارزش افزوده بخش صنعت روند کاهش داشته است و میزان آن به ۵/۱۲ درصد رسیده است. کاهش سرانه پایین تولید ناخالص داخلی تأثیر مستقیمی بر درآمد خانوار دارد. بررسی متوسط هزینه‌های غیرخوراکی سالانه خانوار شهری و روستای در سال ۱۳۹۸ پایین‌تر از متوسط کشور بوده است. همچنین متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی سالانه یک خانوار شهری در استان در مناطق شهری و روستایی پایین‌تر از میانگین کشوری است.
ضعف در توسعه بخش گردشگری	بیش از ۴۰ درصد آثار تاریخی کشور و ۱۱ اثر جهانی و ۴۰۰ جاذبه طبیعی در استان فارس وجود دارد؛ ولیکن سهم استان از گردشگران کشور تنها ۶ درصد است.

۴-۲- تدوین اهداف بنیادین

اهداف بنیادین سند، اهدافی هستند که در جهت حل مسائل راهبردی استان فارس در پیش گرفته شده‌اند. در جدول زیر اهداف بنیادین سند به تفکیک محورهای مختلف مشخص شده است. همانطور که مشاهده می‌کنید این اهداف منطبق بر مسائل راهبردی بوده و بر اساس آن‌ها تدوین گشته است. در حوزه منابع طبیعی اهداف به دنبال مدیریت یکپارچه و پایدار منابع آب، حفظ تنوع زیستی، ارتقای آگاهی‌های پایداری، سبزشازی کشاورزی، جلوگیری از تخریب محیط زیست بواسطه فعالیت‌های عمرانی و اصلاح الگوی مصرف انرژی می‌باشند. در عرصه اقتصادی نیز اهدافی همچون تمرکز بر توسعه پایدار کشاورزی و متنوع سازی اقتصاد استان، تکمیل زنجیره‌های ارزش و تولید صنعت، معدن و کشاورزی، توسعه نقش تجاری، ترانزیتی و بازرگانی استان، توسعه خدمات پشتیبان تولید بر اساس مزیت‌های نسبی و رقابتی، توسعه بخش گردشگری و صنایع الکترونیک و ارتقای سطح فناوری و نوآوری بخش صنعت و معدن بیشتر مورد توجه واقع شده است. اهداف بنیادین سایر بخش‌ها در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۱۲۵- اهداف بنیادین سند راهبردی توسعه فارس

محور	اهداف بنیادین
منابع طبیعی و محیط زیست	<ul style="list-style-type: none"> - نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب بر اساس اصول توسعه پایدار در حوضه‌های آبریز استان - حفاظت منابع آب و خاک و ذخایر ژنتیکی گیاهی - جانوری بر اساس استعداد منابع و حمایت مؤثر از سرمایه‌گذاری در آن - اشاعه الگوی بهینه‌سازی تولید و مصرف پایدار مواد و انرژی - استفاده از انرژی‌های پاک و نو و جلوگیری از بیابان‌زایی - اصلاح مدیریت کشاورزی و ارتقاء بهره‌وری آب - لحاظ نمودن اثرات تغییرات آب‌وهوا در برنامه‌های کوتاه، میان و بلندمدت استان - جلب مشارکت مردمی (جوامع محلی و بخش خصوصی) در مدیریت محیط زیست استان - کاهش اثرات منفی زیست محیطی در تصمیم‌گیری‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌ها و طرح‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی در سطوح مختلف
اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> - کاهش وابستگی اقتصادی استان به نفت و توسعه اقتصاد غیرنفتی - تبدیل به یکی از قطب‌های کشاورزی به‌ویژه در بخش زراعت و باغداری - تولید و صادرات محصولات با فرآوری متنوع و بالا جهت صادرات - استفاده از انرژی‌های پاک جهت تولید انرژی در بخش صنعتی و خانگی - بهره‌گیری و افزایش کارایی در بخش معدن جهت جلوگیری از خروج ارزش افزوده - تبدیل شدن به مرکزی برای تأمین امنیت غذایی کشور به دلیل وجود مزیت طبیعی در بخش کشاورزی - برقراری روابط تجاری با کشورهای حوزه خلیج فارس - توسعه صنایع الکترونیک و گردشگری - نقش کلیدی در توسعه صنعتی با قابلیت مکمل‌گری و سینرژی در بخش صنایع نفت و گاز - ایجاد خدمات پشتیبان تولید برای صنایع دریایی و شیلات

اهداف بنیادین	محور
	<ul style="list-style-type: none"> - تبدیل به منطقه‌ای با قابلیت نوآوری مبتنی برای دانش - افزایش بهره‌وری بخش‌های اقتصادی به‌ویژه بخش‌ها با مزیت نسبی (کشاورزی و معدن)
	<p>اجتماعی -</p> <p>جمعیتی -</p> <p>آموزش</p> <ul style="list-style-type: none"> - مقدر سازی و توانمند کردن اقشار آسیب‌پذیر استان - کاهش آسیب‌های اجتماعی در استان و همچنین کنترل آن - کاهش میزان قاچاق و مصرف مواد مخدر در استان - پیشگیری از اعتیاد و ارتقاء سطح سلامت در جامعه - حفظ و بالا بردن میزان سرمایه‌های اجتماعی در استان - ایجاد اعتماد بیشتر در بین مردم - ارتقای کیفیت آموزش و پرورش و آموزش عالی - ایجاد انطباق بین بازار کار، ویژگی‌های مکانی و قابلیت‌ها و آموزش عالی - توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات - حفظ تعلق خاطر و عرق ملی بالا در استان - خلق دسترسی دربرگیرنده و همه شمول برای تمامی اقشار جامعه به آموزش و تربیت - دستیابی به رشد متعادل و مطلوب جمعیت طی ۲۰ سال آینده
	<p>زیربنایی</p> <ul style="list-style-type: none"> - ایجاد نظام زیربنایی پشتیبان تولید و خدمات - بهره‌گیری از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های ترانزیتی - ایجاد عدالت فضایی در بهره‌گیری از زیرساخت‌های آب، برق، گاز و تلفن - توسعه زیرساخت‌های ارتباطات و فناوری‌های نو - استفاده از انرژی‌های پاک و نو
	<p>مدیریتی -</p> <p>نهادی</p> <ul style="list-style-type: none"> - آشکار و روشن سازی مأموریت‌ها و وظایف نهادها و دستگاه‌های فعال در استان - مدیریت بایات و تا حد امکان بومی و آشنا با وضعیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی استان و ثبات در تصمیم‌گیری - انطباق مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن - نظارت بر عملکرد شوراها و کمیته‌ها و پرداختن به وظایف اصلی و مهم در تصمیم‌گیری و نه صرفاً هماهنگی - مدیریت یکپارچه، بین بخشی، میان‌رشته‌ای و مبتنی بر قلمروهای فضایی - فهم صحیح و دقیق مجریان از برنامه‌ها و اهداف - تأمین منابع مالی و پولی مناسب و به موقع و کاهش ریسک - آموزش نیروهای متخصص و بین‌رشته‌ای جهت راهبری توسعه استان - ایجاد نظام پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود - برنامه‌ریزی مشارکتی و از پایین به بالا و تمرکز مدیریت بر نتایج و بروندادها - تمرکز مدیریت بر مسئله‌های اولویت‌دار استان - الزام قوانین و مقررات پشتیبان اجرای آمایش استان و هماهنگی با تغییرات و فرصت‌ها و تهدیدهای جدید - اجرایی نمودن حداکثری برنامه‌ها و پروژه‌ها در همه‌ی حوزه‌ها - مشارکت حداکثری نهادها در تصمیم‌گیری و اجرا و استفاده از آخرین دستاوردهای فنی و تخصصی در مدیریت کیفیت - تقویت هماهنگی بین ستادها و کمیته‌های استانی و ارتقای مدیریت امنیت و ایمنی در حوزه‌های مختلف توسعه - برنامه‌ریزی راهبردی و تمرکز بر مسائل اصلی توسعه استان
	<p>نظام</p> <p>سکونتگاهی</p> <ul style="list-style-type: none"> - بهبود ساختار فضایی کارکردی و مورفولوژیکی نظام سکونتگاهی استان - تقویت و ارتقای کارکردهای شهرهای میانی و کوچک

۳-۴- تدوین چشم انداز

در برنامه ریزی راهبردی، چشم انداز محرکی انگیزشی، هدف غایی و تصویر و دید شرایط ایده آل، مطلوب و منحصر به فرد منطقه یا سازمان در آینده است که از ویژگی های وضوح، خلاصه گی، امید، آینده سو، چالش انگیز، خاطره انگیز و تحقق پذیر، مطابقت با ارزش ها و فرهنگ و زمان بندی برخوردار است. با توجه به اهداف و اسناد فرادست، استان فارس:

" استان فارس به عنوان قلب فناوری ها نو و هوشمند کشور نقش مهمی در لجستیک، گردشگری (تاریخی و سلامت)، کشاورزی و ترانزیت ملی و بین المللی بر عهده گرفته و به عنوان مکمل گر صنایع پتروشیمی و گاز جنوب، ایفای نقش می کند. تمامی فعالیت های استان در سازگاری کامل با طبیعت قرار داشته و نظام زیربنایی، سکونتگاهی، اجتماعی و آموزش آن فراگیر و دربرگیرنده بوده و تحت نظام حکمروایی یکپارچه قلمرویی شرایط زیست و فعالیت عادلانه را برای تمامی مردم فراهم می سازد؛ ضمن آنکه یکپارچگی کارکردهای پشتیبان حیات را برای نسل های آتی حفظ می کند.

۴-۴- مأموریت های اصلی

مأموریت ها در واقع علت وجودی، هدف و شرح کارهای منحصر به فردی است که منطقه برای نیل به چشم انداز خود انجام می دهد. بنابراین مأموریت ها با کلماتی همچون حمایت، بهینه کردن، خلق، درگیری، یاری، کمک، فراهم کردن، برآورده کردن، تأمین، ترویج و غیره آغاز می شود. در واقع، مأموریت کلان فارس، پایدار کردن پیشرفت و آبادانی آن است و در کنار آن موارد زیر نیز به عنوان مأموریت های استان مطرح می باشد:

- رونق و مقاومتی کردن اقتصاد منطقه؛
- ریشه کنی فقر و تأمین معیشت ایمن و باثبات برای تمامی گروه ها؛
- بهره برداری خردمندانه و پایدار از قابلیت ها و مواهب خدادادی به ویژه منابع دریایی و آبی؛
- کاهش آسیب پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و سایر شوک های بیرونی؛
- کاهش و یا از بین بردن عدم تعادل ها و بی عدالتی های فضایی؛
- توسعه منابع و سرمایه های انسانی جوان و با فرهنگ، متخصص، مشارکت جو، مولد و سالم؛

- حفظ، حمایت و ترویج ویژگی‌های ارزشمند سبک زندگی سال و مولد روستایی و عشایری؛
- برقراری عدالت و دربرگیرندگی اقتصادی، اجتماعی-فضایی؛
- حفظ، ارتقا و ترویج سبک زندگی ایرانی-اسلامی؛
- تأمین نیازهای اساسی همگان و ایجاد برابری در دسترسی به فرصت‌ها و تسهیلات؛
- توانمندسازی و مقتدرسازی محرومان و در حاشیه ماندگان و بی‌صدایان؛
- خلق مدیریت قلمرویی یکپارچه و سبز؛
- ارتقای تعاملات اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی؛

۴-۵- بررسی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید

پس از بررسی و تحلیل و شناسایی مسائل راهبردی، در نهایت به منظور تعیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، از روش تحلیل راهبردی (سوات) استفاده شد.

این روش در ادبیات برنامه‌ریزی راهبردی، ابزاری مؤثر برای تحلیل، هدایت و کنترل محیط مورد برنامه‌ریزی به شمار می‌آید. این روش بر این اصل استوار است که هر پدیده در یک محیط رقابتی تحت تأثیر سازمان‌دهی ساختار درونی خود و عوامل ناشناخته و خارج از کنترل در محیط بیرونی (محیط پیرامون) قرار دارد.

بنابراین سنجش و تحلیل راهبردی می‌تواند شکاف بین شرایط موجود و مطلوب را به منظور دستیابی به الگوی پایدار، زیست‌پذیر و رقابتی تعیین و سپس ارزیابی نماید. هدف تحلیل راهبردی استان فارس، شناسایی عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر آن در دستیابی به اهداف توسعه است که در محورهای مدیریتی-نهادی، اقتصادی، اجتماعی-جمعیتی، منابع طبیعی و محیط‌زیست، زیربنایی و نظام سکونتگاهی به تحلیل آن می‌پردازد.

در محور مدیریتی- نهادی

جدول ۱۲۶ - عوامل درونی و بیرونی در نظام مدیریتی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی	عوامل درونی	عوامل ضعف (Weakness)	عوامل قوت (Strengths)	زمینه
<p>تهدیدها (Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - فقدان گنجشک فضایی در تصمیم‌گیری‌ها و چابکداری نهادهای خدمات‌رسان در سطح ملی و استانی؛ - عدم ایجاد سازوکار لازم برای مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی و اجرای طرح توسعه استان؛ - اطمینان نداشتن رونق توسعه استان و عدم استفاده حداکثری از ظرفیت‌های استان؛ - ضعف در نظارت و کنترل بر توسعه استان و اتلاف منابع ملی و استانی؛ - ریسک بالای مشارکت در توسعه استان و اجرای ناقص برنامه‌ها؛ - ضعف در قوانین پشتیبان جذب منابع و ظرفیت‌های داخلی و خارج از استان؛ - ایجاد پیامدهای نامطلوب اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی، اقدامات و پروژه‌ها 	<p>فرصت‌ها (Opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - رفع موانع حقوقی و قانونی در جهت گسترش ارتباطات اقتصادی و فرهنگی با سایر نقاط کشور؛ - استفاده از ظرفیت‌های تخصصی و فنی بخش خصوصی داخلی و خارج از استان جهت تحقق مدیریت یکپارچه در سطح پایش، نظارت، ارزیابی و تصمیم‌سازی؛ - یکپارچه‌سازی داده‌ها و اطلاعات موجود در نهادهای دولتی و غیردولتی و ایجاد سامانه هدایت و کنترل توسعه استان؛ - وضع چارچوب‌های قانونی برای استفاده از ظرفیت‌های مالی و بانکی‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری جهت کاهش ریسک سرمایه‌گذاری؛ - وضع قوانین مدیریتی و حقوقی جهت کاهش ریسک فعالیت اقتصادی و غیراقتصادی نظیر ارائه مجوزها، تسهیلات، تخفیفات و غیره؛ - هدفمندسازی و استفاده از مصوبات ستادهای ملی نظیر ستاد آفرینی شهری، ستاد اقتصاد مقاوم‌سازی، هیات دولت و غیره جهت هماهنگی و تسهیل امور در استان؛ - ایجاد کمیته‌های نظارتی در ایجاد مختلف مدیریت آمایش استان در چارچوب اختیارات نهادهای حاکمیتی (استانداری) و تهیه برنامه بهبود؛ - تبادل اطلاعات و تجربیات با سایر استان‌های موفق در اجرای برنامه توسعه آمایش استان؛ 	<p>نقاط ضعف (Weakness)</p> <ul style="list-style-type: none"> - نگاه سیاسی و امنیتی در امور مدیریتی در استان فارس؛ - تناسب کم مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن؛ - توزیع نابرابر فرصت‌ها و منابع در سطح استان فارس؛ - عدم نظارت بر فعالیت‌ها و مصوبات کارگاه، کمیته‌ها و موجود در فعال در استان؛ - غریبی و طولانی بودن کار گروه‌ها، تعداد زیاد اعضای آن‌ها و مشکلات در گفتگو، تعامل و تصمیم‌گیری؛ - بی‌ثباتی در نظام تصمیم‌گیری؛ - نبود نظام یکپارچه و همه‌جانبه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه سرزمینی در استان؛ - عدم توجه مدیریت استان به حفظ نخبگان استانی و ایجاد ثبات سیاسی و مدیریتی؛ - عدم توجه و برنامه‌ریزی جدی مدیریت استان جهت تکمیل پروژه‌های ملی، استانی و زیرساختی؛ - تهیه اسناد متعدد توسعه در سطح استان و تداخل تصمیم‌گیری‌ها در برخی موارد نظیر سند ملی توسعه استان، طرح ناچهار؛ - نبود هماهنگی و هم‌انزایی مدیریتی در تصمیم‌گیری‌ها و تداخل قلمروهای مدیریتی؛ - برنامه‌ریزی توسعه استان بدون تمرکز بر اولویت‌های مسائل استان از نگاه مردم و نهادهای مردمی؛ - انبساط و عدم شفافیت در مسائل امنیتی و اثرات و الزامات آن در توسعه استان؛ - فقدان برنامه‌ریزی پایین به بالا و برنامه‌ریزی با مشارکت مردم و نمایندگان شهری و روستایی آن‌ها؛ - ضعف در ایجاد چارچوب استفاده از منابع و دارایی‌های بخش خصوصی و مردمی در توسعه استان؛ - فقدان نیروهای متخصص و فنی مورد نیاز و کافی برای راهبری توسعه استان؛ - نبود سازوکار منسجم نظارت، ارزیابی و بهبود عملکرد سازمانی در راستای اجرای برنامه توسعه استان؛ - عدم تأمین منابع مالی مورد نیاز پروژه به تولید ناخالص استان؛ - نبود سیستم جامع داده‌ها و اطلاعات جهت رصد توسعه و شناسایی به موقع مشکلات و چالش‌ها؛ - پروژه محور بودن توسعه و عدم توجه به نتایج بلندمدت و سطح دستیابی به اهداف توسعه استان؛ - فقدان تعریف الزامات نهادی و قانونی مورد نیاز تحقق برنامه آمایش استان؛ - نبود سازوکار پایش زمانی پروژه‌ها و اقدامات و ایجاد تغییرات با توجه به شرایط؛ - عدم توجه به زنجیره و ماتریس تانچ و کاهش کارآمدی اقدامات؛ 	<p>عوامل قوت (Strengths)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ایجاد سازوکارهای قانونی جهت پراکنش فضایی و خارج شدن از محدودیت‌های سرزمینی در سطح استان و بزرگسای شیراز، در راستای تبادل بخشی در سطح استان و پرورش از تمرکز جمعیت؛ - تهیه سند ملی توسعه استان و تعیین تکلیف فعالیت‌ها و محورهای توسعه؛ - فعال بودن ستادهای و کمیته‌های استانی در جهت بررسی و رفع مشکلات و موانع؛ - تمرکز بر توسعه اقتصادی مبتنی بر فناوری به جای رونق صرف استفاده از منابع؛ - وجود قوانین و مقررات نهادی جهت پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود و نیاز به یکپارچه‌سازی آمایش آن‌ها؛ 	<p>نظام مدیریت</p>

در محور منابع طبیعی و محیط زیست
جدول ۱۲۷- عوامل درونی و بیرونی در نظام طبیعی و محیط زیستی توسعه فضایی استان

عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
تهدیدها (Threats)		نقاط ضعف (Weakness)		نقاط قوت (Strengths)
<ul style="list-style-type: none"> - گسترش سدسازی و احصال در نواحی جنوبی و خشک استان که احتمال خشک شدن دشت‌های استان و از بین رفتن آب به دلیل تخریب - تداوم روند خشکسالی و کاهش کیفیت و کمیت منابع آب استان - تغییر اقلیم نیمه خشک و خشک به اقلیم خشک و فرار خشک - روند کاهش کمیت و کیفیت منابع آب - روند کاهش اراضی جنگلی استان - تشدید نفوذ اثرات منفی ناشی از طوفان‌های شن در محدوده استان در آینده - احتمال بروز چالش‌های ناشی از کمبود آب با توجه به استفاده غیراصولی منابع آب موجود - ساخت و ساز غیر مجاز در مسیر رودخانه‌های و احصال بروز سیلاب‌های مشابه سال ۹۸ - وجود گسل‌های فعال متعدد در استان و احتمال بروز زلزله‌های بزرگ - کم توجهی مسئولین استان نسبت به مسائل محیط زیست - شکار غیرقانونی برخی از گونه‌های نادر و کمیاب استان و احتمال انقراض آنها 	<ul style="list-style-type: none"> فرصت‌ها (Opportunities) - وجود پهنه های دارای توان اکولوژیکی واجد قابلیت برای کشاورزی آبی به خصوص در جنوب غربی استان - روند کاهش اراضی جنگلی - تداوم روند خشکسالی و کاهش کیفیت و کمیت منابع آب - وسعت و گستره طبیعی استان که امکان در اختیار داشتن فضای بیشتر و متنوع تری برای توسعه فراهم می کند - وجود منابع طبیعی فراوان و امکان توسعه فعالیت های گردشگری - دارا بودن ۳۴۰۰۰ هکتار متوسط تابشی در سال و امکان توسعه در زمینه انرژی های نو - دارا بودن ۳۷ نوع ماده معدنی در استان و امکان تبدیل شدن به یکی از قطب های معدنی کشور - وجود اراضی حاصلخیز و حوزه های آبریز در در استان امکان توسعه بیشتر کشاورزی در استان - وجود میدان‌های نفتی شامل میدان سررستان سعادت آباد و خشک همچنین میدان گازی متعدد است - تعداد ۱۱ منطقه تحت حفاظت محیط زیست و ۱۶ منطقه شکار ممنوع و امکان توسعه حیات گیاهی و جانوری استان 	<ul style="list-style-type: none"> - وقوع خشکسالی در استان و کمبود منابع آب در سال‌های اخیر - گسترش اراضی کشاورزی روی خاک‌های حاصل از خشکیدن دریاچه‌ها و تالاب‌ها و عدم توجه به حریم اکولوژیکی آنها - عدم استفاده بهینه از منابع آب استان در بخش کشاورزی - پایین رفتن آب‌های زیر زمینی و کمبود آب در حد بحرانی در بسیاری از مناطق استان - اقلیم گرم و خشک استان و هشتمین استان گرم کشور - بارندگی پایین تر از میانگین کشور در ناحیه جنوبی و جنوب خاوری استان - تخریب ۶۹ درصد از بارندگی های سالانه ۲۷ میلیارد مترمکعب (میلیارد - افزایش بهره‌برداری بیش از حد آب‌های زیر زمینی (۸ میلیارد مترمکعب در سال) - مصرف زیاد آب در بخش کشاورزی (۴۳ درصد کل آب‌های مصرفی) - سهم پایین استان از مجموع کل ذخایر فلزی کشور (۰٫۴۹ درصد) - قرارگیری استان در محدوده مرکز زلزله‌های ثبت شده کشور - قرارگیری استان در پهنه خطر نسبی زلزله - قرارگیری بخش‌هایی از استان در پهنه سیل مخرب شدید - ساخت و ساز غیر اصولی در مسیر رودخانه های دائمی و فصلی 	<ul style="list-style-type: none"> - وجود میانین نفت و گاز در بخش شمالی استان (شهرستان‌های ممسنی و کارزرون و ...) - تنوع توپوگرافی استان - توزیع نسبتاً مطلوب جمعیت استان در ارتفاع‌های مختلف - تنوع اقلیمی استان در شمال و جنوب استان - یک جهت بودن گلبه سالانه استان - تنوع پوشش گیاهی استان (۴۴۰۰ گونه گیاهی) - وجود مناطق متعدد تحت حفاظت محیط زیست - برخورداری از ۲۹ میلیارد تن و سهم ۶/۸ درصد از کل ذخایر معدنی استان - برخورداری از ۱۰/۷ درصد از مجموع کل ذخیره سنگ‌های تزئینی و نمای کشور - پرکاندگی مطلوب مواد معدنی در سراسر استان - وجود ۵ دریاچه دائمی در استان (۱۵۲۵ کیلومتر مربع) - رتبه دوم در تولیدات زراعی کشور - رتبه سوم تولید عسل کشور (۱۰/۵ درصد) - رتبه اول در میزان تولیدات محصولات باغی 	<p>نظام طبیعی و محیط زیست</p>

در محور زیربنایی و نظام سکونتگاهی
جدول ۱۲۸- عوامل درونی و بیرونی در نظام زیربنایی و سکونتگاهی توسعه فضایی استان

تهدیدها (Threats)	عوامل بیرونی		عوامل درونی		زمینه
	فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط ضعف (Weakness)	نقاط قوت (Strengths)		
<ul style="list-style-type: none"> محدودیت‌های زیرساخت روستایی و شهرهای کوچک مخاطرات ناشی از مصرف بیش از ظرفیت آب‌های زیرسطحی 	<ul style="list-style-type: none"> ارتباط ریلی با استان اصفهان و پهنه مرکزی کشور نزدیکی به بندر بوشهر در جنوب کشور دسترسی و نزدیکی به منطقه انرژی پارس 	<ul style="list-style-type: none"> تخلیه بیش از ظرفیت منابع آب زیرسطحی سهم بالای مصرف آب در بخش کشاورزی محدودیت دسترسی به آب شرب در شهرهای کوچک و روستاها محدودیت‌های دسترسی به شبکه برق در روستاها 	<ul style="list-style-type: none"> دسترسی با شبکه حمل و نقلی جاده‌ای، ریلی و هوایی در استان وجود چهار فرودگاه فعال در استان تنوع تولید انرژی در نیروگاه‌های مختلف استان 	<ul style="list-style-type: none"> موقعیت مناسب استان در ارتباط با منابع نفت و گاز جنوب موقعیت مناسب استان در ارتباط با کریدورهای بین‌المللی و پهنه مرکزی کشور موقعیت شهر شیراز به عنوان بزرگ‌ترین شهر جنوب کشور وجود مبادی نفت و گاز و پالایشگاه شیراز و فرایند در استان 	<ul style="list-style-type: none"> نظام سکونتگاهی
<ul style="list-style-type: none"> مخاطرات زیست‌محیطی و آلودگی‌های ناشی از توسعه نفت و گاز در منطقه مسئله ریزگردها درون و فرامنطقه‌ای 	<ul style="list-style-type: none"> ظرفیت بالای استان در اقتصاد دانش‌بنیان و صنایع الکترونیک و الکترواپلیک 	<ul style="list-style-type: none"> محدودیت‌های شبکه ارتباط جاده‌ای و ریلی با استان بوشهر 	<ul style="list-style-type: none"> نسبت بالاتر روستائینشی (۲۹ درصد) استان در مقایسه با کشور (۱۶ درصد) شکل‌گیری خوشه سکونتگی پیرامون شهر مرکز استان (شیراز) 	<ul style="list-style-type: none"> نسبت بالاتر روستائینشی (۲۹ درصد) استان در مقایسه با کشور (۱۶ درصد) شکل‌گیری خوشه سکونتگی پیرامون شهر مرکز استان (شیراز) 	<ul style="list-style-type: none"> نظام سکونتگاهی
<ul style="list-style-type: none"> تغییرات اقلیمی و خشکسالی‌ها بیابان‌زایی رقبای نیرومند منطقه‌ای همچون اصفهان، بندرعباس 	<ul style="list-style-type: none"> سهم بالای جمعیت روستایی و امکان توسعه فعالیت‌های کوچک مقیاس پیوندهای قومی بالا و امکان ایجاد پیوندهای روستا شهری به واسطه پیوندهای قومی هم‌جواری با شش استان کشور و مجاورت استان با قطب توسعه صنعتی کشور (اصفهان) و قطب توسعه نفت و گاز کشور (بوشهر و هرمزگان) قزاق‌گیری شهر شیراز به عنوان بزرگ‌ترین شهر پهنه جنوبی کشور و دسترسی بالا به خدمات برتر این شهر 	<ul style="list-style-type: none"> روند کاهش سهم جمعیتی استان از کشور گرایش بالا به تمرکز در شهر مرکزی استان و شکل‌گیری سکونتگاه‌ها پیرامون شهر مرکزی عدم توازن در توزیع سکونتگاه‌های شهری در پهنه استان از نظر موقعیت استقرار و اندازه سکونتگاه‌ها نیروی سکونتگاه‌های بزرگ در پهنه جنوبی استان نرخ رشد منفی جمعیت روستایی و سرعت بالای تخلیه جمعیت روستاها نسبت به کشور طی دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ 	<ul style="list-style-type: none"> نسبت بالاتر روستائینشی (۲۹ درصد) استان در مقایسه با کشور (۱۶ درصد) شکل‌گیری خوشه سکونتگی پیرامون شهر مرکز استان (شیراز) 	<ul style="list-style-type: none"> نظام سکونتگاهی 	

در محور اجتماعی-جمعیتی-آموزش
جدول ۱۳۰- عوامل درونی و بیرونی در نظام اجتماعی-جمعیتی و آموزشی توسعه فضایی استان

عوامل درونی		عوامل بیرونی	
عوامل قوت (Strengths)	عوامل ضعف (Weakness)	فرصت‌ها (Opportunities)	تهدیدها (Threats)
<ul style="list-style-type: none"> - بالاترین سرمایه اجتماعی کشور - اعتماد سازمانی بالا نسبت به سازمانها و نهادها - احساس امنیت بالا - آمادگی بالا مشارکت و کمک مردم به سازمانها - انسجام و یکپارچگی فرهنگی و اجتماعی بالا - تنوع قومی بالا - ارزیابی مطلوب از آینده - عام گرایی بالا 	<ul style="list-style-type: none"> - روند افزایشی آسیب‌های اجتماعی (قتل، خودکشی و ...) - روند افزایشی میزان قاچاق - میزان بالای آفتاب آشپزخانه در استان - پایین بودن مشارکت اجتماعی در انجمن‌های داوطلبانه - روند رو به افزایش اعتیاد - عضویت انجمنی پایین مردم استان در انجمن‌ها و سازمان‌های مردم نهاد - افزایش روند نزاع‌های دسته جمعی 	<ul style="list-style-type: none"> - ظرفیت‌های توسعه گردشگری تاریخی و فرهنگی - بهبود عملکرد اجتماعی و اقتصادی به وسیله گردشگری - گسترش فعال سازمان‌های مردم نهاد 	<ul style="list-style-type: none"> - تنوع فرهنگی و قوم‌مداری - نزاع‌های طایفه‌ای
<ul style="list-style-type: none"> - وجود نوآوری صنعتی متعدد در مناطق محروم - بزرگ‌ترین تولید کننده محصولات باغی - وجود سیلوها و سردخانه‌ها برای نگهداری محصولات کشاورزی و جنبایت سرما به گداری در بخش کشاورزی - توازن تعداد مردان به زنان در مناطق محروم استان - توازن نسبی بعد خانوار در مناطق محروم استان 	<ul style="list-style-type: none"> - فقر اقتصادی (درآمد) - وابستگی فزاینده به تولیدات کشاورزی - بهره‌گیری غیراصولی و ناپایدار از منابع آب - فشار بیش از حد به منابع طبیعی - محرومیت نسبی در حوزه کالبدی و زیرساخت‌ها (مسکن، تجهیزات شهری و روستایی و ...) - محرومیت نسبی در حوزه اجتماعی (آموزش، بهداشت و ...) 	<ul style="list-style-type: none"> - مزیت نسبی در دامداری و دام پروری - مزیت نسبی در تولید گوشت مرغ، شتر مرغ و بلدرچین - وجود برخی رودخانه‌های دائمی و پتانسیل پرورش ماهی و آبی پروری - مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل - وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن سنگ در شهرستان‌های محروم - مزیت نسبی در تولید قالی و قالیچه، جاجیم، پارچه‌های پشمی محلی - عشابری و صنایع دستی متنوع 	<ul style="list-style-type: none"> - خشکسالی مستمر - کاهش تولیدات کشاورزی - از بین رفتن مراتع و چراگاه‌ها - مهاجرت از روستاها به شهر - یکجانشین شدن عشایر بدون تأمین زیرساخت‌ها و نیازمندی‌های آنان - کمسکس و اختلالات بر سر آب
<ul style="list-style-type: none"> - زیربنای مطلوب از آینده - تنوع قومی بالا - ارزیابی مطلوب از آینده - عام گرایی بالا 	<ul style="list-style-type: none"> - فقر اقتصادی (درآمد) - وابستگی فزاینده به تولیدات کشاورزی - بهره‌گیری غیراصولی و ناپایدار از منابع آب - فشار بیش از حد به منابع طبیعی - محرومیت نسبی در حوزه کالبدی و زیرساخت‌ها (مسکن، تجهیزات شهری و روستایی و ...) - محرومیت نسبی در حوزه اجتماعی (آموزش، بهداشت و ...) 	<ul style="list-style-type: none"> - مزیت نسبی در دامداری و دام پروری - مزیت نسبی در تولید گوشت مرغ، شتر مرغ و بلدرچین - وجود برخی رودخانه‌های دائمی و پتانسیل پرورش ماهی و آبی پروری - مزیت نسبی در پرورش زنبور عسل - وجود ظرفیت‌های معدنی و معادن سنگ در شهرستان‌های محروم - مزیت نسبی در تولید قالی و قالیچه، جاجیم، پارچه‌های پشمی محلی - عشابری و صنایع دستی متنوع 	<ul style="list-style-type: none"> - خشکسالی مستمر - کاهش تولیدات کشاورزی - از بین رفتن مراتع و چراگاه‌ها - مهاجرت از روستاها به شهر - یکجانشین شدن عشایر بدون تأمین زیرساخت‌ها و نیازمندی‌های آنان - کمسکس و اختلالات بر سر آب

<p>وجود شهرک‌های صنعتی در مناطق محروم</p>		<p>- مزیت نسبی در تولید چرم و پتانسیل ایجاد صنایع چرمی - ظرفیت تولید کلاب، عطرها و عرقیات و پتانسیل ایجاد صنایع وابسته به آن - موقعیت ترانزیتی مناسب جهت انجام خدمات بازرگانی وجود جاذبه‌های گردشگری تاریخی، طبیعی، فرهنگی و ... در جهت جذب توریسم.</p>	<p>- برهم خوردن نظامات موجود بر زندگی عشایری و یکجانشینی و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی - تخلیه تدریجی بافت از ساکنین اصیل و قدیمی و شکل‌گیری بحران هویت - روستاها: کاهش نیروی کار، کاهش تولیدات زراعی و باغی - شهرستان‌ها: رشد و گسترش مهاجرت، افزایش فقر، افزایش آسیب‌های اجتماعی (جرم، جنایت، بزهکاری، اعتیاد و ...) - استان‌های هم‌جوار و سایر استان‌ها: افزایش تنش‌های قومی و قبیله‌ای، اختلافات فرهنگی، رشد سکونتگاه‌های غیررسمی، افزایش فقر، رشد آسیب‌های اجتماعی</p>
<p>حاشیه‌نشینی محلات و محلات فرو دست</p>	<p>- قدمت و سابقه طولانی برخی از محلات دارای سکونتگاه‌های غیررسمی - وجود برخی عناصر و مؤلفه‌های گردشگری در مناطق دارای سکونتگاه غیررسمی</p>	<p>- امکان اشتغال‌زایی با توجه به فرصت‌های موجود در استان - بهره‌گیری از ظرفیت‌های بازارهای حوزه خلیج فارس جهت روابط بازرگانی.</p>	<p>- کاهش جمعیت استان - سالم‌خوردن شدن جمعیت - افزایش بار و آسیب‌های اجتماعی فعال از جانب جمعیت سالمند - کاهش کیفیت دسترسی به خدمات در نقاط شهری - پر جمعیت به واسطه جابه‌جایی پیش‌بینی نشده جمعیت - ایجاد بحران در حوزه‌های مسکن، اشتغال، آموزش و ... به واسطه رشد پیش‌بینی نشده جمعیت در نقاط شهری پر جمعیت</p>
<p>پروسی و ویژگی های جمعیتی</p>	<p>- عدم توازن جمعیتی در سطح شهرستان‌های استان - پایین بودن نرخ رشد سالانه جمعیت - منفی شدن رشد سالانه جمعیت نقاط روستایی - پایین بودن میزان باروری کل - افزایش جابه‌جایی درون استانی به‌ویژه به سمت شهرهای پر جمعیت - پایین بودن میزان خام ولادت - پایین بودن میزان جوانی جمعیت (سهم جمعیت کمتر از ۱۵ سال) - بالا بودن سهم خانوارهای یک‌نفره (به‌ویژه در میان</p>	<p>- فراهم بودن نیروی مچرک توسعه و بالندگی استان به واسطه نیروی انسانی جوانی که در دسترس قرار دارد.</p>	<p>- بالا بودن حجم جمعیت ۱۵-۶۴ ساله (جمعیت فعال بالقوه) - متناسب بودن متوسط بعد خانوار - پایین بودن میزان خام مرگ‌ومیر - پایین بودن سهم مهاجران وارد شده به استان با مبدأ اقامت دیگر استان‌های کشور</p>

	<p>خوارهای زن سرپرست</p>	<p>توازن بین دانش آموزان دختر و پسر - حجم بالای دانش آموزان دوره ابتدایی - وضعیت مطلوب سرانه فضای آموزشی - بهبود وضعیت سواد عمومی در طول سرشماری‌های اخیر - استان برتر کشور به لحاظ فعالیت‌های حوزه سوادآموزی</p>	<p>تعلیم و تربیت رسمی عمومی و آموزش بزرگسالان</p>
	<p>اولین استان کشور به لحاظ دانش آموزان عشایری</p>	<p>کمبود کادر آموزشی (حجم بالای بازنسنجی در طی ۵ سال اخیر) - فرسودگی ساختمان‌های آموزشی - نبود زیرساخت‌های لازم به منظور تحقق آموزش مجازی در ۵۰۰ نقطه استان - آمار بالای آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد و - مشخص نبودن کادر آموزشی دوره پیش‌دبستانی - وجود حدود ۵۰۰ پروژه ناتمام در ساخت و نوسازی مدارس</p>	<p>وضعیت تقریباً مطلوب نسبت استاد به دانشجو در سطح استان نسبت به متوسط کشوری - تشکیل شورای استانی آموزش عالی - بالاتر بودن نرخ اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به کل جامعه شاغلان</p>
	<p>افزایش بیکاری دانش‌مختگان به خصوص در رشته‌های علوم انسانی - پایین آمدن کیفیت آموزش‌های ارائه شده به دلیل نبود امکانات آموزشی - عدم تحقق عدالت آموزشی به دلیل دسترسی پایین به آموزش و تمرکز مؤسسات آموزش عالی در مرکز استان - پایین بودن کیفیت آموزش به خصوص در دوران کرونا</p>	<p>تحقیق آموزش مجازی در واکنش به دوران کرونا - به متوسط کشوری - مهاجرت نخبگان از استان‌های مهم‌چهار به استان</p>	<p>عدم توزان بین فارغ‌التحصیلان رشته‌های دانشگاهی - کمبود فضای آموزشی - تمرکز بالای مؤسسات آموزش عالی در دو شهر استان - کمبود زیرساخت‌های لازم جهت تحقق آموزش مجازی</p>

تدوین راهبردها و سیاستها

۵-۱- راهبردها و سیاست‌ها

در این بخش با بهره‌گیری از نتایج تحلیل‌ها در ابعاد مختلف و همچنین مسائل و اهداف راهبردی، راهبردها و سیاست‌های اصلی سند توسعه استان فارس تدوین شده است.

در عرصه منابع طبیعی، ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر مخاطرات، مدیریت خشکسالی و بحران آب، حفظ و احیای جنگل‌ها و مراتع، بیابان‌ها و تالاب‌های استان، کنترل منابع آلاینده آب و خاک، حفاظت محیط‌زیستی اجتماع محور، بسترسازی برای توزیع عادلانه منابع آب استان برای توسعه کشاورزی، اصلاح الگوی کشت با در نظر گرفتن مزیت نسبی استان، بسترسازی برای توسعه روش‌های نوین تولید آب، اتخاذ تدابیر و سیاست‌های لازم جهت مدیریت بحران منابع طبیعی و زیست‌محیطی و اتخاذ مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی راهبردهای استان فارس را تشکیل داده‌اند.

در عرصه اقتصادی تأکید بر پتانسیل‌ها و قابلیت‌های درونی استان، ایجاد تنوع اقتصادی در مکان‌هایی با اقتصاد پایه کشاورزی، ایجاد رقابت‌پذیری قلمرویی با تأکید بر مزیت‌های رقابتی و همکاری‌ها، توسعه فناوری‌های نوین در زمینه توسعه سیستم‌ها و زیرساخت‌ها، گسترش بخش گلخانه‌ای، توسعه صنایع تبدیلی در بخش معدن، بهره‌گیری از جریان بادی و سدها جهت تولید انرژی، توازن در بهره‌برداری از منابع آب و هدایت آن به بخش‌ها با ارزش افزوده بالا، استفاده از سیستم‌های نوین آبیاری، جلوگیری از کشت سنتی و اصلاح الگوی کشت، توجه به صادرات در بخش کشاورزی به دلیل مزیت نسبی استان در این بخش، گسترش صنایع با فناوری بالا جهت ایجاد زنجیره ارزش با پارس جنوبی، توسعه گردشگری سلامت و تاریخی و صنایع الکترونیک، توسعه و گسترش مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری، ایجاد اتاق فکر توسعه اقتصادی با همکاری مراکز علمی و تحقیقاتی و نوسازی و بازسازی کارخانه‌های تولیدی راهبردهای اصلی استان را تشکیل می‌دهند.

در عرصه زیربنایی، توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات پایدار و متوازن در شهرستان و برقراری عدالت فضایی نسبی، ارتقای سطح فناوری زیرساخت‌های استان، کاهش نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و ارتقای نقش ترانزیتی راهبردهای پیشنهاد شده در این سند می‌باشند.

در عرصه مدیریتی، ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، دارای محور، یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان فارس، ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان فارس، آموزش و به‌کارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان فارس، تأمین منابع مالی و پولی در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری راهبردهای اصلی را تشکیل می‌دهند.

در عرصه نظام سکونتگاهی راهبردها شامل ارتقا شهر شیراز به عنوان سکونتگاه سطح یک جنوب کشور، تعادل بخشی به نظام سکونتگاهی و تمرکززدایی از شهر شیراز و تقویت شهرهای میانی، ساماندهی و تقویت سکونتگاههای روستایی و جلوگیری از مهاجرت‌های روستا-شهری و تقویت زیرساخت‌ها و خدمات روستایی است.

در حوزه اجتماعی-جمعیتی و آموزش نیز راهبردها شامل توسعه فرایند توانمندسازی و گسترش کیفیت زندگی جامعه، ظرفیت‌سازی و شبکه‌سازی تشکل‌ها و سازمان‌های مردم نهاد، تشخیص و مداخله به هنگام در امور فردی و خانوادگی، توسعه سامانه رصد آسیب‌های اجتماعی، اعتمادسازی و گسترش همکاری با سازمان‌ها و نهادهای مردم نهاد، کمک به تقویت ظرفیت جوامع محلی در راستای فعالیت‌های خیریه و داوطلب، کاهش عرضه مواد مخدر و جلوگیری از گسترش اعتیاد در جامعه، کارآفرینی و اشتغال‌زایی، تنوع بخشی به اقتصاد خانوار، پیشگیری از مهاجرت و هدایت آن به شهرهای میانی و کوچک و ساماندهی نهاد مدیریت شهری و یکپارچگی نهادی، کنترل رشد و توسعه بی‌رویه شهر و مدیریت زمین، پذیرش سکونتگاه‌های غیررسمی موجود و ارائه خدمات زیربنایی به محدوده‌های شکل گرفته، تمرکززدایی از نظام متمرکز تصمیم‌گیری نهادهای مدیریت شهری، تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب، پیشگیری از ظهور سکونتگاه‌های غیررسمی در مناطق جدید، توسعه منابع انسانی به عنوان مهم‌ترین مسئله حوزه تعلیم و تربیت، ارائه آموزش‌های مجازی از طریق توسعه زیربناها، توسعه فضای آموزشی و تکمیل پروژه‌های ساخت و نوسازی مدارس، پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در سطح مدارس، ارتقای آموزش و پرورش عشایری و حل مسائل آموزشی از طریق گذار از مسائل برنامه درسی یکسان، بی‌انگیزگی آموزشیاران و کمبود فضا و تجهیزات است.

جدول ۱۳۱ - راهبردها و سیاست‌های سند توسعه استان فارس در محورهای مختلف

سیاست قضایی	راهبرد	اهداف بنیادین	بهد
<ul style="list-style-type: none"> - اتخاذ تدابیر لازم جهت مدیریت بحران آب و خشکسالی و تامین آب شرب شهری، روستای و صنعتی - توسعه جنگل کاری با تأکید بر درخت کاری اقتصادی با مشارکت مردم و جمعیت محلی - اعمال مدیریت بهینه جهت تقویت حوزه‌های آبخیز یا اولویت آبخیزان‌های با پتانسیل منفی - مدیریت یکپارچه حفاظت و پیش‌گیری از آلودگی سفره‌های آب زیرزمینی استان - مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی نظیر بیابان‌زایی، گردوغبار، بهره‌ریزی رودها، خشکسالی و ... - تهیهی اطلس زیست‌بوم استان و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدیدپذیر (مانند رودخانه، تالاب، آبخیزان زیرزمینی، جنگل، مرغ و تنوع زیستی بهره‌ریزی حیات وحش) - تعادل بخشی و حفاظت کثیف آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخیزان‌داری و ... - اصلاح الگوی مصرف از طریق مشوق‌ها و آموزش - مدیریت هوشمند، ریسک و کاهش آسیب‌پذیری در برابر زلزله - استفاده از فناوری‌های سبز و سازگار با محیط‌زیست - ایجاد سازوکار قانونی مشارکت مردم بومی در حفظ محیط‌زیست - توسعه پیش و آگاهی‌های محیط‌زیستی مردم محلی و مسئولان - تدوین برنامه و الزام اجرایی برای حفظ تالاب‌ها و مناطق حفاظت شده استان - بازبینی قوانین و مقررات محیط‌زیستی 	<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد پایداری و تاب‌آوری در برابر مخاطرات؛ - مدیریت خشکسالی و بحران آب - حفظ و احیای جنگل‌ها و مراتع بیابان‌ها و تالاب‌های استان - کنترل منابع آلاینده آب و خاک - حفاظت محیط‌زیستی اجناس بحور - بسترسازی برای توزیع عادلانه منابع آب استان برای توسعه کشاورزی - اصلاح الگوی کشت یا در نظر گرفتن نوبت نسبی استان - بسترسازی برای توسعه روش‌های نوین تولید آب - اتخاذ تدابیر و سیاست‌های لازم جهت مدیریت بحران - منابع طبیعی و زیست‌محیطی - اتخاذ مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی 	<ul style="list-style-type: none"> - نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب بر اساس اصول توسعه پایدار در حوضه‌های آبریز استان - حفاظت منابع آب و خاک و ذخایر ژئوتکنیکی گیاهی- جانوری بر اساس استعداد منابع و حمایت مؤثر از سرمایه‌گذاری در آن - اشاعه الگوی بهینه‌سازی تولید و مصرف پایدار مواد و انرژی - اصلاح مدیریت کشاورزی و ارتقاء بهره‌وری آب - لحاظ نمودن اثرات تغییرات آب‌وهوا در برنامه‌های کوتاه، میان و بلندمدت استان - جلب مشارکت مردمی (جوامع محلی و بخش خصوصی) در مدیریت محیط‌زیست استان - کاهش اثرات منفی زیست‌محیطی در تصمیم‌گیری‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌ها و طرح‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی در سطوح مختلف 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه اقتصاد غیر نفتی - تبدیل به یکی از قطب‌های کشاورزی بهره‌ریزی در بخش زراعت و باغداری - تولید و صادرات محصولات با فناوری متنوع و بالا جهت صادرات - استفاده از انرژی‌های پاک جهت تولید انرژی در بخش صنعتی و خانگی - بهره‌گیری و افزایش کارایی در بخش معدن جهت جلوگیری از خروج ارزش افزوده - تولید امنیت غذایی کشور به - تبدیل شدن به مرکزی برای تامین امنیت غذایی کشور به
<ul style="list-style-type: none"> - توجه به سیاست‌های درونزا و سیاست‌گذاری در این زمینه - تأکید بر صنایع تبدیلی و تکمیلی - سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های کشاورزی در شیرستان‌های شیراز، کور و مرودشت به دلیل تمرکز اراضی درجه یک کشاورزی در این شهرستان‌ها - تقویت و توسعه تحقیق، آموزش و ترویج کشاورزی بر بنای دانش نوین و بومی‌سازی فن آوری - توسعه صنایع تبدیلی در زمینه معدن در شهرستان شیراز، بوانات و نی‌ریز با تمرکز حدود ۳۷ درصدی معادن در استان - کاهش پدیده سدنسازي در بخش جنوبی استان - ایجاد سیستم‌های نوین آبیاری به منظور کاهش مصرف آب در بخش کشاورزی (سهم ۹۷/۴) - مصرف آب در این بخش 	<ul style="list-style-type: none"> - تأکید بر پتانسیل‌ها و قابلیت‌های درونی استان - ایجاد تنوع اقتصادی در مکان‌هایی با اقتصاد پایه کشاورزی - ایجاد رقابت‌پذیری قلمرویی با تأکید بر مزیت‌های رقابتی و همکاره استان - توسعه فناوری‌های نوین در زمینه توسعه سیستم‌ها و زیرساخت‌ها - گسترش بخش گلخانه‌های - توسعه صنایع تبدیلی در بخش معدن - بهره‌گیری از جریان بادی و سدها جهت تولید انرژی - توازن در بهره‌برداری از منابع آب و هدایت آن به بخش‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه اقتصاد غیر نفتی - تبدیل به یکی از قطب‌های کشاورزی بهره‌ریزی در بخش زراعت و باغداری - تولید و صادرات محصولات با فناوری متنوع و بالا جهت صادرات - استفاده از انرژی‌های پاک جهت تولید انرژی در بخش صنعتی و خانگی - بهره‌گیری و افزایش کارایی در بخش معدن جهت جلوگیری از خروج ارزش افزوده - تولید امنیت غذایی کشور به - تبدیل شدن به مرکزی برای تامین امنیت غذایی کشور به 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه اقتصاد غیر نفتی - تبدیل به یکی از قطب‌های کشاورزی بهره‌ریزی در بخش زراعت و باغداری - تولید و صادرات محصولات با فناوری متنوع و بالا جهت صادرات - استفاده از انرژی‌های پاک جهت تولید انرژی در بخش صنعتی و خانگی - بهره‌گیری و افزایش کارایی در بخش معدن جهت جلوگیری از خروج ارزش افزوده - تولید امنیت غذایی کشور به - تبدیل شدن به مرکزی برای تامین امنیت غذایی کشور به

اهداف بنیادین	راهبرد	سیاست فضایی
<p>دلیل وجود مزیت طبیعی در بخش کشاورزی</p> <ul style="list-style-type: none"> - بر قراری روابط تجاری با کشورهای حوزه خلیج فارس - نقش کلیدی در توسعه صنعتی با قابلیت مگال گری و سینوزی در بخش صنایع نفت و گداز - ایجاد خدمات پشتیبان تولید برای صنایع دریایی و شیلات - تبدیل به منطقه‌ای با قابلیت نواوری مبتنی برای دانش - افزایش بهره‌وری بخش‌های اقتصادی به‌ویژه بخش‌ها با مزیت نسبی (کشاورزی و معدن) - توسعه گردشگری پایدار و مسرولانه 	<p>با ارزش افزوده بالا</p> <ul style="list-style-type: none"> - استفاده از سیستم‌های نوین آبیاری - جلوگیری از کشت سنتی - توجه به صادرات در بخش کشاورزی به دلیل مزیت نسبی استان در این بخش - گسترش صنایع با فناوری بالا جهت ایجاد زنجیره ارزش با پارس جنوبی - توسعه گردشگری سلامت و تاریخی - توسعه و گسترش مراکز رشد و پارک‌های علم و فناوری - ایجاد اتاق فکر توسعه اقتصادی با همکاری مراکز علمی و تحقیقاتی - نو سازی و بازسازی کارخانه‌های تولیدی 	<ul style="list-style-type: none"> - ساماندهی اراضی کشاورزی با توجه به توان اکولوژی منطقه - ارتقای تمرکز صنایع مرتبط با تولید محصولات کشاورزی در بخش جنوبی استان - تأکید بر دیپلماسی شهری با شهرهای حوزه خلیج فارس - ایجاد رابطه تجاری به صورت حمل و نقل هوایی - تمرکز صنایع توریستی در بخش جنوبی استان برای نزدیکی به پارس جنوبی - بسط‌سازی ایجاد صنایع نوین نانو تکنولوژی و بیوتکنولوژی - توسعه گردشگری عشایری - تبلیغات و بازاریابی گسترده بخش گردشگری - توسعه مراکز آموزش خدمات گردشگری - توسعه زیربنای گردشگری سلامت - توسعه صنایع الکترونیک و نرمی و کامپیوتری - توسعه صنایع کوچک و متوسط دانش بنیان - توسعه محصولات ارگانیک - ایجاد خوشه‌های فعالیتی به‌ویژه در مسیرهای ترانزیتی استان - حمایت از سازمان‌های مردم نهاد - گسترش برنامه‌های اشتغال‌زایی - گسترش برنامه‌های اجتماع محور - ایجاد سامانه رصد آسیب‌های اجتماعی - توسعه تعاملات بین بخشی در رابطه با جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی - پیشگیری اولیه از اعتیاد - تدوین برنامه‌ها و فعالیت‌های ویژه در حوزه جوانان، زنان و خانواده با توجه به گسترش معضل اعتیاد و مواد مخدر - تقویت برنامه‌های اشتغال معلولین
<p>اجتماعی - جمعیتی</p> <ul style="list-style-type: none"> - توانمندسازی جامعه آسیب‌پذیر - کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی - کاهش عرضه و سخت کردن دسترسی به مواد مخدر و روانگردان - بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت‌های منطقه‌ای و جهانی - پیشگیری از اعتیاد و حفظ سرمایه‌های انسانی و اجتماعی - ارتقاء و اصلاح ساختارهای مدیریتی و راهبردی علمی - مبارزه همه جانبه با مواد مخدر - ارتقاء سطح سرمایه‌های اجتماعی در همه سطوح - ارتقاء سطح اعتماد - ارتقاء احساس امنیت - حفظ و ارتقاء سطح تعلیم و عرق ملی 	<ul style="list-style-type: none"> - توسعه فرایند توانمندسازی و گسترش کیفیت زندگی جامعه - ظرفیت‌سازی و شبکه‌سازی تشکلی‌ها و سازمان‌های مردم نهاد - تشخیص و مداخله به هنگام در امور فردی و خانوادگی - توسعه سامانه رصد آسیب‌های اجتماعی - اعتدال‌سازی و گسترش همکاری با سازمان‌ها و نهادهای مردم نهاد - کمک به تقویت ظرفیت جوامع محلی در راستای فعالیت‌های خیریه و داوطلب - کاهش عرضه مواد مخدر - جلوگیری از گسترش اعتیاد در جامعه 	<ul style="list-style-type: none"> - توانمندسازی اقتصادی ساکنین مناطق محروم - حمایت و تشویق به تشکیل صندوق‌های اعتباری در سطح محلات - افزایش مهارت‌های افراد و برگزاری دوره‌های فنی و حرفه‌ای در زمینه‌های کارآفرینی و مهارت‌های اشتغال و... - توسعه اشتغال به واسطه بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود صنعتی، ارتقای صنایع معدنی، عطر و
<p>فقر و محرومیت</p> <ul style="list-style-type: none"> - برقراری عدالت اجتماعی - توسعه اقتصادی - توسعه پایدار 	<ul style="list-style-type: none"> - کارآفرینی و اشتغال‌زایی - تنوع بخشی به اقتصاد خانوار - پیشگیری از مهاجرت و هدایت آن به شهرهای میانی و کوچک - ساماندهی نهاد مدیریت شهری و یکپارچگی نهادی 	

بند	اهداف بنیادین	راهبرد	سیاست فضای
حاشیه‌نشینی و محلات فرودست شهری	- برزرای عدالت اجتماعی - کاهش آسیب‌های اجتماعی	- کنترل رشد و توسعه بی‌رویه شهر و مدیریت زمین - پذیرش سکونتگاه‌های غیررسمی موجود و ارائه خدمات زیربنایی به محدوده‌های شکل گرفته - تمرکززدایی از نظام متمرکز تصمیم‌گیری نهادهای مدیریت شهری - تقویت نهادهای اجتماعی و ایجاد ساختارهای مدنی مناسب - پیشگیری از ظهور سکونتگاه‌های غیررسمی در مناطق جدید	- توانمندسازی اجتماعات محلی، افزایش مشارکت و اعضاد اجتماعی - افزایش تاب‌آوری اجتماعی - شناسایی پتانسیل‌های محلی جهت رفع مشکلات - ایجاد حریم سبز جهت مقابله با پیشروی سکونتگاه‌های غیررسمی - حل مشکلات مربوط به مالکیت زمین‌های موات و وقفی - ارائه تسهیلات رفاهی و زیربنایی به سکونتگاه‌های غیررسمی - آسان‌سازی فرایند دسترسی به شبکه‌های زیرساختی و کاهش تعروه‌های انشعابات گاز و ... - ایجاد نهادها و کمیته‌های تصمیم‌گیری در ایجاد کرچک محلی، شورای محلی و ... - ایجاد و جذب همیاران محلی و خانه‌ها و دفاتر محلی جهت انجام امور تسهیلات‌گری - ایجاد جایزه در مناطق مهاجرنورست و ارائه تسهیلات به ساکنین - اعصال سیاست‌های تشویقی جهت مقاوم‌سازی مسکن
پژوهی و ویژگی‌های چندوجهی	- دستیابی به رشد متعادل و مطلوب جمعیت طی ۲۰ سال آینده	- جلوگیری از مهاجرت جمعیت جوان به روستاها - توسعه منابع انسانی به عنوان مهم‌ترین مسئله حوزه تعلیم و تربیت	- کاهش نرخ بیکاری و ایجاد فرصت‌های شغلی، دسترسی آسان به خدمات آموزشی و رفاهی و کمک به توسعه مناطق محروم - تأمین کمبود نیروی انسانی در سطح استان با استفاده از هم‌ترازی بین ورودی‌ها و خروجی‌ها؛ - ایجاد زیرساخت‌های لازم جهت اجرای آموزش مجازی در مناطق محروم استان، باهدف تحقق عدالت آموزشی؛ - تأمین و تجهیز فضای آموزشی با اولویت نواحی کمتربرخوردار و حاشیه‌شهرها؛ - پیگیری جهت نهایی شدن ۵۰۰ طرح در دست اجرا، جهت تأمین فضای آموزشی؛ - انجام اقدامات لازم با هدف کاهش آسیب‌های اجتماعی یا محرومیت اجرائی از طریق طرح پایش سلامت دانش‌آموزان و به‌کارگیری نیروهای متخصص مشاور در سطح مدارس؛ - ساماندهی وضعیت آموزش عشائری در استان با محوریت ایجاد زیرساخت‌های لازم جهت تحقق آموزش مجازی و پیگیری جدی به منظور اجرائی شدن اسامه‌نامه مدارس عشائری؛ - اصلاح، بازنگری، روزآمدسازی و کارآمدسازی محتوای تربیتی برای سوادآموزان - بازنگری در قوانین و مقررات موجود که مانع اثربخشی دوره‌ها شده است (به‌طور مثال اصلاح قانون شرط سنی)
تعلیم و تربیت رسمی و عمومی آموزش بزرگسالان	- تحقق عدالت آموزشی در جهت دسترسی به آموزش به خصوص در مناطق روستایی و عشائری - تحقق عدالت آموزشی در جهت ارتقای کیفیت آموزشی - به خصوص در مناطق روستایی و عشائری - تأمین زیرساخت‌های تعلیم و تربیت به خصوص زیرساخت‌های فضای و تجهیزات - بهبود زیرساخت‌های بخش سوادآموزی به خصوص زیرساخت‌های منابع انسانی و فضا و تجهیزات	- توسعه منابع انسانی به عنوان مهم‌ترین مسئله حوزه تعلیم و تربیت - ارائه آموزش‌های مجازی از طریق توسعه زیرساخت‌ها - توسعه فضای آموزشی و تکمیل پروژه‌های ساخت و نوسازی مدارس - پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در سطح مدارس - ارتقای آموزش و پرورش عشائری - حل مسائل آموزشی از طریق حل مسائل برنامه درسی - یکسان‌سازی آموزش‌ها و کمبود فضا و تجهیزات	

هدد	اهداف بنیادین	راهبرد	سیاست فضایی
<p>زیربنایی</p>	<p>- ایجاد دسترسی پایدار و عادلانه به زیرساخت‌ها و کاهش عدم تعادل‌ها - تجهیز و ارتقای فناوری و رقابت‌پذیری زیرساخت‌های ساحلی و بندری - بهره‌گیری از قابلیت‌های توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر</p>	<p>- توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات پایدار و متوازن در شهرستان و برقراری عدالت فضایی نسبی - ارتقای سطح فناوری زیرساخت‌های استان - کاهش نابرابری‌ها در دسترسی به فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات - ارتقای نقش ترانزیتی و لجستیکی</p>	<p>- ارائه تسهیلات کانی و انگیزه‌بخش به آموزشگران (مندان، استخدام، بیمه و ...) - توسعه دسترسی به فناوری‌های ارتباطی نوین - ارتقای سهم انرژی‌های تجدیدپذیر و پاک در استان - تقویت زیرساخت‌های هوشمند و الکترونیکی - توسعه و تجهیز مراکز عمده سکونت به سیستم فاضلاب - ایجاد زیرساخت‌های سبز با زیارت پسماند - ایجاد و توسعه زیرساخت‌هایی برای جلوگیری از شوری آب استان - تقویت زیرساخت‌های لجستیک - استفاده از فناوری‌های نو برای کاهش تبخیر و آب - توسعه دسترسی به آب آشامیدنی سالم در مناطق محروم به‌ویژه پهنه شرقی</p>
<p>مدیریتی- نهادی</p>	<p>- آشکار و روشن‌سازی مأموریت‌ها و وظایف نهادها و دستگاه‌های فعال در استان - مدیریت باثبات و تا حد امکان بومی و آشنا با وضعیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و طبیعی استان و ثبات در تصمیم‌گیری - انطباق مصوبات شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان با وظایف و مأموریت‌های اصلی آن - نظارت بر عملکرد شوراهای کمیته‌ها و پرداختن به وظایف اصلی و مهم در تصمیم‌گیری و صرفاً هماهنگی - مدیریت یکپارچه، بین بخشی، میان‌رشته‌ای و مبتنی بر قلمروهای فضایی - فهم صحیح و دقیق معرینان از برنامه‌ها و اهداف - تأمین منابع مالی و بودجه مناسب و به موقع و کاهش ریسک - آموزش نیروهای متخصص و بین‌رشته‌ای جهت راهبری توسعه استان - ایجاد نظام پایش، نظارت، ارزیابی و بهبود</p>	<p>ایجاد ساختار نهادی شایسته، سازگار، دارای محور یکپارچه و نیرومند در کلیه ابعاد مدیریت توسعه فضایی استان فارس؛ ایجاد و افزایش ظرفیت قانونی و حقوقی مدیریت توسعه فضایی استان فارس؛ آموزش و بکارگیری نیروهای متخصص و متناسب با راهبری توسعه فضایی استان فارس؛ تأمین منابع مالی و بودجه در سطح ملی و استانی با رویکرد مشارکت حداکثری؛</p>	<p>- ارتقای دانش فنی و تخصصی نیروهای فعال در نهادها و ستادها؛ - تهیه راهسماها و دستورالعمل‌های اجرایی برنامه توسعه فضایی استان و آموزش دوره‌ای آن به معرینان؛ - بکارگیری مشاوران فنی و تخصصی برای راهبری توسعه فضایی استان؛ - بودجه‌ریزی مشارکتی؛ - تعیین سهم و نحوه تخصیص اعتبارات و بودجه در بخش‌های مختلف؛</p>

سیاست فضایی	راهبرد	اهداف بنیادین	بهد
<p>تقویت جایگاه خدماتی شیراز به عنوان قطب آموزش عالی و پزشکی جنوب کشور</p> <p>تقویت خدمات و زیرساخت‌های شهری در شهرهای جهنم، مرودشت و فسا</p> <p>تقویت پیوندهای روستا شهری و توسعه مشاغل کوچک و متوسط در روستاها و روستا-شهرها</p> <p>ساماندهی سلسله مراتب روستایی استان</p> <p>تقویت اقتصاد روستایی و فعالیت‌های کشاورزی و صنایع کوچک روستایی</p>	<p>ارتقا شهر شیراز به عنوان سکونتگاه سطح یک جنوب کشور</p> <p>تعادل بخشی به نظام سکونتگاهی و تمرکززدایی از شهر</p> <p>شیراز و تقویت شهرهای میانی</p> <p>ساماندهی و تقویت سکونتگاه‌های روستایی و جلوگیری از مهاجرت‌های روستا-شهری</p> <p>تقویت زیرساخت‌ها و خدمات روستایی</p>	<p>- برنامه‌ریزی مشارکی و از پایین به بالا و تمرکز مدیریت بر نتایج و برودادهای</p> <p>- تمرکز مدیریت بر مسئله‌های اولویت‌دار استان</p> <p>- الزام قوانین و مقررات پشتیبان اجرای آمایش استان و هماهنگی با تغییرات و فرصت‌ها و تهدیدهای جدید</p> <p>- اجرایی نمودن حداکثری برنامه‌ها و پروژه‌ها در همه حوزه‌ها</p> <p>- مشارکت حداکثری نهادها در تصمیم‌گیری و اجرا و استفاده از آخرین دستاوردهای فنی و تخصصی در مدیریت کیفیت</p> <p>- تقویت هماهنگی بین ستادها و کمیته‌های استانی و ارتقای مدیریت آمیخت و ایمنی در حوزه‌های مختلف توسعه</p> <p>- برنامه‌ریزی راهبردی و تمرکز بر مسائل اصلی توسعه استان</p>	<p>نظام سکونتگاهی</p>

منابع و مأخذ

۱. اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان فارس. ۱۳۹۳. بررسی شناخت منابع آلاینده استان فارس و طراحی برنامه پایش؛
۲. اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری فارس، <https://fars.frw.ir/00/Fa/default.aspx>،
۳. اداره کل هواشناسی استان فارس، <https://www.farsmet.ir/Default.aspx>،
۴. اداره کل حفاظت محیط‌زیست استان فارس، <https://fars.doe.ir/portal/home/>،
۵. استانداری استان فارس، وزارت کشور، <https://farsp.ir/>،
۶. اطلس مناطق محروم کشور؛ سطح‌بندی و پهنه‌بندی مناطق محروم کشور و مزیت نسبی این مناطق (۱۳۹۶) بنیاد برکت.
۷. امانی، مهدی (۱۳۸۹)، مبانی جمعیت‌شناسی، انتشارات سمت، تهران، چاپ ۹.
۸. ایراندوست، کیومرث (۱۳۸۹) سکونتگاه‌های غیررسمی و اسطوره حاشیه‌نشینی، چاپ دوم، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
۹. بوستانی، مهیار (۱۳۹۶)، بحران خشکسالی در استان فارس و راهکارها، همایش بین‌المللی سراسری آبیاری و کاهش تبخیر <https://civilica.com/doc/38564>
۱۰. جغرافیای استان فارس (۱۳۹۹)، جغرافیای استان فارس، تهران: دفتر تدوین و تالیف کتاب‌های درسی (وزارت آموزش و پرورش).
۱۱. دفتر تقسیمات کشوری (۱۳۹۸)، نقشه و جدول تقسیمات کشوری ایران، تهران: وزارت کشور.
۱۲. سازمان برنامه و بودجه استان فارس (۱۳۹۸)، مطالعات آمایش استان فارس - تحلیل اجتماعی و فرهنگی
۱۳. سازمان برنامه و بودجه استان فارس (۱۳۹۵)، سند توسعه استان فارس در برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، امور اجتماعی (حوزه بخشی)
۱۴. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور ۱۳۹۸-۱۳۹۴، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
۱۵. سازمان برنامه و بودجه کشور (۱۳۹۹)، سالنامه آماری کشور ۱۳۹۷، مرکز آمار ایران، انتشارات: دفتر ریاست، روابط عمومی و همکاری‌های بین‌المللی
۱۶. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۸۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۱۷. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۰)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.

۱۸. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۵)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۱۹. سازمان ثبت‌احوال کشور (۱۳۹۷)، «سالنامه آماری سازمان ثبت‌احوال کشور»، تهران.
۲۰. سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (۱۳۹۷)، اطلس راهنمای استان‌های ایران، تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح (وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح).
۲۱. سازمان جهاد کشاورزی استان فارس، <http://fajo.ir/site/>
۲۲. سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور، نقشه راه علوم زمین و معدن استان فارس، ۱۳۹۴
۲۳. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان فارس، ۱۳۹۴، برنامه آمایش استان فارس ۱۳۹۴
۲۴. سازمان نقشه برداری کشور (۱۳۹۴)، اطلس نقشه و اطلاعات مکانی (استان فارس)، تهران: سازمان نقشه برداری کشور (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور).
۲۵. سالنامه آماری کشاورزی استان فارس ۱۳۹۷-۱۳۹۸
۲۶. سایت شرکت سهامی آب منطقه‌ای استان فارس، <https://www.frrw.ir/>
۲۷. ستوده، هدایت الله (۱۳۷۳). مقدمه‌ای بر آسیب‌شناسی اجتماعی، چاپ دوم، تهران: آوای نور.
۲۸. سرایی، حسن (۱۳۸۲). روش‌های مقدماتی تحلیل توزیع و ترکیب جمعیت با تأکید بر ترکیب سنی جمعیت. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
۲۹. شرکت مدیریت منابع آب ایران، دفتر مطالعات پایه منابع آب، <http://wrbs.wrm.ir/>
۳۰. شناسایی مناطق کمتر توسعه‌یافته کشور (۱۳۸۵) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور.
۳۱. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۳)، پیمایش ملی سنجش سرمایه اجتماعی کشور، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
۳۲. شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۵)، پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی ایران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ هنر و ارتباطات
۳۳. صدیق سروستانی، رحمت اله (۱۳۸۵). آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۳۴. کاظمی پور، شهلا (۱۳۸۳). مبانی جمعیت‌شناسی. تهران: مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه.
۳۵. مرکز آمار ایران (۱۳۵۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۶. مرکز آمار ایران (۱۳۶۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.

سند راهبردی انقلاب اقتصادی

در تدوین سند راهبردی انقلاب اقتصادی بر اساس آمایش سرزمین، لزوم شناخت اولیه و پایه از مسائل و مشکلات موجود، جهت برنامه‌ریزی‌های نظام مند؛ مبتنی بر پتانسیل‌ها، استعدادها و مزیت‌های اقتصادی، اجتماعی، زیربنایی، محیط زیستی و مدیریتی هر استان، ما را ناگزیر به انجام پژوهش در ۳۱ مجلد و برای هر استان یک جلد مجزا نموده است. امید است که پژوهش راهبردی صورت گرفته زیربنای پیشرفت و رشد اقتصادی هر استان در مراحل بعد قرار گیرد.

۳۷. مرکز آمار ایران (۱۳۷۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۸. مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۳۹. مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۰. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، «نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران کل کشور» تهران.
۴۱. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن
۴۲. مطالعات آمایش استان فارس، توصیف و تحلیل پیوندهای اصلی بین سکونتگاه‌ها (۱۳۹۸) سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان فارس
۴۳. مهندسان مشاور شهر اندیش (۱۳۹۵)، بازشناسی اجمالی شهر، بررسی گستره فقر شهری و شناسایی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر و حریم بلافضل آن.

44. Bryman, A. (2007). Barriers to Integrating Quantitative and Qualitative Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 8-14.
45. Corbin, J., Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
46. Creswell, J.W. (1994) *Research Design: Qualitative & Quantitative Approaches*, London: SAGE Publications.
47. Hanson, W. E., Creswell, J. W., Clark, V. L. P., Petska, K. S., Creswell, J. D. (2005). Mixed methods research designs in counseling psychology. *Journal of counseling psychology*, 52(2), 224.
48. Johnson, R., Onwuegbuzie, A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33, 14-12.
49. Johnson, R., Onwuegbuzie, A., Turner, L. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 112-21.
50. *Persian Gulf Studies*. (2019). *Strategy and Geopolitics of the Persian Gulf*, Tehran: University of Tehran
51. Reinharz, S. (1 992). *Feminist Methods in Social Research*. New York: Oxford University Press.
52. *The Encyclopedia of The Middle East*. (2020). *The Encyclopedia of The Middle East and North Africa*, London: Routledg.